VEHBİ YILDIZ

HAKÎKAT GÜNEŞİ

7

HAKÎKAT GÜNEŞİ

HAKÎKAT GÜNEŞİ

VEHBİ YILDIZ

HAKÎKAT GÜNEŞİ

Editör
Seyyit N. ERKAL

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj
Mehmet SÜM

ISBN
975-7402-90-7

Yayın Numarası
51

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Nisan 2006

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Işık Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

İnsan için, cihan harplerini kazanmaktan ve dünya saltanatını ele geçirmekten çok daha lüzumlu ve ehemmiyetli bir hadise vardır

Ebedi saadeti kazanma hadisesi... Ebedi saadeti kazanmanın tek yolu ve yegane çaresi ise kamil bir imana sahip olarak ölmektir.

Evet, insanın önünde biri şakavet diğeri saadet olmak üzere iki yol vardır. Hem insan netice itibariyle iki şeye namzettir. Ya saadet yolu olan Sırat-ı Müstakim'de ve Sünnet-i Seniyye dairesinde hareket etmek suretiyle ehl-i saadetin diyarı olan daru's-selam unvanındaki ebedi Cennetlerde ve daimi saraylarda kalmaya ve orada huzur dolu bir hayata kavuşmaya namzettir veya kefere, fecere ve sapıkların yolu olan küfür ve şakavet yolundan gitmek suretiyle cehennemden ibaret olan ebedi zindanlarda bedbaht bir vaziyette kalmaya ve değişik azapları çekmeye namzettir.

İşte, ebedi saadeti kazanmak veya kaybetmekle karşı karşıya bırakılan insan kendisine verilen akıl nimeti sayesinde ileriyi görmesi, akıbetini düşünmesi ve kararını ona göre vermesi gerekirken; maalesef, çokları aldanmakta ve daimi şakavet zindanlarını boylamaktadırlar. Ebedi saadeti kazanmanın yolu kamil bir imanla ölmek olduğuna göre; imanlı ölmenin yollarını araştır-

mak ve bu hususta hiç bir fedakarlıktan geri kalmamak, elbette ki insanın en mühim derdi ve daimi düşüncesi olmalıdır.

Kâmil bir imanla ölmenin yolu hakiki ve kâmil bir imana ve tam bir İslama sahip olarak yaşamaya bağlıdır. Ve bu hakikat, yüzde doksan dokuz ihtimalle böyledir.

Hem, sevmek bilmekle, sıkı alâka kurmak da sevmekle doğru orantılıdır. Yani insan bir şeyi bilmesi nispetinde sever ve ona, o nispette bağlanır. Bir şeyi ne kadar iyi bilir ve onu ne derece yakından tanırsa, onu o nispette fazla sevmeye başlar ve ona bağlılığı ve itaati o derece fazla olur. Hakikat böyle olunca ve imanlı ölmek de, iman esaslarını kabul etmekle gerçekleşeceğine göre; iman hakikatlerini layıkıyla bilmenin ve onları hakkıyla kabul etmenin yollarını araştırmak gerekir. Özellikle bütün iman esaslarının temel taşı ve bütün hakikâtlerin ışık kaynağı olan yüce Allah'ı şek ve şüphelere mahal bırakmayacak şekilde layıkıyla bilmek ve O'nu hakkıyla tanımak beşer için son derece zaruri bir vazifedir. Tâ ki imanı, sevgisi ve itaati artsın ve imanlı ölmesi kuvvet kazanıp o nispette ebedi saadeti gerçekleşmiş olsun.

Evet, insanın marifeti nispetinde Yüce Allah'a karşı imanı kamil, İslam’ı tam ve iz’anı sağlam olur. Hayatını böyle bir şuurla geçiren insan ise Allah'ın izniyle imanlı olarak ölür ve ebedi saadeti garantiler.

Kâinatta en büyük ve en parlak hakikat tevhid hakikatidir. Yani Rabbü'l-Alemin olan Yüce Allah'ın varlığı ve birliği hakikatidir. Bu tevhid meselesi yaz aylarında, gündüz ortasında ve bulutsuz bir anda semadaki güneşin parlaklığından çok daha parlak ve gayet derecede aşikar bir hakikattir.

Hakikat böyle iken cehalet, gaflet, korku, vehim ve hayâl gibi perdeler umumiyetle bazı gerçeklerin layıkıyla anlaşılmasına ve kabulüne engel teşkil etmektedirler. Halbuki Yüce Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye -velev bir hücre veya atom olsun bir ke-

re dikkatle bakan bir kimse bütün eşyanın ne derece şümullü bir ilim, bir hikmet, bir irade ve bir kudret ile meydana geldiğini anlamada ve parlak tevhid hakikatini kabul etmede hiç de zorluk çekmez. Mesele böyle olduğu halde nazarları kısır ve basiretleri kıt bazı kimseler bir kısım zahiri ve aldatıcı sebeplerden dolayı maalesef doğruyu düşünmemekte, gerçeği bilememekte, meseleyi kavrayamamakta ve hakikat güneşinden layıkıyla istifade edememektedirler.

Elinizdeki bu kitap; küfür ve şirkin ne derece korkunç bir cinayet olduğu... İman ve İslam'ın, ruha ve kalbe ne derece huzur verdiği... Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini muhataba takdim etme şeklinin nasıl olması gerektiği... Bazı kimselerin, Yüce Yaratıcı'yı aradıkları halde niçin bulamadıkları... gibi hususlar üzerinde durmak suretiyle belki bazılarının imanlarının kuvvetlenmesine, bazılarının imanda sebat etmelerine, diğer bazılarının da imandaki derecelerinin artmasına vesile olur kanaatiyle yazılmıştır. Çünkü insan için en mübrem ihtiyaç, en hayati mesele, en kudsi vazife, en faydalı meşgale ve en yüce mertebe Yüce Allah'a imandır ve bu temel rükünle sürekli olarak irtibat halinde olmaktır. Acizane, bu hususu, günümüz insanı için son derece lüzumlu ve zaruri gördüğüm için üzerinde durmayı tercih ettim.

Benim yaptığım bir kısım zahiri perdeleri aralamak ve kasvetli bulutları dağıtmak suretiyle tevhid meselesinde, özellikle mübtedî olanlara bir fikir ve bir kanaat vermektir. Yoksa şiddet-i zuhurundan ötürü gizlenecek kadar aşikar olan Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini ispat etmeye ne hacet bulunmaktadır? Hem O'nu layıkıyla göstermek ve tanıtmak kimin haddine düşmüş ki... Allah'ın ısmarlama olarak gönderdiği kulları müstesna.

Konuların takdim şeklinden, sahip oldukları sağlam esaslara kadar bütün isabetli kanaat ve fikirler, bu hususta söz sahibi olan hakikat erlerinin ve marifet erbabınındır. Allah cümlesin-

den ebediyen razı olsun... Allah'ın izniyle benim yapabildiğim ise, bu hakikatleri farklı bir sergide teşhir etmek ve değişik bir üslupla takdim etmektir.

Kitabın tashihinin yapıldığı Şaban-ı Şerifi, şu yazının yazıldığı Ramazan-ı Şerifi ve Mi'rac, Beraat ve Kadir gibi mübarek geceleri şefaatçi yaparak niyaz ederim ki, Cenab-ı Hak biz kullarına cehd ve gayretlerimize göre değil; rahmetinin genişliğine ve fazlının bolluğuna göre mukabelede bulunsun ve amellerimizin neticelerini o nispette bereketli ve semereli kılsın... Amin.

Vehbî Yıldız

28 Nisan 1989

23 Ramazan 1409

Pazartesi

EN BÜYÜK HAKİKAT: O, VARDIR VE BİRDİR

Kâinatta en büyük ve en parlak hakikat ve dolayısıyla insanda ilk teşekkül eden ve en kalıcı olan temel fikir, "*O, vardır ve birdir.*" fikridir. Çünkü yüce tevhid gerçeği ve bu gerçeği kabul etme kabiliyeti, daha doğuştan tohum halinde insanın fıtratına konulmuştur. Diğer bir tabirle insan, Allah'ın dinini ve bu dinin en temel esası olan "*Yüce Allah'ın var ve bir olduğu*" gerçeğini rahatlıkla kabul edecek bir fıtrata sahip olarak yaratılmıştır.

İnsanda bu yüce fikrin ve gerçeğin teşekkül etmesini hazırlayan elbetteki son derece etkili bazı sebepler vardır:

Birinci sebep: İnsan, tertemiz olan fıtratına ve dupduru olan vicdanına bir baksa, kendisinin yüce tevhid gerçeğini en kutsal ilahi dini kabul etme eğilimi ve hakkı idrak etme kabiliyeti üzerine yaratılmış olduğunu görecektir. Evet insan iç dünyasına bir göz gezdirdiğinde, vicdanının ve kalbinin sürekli olarak ezeli ve ebedi olan bir Yüce Zât ile ciddi bir irtibat ve incizap halinde olduğunu ve vicdanının ancak ezeli ve ebedi olan Yüce Zât ile tatmin ve teskin olduğunu ve Allah'tan başka hiçbir şeyin O'nun yerini tutamayacağını hemen fark edecektir. Çünkü başta kendisi olmak üzere çevresinde bulunan bütün yaratığın sayısız nimetlere mazhar kılındığını gören veya hisseden temiz bir vicdan ve bozulmamış bir fıtrat, elbette ki her şeyden önce kendi yaratıcısını araştıracak ve bütün bu olup bitenlerin gerçek failini ve sahibini görmeye ve onu göstermeye çalışacaktır. Çünkü bir fiil,

çok değişik yönleriyle failini gösterir ve onu tanıtır. Bundan ötürüdür ki, çok inatçı kafirler bile başları çok sıkıştığında, içlerinden gelen şiddetli bir zorlama ile, yani vicdanlarının zorlamasıyla Yüce Yaratıcıya sığınma ihtiyacı duymakta ve zorunlu olarak hemen O'na sığınmaktadırlar.

İşte bu noktada insanın en temel vazifesi, fıtratına dercedilen ve asla yalan söylemeyen o meyil ve incizab tohumunu, zamanla gerek enfüsi gerekse âfaki delillerle inkişaf ettirmek ve onu olgunluğa erdirmektir.

* * *

İkinci Sebep: Kâinatta ve çevremizde cereyan eden baş döndürücü bunca hikmetli hadiseler ve göz kamaştırıcı sanatlar, O'nun misilsiz varlığını, eşsiz birliğini ve kusursuz hikmetini göstermektedir. Eşya ve hadiselerde görülen hikmet ve itkan, tertip ve intizam, bütün bunları yapan bir Sâni'in olduğuna ve O'nun hikmet sahibi bir Zât olduğuna dair son derece açık ve son derece sağlam bir delildir.

Nitekim şöyle denilmiştir:

"Ger Hakîmî nîst, in tertip çîst

Ve ger Hakîmî hest, çün fi'leş tehist"

Yani, "hikmet sahibi Yüce bir Zât yoksa, bu düzenli ve intizamlı fiiller ve hikmetli icraatlar nasıl açıklanabilir ve bütün bunlar şuursuz ve hikmetsiz birisi tarafından nasıl meydana getirilebilir ve bunca intizam ve tertibin sonsuza kadar korunması nasıl açıklanabilir. Ve eğer hikmet sahibi bir Zât varsa, nasıl olur da onun fiili hikmetlerden, maslahatlardan ve intizamlardan uzak olur."

Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyururlardı: "*Yere sor, ırmaklarını kim akıttı, ağaçlarını kim dikti ve meyvelerini kim topladı? Eğer yer sana cevap vermezse, senin görevin,* (kendi aklını, kalbini ve vicdanını kullanarak) *ibret dersi almaktır.*"

Bundan ötürüdür ki, büyüklerimiz, "*Der nazar-ı huşyar, her varakî defterist ez ma'rifet-i ğerd-i ğâr*" Yani "Her yaprak, Yüce Mevla'yı tanıtan bir kitaptır, her şey ilahi marifete açılan bir penceredir ve her şey bir marifet aynasıdır." demiş ve bununla her bir şeyin yüce tevhid hakikatini gösteren parlak bir ayna ve berrak bir pencere olduğunu açıklamaya çalışmışlardır.

Evet bütün kâinat genişliğinde büyük ve küllî bir hakikat vardır. O hakikat şudur:

Göklerde hiçbir devre (hareket), yerde hiçbir gamre (su birikintisi), denizlerde hiçbir katre, rüzgârlarda hiçbir zerre, dağlarda hiçbir hacer, çöllerde hiçbir meder (özlü çamur), ağaçlarda hiçbir yaprak, pınarlarda hiçbir lahza, nefeslerde hiçbir hisse, ve kalplerde hiçbir hatıra yoktur ki Yüce Yaratıcının kayyûmiyet ve hakimiyetini tanımasın, O'nun varlığına ve birliğine şehadet etmesin, O'nun kudret ve rahmetini göstermesin, O'nun azamet ve kibriyasına işaret etmesin, O'nun mülkünde ve saltanatında itaatkar olmasın ve O'nun izzeti ve ceberûtu altında müsahhar olup ilahi iradeye teslim olmasın.

İşte vicdanındaki nurlar tamamen sönmemiş ve akli melekeleri tamamen ölmemiş olan bir insan, çevresinde olup biten değişik eşya ve hadiselerin haykırışlarını duyar ve onlardan mutlaka ibret dersi alır. Aldığı dersin gereği olarak da hemen Yüce Yaratıcıyı kabul eder ve kabul etmekle kalmayıp O'nun emirlerine musahhar olur ve O'na itaate koyulur. Çünkü aklı başında olan bir insana düşen, hikmetli icraatlardan alınması gereken ibret dersini almak ve alınan ibret, dersinin gereğini en kısa bir zamanda davranışlarında yansıtmak suretiyle yerine getirmektir.

Üçüncü Sebep: Eşyada görülen ve aklı başında olanları hayretler içerisinde bırakan görkemli icraatlar ve göz kamaştırıcı faaliyetler, Yüce Yaratıcının haşmetli azametini, celalli kibriyasını ve sonsuz kudretini gösterdiği gibi, sayısız nimetler ve kusursuz güzellikler de, O'nun sonsuz ilmini, sınırsız rahmetini ve engel-

siz iradesini haykırmaktadır. Yeter ki insanda bütün bunları anlayacak kalp, düşünecek akıl ve görecek göz olsun. Düşünüp anlayanlara ve görüp duyanlara ne mutlu!

Evet, zerrelerden güneşlere, çeşmelerden okyanuslara, madenlerden Meleklere ve serâdan Süreyya'ya kadar her şey, mazhar olduğu değişik isimlerle, farklı ifadelerle ve muhtelif ibare ve nağmelerle yüce tevhid gerçeğini, olmayacak Yani Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini haykırmakta ve O'nun sonsuz kudretini ve haşmetli saltanatını ilan etmektedir. Nitekim bütün varlıklar, şöyle haykırmaktadırlar:

“Bizim ibare ve ifade tarzımız farklıdır; fakat senin güzelliğin hep birdir ve hiçbir zaman değişmiyor.” İşte bütün varlıklar, sahip oldukları farklı ifade tarzlarıyla hem teker teker her biri, hem de hepsi birden Senin o mükemmel Cemalini gösteriyor ve onu haykırıyorlar.

İşte bu haykırışı duyan temiz bir vicdan ve salim bir akıl, tereddüt etmeden O'nun varlığına ve birliğine kanaat getirir ve hemen O'na iman eder. Çünkü vicdan ve akıl, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ayıran en önemli ve en hassas iki haslettirler. Nitekim vicdan ve akıl insana, onlar sayesinde hakkı batıldan ayırsın ve sapıklığa düşmesin diye verilmiştir.

Dördüncü Sebep: Yerlerin, göklerin ve aralarındaki eşya ve hadiselerin birbiriyle olan yardımlaşmaları ve dayanışmaları, birbirlerinin istek ve ihtiyaçlarına cevap vermeleri ve her şeyin ciddi bir dayanışma içerisinde hareket etmeleri, onları idare eden Yüce Yaratıcı'nın varlığını ve birliğini, rahmetini ve ihsanını, kudretini ve saltanatını, izzetini ve hâkimiyetini haykırmakta ve O'nu ilan etmektedir.

Evet gözlerimizle görmekte olduğumuz her yerdeki yardımlaşma ve dayanışma, bütün varlıkların bir tek Zât'ın idare ve terbiyesinde ve bir tek Zât'ın tedbir ve tasarrufunda bulunduğunu

ve bir tek Zât'ın emri ve hükmü altında hareket ettiğini göstermektedir. Çünkü atom ve hücre gibi en küçük maddelerin, güneş, ay ve yıldızlar gibi büyük cirimlerin, ışık, hava, su ve toprak gibi çaplı unsurların, ruhsuz ve şuursuz oldukları halde gayet şuurlu ve faydalı bir şekilde iş görmeleri, bütün bunların birbirlerinin imdadına koşmaları ve birbirlerini takviye etmeleri, elbette ki bir taraftan Yüceler Yücesi bir Zât tarafından kerem ve lütufla, şefkat ve rahmetle istihdam edildiklerini haykırmakta, diğer taraftan da O Yüce Zâtın hizmetkarları, memurları ve mahlukatları olduklarını ve O Yüce Zât'ın bir ve eşsiz olduğunu, Onun kudretinin sonsuz, iradesinin engelsiz ve rahmetinin sınırsız olduğunu ve O'nun ilim ile hikmetinin her şeyi i hata ettiğini ilan etmektedir.

Hasılı, "*Her bir şeyde O'nun varlığını ve birliğini gösteren pek çok alametler ve işaretler bulunmaktadır.*"

Beşinci Sebep: İlk ve son fikir; "Allah vardır ve birdir."

İnsanda teşekkül eden ilk ve tekemmül eden son fikir; "O vardır ve birdir." Nitekim eşya ve hadiselerin bidayet ve nihayetlerine, başlama ve bitme hallerine ibret nazarıyla bakıldığında insan aklının ve ruhunun derleyip elde ettiği ve anlayıp istifade ettiği yegane hakikat de budur.

Maddi-manevi alemler bu hakikatin misal ve işaretleriyle doludur.

a. İnsanoğlu daha ruhlar alemindeyken; "*Ben sizin Rabb'iniz değil miyim*?" hitabıyla karşılaşınca; bu yüce ve mukaddes suale karşı hiç tereddüt etmeden "*Evet, sen bizim Rabb'imizsin.*" ikrarında bulunmuştur.

b. Bütün canlılar özellikle insanoğlu Yüce Zât'ı ifade ile "*Hû*" deyip hayata başladığı gibi, yine, "*Hû*" deyip son nefesini vermekte ve bilerek bilmeyerek bu yüce hakikati göstermek suretiyle hayata veda etmektedir. Yani; seneler öncesi emanet olarak

aldığı ve hayatı boyunca onun sayesinde yaşadığı "Hû" emanetini seneler sonrası sahibine iade etmektedir.

c. Çocuk doğup dünyaya gözlerini açar açmaz kulağına ilk olarak ezanın okunması ve bununla tevhid hakikatinin hatırlatılması, son olarak da kendisine şehadet kelimesinin telkin edilmesiyle cenaze namazının kılınması ve bu vazifenin asırlar boyu ve en mukaddes cemaatler tarafından yerine getirilmesi Allah'ın varlığına ve birliğine sarsılmaz bir şahiddir.

d. Hira mağarasında "*Yaratan Rabbi'nin adıyla oku*" meâlindeki ilk inen ayet de "Bugün ben sizin dininizi tamamladım." mealindeki son inen ayet de Yüce Allah'ın birliğini göstermektedir.

e. Namaza "*Allahü Ekber*" ile başlandığı gibi; "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah" ile de son verilmektedir.

Her hayırlı işin başında "*Bismillah*" sonunda "*Elhamdülillah*" denilmesi bilerek-bilmeyerek Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine yapılan şehadeti göstermektedir.

h. Dünyada her hadise Yüce Yaratıcıdan bahsedip gıyabî olarak O'nun Yüce Zât'ını gösterdiği gibi; ahiret de tümüyle ve şuhûdî bir şekilde Yüce Yaratıcı'nın bir ve eşsiz olduğunu göstermektedir.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki insanın fikir dünyasından ta ibâdet ve muamele dünyasına, ondan kâinatta cereyan eden maddi ve manevi hadiselere, ondan dünya-ahiret alemlerine kadar; hatta maddeden manaya ve ezelden ebede kadar herşey, ifade ettiği mana ve çıkardığı tarrakalarıyla inananların gönüllerine inşirah ve kalplerine şifa verecek, inanmayanların ise başlarını çatlatacak hüvviyette Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini haykırmaktadır.

ŞİRKİN VE KÜFRÜN İÇ YÜZÜ

l. Şirk ve küfür ne Demektir?

Şirk: Yüce Allah'a bir ortak kabul etmek demektir. Yani akîdede ve kullukta, sevmede ve korkmada, hüküm ve karar vermede Yüce Allah'ın her hangi bir şekilde -Hâşâ- eşinin, benzerinin, denginin veya ortağının olduğunu kabul etmek demektir. Diğer bir ifade ile, şirk, Allah'a ait yaratma, yok etme, besleme ve hüküm verme gibi pek çok mükemmel sıfatları, zavallı bir mahlûka vermek demektir.

Küfür ise, yüce tevhid hakikatini gizlemek ve onu kabul etmeyip înkar etmek demektir. Kâinatın tümü Allah'ın mahluku olduğu, Allah'ın ilmi, iradesi, kudreti ve hikmeti dışında kalan herhangi bir nesnenin düşünülemediği ve hadiseler ancak Allah'ın izniyle bir kısım hikmetler için zahiri sebep perdelerinden ibaret bulunduğu halde; maalesef ehl-i şirk ve ehl-i küfür bu sebeplerin, eşya ve hadiselerin meydana gelmesinde hakiki tesirlerinin olduğunu kabul ederler.

2. Şirkin ve Küfrün Çirkin Yüzü

Şirkin ve küfrün ne derece çirkin bir kabahat, müthiş bir tecavüz, korkunç bir cinayet, apaçık bir sapıklık ve affedilmez bir günah olduğunu görmek istersen, deryadan bir katre olarak yazılan aşağıdaki hususları nazara al, düşün... Umulur ki içinden

şirk ve küfre, zulüm ve dalâlete karşı ciddi bir nefret duygusu, tevhid ve imana, İslam ve ihlasa karşı da şiddetli bir muhabbet duygusu belirir. Hem sen bu sayede iraden dahilinde olmadan sırf ilahi bir ikram olarak içinde bulunduğun büyük nimetleri görürsün de, "Küfür ve sapıklığın dışında her hâle karşı alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun." der ve imanlı hâline şükredersin.

Şirkin ve küfrün çok çirkin bir kabahat olduğuna dâir olan şu rivayet, ne kadar da mânidardır.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) diyor ki

"Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Allah katında en büyük günahın ne olduğunu sordum. O da: '*Allah seni yarattığı halde, senin O'na bir ortak ve bir denk yapıp edinmendir.*' diye cevap verdi. Bunun üzerine ben de dedim ki: Bu hakikaten büyük bir günahtır." (Müslim, İmân: 141)

Yine Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) bize şu hadisi naklediyor. Rasulüllah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "*Kim Allah'a bir şeyi şirk koşarak ölürse ateşe girecektir.*" Bunun üzerine ben de şöyle dedim: "(O halde) kim de Allah'a bir şeyi ortak koşmadan vefat ederse o da cennete girecektir." (Buhârî, Cenâiz: 1)

Zikredilen her iki hadis de şirkin ve küfrün, gerek din gerekse akıl nazarında son derece çirkin bir kabahat, müthiş bir tecâvüz, korkunç bir cinayet, apaçık bir sapıklık ve affedilmez derecede büyük bir günah olduğunu açıkça ifade etmektedir. Evet şirk ve küfür en büyük yalan ve en korkunç iftira olup gayet sevimsiz bir safsata ve son derece menfur bir hezeyandır. Zira kâinatta en büyük, en sağlam ve en doğru hakikat yüce tevhid hakikatidir. Yani Allah'ın varlığı ve birliği hakikatidir. İşte şirk ve küfür bu derece azametli, haşmetli ve umumi bir hakikate karşı çıkmanın ve onunla ters düşmenin bir sembolü ve bir ifadesidir. Tevhid ne kadar akli, mantıki, hali, vicdanî, ilmi, külli ve

umumi bir hakikat ise; şirk ve küfür de zıt orantılı olarak o nispette korkunç, vahşi, çirkin, sevimsiz ve her türlü akli ve ilmi ölçülerden uzak, pes ve bayağı bir safsatadır.

İşte şirkin ve küfrün iç yüzünü açıkça gösteren, yani şirk ve küfrün akıldan tamamen uzak bir hezeyan, Allah'a karşı işlenen en büyük bir günah ve bütün mahlûkâtı alâkadar eden korkunç bir zulüm ve cinayet olduğunu gösteren bazı hususlar.

a. Şirk ve küfür bir safsata ve hezeyandır.

Bir malike, kendi mülkünden her hangi birşeyi ortak farz etmek, aslında ciddi bir çelişkidir ve batıldır. Çünkü hiç sizin köleleriniz ve himayelerinizde bulundurduğunuz ve besleyip büyüttüğünüz hayvan ve heşeratınız, bağınız ve bahçeniz hakkında, faraza "Bütün bunlar Allah'ın size bahşettiği mülkünüzde sizin ortağınızdır." denilse veya ortak olmaları hususunda size bir kısım dayatmalarda bulunulsa, bunu kabul eder misiniz? Bir köle, efendisinin mülkünde hiç ona eşit ve ortak olabilir mi? Olamaz, değil mi? Kaldı ki, kendi mülkünüzde siz de geçici ve fanisiniz. Hem o mülk de geçici ve fanidir. Çünkü o mülk elinizde emanettir. O halde sizin geçici olarak sahip olduğunuz mülkünüzde kölelerinizden birisinin size ortak olmasını düşünmez ve siz böyle bir ortaklığı asla kabul etmezken; Yüce Allah'ın mülkü, memuru ve hizmetkarı olan yaratıklarından ve kullarından O'na nasıl ortak olabilir ve böyle bir ortaklık nasıl kabul edilebilir? Ehl-i insaf düşünsün ve ehl-i vicdan hükmetsin.

Hem her şeye muhtaç ve tamamen beceriksiz birisini kendisine işlerini gördüren kuvvetli ve dirayetli efendisi ile beraber aynı seviyede görmek ne derece manasız ve zalîmane bir hareket, hem tamamen cahil, hiçbir şey bilmeyen ve her şeyi öğrenmeye son derece muhtaç bir talebeyi alim ve dirayetli hocasıyla eşit tutmak, ne kadar anlamsız ve akıl harici bir iş ise; yoktan var edilen, her şeye muhtaç olan ve tamamen aciz ve cahil olan yaratıkları veya mahlukattan birisini, onu yoktan yaratan, onu

besleyip büyüten, ona konuşmayı, düşünmeyi ve daha pek çok şeyleri öğreten ve her yönüyle onu kendisine muhtaç eden Yüce Allah Celle Celaluhu ile eşit tutmak, elbette ki binlerce derece daha ziyade manasız, daha büyük bir zulüm ve o derece akıl almaz bir safsatadır.

* * *

b. Şirk ve küfür bir inkâr ve tahkirdir.

Şirk ve küfür, yaratıkların hakiki sahipleri olan Yüce Yaratıcıyı înkar etmekle mevcudatın kıymetini düşürdüğünden, hem onları başıboş kabul etmekle manasızlıkla ittiham ettiğinden bütün kâinata karşı bir tahkir ve esma-i ilahiyyeyi bir înkardır. Bu tahkir ve bu înkar zamanla insanın kabiliyetlerini öylesine bozar ki, artık o kabiliyetlerinin hayırlı şeyleri kabul edecek halleri kalmaz. İşte mevcudatın bu haklarının muhafazasından ve kafirlerin kabiliyetsizliğinden dolayı şirkin affedilmemesi gerekir. Nitekim "Muhakkak şirk büyük bir zulümdür." mealindeki ayet-i kerime bu hakikati veciz bir şekilde ifade etmektedir.

Şirk ve dalalet mesleği, fısk ve sefahetin yolu, yüce Yaratıcı'nın înkarını bir esas olarak almakta, dolayısıyla hadsiz elemler içinde bulunan insanın zayıf ve aciz olan beline nihayetsiz derecede ağır olan yükleri yükletmekte oluyor ve haliyle de insanı nihayet derecede insanlık derecesinden düşürmüş olmaktadır. Çünkü insan, Cenab-ı Hakk'ı tanımazsa ve Ona tevekkül etmezse, o vakit insan, gayet derecede aciz ve zayıf, nihayet derecede muhtaç ve fakir, hadsiz musibetlere maruz ve aynı zamanda elemli ve kederli bir fâni hayvan hükmünde olup, bütün sevdiği ve alâka peyda ettiği bütün eşyadan sürekli olarak ayrılış elemini çeker ve sonunda geriye kalan bütün sevdiklerini elemli bir ayrılış içinde bırakıp, kabrin karanlıklarına yalnız olarak gider.

Hem bu durumda bulunan insan yaşadığı sürece gayet cüz'i bir ihtiyar ve küçük bir iktidar ve kısacık bir hayat ve az bir ömür

ve sönük bir fikir ile nihayetsiz elemler ve ameller ile faydasız çarpışır ve hadsiz arzuların ve maksatların tahsiline, semeresiz boşu boşuna çalışır. Hem böyle bir kimse, kendi vücudunun bile rahatını sağlayamadığı halde, koca dünya yükünü biçare beline ve kafasına yüklenmek zorunda kalır. Ve daha dünyada iken ve cehenneme gitmeden cehennem azabını çeker.

* * *

c. Şirk ve küfür bir sapıklıktır.

İnsana büyük hatalar işletip onu ciddi tehlikelere atan küfrün iç yüzü, çok ciddi bir sapıklıktan ibarettir. Yani meseleleri tam olarak görememek ve orta yoldan sapmaktır. Çünkü şirk ve küfür sebebiyle hadiselere karşı kör gözlerle veya tek gözle yapılan bakışlar, insana herşeyin yaratıcısı olan Yüce Rabbini unutturur, O'nu uydurma bir tabiat olarak gösterir, hikmetli eserlerini sebeplere verdirir ve O'nun malını batıl ma'bud olan tağutlara taksim ettirir. İşte bu sapık görüşe sahip olan bir kimseye göre, en küçük canlıdan tut, ta en büyük canlıya kadar her şeyin, tek başıyla ve cüz'i kuvvetçiğiyle sayısız düşmanlarına karşı dayanması ve sonsuz ihtiyaçlarını halletmesi için kendi kuvvetçiğiyle çabalaması gerekir.

Hem bu durumda her bir canlı, zerre gibi bir iktidar ve ince tel gibi bir ihtiyar ile, görünmesiyle kaybolması bir olan bir parıltıya benzeyen bir şuur ve sönmek üzere olan lambaya benzeyen bir hayat ile ve çabuk geçer dakika gibi bir ömür ile, o hadsiz düşmanlara ve ihtiyaçlara karşı tek başına dayanmaya mecbur kalır. Halbuki o biçare canlının sermayesi, binlerce isteklerinden birisine bile yetmemektedir. Çünkü sapıklığı yüzünden sağır ve kör sebeplerden başka derdine derman olacak bir şey de bilmediği için bir musibete giriftar olduğu zaman, öyle sapıklık ve şaşkınlık içerisinde bekleyip durmaktadır.

İşte bu düşünceye sahip olan sapıklar ve şaşkınlar, sonunda "*Kâfirlerin kendi putlarına olan duası, böyle sapıklık içinde kalmaktan başka bir şey değildir." mealindeki ayetin sırrına mazhar olmaktadır.*

* * *

d. Şirk ve küfür, bir kizb ve tekziptir.

Çünkü bütün eşya ve hadiseler, Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini ve O'na ait mukaddes sıfat ve isimlerini aleme duyururcasına haykırırken, küfür onların bu haykırışlarını duymamakla ve onları reddetmekle onları yalanlamış olmaktadır. İşte küfür veya şirk, mevcudatın Allah'ın birliğine dâir olan şehadetlerini reddettiğinden ötürü, bütün mahlukata karşı bir tekzip ve bir yalanlamadır.

Evet var olan her bir zerrede Allah'ın varlığına ve birliğine dair en az iki şahid bulunmaktadır. Zira her şey hadd-i zâtında gayet aciz olmasına rağmen pek büyük işleri görmesi ile Yüce Yaratıcının kudret ve vücuduna delalet ettiği gibi; girdiği her yerin intizamına ve hayat şartlarına uygun hareket etmesi ile de Yüce Yaratıcının vahdaniyetine delâlet etmektedir.

İşte Yüce Allah'ın vahdaniyet ve mevcudiyetine şüphe nazarıyla bakan ve O'na bir kısım ortaklar ve denkler edinmekle tamamen şirke ve küfre giren bir kimse, mevcudatın bu yüksek şehadetlerini kabul etmemiş ve onları yalanlamış olmaktadır. Bu itibarla da onlara hakaret ve onların hukukuna manen tecavüz etmiş olmaktadır.

Kaldı ki küfür, mukaddes kitap ve sayfaların ve hem binlerce peygamberin, milyonlarca asfiya ve evliyanın Yüce Allah'a karşı olan şehadetlerini kabul etmemekle, cihanın en doğru şahitlerini de yalanlamış ve en büyük cürmü irtikâb etmiş olmaktadır.

* * *

e. Şirk ve küfür bir iftiradır.

Cenab-ı Hak her şeye kadir, her şeyi bilen ve her şeyi besleyendir. İşte küfür, eşya ve hadiselerin var oluşlarını, beslenmelerini ve diğer hallerini Cenab-ı Hakk'a vermemekle, hem Yüce Allah'a karşı iftira etmiş oluyor. Hem de yaratıkların vahdaniyete karşı olan şehadetlerini çarptırarak onları tesadüfe veya tabiata havale etmekle yaratıklara ve onların şehadetlerine karşı korkunç bir iftirada bulunmuş olmaktadır.

Evet dünyanın bu şekilde yaratılıp hareketine devam etmesinde elbette bir kısım sübhâni hikmetler ve kudsî maksadlar vardır. Bunların hülasası, Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini, yegane ma'bud olduğunu, O'ndan başka her şeyin fani ve geçici olduğunu, gerçek kuvvet ve kudret sahibi O olduğunu; bu yüzden de O'nun iradesine ve hükmüne karşı çıkılamayacağını topyekun bütün nazarların önüne sermek ve göstermektir.

İşte şirk, mahlûkatın bu şehadetlerini hafife almakta ve onları kabul etmemektedir. Neticede dünyada meydana gelen hadiseler kadar dünyaya ve içindekilere tecavüz etmekte, Allah'a dâir olan şehadetlerine itibar etmemekle de onların değerlerini düşürmekte ve eşyaya manen iftira etmekte ve hakarette bulunmaktadır.

* * *

f. Şirk ve küfür bir zulümdür.

Küfür ve dalalet kâinata büyük bir tahkir ve yaratıklara büyük bir zulümdür. Çünkü şirk ve küfür, yaratıkların kıymetlerini düşürmekle ve onları manasızlıkla ittiham etmekle, eşya ve hadiselerde görülen Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tecellisini înkar etmekle, eşya ve hadislerin vahdaniyete olan şehadetlerini reddetmekte, insanın kabiliyetlerini bozmakta ve onları işe yaramaz bir hale getirmektedir. Küfür ayrıca bütün ilahi isimlere rabbâni hikmetlere ve bütün yaratıkların haklarına da tecavüzde bulunmaktadır.

Evet kâinatın yaratılmasında pek çok rabbâni hikmetler vardır. Bunların hülasası, her bir şeyin Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini tanıtması ve göstermesidir. Şirk ve küfür bu hikmete aykırı ve o nispette de manasız ve zararlıdır. Zira şirk ve küfür, kâinatın Vahdâniyet-i ilahiyeye dair yaptığı yüksek ve doğru şahitliğini ve delil olmasını kabul etmemekte ve bu suretle de her bir şeyin hukukuna tecavüz etmiş olmaktadır. Gerçekten şirk ne kadar da büyük ve korkunç bir zulümdür.

Şirk ve küfürde iki yönlü zulüm vardır:

Birisi: Küfür, Yüce Vahdet'e ait olan sıfatları, cansız atomlara vermekle o yüce sıfatlara karşı büyük bir zulümde ve bir haksızlıkta bulunmaktadır.

Diğeri: Küfür, atomların kaldıramayacağı yükü onlara yüklemekle, zerrelere zulüm etmiş olmaktadır. Çünkü her bir atom veya her bir hücre, sahip olduğu kuvvetçiğinden sayısız derecede daha fazla ve daha ağır yükleri kaldırmakta ve çok daha ağır işleri görmektedir. Mesela: Buğday tanesi kadar bir çekirdek, koca bir çam veya bir çınar ağacı kadar bir yükü ve o ağır yükü götürmektedir. Hem de yaptığı işi, herkesi hayretler içerisinde bırakacak şekilde yapmakta ve kendisine verilen vazifeyi gayet mükemmel, sanatlı ve faydalı bir tarzda yerine getirmektedir. İşte bu husus gösteriyor ki, atomlar veya hücreler o işeleri tek başlarına ve kendi kuvvetçikleriyle yapmamaktadır. Ancak her şeye gücü yeten bir Yüce Zât var ki, o işleri ve o vazifeleri o atomlara veya o hücrelere O Zât gördürmekte ve O Zât yaptırmaktadır. Onlar da o işleri Yüce Allah'nın adıyla ve O'nun hesabına yapmakta ve bununla Allah'ı tanıtmış ve O'nu övmüş olmaktadır.

İşte şirk ve küfür, bütün bu mükemmel işleri aslında gayet zavallı bir halde bulunan o atomcuklara dayandırmakla ve o işleri onlardan istemekle bilerek ve bilmeyerek onlarla alay etmiş ve onlara zulümde bulunmuş olmaktadır.

* * *

g. Şirk ve küfür bir vahşettir.

İman, insanın kalbine merhamet ve insaf duygusunu koyar, onu kâmil insan eder ve onu a'lâ-yi illiyyîne yükseltir. Küfür ise insanın kalbindeki acıma ve insaf etme duygusunu tamamıyla yok eder, insanı canavarlaştırır ve sonunda onu aşağıların aşağısına atar. İşte bunun çarpıcı bir örneği:

Müşriklerin ileri gelenlerden birisi olan ve seksen yaşlarında bulunan Mut'im, Taif dönüşünde Rasulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem)'in, Mekke'ye girebilmesi için O'nu himayesine almıştı ve Rasulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) ancak bu şekilde Mekke'ye girebilmişti. İşte Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), onun bu iyiliğini hiçbir zaman unutmamıştı. Öyle ki, onun bu iyiliğine karşılık olarak, onun oğlu olan Cübeyr'in Bedir esirleri hakkındaki iltimasını kabul etmiş, esirleri serbest bırakmış ve ona şöyle demişti: "*Eğer baban Mut'im sağ olup iltimasa ve aracı olmaya gelseydi, bunların ölmüşlerini bile ona verirdim.*"

İşte, kâmil derecedeki imanın insana bahşettiği şefkat ve vefa duygusu...

Şimdi de şirk ve küfrün insan ruhuna verdiği vahşeti görmeye ve anlamaya çalışalım. Buna en çarpıcı örneklerden birisi, Hz. Hamza (r.a.)'ın Uhud gazvesinde şehid edilmesi hadisesidir. Şöyle ki, yukarıda görüldüğü gibi Mut'im oğlu Cübeyr, Bedir Gazvesinde Medine'de esir olarak tutulan Kureyş esirlerin kurtarılması için Mekke'den gelip Hazret-i Peygamber Sallallahü aleyhi ve sellem'e iltimasta bulunmuş, Rasul-ü Ekrem sallalahü aleyhi ve sellem de onun bu iltimasını kabul etmiş ve esirleri ona bağışlamıştı. Şimdi asla unutulmaması gereken böyle bir iyiliğe rağmen küfürden kaynaklanan şu ruh vahşetine ve şu kalp kasvetine bakın ki, müşrikler Bedirde kaybettikleri akrabalarının ve uğradıkları yenilginin intikamını almak üzere hemen savaş ha-

zırlıklarına başlamıştılar. İşte bu esnada bu Cübeyr, kölesi olan ve mızrak atmada çok maharetli olan Vahşi'yi çağırıp ona şöyle dedi:

"Eğer Müslümanların en ileri gelen kahramanlarından Hamza 'yı şehid edersen, seni kölelikten azât edecek ve seni hürriyetine kavuşturacağım."

Ebû Süfyan'ın karısı olan Hind de, Hz. Hamza'yı şehid etmesine karşılık olarak Vahşî'ye pek çok ödüllerde bulunma sözü verdi.

İşte küfrün insan ruhuna verdiği vahşet, insan aklına verdiği nankörlük ve insan kalbine aşıladığı körlük...

Şimdi en büyük iyiliğe karşılık olarak, en büyük kötülüğü yaptıran şirkin ve küfrün bu derece çirkin olan menfur yüzünü bir nebze olsun gören ve az da olsa düşünebilen ve anlayabilen bir kimse böylesine insafsızlıktan, vicdansızlıktan ve vahşetten ibaret olan bir küfürden hiç tiksinmez ve nefret etmez mi? Ve bu vahşeti hayretler içerisinde seyreden ve hem cinslerinin bu türlü davranışlarından teberri eden sâlim bir akıl, göz yaşlarını ceyhun etmesin de ne yapsın.

* * *

h. Şirk ve küfür bir tecâvüzdür.

Mevcudatın her biri yüce bir vazife ile muvazzaf birer memur olmaları ve bu vazifeleri sayesinde kıymetli ve değerli olmaları hasebiyle onların tevhidi ilân, Hakkı izhar ve vahdâniyyeti isbat etme gibi vazifelerini hafife alan ve onları âdi ve manasız birer varlık olarak kabul eden şirk ve küfür, elbette onların hukukuna mânen tecavüz etmektedir.

Hem her şeyde görülen değişik nakışlar, suretler, şekiller, haller ve hareketler, hep Cenâb-ı Hakk'ın Esma-i Hüsnasının tecellilerinden ibarettirler. Yani herbir mevcûd, Cenâb-ı Hakk'ın

mukaddes isimlerinin bir aynası durumunda olup Yüce Rabbini tavsif etmekte ve O'na ait manaları düşündürmektedir.

İşte ehl-i şirk ve küfür esma-i ilahiyenin cilvelerini înkâr ettiklerinden o isimleri gösteren mevcudat aynalarına hücum etmiş ve onların haklarına girmiş olmaktadır.

Hem binlerce peygamber, milyonlarca asfiya ve evliya, hep gerçek tevhidi kendilerine dava edinmiş ve durmadan onu haykırmışlardır. İşte şirk ve küfür, beşerin en mümtaz simaları olan bu yüce kafilenin getirdikleri esasları kabul etmemekle onları yalancılıkla ittiham etmiş olmakta ve bu suretle de o mübarek ve nurani kafileye hakarette bulunmakta ve haklarına girmektedir.

Hem semavi sahife ve kitaplar ve onlar için yazılan binlerce tefsir ve şerhler, hep aynı vahdaniyyet hakikat'ini haykırmışlardır. İşte şirk ve küfür bu kadar sayısız mukaddes sahife ve kitapların içindeki hakikatleri kabul etmemekle onlara hakaret etmiş olmakta ve bu suretle de onların harfleri ve harflerin birleşmesiyle meydana gelen şekil ve suretleri ve o şekil ve suretlerin ifade ettikleri manaları sayısınca semavi sayfa ve kitaplara tecavüzde bulunmuş olmaktadır

1. Şirk ve küfür bir kibir ve gurur kaynağıdır

Küfrün temelinde kendi mahiyetinden gaflet etmek ve kendine güvenmek ahmaklığı vardır. Çünkü nefsin hakiki sahibinden gaflet edip onu înkar etmesi, nefsin firavunlaşmasına sebep olur. Evet böylesi, zamanla kendisini kendine mâlik zannederek bir kısım hakimiyet veya kurtarıcılık kuruntularına kapılır. Hatta tabiat ve sebepleri de kendisi gibi düşünerek onları da hakim ve mâlik ilan eder. Böylece Allah'ın mülkünü, malını aralarında taksim ederek ilahi icraata ve hükümlere karşı muaraza ve mübarezeye başlar.

İşte bütün bunlardan ötürüdür ki şirk ve küfür, kesinlikle affedilmeyecek ve hak ettiği cezayı mutlaka çekecektir.

3. Küfrün ve şirkin dünyadaki cezaları:

Alenen, kasden ve haddini aşarak işlenen bir küfür ve bir şirk, dünyada da karşılıksız kalmaz. Çünkü küfür ve şirk, rahmet ve bereketin kesilmesine, huzur ve mutluluğun kalkmasına semavi ve arzî, maddi ve manevi afetlerin inmesine sebep olmaktadır. Bunun içindir ki, hadis-i şerifte zikredildiği gibi, denizdeki balıklar bile "*İstirahatımızın bozulmasına sebep oldular*." diye cânilerden ve kafirlerden şikayette bulunmaktadır. Demek ki, küfür, şirk ve dalâlet, bereket ve huzurun kalkmasına, umumun istirâhatinin bozulmasına ve bütün mâhlukatın şikayetlerine ve lanetlerine sebep olmaktadır.

Yukarıdan beri şirk ve küfrün ne derece korkunç bir cinayet olduğunu bir nebze olsun anlatmaya çalıştık. Şirkin ve küfrün mahiyeti hakkında şu bildiklerimiz bile bütün mevcudat adına ehl-i şirk ve küfür aleyhinde mahkeme-i kübrâya müracaat edilip bir dava açılsa, bu kadar büyük ve cihan-şümul cinayetinden dolayı ehl-i şirke ve küfre verilecek cezanın ne kadar büyük bir ceza olacağını anlamamıza yetecektir? Cezanın tahmini ve takdiri hususunda ehl-i vicdan, hatta ehl-i şirk ve küfürden vicdani ve akli melekelerinin tümünü henüz yitirmemiş olanlar herhalde güçlük çekeceklerdir. Zira ceza olarak ne verilse sezadır ve azdır. Öyle ise bu kadar korkunç bir cinayet elbette affedilmez ve bu derece büyük olan tecavüz ve zulümler asla cezasız kalmaz ve nitekim kalmayacaktır.

İşte adalet ve hikmetin gereği olarak verilmesi gereken bu ceza gadab-ı ilahidir ve gadab-ı ilahi ile adalet-i ilahiyenin tecellisi olan ebedi cehennem ateşidir.

Tarihte bazı milletlerin başına gelen korkunç felâket ve helâketler, işlenen şirk, küfür ve zulüm cinayetlerinin karşılıksız kalmayıp mutlaka cezalandırıldığına dâir kat'i deliller ve şiddetli ikazlardır.

Şirk ve küfrün bu kadar büyük bir tecavüz ve amansız bir cinayet olmasındandır ki, bu türlü baş kaldırmalara karşı kâinat kızmakta, külli unsurlar hiddet etmekte ve bütün mevcudat galeyana gelmektedir. Evet, Nuh aleyhisselâmın kavminin başına gelen tufan hadisesi ile göklerin ve yerin hücumu, Semûd ve Ad kavimlerinin înkarları yüzünden havanın hiddeti, Firavun ve kavminin küfür ve zulümlerinden onların boğulması ile su unsurunun ve denizin galeyanı, Karun'un gurur ve fesadına karşı toprak unsurunun gayzı ve ehl-i şirk ve küfrün înkar, isyan ve tuğyanlarına karşı dünyada "*O Rahman'a veled iddia ettiler diye; az daha ondan gökler çatlayacak ve dağlar yıkılıp yerlere geçecek.*" (Meryem sûresi, 90-91) ve ahirette "*Cehennem hemen hemen öfkeden patlayacak gibi bir hale gelir.*" (Mülk sûresi, 8) mealindeki ayetlerin ifadesi ile yerlerin, göklerin gayız ve öfkeleri, şirkin, küfrün ve sapıklığın ne kadar çirkin bir günah ve ne derece korkunç bir cinayet olduğunu gösterdiği gibi, ehl-i şirkin ve küfrün cezasız kalmayacaklarını da bildirip ikaz etmektedir.

İNKÂR ETMEMEK BAŞKADIR İMAN ETMEK BAŞKADIR

İman, Yüce Allah'ın Hazret-i Muhammed sallallahü aleyhi ve sellem vasıtasıyla bildirdiği şeylerin tümünü tereddütsüz olarak kalp ile tasdik ve dil ile ikrar etmektir. İnkar ise, Cenab-ı Hakkı ve O'nun peygamberleri vasıtasıyla insanlara indirdiği ilahi hakikatleri reddetmek, kabul etmemek, beğenmemek ve tasdik ve ikrar etmemek demektir.

İnkar etmemek demek, kabul edilmesi gereken şeyleri açıkça reddetmemekle birlikte onları kabul etmemek, tasdik etmemek ve kabul etmediğini içinde gizlemek ve susmak demektir. Yani görünürde gerek iman adına gerekse küfür adına kararsız bulunmak; fakat hakikatte imandan yana olmamak ve iman taraftarı olmamaktır ki, bunun daha açık bir manası küfür cephesinde kalmak demektir. Çünkü înkar etmemek başkadır, iman etmek bütün bütün başkadır. Bunun bazı sebeplerine gelince:

* * *

Birinci Sebep: Yüce Allah'ı înkar etmemek başkadır, O'na iman etmek ve O'nu gereği gibi kabul etmek bütün bütün başkadır. Çünkü kâinatta hiçbir, akıl sahibi kâinatın zerreleri sayısınca şahidleri bulunan celal ve ikram, azamet ve kibriya sahibi yüce bir zâtı înkar etmeye kalkışamaz. İnkar etse bütün kâinat bütün heyetiyle onu yalanlayacağı için, (vicdanı tamamen bozulmuş olanlar hariç) înkarını içinde gizler ve susar. Fakat Yüce Al-

lah'a imân etmek, Kur'an'ın O'nu bildirdiği ve öğrettiği gibi kabul etmek demektir. Yüce Yaratıcıyı yüce sıfat ve isimleriyle bütün evrenin şehadetine ve tanıklığına dayanarak kalben tasdik etmek ve elçileriyle gönderdiği ilâhî emir ve yasakları gönül rızasıyla içine sindirmek ve onları kabul etmek demektir. O elçilerin emir ve yasaklarına muhalefet ettiği zamanda da Yüce Allah'a tevbe etmek ve günahlarından samimi bir şekilde pişmanlık duymak demektir. Yoksa özellikle büyük günahları keyfince işlemek, belli başlı farzları hafife alarak veya tembellik ederek terk etmek, sonra da tevbe etmemek ve günaha aldırmamak, o kişinin imandan hissesi olmadığına delildir.

Hem bu kâinatın kudretli ve hikmetli sanatkarının mülkünde hiç bir şekilde ortaklık yeri ve eseri yoktur. Çünkü her şeyde nihayet derecede intizam bulunduğundan, bu çaplı intizam, Yüce Allah'a her hangi bir şekilde ortak koşmayı asla kabul etmez. Çünkü bir işe birden fazla eller karışırsa, o iş karışır ve ondan faydalı neticeler elde edilemez. Nasıl ki, bir ülkede iki devlet başkanı, bir şehirde iki vali, bir köyde iki müdür bulunsa; o ülke, o şehir ve o köyün her işinde bir düzensizlik ve bir karışıklık yüz gösterir. Aynen öyle de, şu alemde faraza birden fazla ilâh olsaydı, her şey alt üst olurdu.

* * *

İkinci Sebep: Hem beşerin hayvanlık mertebesinden meleklik derecesine çıkması, ancak kalplerinde iman ve tevhid nurunun parlaması ile mümkündür. Çünkü iman hem nurdur, hem kuvvettir. Evet hakikî imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir ve imanın kuvvetine göre hadiselerin baskısından kurtulabilir. "*Tevekkeltü alallah*" der, hayat gemisinde tam bir güvenle hadiselerin dağlar büyüklüğündeki dalgaları içinde seyeran eder. Böyle bir kimse, bütün ağırlıklarını kudreti sonsuz olan Yüce Zâtın kudretine emanet ederek dünyada rahat eder, berzahta istirahat eder. Daha sonra da ebedi saadet ülkesine gir-

mek için Cennet'e uçar. Şayet tevekkül etmezse, dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki onu esfel-i sâfilîne düşmesine sebeb olur.

İşte bütün bunlardan anlaşılıyor ki: iman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül de saadet-i dâreyni iktiza eder. Yani Allah'a iman etmek O'nun birliğini kabul etmeyi, bu kabul O'na teslim olmayı, bu teslim O'na tevekkül etmeyi, bu tevekkülde her iki cihanın saadetini gerektirmekte ve onu netice vermektedir. Öyle ise, dünya ve ukbâ saadetine kavuşmak isteyen kimsenin, her şeyden önce kalbinde ve ruhunda sağlam bir iman ve tevhide, tam bir teslimiyet ve tevekküle sahip olması gerekmektedir.

* * *

Üçüncü Sebep: İnsanın tertemiz olan vicdanı, ilk bakışta her ne kadar sınırlı ve sonlu ise de, aslında ebede bakmakta ve ebedi istemektedir. Bu itibarla, sonsuz hükmünde olan o vicdan, iman cilasından uzak kalmakla kirlenir, paslanır, sevimsiz hale gelir ve zamanla mahvolur gider. Çünkü kalp ve vicdan, ancak iman ve tevhid nuru sayesinde ilahi hakikatlerin tecellisine mazhar olur, bu sayede her türlü olgunluğun ve hayırların kaynağı durumuna yükselir ve yine bu sayade etrafı aydınlatan bir projektör vazifesini görür.

Hem kulaktaki zar, ancak iman nuruyla ışıklandığı zaman kâinattan gelen manevi sesleri ve çağrıları duymaya ve her şeyin hal diliyle yaptığı tesbihleri ve zikirleri anlamaya başlar. Hatta o iman nuru sayesinde, rüzgârların terennümlerini, bulutların naralarını, deniz dalgalarının nağmelerini ve buna benzer yağmur ve kuş gibi bütün varlıkların hal veya kal diliyle söyledikleri Rabbani kelamları ve ulvi teşbihleri işitmeye ve onları anlamaya başlar. Şu kâinat, onun nazarında adeta ilahî bir musiki dairesine dönüşür. Türlü türlü avazlarla ve çeşit çeşit terennümlerle kalplere Rabbani aşkları ve manevi hüzünleri aşılamakla kalpleri ve ruhları nurani âlemlere götürür ve pek garip misali

levhaları göstermekle, o kalpleri ve ruhları sonsuz lezzetlere ve zevklere gark eder. Fakat o kulak, küfür veya imansızlık yüzünden tıkandığı zaman, o lezzetli ve manevi yüksek seslerden mahrum kalır ve insan ruhuna o manevi lezzetleri tattıran avazlar, onun nazarında mâtem seslerine dönüşür. Kalbde, o ulvi hüzünler yerine, çarpık anlayışına göre çok sevdiği dostlarının kaybolmasıyla ebedî yetimlikler ve sahipsiz kalmalarıyla nihayetsiz vahşetler ve sonsuz gurbetler hasıl olur. Bu sırra binaendir ki, Üstad Hazretlerinin işaret ve irşâd buyurdukları gibi, "*şeriatçe bazı savtlar helâl, bazıları da haram kılınmıştır. Evet ulvi hüzünleri, Rabbani aşkları îras eden sesler, helâldir. Yetimane hüzünleri, nefsanî şehevatı tahrik eden sesler, haramdır. Şeriatın tayin etmediği kısım ise, senin ruhuna, vicdanına yaptığı tesire göre hüküm alır.*"

Hem göze ihsan edilen İlâhi gerçekleri görme nimeti, küfür veya imansızlık yüzünden ya körelir veya tamamen kaybolur. Çünkü gözün nuru, şayet iman nuruyla ışıklanır ve kuvvetlenirse, bütün kâinat o şahsın nazarına gül ve reyhanlar ile süslendirilmiş bir Cennet şeklinde görünür. Aynı zamanda gözün gözbebeği de, bal arısı gibi, bütün kâinat safhalarında nakışlı gül ve çiçek gibi delillerden alacağı ibret, ünsiyet ve alışkanlık gibi özsu ve şıralarından, vicdanda son derece tatlı iman balları yapar. Eğer o göz küfür ve imansızlık karanlığıyla yüce hakikatlere karşı kapalı ve kör olursa; dünya, bu kadar geniş olmasına rağmen o şahsın nazarına bir hapishane şekline girer. Kâinattaki bütün kevni hakikatler nazarından gizlenir. Kâinat ondan yabancılaşır ve neticede o şahsın ruhu ızdıraplarla, kalbi hüzünler ve kederlerle, kafası da bunalımlarla dolar.

* * *

Dördüncü Sebep: İmansız bir kimsenin fısk ve fücurla vicdanının bozulmasını önleyecek hiçbir engel yoktur. Fısk ve fücurla vicdanı bozulan bir kimse ise, bataklığa düşüp orada çıkamayan

bir şahıs gibi başkalarının da o bataklığa düşmelerini ister. Ta mâruz kaldığı o dehşetli halet, bir parça hafif olsun ve başkalarının da aynı akıbete düşmesiyle teselli bulmuş olsun. Çünkü bir musibet umumî olursa, hafif olur. İşte aynen bunun gibi bir şahsın kalbinde bir bozukluk ve bir fenalık hissi uyanırsa; o zamana kadar sahip olduğu yüksek hisleri ve olgunlukları sönmeye ve dumura uğramaya başlar ve derken içinde başkalarına fenalık yapmaya ve ortalığı bozmaya karşı bir arzu uyanır; hatta zamanla bundan zevk almaya bile başlar. Bu kötü hâl zamanla o kadar büyür ki, o şahıs bütün lezzetini, zevkini bozgunculuk çıkarmada ve fenalık yapmada arar. İşte karakteri bu derece düşük olan bir şahıs, toplumda önüne geleni yırtıp parçalayan bir canavar, fitne ateşini tutuşturan bir kıvılcım, karışıklığı çıkarıp büyüten bir belâ ve fesadı durmayıp karıştıran bir âfet kesilir.

Taşıdığı iman sayesinde nurlara kavuşan kalb ile vicdanlar, ilahi hakikatlerin tecellisine mazhar olarak her türlü kemalâtın kaynağı derecesine yükselip itminan ve inşirah içinde oldukları, zinde ve canlı oldukları halde, iman nurundan uzaklaşıp küfrün ihtiyar edilmesi yüzünden, akrepler ve yılanlar gibi zararlı haşerelerin barındığı karanlık ve ıssız zehir yuvalarına inkılap ederler. Bundan dolayıdır ki, iman etmeyip küfür içinde yüzen kalpler ve vicdanlar, Kur'an'ın ifadesiyle Allah tarafından kilitlenip mühürlenmişlerdir. "Ta aklı başında ve vicdanı yerinde olan kimseler, o korkunç yuvadaki akreplerden veya yılanlardan uzak dursunlar.

* * *

Beşinci Sebep: Yüce Allah'ın insana bahşettiği en büyük nimet şüphesiz ki, onun kalbine koyduğu iman ve hidayet nimetidir. Çünkü küfrün ve dalaletin gayet müthiş olan manevî elemini hisseden bir adam, kendisine ihsan edilen iman ve hidayet nimeti sayesinde olup bitenleri tevhid nazarıyla değerlendirdiğinde aslında cüz'i, fâni ve âciz olan o adam, birden kâinatın

hâlıkı ve Sultanı olan Yüce Mâ’bud'unun muhatap bir kulu olduğunu, ihsan edilen imanı ve hidayeti vasıtasıyla kendisine bir ebedi saâdetin, şahane ve şaşaalı olan bâki bir mülkün ve çok geniş olan ebedi bir saâdetin ihsan edildiğini, ayrıca bütün mü'minlerin dahi derecelerine göre o büyük lütfa ve sonsuz ihsana mazhâr kılındıklarını anlar ve böyle bir kimse daha dünyada iken Cennet hayatını yaşamaya başlar. Çünkü böyle bir muvahhid ve böyle bir mü'min, imanı ve hidayeti vesilesiyle bütün bu sonsuz derece güzel olan nimetlerin yüzünde ve simasında, eşsiz olan güzelliğinin bir parıltısıyla bütün imanlı kullarını kendine dost ve has kullarını da kendine aşık yapan çok cömert ve iyiliksever Yüce bir Zâtın ezeli ve ebedi güzelliğini görür.

Bir kimse şayet etrafına iman ve tevhid nazarıyla bakmazsa, olup biten hadiseleri ya kendi nefsine veya bazı tabiat ve sebeplere havale eder. Bu durumda ise hakiki fiyatı ve bahası Cennet olan o Rahmani pırlantalar, birden bir cam parçası değersizliğine inerler ve ayna vazifesini görüp gösterdikleri o eşsiz ve kudsi cemalin parıltısını kaybederler ve ondan ebediyen mahrum olmanın verdiği eziklik ve sönüklük içinde kıvranır dururlar.

İşte bundan da anlaşılıyor ki, înkar etmemek başkadır, iman etmek bütün bütün başkadır.

* * *

Altıncı Sebep: Gayet güzel olan bir şey bozulsa, âdi olan bir şeyin bozulmasından daha bozuk olur. Meselâ: Nasılki süt ve yoğurt bozulsalar, yine yenilebilirler. Ama yağ bozulsa, yenilmez; hatta bazen zehir gibi olur. Öyle de bütün yaratıklar içerisinde en şereflisi, belki de en yücesi olan insan, eğer bozulsa, zehirli ve yırtıcı hayvandan daha ziyade bozuk ve daha çok zararlı olur. Öyle ki, kokuşmuş maddelerin o pis kokusundan lezzet alan haşereler gibi ve ısırmakla zehirlendirmekten lezzet alan yılanlar gibi, küfür bataklığına saplanan kimse de, küfür ve dalalet bataklığındaki şerlerden ve habis ahlâklardan lezzet alıp onunla if-

tihar eder ve zulüm ile tecâvüzün meydana getirdiği zararlardan ve cinayetlerden lezzet alır ve adeta şeytanın mahiyetine girer.

İşte bütün bunlarda apaçık bir şekilde anlaşılıyor ki, küfür ve sapıklık bataklığında korkunç bir şekilde bozulmaktan, tefessüh etmekten ve perişan olmaktan koruyan biricik çare, insanın kalbindeki iman nuru ve hidayet kuvvetidir. Cenab-ı Hak, kalplerimizi iman nuruyla tenvir ve aklımızı hidayet kuvvetiyle takviye buyursun. Amin.

ALLAH'IN VARLIĞININ İSBÂTI

1. Eşya ve hadiseler üzerinde düşünmenin önemi:

Kudret kalemiyle yazılan ayetler üzerinde düşünmenin önemi pek büyüktür. Nitekim, pek çok ayet-i kerime, hadis-i şerif ve kâinatın bu şekilde yaratılmasındaki hikmetler, eşya ve hadiseler üzerinde tefekkürü emretmekte ve istemektedirler. Çünkü tefekkür gafleti dağıtır ve insanı sürekli olarak uyanık tutar. Hem düşünmek vehim, vesvese ve hayal zulmetlerini dağıtır ve insanı vicdanın ve muhakemenin aydınlık atmosferine yüceltir. Şu kadar var ki, iç dünyamızı düşünürken bu türlü nefsi tefekkürü derinden derine tafsilatla yapmalı, çevremizdeki eşya ve hediselerle ilgili olan afaki tefekkürü ise sathi ve icmali olarak yapmalıyız.

Evet şu kâinatı dolduran mükemmel eserler üzerinde iyice düşünmeliyiz. Çünkü bütün eşya ve hadiseler, Yüce Yaratıcının varlığını ve birliğini gösteren alamet ve delillerdir.

Biz Cenab-ı Hakk'ın insana doğrudan doğruya veya dolayısıyla ihsan ettiği nimetlerini mantık silsilesi içinde düşünüp O'nun vahdaniyetini bulduğumuz gibi, aynı zamanda O'nun sayısız nimetlerini ve kusursuz işlerini düşünür de, O'nun sonsuz kudretini, her tarafı kuşatan ilmini, engelsiz ve her şeyde geçerli plan iradesini, her şeyin maslahatına uygun olarak cereyan eden şümullü hikmet ve adaletini, umumi afv ve müsamahasını

görür ve bunlar karşısında kendi acizliğimizi, zayıflığımızı, bilgisizliğimizi, beceriksizliğimizi ve eksiklerle dolu olan benliğimizi anlarız. Anlarız da noksanlarımızı imkanlar nispetinde telafi etmek ve değer kazanmak için O'nun yüce dergahına çıkar ve O'nun Rabb'ül-Alemin olduğunu, kendimizin de her yönüyle O'na muhtaç olan kulları olduğumuzu hem hal hem de kâl dilimizle kendisine arz ederiz.

İşte biz mü'minler, böyle bir anlayış ve bu tür bir hareketle görünüşte bizim aleyhimizde ve bizi ezecek gibi olan hadiselere karşı; sabır, metanet ve azimle tebessüm eder ve onlardan asla korkmayız. Tedbirimizi alır, gerisini O'na havale eder ve rahatla hayatımızı sürdürürüz. Yoksa son derece acizliği ve hiçliği içinde hadsiz ve lüzumlu ihtiyaçların halledilmesine muhtaç olan insanın ruhu kendisine güveneceği, bel bağlayacağı ve itimad edeceği sağlam bir noktayı bulamayacak; dolayısıyla da hakiki teselliye eremeyecek ve sürekli olarak rahatsız ve huzursuz olacaktır.

Kaldı ki, insanın yaratılışından maksad, kendisine verilen kabiliyet ve özelliklerle Cenab-ı Hakk'ın gizli hazinelerini keşfedip bulmak, onları açığa çıkarıp ilan etmek ve o Yüce Yaratıcının varlığına, isimlerine ve sıfatlarına kat'î bir burhan ve sağlam bir delil olmaktır. Diğer bir tabirle, insanın asıl vazifesi Cenab-ı Hakk'ın Esma-i Hüsnâ'sına yani güzel isimlerine ve Sıfât-ı Ulya'sına, yani yüce sıfatlarına mazhar olmaktır. Zâten insanın kıymeti de Esma-i Hüsnâ'ya mazhar olması ve onları en güzel bir şekilde yansıtması nispetindedir. İşte bu olgunluğa eren bir insan, en temel vazifesini gereği gibi yerine getirmiş, O Yüce Zât'a parlak bir ayna olmuş ve böylece gerek Yüce Yaratıcı gerekse yaratıklar nazarında kıymet ve itibarını artırmış olur. Meselâ:

a. Benlik ve hürriyet insana, Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve O'nun her türlü tasarrufunda muhtar ve müstakil olduğunu anlaması için verilmiştir.

b. İnsanın, Vacib'ül Vücûd olan yüce Zâtın varlığını göstermek için böyle seçkin ve müstesna bir surette yaratılmıştır.

c. İnsanın üç-beş şeye geçici olarak malik ve sahip olması, her şeyin maliki olan yüce Allah'ı bilmesi, anlaması ve tanıması içindir.

Öyle ise insan, kendine verilen sıfatlarla, Cenab-ı Hakk'ın zât ve sıfatları için bir vahid-i kıyâsî olması, yani bu sayede Allah'ı tanıyıp O'nu tanıtması gerekmektedir.

İşte insanın vazifesi bu derece ciddi ve yüce olduğu halde; maalesef insanların pek çoğu Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarına perde olmaktadır. Vazifeleri, O yüce Zâta ait mana ve sırları keşfedip göstermek olduğu halde; onlara perde olmakta, kapamakta ve mani olmaktadırlar. Gerçekten insan ne kadar da zalim ve cahil bir yaratıktır!

Şimdi yaradılışımızın yegane gayesi olan yüce Allah'a iman etmeyi gerçek manasıyla elde edebilmek için, yüce tevhid semasına layıkıyla yükselebilmek için, teşebbüs noktasında değil de, kanâat ve i'tikad noktasında sebeplerden kurtulabilmek ve akıl ve kalp noktasında hakiki tevhide ve gerçek vahdete ulaşabilmek için ve nihayet bu ulvi gaye ve neticeyi başkasına anlatırken etkili ve verimli bir şekilde muvaffak olabilmek için, aşağıdaki kademeleri sırasıyla ele alıp, nazara vermenin ve meseleyi öyle anlatmaya çalışmanın daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

2. Allah'ın Varlığı İle İlgili Bilinmesi Gereken Bazı Kademeler:

Birinci Kademe: Hakâik'ul-eşyâi sâbitetün.

Yani, görülen eşya hayal ve kuruntudan ibaret olmayıp varlığı sabit ve gerçektir. Eşyanın maddi ve zahiri varlığı arızi ve geçici de olsa sabittir. Hatta eşyanın varlığı Vâcib'ül-Vücûdun mukaddes Vücuduna nispetle son derece zayıf ve süratle kaybolan bir gölgeden ibaret olduğu kabul edilse bile; yine eşya, varlığı

yoktur denemeyecek kadar bir varlık hakikatine sahiptir. Çünkü her şeyden önce, Cenab-ı Hakk'ın pek çok isimlerinin tecelli etmesi için eşyanın varlığının gerçek olması icabeder.

Eşyanın varlığı üç yoldan birisiyle bilinir:

a. Beş duyu organı ile

b. Sadık bir haberle

c. Akılla

Hatta objektif olmamakla beraber denilebilir ki, bazı şeylerin varlığı, vicdanla, selim bir kalple, firâset ve saika adı verilen fakat mahiyeti pek bilinemeyen bir hisle de bilinebilir.

Bazı eşyanın varlığını beş duyu ile yani eşyanın mahiyetine göre; işitme ile, görme ile, koklama ile, tatma ve dokunma ile biliriz.

Bazı şeylerin varlığını haber-i sadıkla yani doğru haberle biliriz. Bu da yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan bir cemaatın nakletmesi ile olur. Geçmişteki padişahları, meydana gelen büyük hadiseleri bildiğimiz ve onların varlıklarını kabul ettiğimiz gibi...

Bazı şeylerin varlığı, peygamberliği mucizelerle teyid ve ispat edilmiş olan bir peygamberin haber vermesiyle olur. Bunların her ikisiyle bize kadar ulaşan haberler doğru haberlerdir ve biz onları kabul ederiz.

Bazı şeylerin varlığını da akıl yoluyla biliriz. 'Tüm'ün 'parçalarından daha büyük olduğunu, 'bir'in, 'iki'nin yarısı olduğunu, siyah-beyaz gibi zıd şeylerin aynı anda bir arada olamayacaklarını, yeryüzünün böylesine katı ve nispeten hayattan uzak olmasına rağmen bu kadar canlı ile dolup taştığına göre son derece letafetli, nûrani ve hayata müsait olan gökyüzünde de kendisine göre bir kısım varlıkların bulunacağını aklımızla anlar ve biliriz.

Yukarıda da belirtildiği gibi objektif olmamakla beraber; sâika gibi bir duygunun, bozulmamış ve sezisi yerinde bir vicdanın hissetmesi ile veya sâfî bir kısım kalplere gelen ilham ile de bazı şeylerin varlığı sezilir ve bilinir. Ne var ki, bu şekilde eşyanın varlığından haber verme yolu objektif olmadığından; bu yolla elde edilen malumâtın isbatı zordur. Kendini halk nezdinde kabul ettirmeye ve halkın da o kimseye itimad etmesine bağlı bir husustur.

İkinci Kademe: Eşya kadim olmayıp sonradan yaratılmıştır. Hem de son derece sanatlı ve gayet hikmetli olarak yaratılmıştır.

Evet, insan eli karışmamak şartıyla hiç bir şeyde hikmetsizlik, abesiyyet, manasızlık, mantıksızlık; hasılı, insanın yadırgayacağı bir biçimsizlik göremeyiz, bulamayız. İlk etepta kusur gibi görülen ve yadırganan bazı şeylerde bile pek çok hikmet ve fayda gizlidir. Zira her şey gayet ince ölçülerle ve mükemmel bir şekilde yaratılmıştır. Meselâ:

a. Atom, molekül ve hücre gibi küçük maddeler...

b. Su, toprak ve hava gibi ana maddeler...

c. Zeytin, incir, üzüm, mısır, nar ve dut gibi bitkiler...

d. Sinek, örümcek ve arı gibi hayvanlar...

e. Kamer, arz ve güneş gibi gezegenler...

f. İnsanın Organları; yani parmakları, gözleri, dili, kulağı, beyni, böbrekleri, kalbi ve kanı gibi uzuv ve maddeler...

İşte bütün bunlara ve diğer eşyaya bakıldığında her birinin son derece maharetli bir ustanın elinden, gayet derecede sanatlı ve hikmetli bir şekilde çıktıkları görülür.

Evet, etrafa ibret nazarıyla bakıldığında çok şeylerin kısa bir zamanda, bazı şeylerin de aynı anda, hem de basit bir maddeden ve gayet mükemmel olarak meydana geldikleri görülür ki; bu bir yönüyle meydana gelen eşyanın güzel, nakışlı ve hikmetli bir va-

ziyette meydana geldiğini gösterdiği gibi diğer yönüyle de bu şeylerin maharetli bir elden çıktığını gösterir.

Şu yeryüzüne bakıldığında yeryüzü adeta bir kışla; bitkiler, hayvanlar birer ordu mesabesinde... Öyle ki, her birinin erzakları, silahları, elbiseleri, vazifeye başlatılmaları ve terhis edilmeleri ayrı ayrı olduğu halde, bütün bunların, ihtiyaçlarına göre aynı zamanda ve münasib bir şekilde kendilerine verilmesi; ciddi bir intizamı, mükemmel bir hikmeti ve şahane bir sanatı ve muhteşem bir saltanatı gösterir.

Semanın bize tebessüm eden ay, güneş ve yıldızlarla süslendirilmesi; yeryüzünün baharlar ve bahçelerle şenlendirilmesi, bahçelerin ağaçlar ve bitkilerle döşenip süslendirilmesi, ağaçların çiçek, yaprak ve meyvelerle güzelleştirilmesi, meyvelerin kendilerine göre tat, şekil ve kokularla sevdirilip canlıları kendilerine meftun ve medyun etmeleri ve bütün bunların aklı ve hayali hayretler içinde bırakıp yormaları gösteriyor ki, yaratılan eşyada ciddi bir intizam, hadsiz bir hikmet, harika bir sanat ve maharetli bir nakış vardır.

Hem bütün bunlar gösteriyor ki, şu alem, gerek varlığı doğrudan doğruya sabit olan cismi ve maddesi itibariyle, gerekse varlığı başkasının varlığına bağlı olarak sabit olan renkleri, şekilleri, tatları ve kokuları yönüyle sonradan var edilmiştir. Hem de gayet mükemmel, kusursuz ve güzel sanatlı olarak yaratılmıştır.

* * *

Üçüncü Kademe: Bir şeyin sanatlı, hikmetli ve maharetli olması, onun bir ilim, bir irade, bir hikmet ve bir kudretin eseri ve neticesi olduğunu gösterir. Her şey mükemmel intizamlı, harika sanatlı ve gayet hikmetli olduğuna göre; her şeyin en azından bu dört özelliği gösteriyor ki, etrafına sathi bir nazarla bakan kimse bile bunları görüyor ve onlardan bir kısım manalar anlıyor demektir. Bundan da anlaşılıyor ki, her tarafı kuşatan bir

ilim, her şeye tesir eden bir irade, umum eşyanın maslahatına uygun olarak iş yapan bir hikmet ve bütün eşyayı yaratmak bir tek şeyi icad etmek gibi kendisine kolay gelen yüce ve sonsuz bir kudret var ki, eserlerini gayet mükemmel bir şekilde bakanlara ve anlayanlara göstermektedir.

Alemin sonradan yaratılması ile ilgili olarak, kelam âlimleri şöyle demişlerdir:

"*Alem, müteğayyirdir. Her müteğayyir hâdistir. Her bir hâdisin bir muhdisi yani mucidi var. Öyle ise bu kâinatın kadim ve ezeli bir mucidi vardır.*"

Bunun manası şudur: Şu alemde küçük veya büyük öyle şeyler vardır ki, onlardan bir kısmı her asırda, bir kısmı her senede, bir kısmı her baharda ve bir kısmı her gün ve gayet kısa kısa bir zamanda değişip gitmekte ve yerini başkasına bırakmaktadır. Onun yerine gelenler de belirli bir müddet zarfında kendisine verilen ve yaradılış gayesi olan vazifesini tamamladıktan sonra, onlar da çekip gitmektedir. Fakat bütün bunlar kâinattaki umum intizamı bozmadan; vazifelerini ortada bırakmadan, sessizlik içinde gözlerimizden ayrılıp gitmektedirler. Demek ki bütün bunları evirip çeviren ve emrinde çalıştıran zât, ezeli ve ebedi olan, sözü her şeye geçerli ve iradesi kesin hüküm olan Yüce bir Zât'tır ki, bütün bunları O, meydana getirmekte, eşyayı O sahneye sürmekte, vazifeleri bitince de onları geriye çekerek onların yerlerine başkalarını getirmektedir. Bu defa da yenilerle icraatını devam ettirmekte, ve böylece eşyayı yaratmakla varlığını, gidenlerin yerine yenilerini meydana getirmekle de her şeyin fani olduğunu; fakat sadece kendisinin dâimi, bâki ve ebedi olduğunu göstermektedir.

* * *

Dördüncü Kademe: Sıfatlar tek başına iş görmezler. Yani varlığı zahirde olup elle tutulan bir şeye müdahale edemezler.

Hadd-i zâtında sıfat mevsufsuz olmaz. Çünkü sıfatların maddi varlıkları ve zahiri yönleri yoktur. Varlıkları vehmi ve itibaridir. Sıfatlar, iş gören ve varlık sahibi bir Zâtta bulunursa; işte o zaman o zât, sahib olduğu bu sıfatlarla iş yapar. Yaptığı iş neticesinde de o sıfatlar ortaya çıkar ve bu şekilde varlıkları bilinir. Buna göre, ilim bir sıfattır, mevsufsuz olmaz. İlim sıfatını taşıyan Zâta, âlim denilir.

İrâde bir sıfattır, mevsufsuz olmaz. İrâde sıfatını taşıyana mürîd veya muhtar denilir.

Hikmet bir sıfattır, mevsufsuz olmaz. Hikmet sıfatını taşıyana Hakîm denilir.

Kudret bir sıfattır, mevsufsuz olmaz, bu sıfat sahibine de Kadir denilir..

Bu sıfatlar her şeyde mevcud olduğuna; fakat sıfatlar tek başına iş yapamadıklarına ve işi yapan bu sıfatlarla muttasıf bulunan bir Zât olduğuna göre; demek ki küçük büyük bütün eşyada ve olup biten hadiselerde tasarruf eden kimse, ilmiyle her şeyi kuşatan, iradesi her şeyde geçerli, hikmeti her tarafta mevcud ve kudreti her şeye yeten bir Zâttır.

Buna göre, O'nun ilmi ve kudreti haricinde kalan, emir ve iradesinin geçmediği ve hikmetinin bulunmadığı hiçbir şey yoktur.

* * *

Beşinci Kademe: Gerek zaman gerekse mekan bakımından her şeyi kuşatan ve istediği gibi evirip çeviren ve yüce kudret, külli irade ve ihatalı ilim sahibi olan şey nedir? Veya bu mükemmel sıfatların sahibi olan zât kimdir?

a. Ya sebeplerdir; yani bu şeyler sebeblerin bir araya gelmesiyle oluyor.

b. Ya tabiattır; tabiat yapmakta, tabiat yaratmaktadır.

c. Ya tesadüftür; her şey kendi kendine olmaktadır.

d. Veyahut eşya cinsinden olmayan ve kendisine hiç bir şey benzemeyen ve her şeye muktedir olan yüce bir Zâttır.

Şimdi bunları sırasıyla görmeye çalışalım.

* * *

3. Sebeblerin Eşyayı Meydana Getirmesi Meselesi

a. Mevcudatın sebeplerin bir araya gelmesiyle meydana gelmeleri muhaldir. Çünkü her şey müteaddit parçalardan ve muhtelif maddelerden son derece hassas bir ölçü ve tartıyla meydana getirilmekte, hadsiz bir hikmet, her tarafı kuşatan bir ilim ve her şeyi kaplayan bir irade ile var edilmektedir. Bütün bu ölçülü ve manalı işler elbette sel gibi akan kör, sağır ve maddi unsurların ve sebeplerin işi olamaz.

b. Eşya sebeplere verilirse o zaman pek çok sebeb ve kaba maddelerin her bir canlının vücudunda bizzât müdahaleleri olması gerekir. Halbuki bu kadar birbirine zıt sebepler sinek ve onun gözündeki hücre gibi küçücük bir canlının içine nasıl girecek ve nasıl müdahale edecektir.

c. Meydana gelen bir şeyin vahdeti yani birlik ve intizamı varsa; bu hal, onun bir elden çıktığını gösterir. Çünkü birden fazla elin karıştığı bir şey, birliğe ve intizama sahip olarak meydana gelemez ve değişik sebeplerden teşekkül bir şey, kalıcı bir birliğe sahip olarak varlık alemine çıkamaz; çıksa da varlığını uzun bir süre devam ettiremez.

Halbuki görüyoruz ki, her varlığın vahdeti ve intizamı bulunmakta ve her varlık kendisi hakkında takdir edilen fıtrî ömrünü birlik içinde sürdürebilmektedir. İşte bütün bunlar, eşyanın değişik sebeblerden değil; ancak bir elden yani tek olan Yüce bir Zât'ın elinden ve iradesinden çıktığını gösterir.

d. Maddi sebeblerin tesirleri bizzât dokunmak suretiyle ve temasla olur. Maddi sebeblerin temasları, mevcudatın dış yönleriyledir. Halbuki mevcudatın iç yapıları dış yönlerinden yaratılış, sanat ve letafetçe çok daha mükemmeldir. Öyle ise onları yaratan cansız, cahil, kaba, uzak, kör, şuursuz ve birbirine zıt olan sebebler değildir ve olamaz.

Nitekim eşyanın iç kısımlarıyla dış kısımları mukayese edildiğinde; iç kısımlarının dışa oranla çok daha mükemmel, fevkalade hikmetli, gayet lezzetli, son derece letafetli ve pek çok faydalı oldukları görülür. Bunun içindir ki pek çok meyvenin ve diğer yiyeceğin dış kısımlarını atar; sadece içlerini yeriz. Karpuz, kavun, fındık, ceviz, yumurta vb... bunlardan sadece kavunu ele alıp içindekinin letafetine, kokusuna ve tadına baktığımızda dış kısmından çok daha mükemmel olduğunu görürüz. Halbuki maddi sebeplerin farz-ı muhal hakiki tesirleri ve müdahaleleri olsaydı; eşyanın ancak dış yönlerine müdahale ederlerdi. Buna göre ise bütün eşya dıştan ve kabuktan ibaret kalırdı. Madem ki iç kısımlarda ciddi bir sanat ve umumi bir fayda var; o halde eşyanın dışlarına olduğu gibi, en ince noktalarına kadar bütün iç kısımlarına müdahale eden ve etkisi çok kuvvetli olan umumi bir ilim, bir irade, bir hikmet ve bir kudret var, demektir.

4. Tabiatın Eşyayı Yaratması Meselesi:

a. Tabiat herhangi bir şeyi yaratamaz. Çünkü tabiat dediğimiz şey, ya şu kâinatta madde olarak ne varsa her şeydir veyahut şu kâinatı ayakta tutan program ve faaliyetlerin, kanun ve düsturların adıdır.

Tabiat dendiğinde, şayet bundan maddi varlıklar kast ediliyorsa, bu durumda böyle bir tabiatın her hangi bir şeyi meydana getirmesi mümkün değildir; muhaldir. Çünkü böyle bir tabiat, kendisinde sayısız derece makinalar ve matbaalar bulundurmakla veyahut her şeyde bütün eşyayı yaratacak sonsuz bir kud-

retle gayet geniş bir hikmeti yerleştirmekle ancak bir şeyi meydana getirebilir. Hem mesela: Bir sineğin bile bir tecelli ile değil de; maddi tabiatın müdahalesiyle yapıldığı kabul edilirse o maddi tabiatın, sineğin yanında ve içinde bizzât bulunmasını kabul etmek gerekir. Nasıl ki bir su damlasında veya bir kabarcıkta gördüğümüz ışığı, ya güneşin aksi olduğunu kabul ederiz veyahut o bir damla suda ve o kabarcıkta güneşin bizzât kendisinin bulunduğunu kabul etmeye mecbur kalırız. Aynen öyle de, gözümüzün önünde cereyan eden mükemmel yaratılmaların, harika sanatların ve güzel şekillerin de bir Zâtın isimlerinin tecellisi olduklarını kabul ederiz. Aksi takdirde en küçükten en büyüğe kadar her şeyde, o şeyin yanında ve içinde maddi tabiatın bizzât müdahalesini kabul etmeye mecbur kalırız. Böyle bir kabul ise, olsa olsa antika bir cehaletin ifadesi ve izharı olur.

Tabiat, maddenin yanında ve bilhassa içinde bulunamayacağına ve eşyanın içi de dışından daha mükemmel olduğuna göre, anlaşılıyor ki eşya ve hadiseler, maddenin ve tabiatın tesiriyle değil; tecelli ile, yani kudretin, hikmetin, ilmin ve iradenin o eşyaya taallukuyla ve o eşyada işlemesiyle meydana gelmektedir.

b. Eşyanın yaratılmasında tabiatın hakiki tesirini kabul etmek her bir parça toprakta; orada yetişen çiçekler ve otlar adedince makina ve matbaaların varlığını kabul etmek demektir. Bunun ise muhal olduğu gayet açıktır.

c. Farz-ı muhal, tabiat bir şeyi meydana getirse, ancak kendi cinsinden bir şey meydana getirebilir. Yani kökleriyle çamurdan yapılmış çamur çorbasını içen bir asma kütüğünden, üzüm salkımları değil, çamur akması gerekirdi. İncir ağacından da incir taneleri değil, toprak akması gerekirdi. Bu misaller çoğaltılabilir.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki tabiat maddi yönü itibariyle her hangi bir şeyi var veya yok edemez. Kaldı ki her şeyin tabiatı da yani tabiat dediğimiz şeyin kendisi de mahluktur. O da mükemmel olarak sonradan yaratılmıştır. Eşyayı tabiat yapıyor di-

yenlerin maksatları, şu kâinatın maddi yönü değil de kâinattaki program, kanun ve düsturlar ise; daha önce de belirtildiği gibi, program ve kanun gibi şeylerin görünürde elle tutulur ve gözle görülür bir varlıkları yoktur. Bu gibi şeylerin varlıkları itibari ve nisbîdir. Varlığı zahiri olmayan şeyler ise bizzât iş yapamazlar. Ancak bunları elinde bulunduran Zât bu türlü itibarî ve nisbî varlığa sahip olan şeyler vasıtasıyle iş yapar.

Tabiat, aslında Cenab-ı Hakk'ın âdet ve kanunlarının mecmuasıdır: Sanatının fihristesi, örneği ve sergisidir. Öyle ki, tabiat hem maddeden ibaret olan şu kâinat sarayıdır, hem manadan ibaret olan şu kâinat sarayının mükemmel bir şekilde işleyişinin bir programı ve gayet verimli olan hareket tarzının bir planı hükmündedir.

Tabiat, rubûbiyyet saltanatının itibari kanunlarından kâinattaki fıtrî icraat ve âdetlerinin ilimle alâkalı olan hükümlerinden ve düsturlarından ibarettir. Bunlar ise ilim ve kelamdan gelen tecellilerdir. İlim ve kelamdan gelen bu tecelli ve kanunlar kudret yerine ikâme edilmez ve ellerine icad verilmez.

Binaenaleyh: Tabiat ancak bir sanat ve bir nakıştır. Bir model ve bir motiftir. Bir numune ve bir sergidir. Bir hüküm ve bir kanundur. Gayet hassas bir ölçü aletidir ve Yüce İzzetin ve Azametin çok şeffaf bir perdesidir.

5. Eşyanın Yaratılmasının Tesadüfe Verilmesi Meselesi:

a. Her şeyin etrafı ile, belki pek çok şeylerle alâkası vardır. Ayrıca her şeyde sık sık yenilenme ve bir kısım sentez ve analizler meydana gelmektedir. Bununla beraber çalışan atomlar veya hücreler de çalıştıkları vücudun etrafla alâkasını ve irtibatını bozmamak için adeta a'zamî gayret sarf etmektedirler. Bu kadar yenilenme olmasına rağmen, ne kendi aralarında ne de etrafla irtibatta en küçük bir kusur veya zedelenme görülmez. Öyle ise, ya diyeceğiz ki çalışan bu atom ve hücrelerde zaman ve mekan

bakımından ihatalı bir göz ve şümullü bir ilim var. Bunu ise hiç kimse dememiş ve diyememiş. Veya diyeceğiz ki bütün bu işler her tarafı gören, en büyük kütleyi en küçük bir varlığın imdadına koşturan kudreti nihayetsiz ve iradesi her şeyde geçerli Yüce bir Zât'ın eseri ve yaratmasıdır. Buna göre atom ve hücreler de O Yüce Zât'ın "*Kün*" emriyle çalıştırdığı birer memuru veya birer neferi durumundadırlar. Veyahut kudret kaleminin noktaları ve kader kaleminin uçları olarak istihdam ediliyorlar.

b. Eşya tesadüfe verilirse o zaman bir hücrenin aynı anda hem hâkim hem mahkûm olduğunu kabul etmek gerekir. Zıt şeylerin aynı anda bir arada bulunmaları muhal olduğu gibi, mahkûm olan bir şeyin bir başkasına faydalı olmada yapacağı işlerin ne kadar basit, kısır ve noksan olacağı da gayet açıktır.

c. Eşya tesadüfe verilirse hem birbirine benzeme hem de birbirine zıt olma gibi iki zıtlıkla daha karşılaşılır. Yani son derece kayıtlı, sınırlı ve acziyet içinde, Cenab-ı Hakk'a ait sıfatların kaynağı, menbaı ve merkezi olma gibi birbirine zıt ve muhal bir durum meydana çıkar.

d. Eşyanın yaratılması kendi kendine olması şeklinde kabul edilirse; o zaman bir bedende iç içe giren hücreler gibi, iç içe girmiş binlerce tabiat kalıplarının varlığını kabul etmek gerekir, Nasılki elimizdeki kitap yazılmış olsa bir kalem ve bir kâtip yeter; ama tabedilmiş ise o zaman harfler sayısınca demir kalemler lâzım ki tab'edilsin. Aynen öyle de; eşya ilahi kudrete verilmezse eşyayı meydana getiren zerreler adedince tabiat kalıplarının ve makinaların varlığını kabul etmek gerekir.

e. Alemde tesadüf yoktur. Özellikle bahar mevsiminde, yeryüzü bahçesinde bütün ağaçların dallarında, çiçeklerin yapraklarında, ekinlerin sünbüllerinde fevkalade bir kolaylık, harika bir sürat ve gayet mükemmel bir intizamla yaratılan eşya ve o eşyadaki mana, hikmet ve ibret levhaları tesadüfün olmadığını açık bir şekilde ilan ve ispat etmektedir. Öyle ki, Yüce Allah'ın

varlığını ve birliğini haykıran eşya üzerindeki hikmetli ve mânâlı terennüm ve nağmeleri “tesadüf şeytanları” bile azıcık bir iman kulağıyla ve bir basiret gözüyle dinleyip seyretseler, onlar da hayranlık içerisinde tevhid gerçeğini kabul ederler.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki eşyanın yaratılması sebeblere, tabiata ve tesadüfe verilemez. Ve yine anlaşılıyor ki, bütün bu olup bitenleri dilediği şekilde meydana getiren ve istediği zamanda yok eden ve her şeyi elinde tutan bir Zât vardır ki; O, eşya cinsinden değildir, hiç bir şey O'na benzemez ve her şey O'nun mahkumu ve esiridir. İşte İslam dinine göre varlığı kendinden olup ezeli ve ebedi olan bu yüce Zâtın adı, Allah'tır.

6. Bu Konuyu Şu İbretli ve Düşündürücü Tablo İle Bitirelim:

Etrafımızda nefsimizi okşamasıyla, hislerimizi teskin etmesiyle ve sekir verici hüviyetiyle bizi cezb ve celbeden; fakat mana ve hikmetlerinden habersiz olduğumuz bir çok eşya ve hadise vardır. Özellikle mimsiz medeniyetin ve israftan ibaret olan lüksün yaşamayı zorlaştırmasının neticesinde zâruri gördüğü ve kabul ettirdiği bir kısım dünyevi meşgaleler; duygularımızı öylesine uyutup dumura uğratmış, akli ve fikri melekelerimizi öylesine uzun bir tatile ve gaflete sokmuş ki, bu gafletten kurtulup kısa bir zaman için de olsa, aklın ve fikrin hakemliğinde bütün his ve latifelerimize içirip onları tatmin edecek şekilde gözümüz önünde cereyan eden ibretli ilahi tablolara bakamıyor, onlardan almamız gereken dersimizi alamıyor ve bir şey öğrenemiyoruz. Halbuki, gerek enfüsî olsun gerekse afaki olsun, aslında her şey bir kısım gayeler için meydana gelmektedir. İşte o gayelerden birisi de biz insanların istifadesidir; Görelim, seyredelim; sonra da zevkine varıp hakiki ve ebedi kaynağından içme arzusuyla dolup taşalım diye...

Gerçekten her an ve her yerde nazarlara harikulade tablolar gösterilmekte ve basireti olanlara arz edilmektedir. Bütün duy-

gularımızı tatmin eden ve sınırsız ihtiyaçlarımızı gideren, yenilecek ve içilecek muhtelif ve müteaddid gıdaları ihtiva eden semavi ve arzi bu türlü sofraların hazırlanmasıyla de ikramı bol olan Yüce Zâtın tanıtılması, sevdirilmesi ve itaat edilip huzurunda o huzura layık bir şekilde kemal-i edeple davranılması istenmektedir. İşte dünya misafirlerine takdim ve ikram edilen bu türlü sofralardan biri yaz mevsiminde serilmektedir. Bin bir nişan ve alametlerin üst üste dizildiği ve derken sıfatın isme galip gelerek ve isim yerine kullanılarak sadece mevsim demekle yetindiğimiz ve sayısız delillere sahip olan yaz mevsimi sofrasının fevâkih kısmından olan üzüm asmasının binlerce fayda, alamet ve nişanlarından bir kaç tanesini nakletmekle bu tevhid konusunu biraz daha açığa kavuşturmak gerektir.

Dayanak ve istimdâd noktamız durumunda bulunan muteber kitaplar asıl hedef ve gayeyi tayin edip tahsilini isteme sadedinde hedef ve gayeyi nazarlarımıza arz ederken bizim hislerimizi göz önünde bulundurarak anlatıyor ve bir kısım dürbünlerle perdenin arkasında oynanan oyunun iç yüzünü gösteriyorlar. Kullandıkları dürbünlerden birisi de meyveler çeşidinin en şereflisi olan ve '*Sultan'ül Fevâkıh*' lakabına layık olan üzümdür. Kâinat kitabının yaz mevsimi sayfasında üzüm asması apaçık nişan ve alâmetleriyle dikkatleri Rabbani faaliyetlere çevirerek kudret ve hikmet elinin alemşümul hikmetli ve maslahatlı faaliyetini gösterir. Ta beşerin hisleri ve fikirleri esbab dağdağasından, tabiat bataklığından ve evham bulutlarından sıyrılıp doğrudan doğruya Şems-i Ezeli; Müsebbibü'lesbâb ve Zât-ı Akdes ile irtibat kurup kıymetleri birden bine yükselsin.

Evet, üzüm henüz yeni çıkan filizlerinden son haline kadar tamamen faydalarla ve ibret tablolarıyla doludur. Filizlerinden ilk zamanlarda ekşimtırak ve hoş bir tadı olan yeşil iplikler çıkar ki, bundan bazen yemek bile yapılır. Daha sonra hasta ve sağlamlara hoş ve lezzetli olan koruk çıkar ki, yemeği yapıldığı gibi

safralılara faydalı şuruplar da yapılır. Yemeklere konacak ekşi de kaynatılır ki, cidden çok lezzetlidir. Yaprağından elde edilen faydalar mâlumdur.

Tam üzüm olunca da meyvelerin en lezzetlisi, en iştahlısıdır. Yaş üzüm olarak zamanında yendiği gibi onu uygun bir şekilde asmak suretiyle bir sene veya daha fazla bir müddet bekletmek mümkündür. Bu yönüyle de bekletilebilen ve geç zamanlara kadar bozulmadan dayanabilen meyvelerin en lezzetlisidir. Sonra üzümden yenilip istifade edilecek üç şey elde edilir; kuru üzüm, pekmez, sirke.

Üzümün en güzel şeyi de çekirdeğidir. İşin uzmanı olan hekimler bundan bir takım terkipler yaparak midesi zayıf olanlara yedirmenin veya üzüm çekirdeğini ezerek yedirmenin faydasının pek çok olduğunu beyan etmekte ve davamızın daha da kuvvetlenmesine katkıda bulunmaktadırlar.

Ancak bizim buradaki maksadımız üzüm asmasını tanıtmak değildir. Üzüm asmasının arkasındaki kudret ve hikmet elini göstermektir.

Evet, üzümün bu türlü faydalarını görüp kabul ettikten sonra, kışın gayet zayıf, muhtaç ve şuursuz olan üzüm asmasının kupkuru çubuğundan meydana gelen ve sonsuz bir ilmi, bir iradeyi, bir kudreti ve bir hikmeti gösteren bu tatlı ve faydalı neticeler, acaba bizzât kuru asma çubuğundan mı meydana gelmiştir? Yoksa geniş bir hikmete ve sonsuz bir kudrete sahip olan Yüce bir Yaratıcı, kusursuz icraatını ve antika sanatlarını sebepler yurdu olan bu dünyada, mübarek isimlerinin cilveleri tam görülsün ve bu vesile ile kendisine iştiyak duyulsun diye; o göz kamaştıran hikmetli sanatını hiç kıymetinde olan bir kuru çubuk üzerinde göstermek istedi de; bunları öyle mi yaptı?

Birinci kısmı kabul edecek dünyada yoktur. Gelmemiştir ve gelmeyecektir. Etrafına hevesi adına zehir akıtmaktan zevk alanlar müstesna..

Şimdi dürbünlerimizi öbür tarafa çevirelim ve orada olup bitenleri seyretmeye ve anlamaya başlayalım:

Bir üzüm bahçesine girelim. Bakıyoruz ki: Her bir asmanın teneffüs ettiği hava aynı, bittiği toprak aynı, emdiği ışık aynı, içtiği su aynı... Şimdi yeryüzündeki üzüm bahçelerini hayalimize getirelim ve seyrimize ara vermeden devam edelim. Bağ yerleri birbirine çok yakın veya bitişik olduğu halde, üzümlerin hallerinin ve özelliklerinin birbirinden farklı olduğunu görüyoruz.

Evet iklimler, toprak parçasının şekli ve cinsi hep birbirinden farklı bazı özelliklere sahiptirler. Meselâ: Birisi çorak iken, yanındaki çok verimli bir toprak parçası olabilmektedir. Şimdi dikkatlerimizi biraz daha toplayıp bir bahçenin üzümlerine bakalım. Bak, birisi diğerine benzemiyor. Bir bahçenin ağaçlarındaki meyveler tatta ve şekilde birbirinin aynı değil, aynı ağacın dallarındaki yemişler ve meyveler de birbirinin aynı değil. Hatta bir salkımda bulunan taneler gerek ağırlık, gerek şekil, gerekse tad bakımından biri diğerinin aynı değil...

İşte şu kâinat kitabının şerefli bir nazırı ve anlayışlı bir mütefekkiri olan Üstad-ı A'zam bu husustaki bir mütalaasını arz ederken şunları söylüyor:

"*O Rahim-i Zülcemâlin bağistan-ı kereminden, mûcizâtın salkımlarından, bir tanecik hükmünde gördüğüm iki parmak kalınlığında, bir üzüm asmasının asılmış olan salkımlarını saydım, yüz elli beş çıktı. Bir salkımın tanesini saydım yüz yirmi kadar oldu. Düşündüm dedim: Eğer bu asma çubuğu ballı su musluğu olsa, dâim su verse; şu hararete karşı o yüzer rahmetin şurup tulumbacıklarını emziren salkımlara ancak kifayet edecek.*

Halbuki bazen az bir rutubet ancak eline geçer. İşte bu işi yapan her işe kâdir olmak lâzım gelir."

Evet, bütün bu işler sağır tabiatın, kör tesadüfün ve şuursuz esbabın çevirdikleri dolaplar ve dümenler neticesi midir? Gerçekten, aklı, gözü ve kulağı olmayan tabiat, gayet dakik sanatları hâvi ve ancak bu vasıflarla olacak bir maddeye tesir ederek eşyayı yoktan yaratıp bu hale getirebilir mi? Yoksa, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten ilim ve kudret sahibi olan Cenâb-ı Hakk'ın kendine has bir mührü, sikkesi ve turrası mıdır ki, teveccüh ve nazarları perde arkasındaki Mukaddes Zâtına çevirmek için bu türlü eşyayı ibda ve icad ediyor, ilim ve fikir erbabı düşünsün; kalp ve akıl sahipleri hükmetsin.

O halde asma deyip geçmemek lâzım, asmada takılıp kalmamak lazım. Bu noktada insana düşen vazife, üzüm asmasının mücessem bir lafız olarak takdim ettiği mânaları okuduktan sonra, asmada takılıp kalmaması; tam aksine asmayı aşıp onun sahip olduğu değişik özellikleri ve sağladığı pek çok faydaları arkasında kendini göstermek isteyen ve alabildiğine celal ve ikram sahibi olan Yüce Zâtı görüp kabul etmesi ve kabul ettikten sonra da iman, marifet ve itaat enerjisiyle O'nun rıza semasına doğru kanat çırpmasıdır.

İşte buraya kadar misalleriyle bir tertip dahilinde zikredilen hususlar sebep, tabiat ve tesadüf neticesinde herhangi bir şeyin meydana gelemeyeceğini, aksine ihtimal verilemeyecek bir şekilde gösterip ispat etmektedir.

ALLAH'IN BİRLİĞİNİN İZÂHI

Şimdi de Yüce Zât'ın birliği ile alâkalı hususları görelim. İlah kaçtır? Herşeyi yaratan Allah'tan başka ilah var mıdır?

Pek çok ehl-i tahkike göre ilah, akılların hayret ettiği, kalplere sükunet ve itminan veren ve kalpleri korku, ızdırap ve heyecandan kurtaran manasına gelip uluhiyete ve ubûdıyyete lâyık ma'bud demektir.

Hakiki ilah herkesin ibadetine ve kulluğuna lâyık ve müstahak olan vahid sıfatı ile muttasıf ve misilsiz olan hakiki mâ'bud'-dur.

İlah ya birdir veya nihayetsizdir. Çünkü alemlerin ilahi bir kabul edilmez de, hâşâ belirli sayılar üzerinde durulacak olursa, mesned ve hüküm yanlış olmuş olur. Zira bir sayı için vârid olacak olan mahzur ve itiraz, diğer sayılar için de vârid olur. Meselâ: İlah on'dur denilse; neden yirmi değil de ondur? diye itiraz edilir. Ve buna cevap da verilemez. Zira ilah yirmi olunca ne gibi sakıncalar ve haklı itirazlar olacaksa; on olunca da aynı mahzur ve itirazlar olacaktır. Çünkü mesele ilahın şu kadar veya bu kadar olması ile alâkalı değildir. Mesele kâinatta gözle görülen, kalple tasdik edilen ve akılla hükme bağlanan eşya ve hadiselerdeki, tedbir ve icraatın, nizam ve intizamın nasıl olduğu ve nasıl devam ettiğidir.

Öyle ise asıl olan, ilahın bir olup olmaması ve birden fazla olursa ne gibi sakıncalar ve zararlar ortaya çıkacağı meselesidir.

Buna göre iki şıkla karşılaşıyoruz ki, o da ilahın bir olması veya nihayetsiz olması meselesidir.

İlah birden fazla olursa ne olur?

"*Eğer yerde, gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı ikisi* (yer-gök) *de bozulup gitmişti.*" (Enbiya ayet; 22)

"*Allah herhangi bir çocuk edinmemiştir ve onunla beraber hiçbir ilah yoktur.* (Böyle olsaydı) *O takdirde her ilah kendi yarattığını alıp götürürdü. Ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı.* (Bu çekişme ve savaşlar olmadığına göre, Allah'ın eşi ve ortağı yoktur.) *Allah onların isnad ettiği şirk vasıflarından* (ve bütün noksanlıklardan) *münezzehtir.*" (Müminun sûresi, 91)

"*De ki: Allah'la beraber* (müşriklerin) *dedikleri gibi ilahlar olsaydı, o takdirde bu ilahlar Arşın sahibine* (Allah'a üstün gelmek için) *muhakkak ki bir yol ararlardı.* (Onunla çarpışırlardı)" (İsra sûresi, 42)

İşte bu gibi ayetlerin doğrudan doğruya veya dolayısı ile ifade ettikleri Yüce İlahın bir olduğunu gösteren bir delil vardır ki kelamcılar buna Temânu' delili demişlerdir. Bu delile göre Yüce Yaratıcı bir ve müstakildir. Zâten istiklâliyet ve infirâd, uluhiyetin zâti ve hususi bir özelliği ve zaruri bir lazımıdır.

Evet, kâinatta rububiyet noktasında her cüz bir cüz'i ve her küll bir külli hükmünde olduğundan eşya ve hadiseler arasında kopukluğun ve parçalanmanın bulunması ve onları meydana getirenin de müteaddid olması muhaldir ve şu intizamlı kâinat ortaklığı asla kabul etmez. Öyle ise Allah denilince bir olan, eşi ve benzeri bulunmayan bir Zât akla gelir.

Faraza, birden fazla ilah olsaydı hüküm ve icraatlarında birbirlerini engelleyecek, birinin yaptığını diğeri bozacak, ortalık fitne ve fesadla dolacak ve hayat diye bir şey kalmayacaktı. Daha doğrusu başta böyle bir varlıktan ve hayattan söz edilemezdi.

Madem ki kâinat ve kâinattaki eşya ve hadiseleri düzenli bir şekilde hayatta tutan bir nizam var, elbette ki kâinatın sahibi ve müdebbiri birdir. O da Allah'tır. Nitekim insanlar da Cenâb-ı Hakk'ın vâhid ve müstakil olmasından ders almışlar ki köyün başına bir muhtar, vilayetin başına bir vali, memleketin başına bir devlet başkanı, uçağın idaresine bir pilot, trenin başına bir makinist, vapurun başına bir kaptan, arabanın direksiyonuna bir şoför ve okulun başına bir müdür koymuşlardır.

İşte en basit bir işte vazifeli olan bir adam bile, o vazifesine başkasının müdahalesini kabul etmemesi gösteriyor ki, hakimiyetin en esaslı özelliği, elbette istiklal ve infiraddır. Demek ki, intizam vahdeti, hakimiyet de infiradı gerektirmektedir. Madem hakimiyetin geçici bir gölgesi, aciz olmalarından ötürü yardımlaşmaya çok muhtaç olan insanlarda böyle müdahaleyi reddederse, elbette bütün alemlerin rabbi olma gibi bir rububiyet derecesinde hakiki ve mutlak bir hakimiyete ve sonsuz bir kudrete sahip olan ezeli ve ebedi bir Zât hakkında bütün şiddetiyle müdahaleyi reddetmek gerektir. Çünkü şimdiye kadar zerre kadar müdahale olsaydı, şu alemde intizam diye bir şey kalmazdı.

Halbuki bu kâinat öyle bir tarzda yaratılmış ki; bir çekirdeği yoktan var etmek için, bir ağacı yaratabilir bir kudret lazımdır. Bir ağacı yaratmak için de kâinatı yaratabilir bir kudret gerektir. Ve şayet kâinat içinde parmak karıştıran bir ortak var olsa, o ortağın en küçük bir çekirdekte de hissedar olması lazım gelir. Çünkü bir çekirdek, kâinatın küçük örneğidir. Bu durumda ise, koca kâinatta yerleşmeyen iki rububiyetin, bir çekirdekte, hatta bir zerrede yerleşmesi demektir ki, bu akıl ve mantık noktasında son derece safsatadan ibaret olan bir muhaldir. Hatta muhallerin ve batıl hayallerin en manasız, en gülünç ve akıldan en uzak olanıdır.

Hem birden fazla ilah olsaydı yerde gökte birlik, intizam, dayanışma ve birbirlerinin ihtiyaçlarına cevap verme ve yardımlaş-

ma gibi bir şey olmazdı. Kâinatın gidişatı, intizamı ve şekli bozulur ve kâinat yok olup giderdi. Çünkü Yüce Yaratıcının bir olduğuna en açık delil ve en doğru şahitlerden birisi küçük-büyük her yerde görülen birliktir.

Evet atomlardan en büyük sistemlere kadar, pirenin göz ve midesinden güneş sisteminin mevcut olan şekline kadar, bir nar tanesinden güneşin ve güneşe bağlı olarak cereyan eden mevsimlerin seyrine kadar top yekun bütün kâinatta her şey birlik içinde birbirleriyle alâkalı olarak hareket etmektedir. Öyle ise bütün bunları yaratan ve idare eden hikmetli usta ve kudretli hâkim birdir. Eşsiz ve misilsizdir.

İşte bütün bunları anlayarak seyreden bir kimse, bir taraftan şu koca kâinatın umum hal ve keyfiyetlerini adalet terazisinde tartan ve hikmet dolu ölçülerle tutan bir sonsuz kudret sahibi bir Zâtın acizliğini ortaya sürecek kadar hurafeden ibaret olan şirk ve küfrün, hakikatlere karşı ne kadar hadsiz derecede katmerli bir aykırılık, hakka karşı bir yalan ve tevhide karşı bir cinayet olduğunu gördüğü gibi, diğer taraftan da imanın ve tevhidin ne kadar sonsuz bir derecede hak, hakikat ve doğru olduğunu anlar ve içinden gelerek "Kalbimde ve kafamda iman nurunu parlatan Allah'a binlerce hamd-ü senalar olsun." der, Allah'a karşı marifet ve muhabbetini artırır.

Hem, vahdet ancak vâhidden sudur eder. Yani, bir yerde intizam ve birlik varsa, o yerdeki eşya ve hadiseler, oranın intizam ve birliğini meydana getiren, herşeyi bilen ve her tarafa hâkim olan bir Zât'ın emri altında olduklarını, sadece onu dinlediklerini, söz sahibi olarak onu tanıyıp başkalarını takmadıklarını hasılı, onlara sözü geçenin ve dilediği gibi hareket edenin, bir tek Zât olduğunu gösterir.

Öyle ise ilah birdir. O da Allah'tır. O tektir. Gerek Zâtında, gerekse sıfatlarında eşi ve benzeri yoktur. Ondan başka ilah yoktur. Yerlerin ve göklerin Rabbi O'dur. Ve herşeyi O yaratmıştır.

Küçük-büyük, evvel-âhir, gizli-açık, zerre-güneş, yer-gök, dünya-ahiret, cane-cansız, gayb-şehadet; hasılı herşeyi bilen O'dur. O layıkıyla Ma'bûd, hakkıyla Maksûd ve gerçekten Mahbûb ve Matlûb olan bir Zât'tır. Ve her şey onun kulu ve mâhkumudur.

Hem İmam Şafii Hazretlerine,

"*Allah'ın varlığına ve birliğine delilin nedir*?" diye sorduklarında; o şöyle cevap vermiştir:

"*Dut yaprağıdır. Tadı, rengi, kokusu ve maddesi bir olduğu halde; ondan koza böceği yer, ipek yapar, koyun yer, et ve süt yapar; geyik yer, misk yapar; arı yer, bal yapar...*

Tadı, rengi kokusu ve maddesi bir olan tek cins yapraktan bu kadar çeşitli eşyayı yaratan Zât, elbette ki birdir ve O herşeye gücü yetendir ve O Zât, ancak Allah'tır. Böyle bir icraatı başkasının yapması mümkün değildir."

Elhasıl: Allah kemal sıfatlarla muttasıf, noksan sıfatlardan münezzeh, Ma'budun- bil'hak ve Maksûdun bil'istihkâk olan Esma'ül-Hüsnâ ile müsemma ve Vacib'ül-vücud unvanına sahip olan yüce ve mukaddes bir Zâttır.

* * *

HAKİKATLER SİLSİLESİ, YÜCE TEVHİD'İ GÖSTERİYOR

Fazl-ı Rahman, Feyz-i Kur' ân ve Nûr-u iman sayesinde Cenab-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini ifade eden yüce tevhid hakikat'inin isbatı ile alâkalı olarak bazı hakikatler zikredilecektir.

Şu hakikatler, Yüce Yaratıcının varlığına ve birliğine su götürmez ve en küçük bir şüpheye mâhal bırakmaz bir şekilde apaçık deliller ve gayet sağlam şahidlerdir.

1. Hayat Hakikati:

Herkes takdir eder ki kâinat çapında bir hayat vardır. Bu ise hayat sıfatı ile muttasıf ve bütün hayatları ve hayat sahiplerini ayakta tutan, dilediğine dilediği zamanda hayat veren, dilediğini de dilediği anda hayattan azl edip yaşamasına son veren yani öldüren yegane bir hayat sahibinin varlığına ve birliğine delalet ve şehadet eder.

2. Merhamet Hakikati:

Varlık aleminde kâinatı bütün eşya ve muhteviyatıyla içine alan öylesine geniş bir şefkat ve merhamet vardır ki, kelebek ve hücre gibi en küçük bir canlıdan en kudsi ve en şerefli bir varlık olan Hazreti Muhammed Sallallâhü Aleyhi Vesellem'e kadar herkesin en küçük ve en büyük, en gizli ve en açık ihtiyacını anında gören, bilen ve halleden, şefkat'i sonsuz, merhameti ni-

hayetsiz, keremi misilsiz ve inayeti eksiksiz olan bir Yaratıcı'nın varlığını ve birliğini kabul etmemek mümkün değildir.

3. Hikmet Hakikati:

Kâinatın küçük olsun büyük olsun, ferd olsun, cins olsun ihtiva ettiği bütün parçalarını isti'lâ eden umumi bir hikmet ve maslahat vardır. Bu hikmet kast, şuur, irade ve ilim gibi sıfatları içine alır. Sıfatların tek başlarına var olmaları ve varlıklarının devamı düşünülemeyeceğine göre; elbette ki bu sıfatlar, kendileriyle muttasıf yüce bir Zât'ı göstermektedirler. Hikmet ve maslahat umumi olduğuna göre bu sıfatlar da her yerde tecelli ediyorlar demektir. O halde bu sıfatların sahibi olan yüce Zât da her yerde hâzır ve nâzır demektir. Bu ise Yüce Yaratıcı'nın hem varlığına hem de birliğine delalet eden gayet açık bir hakikattır.

4. Rızık Hakikati:

Canlıların her türlüsüne ve her birisine umumi hikmetin ve hususi ihtiyacın durumuna göre taksim edilen rızık hakikat'i de bu alemin bir Rezzâk'ının var ve bir olduğuna kendi varlığımızdan daha kat'i bir derecede delalet ve şehadet eder. Çünkü bir fiil, kesinlikle failsiz olamaz. Madem ki umumi bir besleme ve bir rızık hakikati var; öyleyse her canlıyı besleyen bir Rezzâk-ı alem var, demektir.

5. İmkan ve Hudus Hakikatleri:

Kâinatın azametine münasip bir şekilde büyük ve geniş hakikatlerden birisi de bütün yaratıklar üzerinde görülen ve onları tamamen kaplamış olan "imkan ve hudus" hakikatleridir. Bütün İslam alimleri bu hakikatler üzerinde durmuş ve bunları muhtelif delillerle isbat etmişlerdir.

İmkan hakikati: Bir şeyin var olması ile yoklukta kalmasının eşit olmasına imkan denir. Buna göre, her hangi bir şeyin içinde

bulunduğu halden başka bir hale geçmesine dair bir sebep bulunmazsa; o şeyin olup olmaması müsavidir. İşte böyle bir şeyin varlığının veya değişikliğe uğradığı halin ezeli olması mümkün olmadığı gibi, meydana gelmesi de şart değildir. Zâten eşya ve hadiselerin devir ve teselsül ile birbirlerini yaratmaları muhal ve batıl olduğu ve bu yüzden devir ve teselsül ile birbirlerini yaratmaları mümkün olmadığı hususu, kuvvetli delillerle isbat edilmiştir. Öyle ise eşya, varlığı mutlaka gerekli olan yüce bir Zât tarafından yaratılmıştır ki, O Yüce Zât'ın eşinin ve benzerinin olması muhaldir. Yani O'ndan başka herşey imkan dahilindedir. Ve O'ndan başka herşey O'nun yaratığıdır.

Eşyada görülen imkan gerçeği bütün yaratıkları kuşatmış ve kaplamıştır. Çünkü atomdan sistemlere kadar ferşden arşa kadar büyük ve küçük her varlık pek çok değişik özelliklere ve şekillere sahip olarak ve değişik zamanlarda yaratılıp öldürülmesi mümkün iken kendine ait özel bir zâtiyet, belirli bir suret, farklı bir şahsiyet, hikmetli keyfiyet ve maslahatlı duygular verilmiş olarak dünyaya gönderiliyor.

İşte, eşyanın gerek gayet intizamlı bir şekilde yaratılıp öldürülmeleri gerekse her bir şeye, pek çok ihtimaller içinde bulunabileceği halde onlardan belirli hususiyetler üzerinde yaratılması, hayat sürdürülmesi ve tayin edilen bir zamanda ve belli başlı şartlar içerisinde bu alemden başka bir aleme gönderilmeleri, elbetteki her tarafı kuşatan bir ilmi, tercih edici ve tayin edici ve her şeyde geçerli olan bir iradeyi, herşeye gücü yeten bir kudreti ve gayet şümullü bir hikmeti gösteriyor. Bu derece geniş ve çaplı olan ilim, irâde, kudret ve hikmet gibi özellikler ise elbetteki eksik sıfatlardan münezzeh, kemal sıfatlarla muttasıf ve Vâcibü'l-Vücûd unvanına sahip olan yüce Allah'a ait olup O'nun varlığını, birliğini, kudretini ve hakimiyetini gösteriyor ve isbat ediyorlar.

Hudus hakikatine gelince, mâdem alemde ve her bir şeyde tagayyürler ve tebeddüller, yani bir kısım değişmeler var; elbette bu alem hadistir yani sonradan olmuştur; hem fanidir ve geçicidir. Sonradan olan bir şey ezeli olamadığına göre; bu alem de ezeli ve kadim olamaz. Bu alem madem hâdistir, yani sonradan olmuştur; öyle ise onu ihdas edip meydana getiren ve kendisi ezeli ve ebedi olan bir Yüce Zât var demektir.

Evet her sonbaharda büyük bir alem vefat etmekte ve her baharda taze bir âlem meydana gelmektedir. Hem o vefatlar ve yaratılmalar o derece ince bir intizam içinde cereyan ediyor ki, sanki dünya bir misafirhanedir ki, bütün canlı alemler gayet intizamlı ve düzenli bir şekilde belirli bir müddet için ona misafir olurlar ve onda bir müddet kalıp vazifelerini yaptıktan ve işlerini gördükden sonra aynı ince intizamla başka bir aleme giderler.

6. Hıfz ve Muhafaza Hakikati:

Hıfz ve muhafaza hakikatini bütün parlaklığıyla görmek için her halde bahara bakmak gerekir. Evet koca baharda çiçekli ve meyveli bütün varlıklar, bunların kendilerine göre yerine getirdikleri bütün işleri, bunlarla ilgili olan neşv ü nema kanunları ve bu varlıkların suretlerinin alınan timsalleri, belirli ve sınırlı tohumcuklar içinde yazılmak suretiyle ta gelecek bahara kadar muhafaza ediliyor. İkinci baharda, o varlıklar, muhafaza edilen bütün özellikleriyle birlikte zapt edilen ciddi bir plan ve program içinde eksiksiz bir düzen ve eşsiz bir hikmet ile yeniden diriltilerek neşredilerek koskoca diğer bir bahar alemi meydana getiriliyor. İşte durumlarına göre her baharda tekrarlanan bu husus, hafîziyetin ne derece kuvvetli ve çaplı bir kuşatma ile cereyan ettiğini gösteriyor. Bu da rahmetinin her şeyi kuşattığı, kudretinin her şeye yettiğini, iradesinin engel tanımadığı ve muhafazasının her şeyi kuşatacak bir derecede olduğu Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini göstermekte ve O'nu haykırmaktadır.

Hem bu hakikat aynı zamanda gösteriyor ki, bir kısım âdi, geçici ve ehemmiyetsiz şeyleri bu derece özenle muhafaza altına alan Yüce Allah, gayb aleminde, ahiret aleminde ve ruhlar aleminde önemli neticeler ve meyveler veren beşerin amellerini de kesinlikle muhafaza ediyor ve onları itina ile zabt ediyor ve muhafaza ile memur kıldığı meleklerine beşerin gizli ve açık bütün amellerinin muhafaza edilmesini ve onların sağlam bir koruma altına alınmasını emrediyor.

Hem şu görünen hıfz ve muhafaza hakikati gösteriyor ki, bir gün gelecek; o günde beşerin amellerini yazan ehemmiyetli bir muhasebe ve bir amel defteri açılacak, orada özellikle mahiyet ve fıtrat cihetiyle bütün yaratıkların en büyüğü, en mükerremi ve en şereflisi olan insanın amel sayfaları neşredilecek, büyük olan amelleri çok ince bir hesaptan geçirilecek, mühim olan fiilleri çok hassas bir mizana girecek ve sonunda beşer, ameline göre ya tahkir veya taltif görecektir.

7. İnayet ve Teâvün Hakikatleri:

Kâinat çapında umumi bir inayetin ve bütün canlıları içine alacak şekilde şümullü bir yardımın mevcudiyeti, gündüz ortasında güneşin varlığı kadar kat'idir. Böyle bir inayet Hakikat'i, hikmet, lütuf ve ihsan gibi sıfatları içine alır. Ve bu inayet sıfatı Yüce bir Mün'im'in varlığını ve birliğini gösterdiği gibi; aynı zamanda yüce bir lütuf, kerem, ihsan ve hikmet sahibini de gözü olanlara gösterir ve akıl sahiplerine isbat eder. İnayet hakikatinin en parlak delili, her yerede görülen ve înkar edilmesi asla mümkün olmayan teâvün hakikatidir.

Teâvün hakikatine gelince: Teâvün hakikati yaratıkların birbirlerine karşı olan yardımlarının ve birbirleriyle yardımlaşmalarının ifadesidir. Böyle bir yardımlaşma elbette ki ilmi ve rahmeti gayet engin olan yüce Allah'ın hikmetli teshirinden ve maslahatlı istihdamından ibarettir. Evet pek çok değişik haller ve ta-

vırlar içinde hayatını ve vazifelerini sürdürmeye ve devam ettirmeye çalışan bütün mahlukatta, güç ve kuvvetlerinin çok çok üstünde ve bilgi ve iradeleri haricinde mazhar oldukları ve aralarında her an görülen ve gayet çaplı olan teâvün hakikati yani yardımlaşma gerçeği vardır. Yüce Rab ve Rahman olan Hazret-i Allah, kâinat çapında yerleştirdiği bu teâvün hakikatiyle belli başlı unsurları canlıların imdadına, bulutları bitkilerin imdadına, hayvanları insanların imdadına, anaların sütlerini yavruların imdadına, yemek zerrelerini beden hücrelerinin imdadına koşturmakta ve canlıların pek çok ihtiyaçlarını beklenmedik ve umulmadık bir anda ellerine vermekte ve onların huzurlu bir şekilde hayatlarını sürdürmelerini sağlamaktadır.

İşte böylesine çaplı olan teâvün hakikati gösteriyor ki, bu hakikatin sahibi kâinatı bir saray gibi kullanıyor ve herşeyi emrinde istediği gibi çalıştırıyor. Bu ise, Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren apaçık bir delildir.

8. Vahdet Hakikati:

Bu hakikat, küçük ve büyük, ferd ve cins her türlü eşyada görülen birlik ve benzerliği ifade etmektedir. Çünkü atomdan güneşe kadar her şey vahdetle muttasıf ve birlikle alâkalıdır. Kâinatta var olan nizam bu birliğin en açık şahididir. Nitekim bir incir ağacının dalları, yaprakları ve meyveleri arasında birlik, benzerlik ve uyumluluk olduğu gibi; bütün ağaçlar arasında da aynı birlik, benzemeklik ve uyumluluk vardır. Bu birlik ve uyumluluk ise Yüce Yaratıcı'daki vahdeti gösterir. Öyle ise Yüce Yaratıcı Ehad'dir. Birdir.

Evet eşyada görünen gerek ferdlerle gerekse türler ve cinslerle alâkalı vahdetler ve benzerlikler, onları yaratan Yüce Allah'ın bir olması sırrından kaynaklanmaktadır. Çünkü kuvvet dağılmamış oluyor. Yani güneş nasıl ki küçük büyük ayırt etmeden her şeyin yanında o şeyin kabiliyetine göre parlıyorsa, ilahi kud-

ret de aynı şekilde küçük büyük farkı olmaksızın her şeyin yanında o şeyin liyakatine ve ihtiyacına göre birden tecelli etmektedir. Bu hakikate binâen denilebilir ki vahdaniyyetin en parlak ve en doğru şahitleri eşyada görünen vahdet, itkan ve suhulettir.

9. İtkan Hakikati:

Her şeyde ve her yerde görülen bu hakikat, her şeyin kabiliyetine göre mazhar olduğu sanatın sağlamlığını ve kusursuzluğunu göstermektedir. Evet Yüce Allah, yarattığı her şeyi, o şeyin durumuna ve göreceği vazifelere göre yerli yerinde gayet sağlam bir surette ve gayet muntazam bir sanatta yaratmıştır. İşte bu sağlamlık, bütün eşyanın her şeyi kuşatan bir ilmin mahsulü olduğunu, her şeye gücü yeten bir kudretin elinden çıktığını, her tarafı kuşatan bir hikmetin dairesi içerisinde yer aldığını, engelsiz ve külli bir iradenin eseri olduğunu ve bunlara benzer diğer mükemmel sıfatların tecellisinin neticesinde meydana geldiğini açıkça göstermektedir.

10. Suhulet Hakikati:

Her şeyde görülen bu hakikat de, bir şey icad edilirken sanata olarak gayet kolaylıkla meydana getirilmesini ifade etmektedir. Bu hakikat, eşyanın Cenab-ı Hakk'ın "*kün*" emriyle icad ve inşa edildiğini, yaratılırken de her hangi bir zorlanmanın olmadığını gösterir. Böyle bir kolaylık ise, her şeyin sonsuz bir kudretin, engelsiz bir emrin ve mutlak bir iradenin eseri olmasıyla ancak kabul edilebilir. İşte böyle bir kudretin, emir ve iradenin sahibi olan Zât, elbette ki birdir. Eşsiz ve misilsizdir.

İşte kâinatın her tarafında görünen umumi hikmet, eksiksiz inayet, nihayetsiz rahmet, sonsuz kudret, noksansız terbiye, külli irade, mutlak kast, umumi rızık, her şeyi kuşatan ilim, hikmetli ve manalı intizam, ölçülü ve hesaplı adalet, ihatalı hıfz gibi yüce sıfatlar ve Esma-i İlâhiyye arasında görülen dayanışma

ve yardımlaşma gibi hakikatler, Cenab-ı Hakk'ın her yerde hâzır ve nâzır olduğuna şehadet ve delalet ederler. Bunun manâsı şudur ki alemin Yaratıcısı alemde dâhil olmadığı gibi alemden hariç de değildir. O, ilim ve kudretiyle her şeyin içinde olduğu gibi; her şeyin de üstündedir. Bir şeyi gördüğü gibi bütün eşyayı da görür. Bu hakikatler, aynı zamanda kâinatın Cenab-ı Hakk'ın nurunun gölgesi, isimlerinin tecellileri ve fiillerinin eserleri olduğunu da gösterirler.

Hasılı: pek çok ayet ve hadislerin açıkça beyan ettikleri gibi kâinatta hiçbir şey yoktur ki Cenab-ı Hakk'ı tesbih, tahmid ve tekbir etmesin ve gösterdiği uyum, sağladığı fayda ve çıkardığı tarrakalarla O'nun varlığını, birliğini ve büyüklüğünü ilan etmiş olmasın.

Yukarda zikredilen hakikatler gibi daha pek çok hakikat var ki, her bir hakikat şahadet parmağını uzâtmış ve ağzını açmış bir vaziyette Yüce Yaratıcının varlığını, birliğini, azametini, haşmetini, saltanatını, hakimiyetini ve şefkatini hem de kâinatın azametine münasip bir şekilde, açık ve seçik bir surette haykırıyor ve ilan ediyorlar. Evet,

a. Kâinatta halefi olan şümullü inayet ve câri olan umumi teavün hakikati.

b. Atomlardan gezegenlere kadar gayet ince bir intizamla cereyan eden umumi, muvazene ve şümullü muhafaza hakikati.

c. Yerin, süslü çiçek ve bitkilerinden, semanın yaldızlı yüzüne ve mütebessim çehresine kadar kendini gösteren tasvir ve tezyin hakikati.

d. Mısır, nar ve dut gibi meyvelerden samanyoluna güneş sistemine kadar hakimiyetini gösteren tanzim ve tertib hakikati.

e. Bal arılarından, örümceklerden ve kuşlardan güneşlere, aylara, unsurlara ve bulutlara kadar memuriyet verip onları vazifelendiren tavzif ve istihdam hakikati.

f. Küçük, büyük herşeyi en münasip şekilde ve yerli yerince kullanıp malikiyetini, hakimiyetini ve amiriyetini gösteren tasrif ve teshir hakikati.

İşte bütün bu hakikatler, güneşin yedi rengi kat'iyyetinde her şeyi besleyen bir Rabb'in, herşeye gücü yeten bir Kadir'in, her türlü icraatında binlerce hikmet ve maslahat bulunan bir Hakimin, her şeyi bilen bir Alîmin, ezeli olan bir Kadîmin, ebedi olan bir Bâkinin, her şeye fizik veren bir Rezzâkın, hakiki ve daimi hayat sahibi bir Hayy-ı Kayyûmun ve rahmeti sonsuz bir Rahman'ur Rahim'in varlığına ve birliğine zaruret derecesinde ve aksine en küçük bir ihtimal verilemiyecek bir kat'iyyette delalet ve şehadet ederler. Hem, ilim sıfatını verenin ilimsiz, kudreti verenin kudretsiz, iradeyi verenin iradesiz olması düşünülemez. Mahlukat ve mevcudatta, madem ki bu sıfatlar var; öyleyse bu sıfatlar Cenab-ı Hak'ta külli, umumi ve mutlak olarak vardır. Ve onun varlığına ve birliğine şehadet ederler.

Evet bütün bu hakikatlar ezeli ve ebedi olan, yegane kuvvet ve kudret sahibi olan ve kendisine ibadet edilmeye layık ve müstehak olan Yüce Allah'ın varlığını, birliğini, azamet ve haşmetini haykırmakta ve ilan etmektedirler. Biz insanlara düşen, böylesine bir haykırışa ve ilana kulak vermek ve yapılan mukaddes, davete icabet etmektir. Hatta onlar gibi lisan-ı kâl ve lisan-ı halimizle böyle hakikatlerin bir davetçisi olup insanları hem bu hakikatlere hem de en yüce ve en mukaddes hakikât olan tevhid ve iman hakikatine davet etmektir. Cenab-ı Hak bizleri de böyle hak ve hakikatleri neşretmeyi hayatlarının gayesi yapan salih zümreye ilhak buyursun. Amin.

BAZI USÛL KAİDELERİ, TEVHİD GERÇEĞİNİ GÖSTERİYOR

Birinci kaide: "Varlıklar, vücûd ile değil, sükût ile muttasıftırlar." Çünkü ne ayette ne de hadiste manasında her hangi bir şey varid olmamıştır. Fakat "*Allah dilediğini mahv eder, dilediğini ispat eder.*" (Ra'd sûresi, 39) ve "*Allah iman edenleri hem dünyada hem de ahirette o sabit söz üzerinde sabitleştirir. Allah zalimleri saptırır ve Allah dilediğini yapar.*" (İbrahim sûresi, 27) mealinde bazı ayetler nazil olmuştur.

İşte bu gösteriyor ki, kâinatın varlığı bizzâtihi kendiliğinden değildir. Kâinat ve eşya, ancak Allah'ın ispat etmesiyle sabit, ikame etmesiyle kaim ve ihya etmesiyle hayat sahibidir.

* * *

İkinci kaide: "Bir mesele hakkında isbat edenin sözü o meseleyi nefy edenin sözüne tercih edilir."

Çünkü isbat edenin yardımcıları olduğundan sözünde kuvvet vardır. Nefy edenlerin, yani o şeyin yokluğunu kabul edenlerin kabul etmelerine mâni olan sebepler değişik olduğundan yardımcıları yoktur. Bu sebeple sözleri ve hükümleri zayıf ve temelsizdir. Buna göre bin nefy ediciler bir, bir isbat edici ise binler kıymetinde ve kuvvetindedir. İşte bu kaideye binaen deriz ki: Bir yaratıcıyı kabul etmeyenlerin her birisi az çok değişik sebeplerden ötürü kabul etmiyorlar ve bu yüzden birbirlerine yardımcı olamıyorlar. Halbuki Yüce Yaratıcıyı isbat edenler aynı sebep-

lerle isbat ettiklerinden birbirlerine yardımcı olmuş oluyorlar. Buna göre Cenab-ı Hakk'ı peygamberlerden başka hiç kimse kabul etmese; peygamberlerin aleyhimüsselam, Cenab-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine ait olan şehadetleri ve ispatları sayısız insanların înkar ve nefyetmelerinden üstündür. Hem yokluk ispat edilmez. Yokluğun isbatı ancak aksinin muhal olduğunu isbat etmekle mümkün olabilir. Halbuki varlığın isbatı kolaydır. Çünkü onu herhangi bir yerde ve bir zaman parçasında göstermekle isbat meselesi gerçekleşmiş olur.

Başta binlerce peygamberin, milyonlarca asfiyanın, milyarlarca evliyanın, sayısız insanların, cereyan eden her bir hadisenin ve yaratılan her bir varlığın Allah'ın varlığı ve birliği gibi yüce bir hakikate şehadetleri o kadar sağlam bir delildir ki faraza hadiseler dilleriyle ve sistemler gürültüleriyle gökyüzünde hâşâ Allah'ın varlığını înkar eder mahiyette deliller gösterseler bile; o kuvvetli şehadetler yanında bunların înkarları ve kabul etmemeleri hiçtir ve hiçbir değeri yoktur. Kaldı ki kendini bilmez ve kasıtlı bazı kimselerin dışında, Allah'ı înkar etmeye kalkışan kimse yoktur. Zira, kâinatta Cenab-ı Hakk'ı înkar etmeye dair en küçük bir delil ve bir şâhid yoktur.

* * *

Üçüncü Kaide: Büyüklerimiz "*Nazardan gaye, eserde kalmayıp müessire geçmektir*." demişlerdir. Çünkü bakmaktan ve görmekten maksat, eserler üzerindeki nakışlı sanatları ve harika icraatları seyretmek suretiyle kalp marifetine ermek ve bu sayede Yüce Yaratıcının her yerde hâzır ve nâzır olduğunu bilmek ve neticede o huzurun edebine uygun bir şekilde hayat sürdürmektir. O huzurun edebi, asgari olarak farzlara ve haramlara riayet etmek, ortası sünnet dairesinde hareket etmek ve yüce mertebesi ise zühd ve vera' dairesinde hayat sürdürmektir. Evet alemde her şey sonsuz bir kudret, engin bir rahmet, çaplı bir hikmet ve külli bir irade mucizesidir. Zira bu alemde var olan her şey,

aslında bir vehmi hayalden ve bir kısım gölgeler ile aynalardan ibarettir ve bütün bunlar bir çok sağlam bir esasa ve çok yüce bir hakikate, yani alemlerin Rabbi olan Yüce bir Yaratıcıya delalet etmekte ve O'nun sonsuz kudretini, eksiksiz rubûbiyetini ve eşsiz birliğini haykırmaktadır.

İşte nazardan ve basardan, tefekküre ve basirete geçmeyenler, yani sadece gözle görmekle yetinip de, kalbin işi olan basirete ve ferasete geçmeyenler, eşya ve hadiseleri yüce bir kudretin, külli bir iradenin ve çaplı bir hikmetin eseri olarak görmezler ve göremezler. Her şey Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini ve kemal sıfatlarını haykırırken, aklı kısa, kalbi gaflet içerisinde, kalp gözü kör olan kimseler, körlüklerinden dolayı Hakkı görmez ve onu gereği gibi kabul etmezler de, ona küfrederler ve pek çoğu da sıkılmadan bunu ilim adına yaparlar.

* * *

Dördüncü Kaide: Geçmiş geleceğin teminatıdır. Dünü getiren, yarını da getirmeye muktedirdir.

Buna göre, bir kısım, tarihi vakıalar yüce tevhid gerçeğini gösterir. Şöyle ki: Tarih boyunca meydana gelen ve insanların başlarını döndüren ve akılları hayretler içersinde bırakan bir kısım vakıalar vardır. Bu vak'aların bir kısmı kevnî hadiselerden ibarettir. Diğer bir kısmı da sosyal hadiseler ve çalkantılar şeklindedir. Bir kısmı celal, adalet ve kahır boyutludur. Diğer bir kısmı ise cemal, rahmet ve lütuf boyutludur. İşte bütün bu tarihi vak'alar, sonsuz kudret, izzet ve rahmet sahibi olan Yüce Zât'ın, gelecekte de, onlar gibi olağanüstü ve harika olan pek çok şeyleri yaratmaya muktedir olduğunu gösterir. Çünkü “Dünü getiren, yarını getirmeye muktedirdir.” fehvasınca, maziyi icad eden ve sonsuz kudret sahibi olan Yüce Zât, elbette ki istikbali icad etmeye de muktedirdir. Dünyayı yoktan yaratan o Hikmetli Yaratıcı, ahireti de yapar. Dün zalimlerin haddini bildiren ve mazlumların yüzünü güldüren yüce adalet ve rahmet, yarın da

aynı şeyleri yapmaya muktedirdir ve yapar. Çünkü ezeli olan yalnız O olduğu gibi, ebedi olan da yalnız O'dur.

Öyle ise hakkıyla ibadet edilmeye layık ve müstahak olan yalnız O Kâdir-i Zülcelal olduğu gibi, mutlak olarak övülmeye layık ve mütahak olan da, yine sadece O'dur ve her türlü hamd-ü sena dahi sadece ona hastır.

* * *

Beşinci Kaide: Eşyanın yaratılmasında "*mûcibe-i külliye*" doğru olmadığı takdirde, "*sâlibe-i külliye*" doğru olur. Yani Yüce Allah ya bütün eşyanın yegane yaratıcısıdır veya O, hiçbir şeyin yaratıcısı değildir. Çünkü eşya ve hadiseler arasında ciddi bir vahdet, kamil bir intizam, sağlam bir tesanüt ve yerinde bir muvazene vardır. Parçalanma, ihtilaf ve başı bozukluk yoktur. Bu cümleden olarak bir kelimeyi yazanın, harfini yazandan başkası, bir sayfayı yazanın satırı yazandan başkası, bir kitabı yazanın sayfayı yazandan başkası olması mümkün olmadığı gibi, karıncayı yaratanın hayvan cinsini yaratandan, hayvan cinsini yaratanın yeryüzünü yaratandan, yeri yaratanın Rabbü'l-alemin'den başkası olması muhaldir. Çünkü bunlar iç içe girmiş olup aralarında çok ciddi bir dayanışma ve bir yardımlaşma vardır. Öyle ise en küçük bir şeyin bile yüce Allah tarafından yaratıldığı kabul edildiği takdirde, bütün eşyanın aynı Zât tarafından yaratıldığını kabul etmek lazım gelir.

İşte aynen bunun gibi Yüce Yaratıcı, ya birdir; ya nihayetsizdir. Yani bu işin ortası yoktur. Zira kâinatın Yaratıcısı, bir tek Zât olmadığı takdirde, pek çok zât olması gerekir. Bu çokluğun ise sınırı yoktur. Bu takdirde her şeyin ilah olması gerekir. Bu ise batıldır, muhaldir. Öyle ise diğer şıkkı kabul etmek kalıyor ki, o da yüce Allah'ın bir olduğu gerçeğidir.

Hem, eğer her şey Cenab-ı Hakk'a isnat edilmezse bir anda sayısız ilahların ispat edilmesi gerekir. Ve bu ilahlar hem birbi-

rine benzer hem de birbirine zıt olacaklar. Ve her biri her an bütün kâinatta icraat ve tasarruflarda bulunmaları gerekir. Meselâ: Selimiye'nin ustası înkar edildiği takdirde her bir taşının bir Sinan olması gerekir. Bu ise muhaldir. Öyle ise Yüce Sani' birdir.

Hem, Yüce Yaratıcı bir kabul edilmediği takdirde eşyanın birbirlerinin rabbi ve sahibi olmaları lazım gelir. Halbuki eşya birbirinin rabbi ve sahibi olamaz. Çünkü zerreden güneşlere kadar her şeyde çok yönlerden benzerlik ve aynı seviyede olmak vardır. En azından hepsi yaratıktır, nâkıs ve fânidir. Öyle ise onlardan birisi ötekine rab olamaz ve onlardan birine rab olan hepsine de rab olur. Ve O zât her şeyin Rabbi demektir.

* * *

Altıncı kaide: Harf tek başına bir mana ifade etmez İman ve tevhid hakikatinin kafalarda yerleşip gönüllerde kök salmasında eşya ve hadiselere harf nazarıyla bakmanın son derece faydası ve tesiri vardır. Harf tek başına farz edildiğinde bir mana ifade etmediği; fakat bir kelime ile beraber zikredildiğinde o kelimenin manasını anlamada çok faydalı ve son derece tesirli bir âlet olduğu gibi, eşya ve hadiselere de birer harf nazarıyla bakıldığında; onların Cenab-ı Hakk'ın kudsi isimlerinin tecellilerini gösteren ve bildiren birer ilahi mektup oldukları ve içlerinde Cenab-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine dair burhanların, delillerin ve harika mucizelerin bulunduğu rahatlıkla anlaşılır.

Zâten mevcudata böyle birer harf nazarıyla bakılması lazımdır. Zira mevcudata Allah hesabına bakılması ilim, îman ve hikmettir. Yoksa isim nazarıyla yani müstakil ve bizzât maksûd nazarıyla bakılırsa küfran ve katmerli cehalettir.

Evet kâinata Allah hesabına bakan kimse ne müşahede ederse ilimdir ve görüp ders aldığı şeyler kendisini iman ve marifet semalarına yükseltir. Eğer gafletle sebepler hesabına bakarsa ilim zannettiği şeyler bile cehalettir. Bunun manası şudur ki, ha-

diselere iman ve tevhid gözlüğü ile bakan kimse alemi nurlu, hikmetli ve manalı görür. Alınması gereken ibret dersini alır ve istifadesi tam olur. Küfür ve înkar gözlüğü ile bakan ise âlemi karanlıklar içerisinde ve manasız bir halde görür ve ondan alınması gereken ibret dersini alamayıp hiç istifade edemez.

Mesela: Güneşe karşı tutulan bir ayna bir harf hükmündedir. Nitekim, güneşi tanımayan bir kimse, bir aynada güneşi görse; güneşi tanımadığı için aynadaki parlaklığı, ışığı, ısıyı ve diğer özellikleri aynanın kendisinden bilir ve hemen aynayı sevmeye başlar. Hatta içindeki güneşin kaybolmaması için de elindeki aynayı şiddetli bir his ile koruma altına alır. Halbuki o kimse güneşi tanısa, ayna ile güneş arasında irtibat kurup aynanın öyle parlamasını güneşten bilse ve aynanın kırılmasıyla veya yok olmasıyla güneşin yok olmadığını ve kaybolmadığını anlasa, bütün ilgisini ve sevgisini gökteki güneşe çevirecektir.

Hem o kimse, aynı zamanda aynanın o kadar parlak olmasının, aynanın kendisinden olmadığını, ancak güneş sayesinde o derece parlak olduğunu görecek ve aynayı o derece parlatan şeyin de güneş olduğunu ye aynanın özelliğinin, güneşten gelen ışığı kabiliyeti oranında yansıtmak olduğunu anlayacaktır.

Örnekte de açıkça görüldüğü gibi, ayna bir harf ve bir âleti hükmünde olduğundan, aynada görülen güneş aynayla değil, tam aksine ayna güneşe bağlı durumdadır. Hem güneşin varlığı ve devamlılığı aynayla değil; belki aynanın çok canlı bir şekilde ve sürekli olarak parlaması güneşin cilvesine bağlıdır.

Bu özetten sonra Üstad-ı A'zam'ın dediklerine aynen iştirak ederek ve sadeleştirecek deriz ki:

Ey insan! Senin kalbin ve hüviyet ve mahiyetin, bir aynadır. Senin fıtratında ve kalbinde bulunan şiddetli beka sevgisi, o ayna için değil ve o kalbin ve mahiyetin için değildir. Belki o aynada istidada göre cilvesi bulunan Bâki-i Zülcelal'in cilvesine karşı

muhabbetindir ki, belâhet yüzünden o muhabbetin yüzü başka yere dönmüş. Madem öyledir. "*Ya Baki Ente-l Baki*" de. Yani madem sen varsın ve bakisin; fena ve adem ne isterse bize yapsın, ehemmiyeti yok!..

"Gayr-ı meşru' bir muhabbetin neticesi, merhametsiz azab çekmektir." kaidesi sırrınca, siz, fıtratınızdaki Cenab-ı Hakkın zât ve sıfat ve esmasına sarfedilecek muhabbet ve marifet istidadını, şükür ve değişik ibadetlerle ilgili duyguları, nefsinize ve dünyaya meşru olmayan bir surette sarf ettiğinizden, müstahak olarak onun cezasını çekiyorsunuz. Çünkü Cenab-ı Hakka verilmesi gereken muhabbeti, nefsinize verdiniz; Allahı sevmek yerine nefsinizi sevdiniz ve böylece sevme duygusunu yerinde kullanmayıp, yanlış yerde kullandınız. Haliyle Mahbubunuz olan nefsinizin hadsiz belasını çekiyorsunuz. Çünkü hakikî bir rahatı o çok sevdiğiniz nefsinize vermiyorsunuz. Hem onu, hakikî mahbub olan Kâdir-i Mutlaka tevekkül ile teslim etmiyorsunuz ve bundan dolayı da daima elem çekiyorsunuz. Hem Cenab-ı Hakkın esma ve sıfatına ait muhabbeti, dünyaya verdiniz ve O'nun eşsiz sanatlarının eserlerini, O'ndan bilmeyip alemin esbabına taksim ettiniz; belasını çekiyorsunuz. Çünkü o pek çok sevdiklerinizin bir kısmı size Allaha ısmarladık demeyip, size arkasını çeviriyor ve sizi öyle perişan bir vaziyette yüz üstü bırakıp gidiyor. Bir kısmı sizi hiç tanımıyor, tanısa da sizi sevmiyor. Sevse de size bir fayda vermiyor. Ve böylece siz hadsiz firaklardan dolayı bitkin olarak ve dönmemek üzere zevallerden dolayı da ümitsiz bir vaziyette sürekli olarak elem ve azab çekiyorsunuz ve çekmeye de mahkumsunuz.

İNSANIN MAHİYETİ TEVHİD HAKİKATİNİ GÖSTERİYOR

Cenabı Hakk'ı tanıtan deliller enfüsi ve afaki olmak üzere iki kısma ayrılır. Her iki sahada da yeteri kadar gayet mufassal kitaplar yazılmış ve Cenab-ı Hak'ın tanınmasına engel olan bazı gaflet ve cehalet bulutlarının bertaraf edilmesine çalışılmıştır. Afaki delillerden başka bir yerde bahsetmek üzere, burada enfüsi olan delillerin Cenab-ı Hakk'ı nasıl tanıttığına, dair olan bazı işaretlere bir pencere açıp bakmak ve baktırmak inşaallah faydalı olacaktır.

Evet, insanın gerek sureti gerekse sireti itibariyle en güzel bir şekilde yaratılmış olması, değişik şekillerde yüce tevhid hakikatine işaret etmekte ve Yüce Yaratıcının birliğini göstermektedir. Şöyle kî:

Birinci İşaret: İnsanın mahiyetine bakıldığı zaman, insanın en mükemmel bir şekilde yaratıldığı görülür. Zira insan Cenab-ı Hakk'ın pek çok isimlerinin aynı anda tecelli etmesine mazhar bir varlıktır. Ve insan mahiyeti ve sahip olduğu cihazları, duyguları ve diğer varlıklardan farklı olan yönleri itibariyle Cenab-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine en açık bir delil ve en doğru bir şahittir.

Eserlerde geçtiği gibi; "*İnsan, öyle geniş muhtevalı ve kapsamlı bir nüshadır ki, Cenab-ı Hak bütün isimlerini insanın*

nefsiyle insana hissettiriyor.” İşte bu itibarla denilebillir ki insan, üç yönle İlâhi isimleri ve Rabbani sıfatları gösterir:

Birinci Yön: Geceleyin karanlık nasıl aydınlığın derecesini ve faydasını daha açık bir tarzda gösteriyorsa, kış aylarındaki soğukluk nasıl sıcaklığın derecesini ve faydasını daha çok hissettiriyorsa ve cehalet nasıl ilmi ve ilmin derecesini gösteriyor ve kıymetini artırıyorsa; öyle de insan, zayıflığı ve acizliğiyle mutlak bir Kadîr'in kuvvet ve kudretini, fakirliği ve ihtiyaçları ile rahmeti sonsuz olan bir Ğanî'nin gınasını ve rahmetini, noksanlığı ve kusuruyla da her yönüyle mutlak kemalde olan Yüce bir Zâtı gösteriyor ve bildiriyor.

İşte insan, Cenab-ı Hakk'ın pek çok sıfatlarına karşı bu şekilde ayna vazifesini görüyor ve O'nu gösteriyor. Hatta hadsiz derecede aciz ve nihayetsiz derecede zayıf olmasından ötürü, sayısız düşmanlarına karşı bir dayanak noktası aramak zorunda kalmasıyla vicdan daima Vacibü'l-Vücuda bakar ve onu gösterir. Hem nihayetsiz fakirliğinde ve nihayetsiz ihtiyaçlar içerisinde kıvranmasında nihayetsiz maksatlarını ve sonu gelmez arzu ve isteklerini elde etmek için medet isteyeceği bir noktayı ve bir yardım elini aramaya mecbur olduğundan ötürü, vicdan daima o noktadan bir Ganiyyi Rahîm'in dergahına dayanır, dua ile ona el açar ve O'nun yüce himayesine dehalet eder. Demek her vicdanda istinat ve istimdat noktaları cihetinden iki küçük pencere Kadir-i Rahim'in rahmet denizine açılır. İnsan da her vakit o pencerelerle rahmet denizine bakar ve ondan istifade eder.

* * *

İkinci Yön: insana verilen numuneler nevinden cüz'i ilim, kudret, basar, sem', malikiyet ve hakimiyet gibi cüz'i özellikler ile insan, kâinat sahibinin mutlak olan ilmine ve kudretine, noksansız basarına ve sem'ine ve eşsiz olan malikiyet ve hakimiyetine ayna vazifesini görür. Kendinde bulunan bu cüz'i ve noksan sıfatlarla Cenab-ı Hakk'ın külli ve mükemmel sıfatlarını anlar ve

şuuru nispetinde onları etrafına bildirir. Bu durumda insan Cenab-ı Hakk'ı tanıtma sadedinde şöyle diyebilir:

Ben nasıl ki bazı şeyleri duyuyor görüyor ve biliyorum; öyle de şu kâinatın sahibi her şeyi duyuyor, görüyor ve biliyor. Hem, ben nasıl bu evi yaptım ve yapmasını biliyorum, görüyorum, onun malikiyim ve onu idare ediyorum; öyle de şu koca kâinat sarayının bir Ustası ve bir Sahibi vardır. O da hikmet pergeliyle çizdiği ve kudret eliyle yarattığı şu kâinatı bilir, görür, yapar, idare eder ve hakeza...

* * *

Üçüncü Yön: İnsan, üstündeki nakışlarla, o nakışlarda görünen Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerini gösterir. Çünkü insanın geniş muhtevalı ve gayet çaplı olan mahiyetinde nakışları görünen yetmişten fazla İlahi ve Rabbani isimler vardır. Mesela: Yaratılışında Halık, Bâri, Sâni' ve Musavvir isimlerini, en güzel bir şekilde ve en mükemmel bir kıvamda yaratılmasında Rahman ve Rahim isimlerini ve maddi ve manevi, cismi ve ruhi en güzel bir şekilde yetiştirilip terbiye edilmesinde Rab, Kerim ve Latif isimlerini gösterdiği gibi bütün uzuv ve aletleriyle, letaif ve maneviyatıyla, duygu ve hisleriyle ayrı ayrı isimlerin ayrı ayrı nakışlarını gösteriyor. Demek nasıl esmada bir ism-i A'zam var; öyle de o isimlerin pek çoğunun bir araya gelip meydana getirdikleri en güzel ve son derece mükemmel bir nakış vardır ki, o da insandır. Yeter ki insan kendini okusun, mahiyetini anlasın ve üstündeki nakışları görsün. Zâten insanın kemali de buna bağlıdır.

Bu münasebetle şunu da zikredelim ki insan, ruhunun bedeniyle olan alâkası itibariyle açık bir şekilde kâinatın Sahip ve Malikinin bir olduğuna delalet eder.

Evet insanın ruhu, cesediyle öylesine ciddi bir münasebet temin etmiştir ki, insan ruhu o bedenin bütün uzuv ve parçaları arasında bir yardımlaşmayı ve bir dayanışmayı sağlamıştır.

Zâten insan ruhu, Cenab-ı Hakk'ın emrinden olup, kendisine et ve kemikten ibaret harici bir vücut giydirilmiş bulunan bir kanun-u emrî ve bir latîfe-i rabbaniyedir.

İşte nasıl ki ruhun beden uzuvlarının idaresinde, onların manevi seslerini hissetmesinde ve ihtiyaçlarını görmesinde, birbirine mani olmaz, birbirine perde olmaz, ruhu şaşırtmaz, ruha nispeten uzak yakın bir hükmünde olup ruh isterse çoğunu birinin imdadına yetiştirir, isterse bedenin her parçasıyla bilebilir, hissedebilir ve idare edebilir. Hatta maneviyatı yüksek bir kimse ise her bir uzvu ile görebilir ve işitebilir. Öyle de, mâdem ki Cenâb-ı Hakk'ın bir kanun-u emri olan ruh, küçük bir âlem olan insan cisminde ve uzuvlarında bu vaziyeti gösteriyor, elbette büyük âlem olan kâinatta yüce Allah'ın külli iradesine ve mutlak kudretine hadsiz fiiller ve işler, nihayetsiz sadalar ve dualar hiçbir cihette ağır gelmez, birbirine mâni olmaz, celal sahibi Yüce Yaratıcıyı meşgul etmez ve şaşırtmazlar. Hem O yüce Zât bütününü birden görür, bütün sesleri birden işitir. Çünkü onun nazarında yakın uzak birdir. Hem kudreti nihayetsiz olup, isterse bütününü birinin imdadına gönderir. Herşeyle herşeyi görebilir, seslerini işitebilir ve herşey ile herşeyi bilir ve hakeza...

Nitekim Mücadele Suresinin birinci ayetinin ifade ettiği hakikat'i ve bu ayetin nüzulü ile alâkalı hadiseyi anlatırken Hz. Aişe (r.a.) diyor ki;

"*Havle; Rasul-ü Ekrem'e* (sallallahu aleyhi ve sellem) *derdine derman olması için ısrar ederken o kadar gizli ve fısıltı halinde konuşuyordu ki, ben yakınlarında olduğum halde konuşulanların ancak bir kısmını duyabiliyordum. Seslerin hepsini duyan ve işiten Allah ne yücedir ve büyüktür ki, o gizli fısıltıyı duyuyor ve hemen vahyi indiriyordu.*"

Evet bir müşkülü halletmesi için, Yüce Mevla'ya illâ da dil ile söylenmesi gerekmez. O'na küçük bir teveccüh, cüz'i bir meyil; az bir niyet, samimi ve kırık bir kalb ve duru bir gönül yeter ve artar.

* * *

İkinci İşaret: İnsanın selim bir fıtrata, temiz bir vicdana ve yüce bir ruha sahip olarak yaratılmış olması, hiç kimsenin înkar etmeye cesaret edemediği derecede kuvvetli ve parlak bir tevhid delilidir.

Evet âfâka ve kâinata bakıp Yüce Yaratıcı'nın ispatına dair delil toplamaya gerek yoktur. Cisim kafesine bakılsa yeter. Çünkü insan o cisim kulübeciğinde misafirdir. O kulübeyi insana bir mesken halinde hazırlayan, onu belirli bir müddet zarfında yıkılmaktan koruyan ve onu ayakta tutan başkasıdır. Yani Yüce Allah'tır.

Hem cisim kulübesinde yaratılıp konulan nimet silsilelerinden, hilkat mucizelerinden, harika sanatlardan ve ihtiyaç halinde yükselen ah! of! gibi iniltilerin diliyle insanın kendisine kuvvetli bir yardım elinin uzâtılmasını sürekli olarak istemesinden anlaşılıyor ki, o âhu vâhları duyan ve insanın her türlü isteğine cevap veren birisi var. İşte O Yüce Zât, Hazret-i Allah'tır,

Evet kırık bir tahta parçası üzerindeki fakir ve kalbi kırık bir ma'sumun duası hürmetine denizin fırtınasını dindiren, galeyanını söndüren, şiddet ve hiddetini dindiren elbette birisi vardır. Ve böylesine ciddi dualara ve yakarışlara cevap veren Zât, elindeki emri ve iradesi her şeye geçen, gücü her şeye yeten ve bütün mahlukatın hakimi olan Yüce bir Zâttır. Ve işte O Zât, bütün mahlukatın yegane Halıkı ve biricik İlâhıdır.

Hem şu kâinatın pek çoğuyla ilgili olan ve o ilgisi yüzünden de perişanlık ve derbederlik içinde boğulmak derecesine gelen insanın yüksek ruhu ve huşyar kalbi, Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine inanmakla öyle bir kurtuluş kapısı ve öyle sağlam bir barınak bulurlar ki, bu kurtuluş kapısı insanı her türlü başıbozukluktan ve bunalımdan kurtarır, ve onu selamet sahiline çıka-

rır. Çünkü böyle bir insanın kabul ettiği tevhid hakikati, Üstad-ı A'zam'ın ifadeleri içerisinde kendisine, manen şöyle der:

"Ey İnsan! Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temellük edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme. Çünkü şu kâinatın Sultanı birdir, herşeyin anahtarı onun yanında, her şeyin dizgini onun elindedir ve herşey onun emriyle halledilir. Onu bulduğunda, her matlubunu buldun ve hadsiz minnetlerden ve korkulardan kurtuldun." demektir.

Hem der ki: "Ey insan! Sen kendini, kendine mâlik sayma. Çünkü sen kendini idare edemezsin, o yük ağırdır. Kendi başına muhafaza edemezsin, belalardan sakınıp, levazımatını yerine getiremezsin. Öyle ise beyhude ızdıraba düşüp azab çekme, mülk başkasınındır. O Mâlik, hem Kadir'dir, hem Rahim'dir; kudretine istinad et, rahmetini ittiham etme. Kederi, keyfini çek. Zahmeti at, safayı bul."

Hem yine der ki: "Manen sevdiğin ve alâkadar olduğun ve perişaniyetinden müteessir olduğun ve ıslah edemediğin şu kâinat, bir Kadir-i Rahim'in mülküdür. Mülkü sahibine teslim et, O'na bırak. Cefâsını değil, safasını çek. O hem Hakim'dir, hem Rahim'dir. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder çevirir. Dehşet, aldığın zaman, İbrahim Hakkı gibi '*Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler.*' de, pencerelerden seyret, içlerine girme."

Hem yüce tevhid hakikati manen şöyle der: "Ey bedbaht ehl-i dalalet ve sefahet! Ruh dünyasında meydana gelen şu dehşetli düşüşe ve bunalıma karşı ve ezici me'yû'siyete mukabil; hangi tekemmülünüz, hangi kanununuz, hangi kemaliniz, hangi medeniyetiniz, hangi terakkiyatınız karşı gelebilir? Beşer ruhunun fazlasıyla muhtaç olduğu hakiki teselliyi nerede bulabilirsiniz? Hem güvendiğiniz ve bel bağladığınız ve ilahi eserleri ve Rabbani ihsanları onlara isnad ettiğiniz hangi, tabiatınız, hangi esbabınız, hangi şerikiniz, hangi keşfiyatınız, hangi milletiniz,

hangi bâtıl ma’budunuz, sizi sizce ebedi i'dam olan ölümün zulümatından kurtarıp, kabir hududundan, berzah hududundan, mahşer hududundan, sırat köprüsünden, hakimane ve selametle geçirebilir ve sizi ebedi saadete mazhar edebilir? Halbuki kabir kapısını kapamadığınız için, siz kat'i olarak bu yolun yolcususunuz. İşte böyle bir yolcu, öyle birisine dayanır ki, bütün bu alabildiğine büyük daireler ve bu geniş hudutlar, O'nun emri altında ve tasarrufu içindedir.

* * *

Üçüncü İşaret: İnsanda, kemal, cemal ve ihsan sahibi olan ebedi bir Zât'a karşı perestiş etme, O'na ta'zimde bulunma ve O'na ibadet etme duygusu ve kabiliyeti vardır. Öyle ise Cenab-ı Hak vardır, birdir ve ibadete lâyık ve müstehak ancak O'dur. Çünkü insan ancak O Yüce Zât'ı tanıma ve O'na tazimde bulunma sayesinde maddi manevi duygularını inkişaf ettirir ve onları meyveli birer ağaç olacak şekilde tekamül ettirir. İşte insanda bulunan tâzim ve ibadet etme duygusu, Yüce bir Ma’bud'un mevcut olduğuna, o Ma’budun bir olduğuna ve o ma’bûdun ibadete layık ve müstehak olduğuna kesinlikle delalet eder. Çünkü layıkıyla ma'bud olan böyle bir Zât'ın varlığı ve birliği hak ve hakikat olmasa idi, insanda bu ta'zim ve ibadet etme duygusu boşuna yaratılmış olacaktı. Halbuki kâinatta zerrelerden güneşlere kadar gayet açık, umumi ve sürekli olan bunca intizam ve hikmetler, hiçbir şeyin boşuna yaratılmadığına açıkça şehadet etmektedir. Mâdem ki beşerde kulluk ve tazim etme duygusu vardır. O halde, elbette ki hakkıyla ma'bud olan Yüce Allah vardır ve O Allah birdir.

İşte tevhid hakikati bu noktada insanın başını şefkatle okşar ve ona mealen şöyle der:

Ey ebed için yaratılan insan; Senin iktidarın kısa, bekân az, hayatın sınırlı, ömrünün günleri sayılı ve her şeyin fânidir. Öyle ise, şu kısa ve fâni ömrünü fâni ve boş şeylere sarfetme ki, fâni

olmasın ve boşa gitmesin. Baki ve faydalı şeylere sarfet ki, bâki kalsın ve bereketli bir şekilde hayrını göresin.

Evet yaşadığın ömürden dünyada göreceğin istifade ancak yüz sene olur. Bu yüz sene ömrünü yüz tane hurma çekirdeği farzedelim. Bu çekirdekler sulanıp koruma altına alınırsa, Allah'ın dilemesi ve izniyle pek çok semere verecek olan yüz tane ağaç olur. Aksi takdirde onları ateşe atıp yakmaktan başka bir faydaları olmaz. İşte aynen bunun gibi, sen de mesela yüz senelik ömrünün çekirdekleri hükmünde olan her bir yılı, iman ve tevhid, marifet ve muhabbet, itaat ve ibadet suyu ile sular, Kur'ân'ın terbiyevî düsturları ile koruma altına alır, ehl-i sünnet bahçesinde yetiştirir ve ahiret hesabına sarfedersen, senin ömrünün dakikaları ahiret aleminde binlerce seneye dönüşecek ve ebedi alemde sen, onların semerelerinden ebediyen istifade edeceksin. Şayet tam aksini yaparsan, yani haddi zâtında fani olan yüz tane çekirdeğine aldanıp onlarla yetinir de, meyveli yüz tane hurma ağacını terk etme ahmaklığını ve bedbahtlığını gösterirsen, o takdirde her halde en fazla Hutame'ye yani cehenneme odun olmaya layık olursun. Artık sen bilirsin!

* * *

Dördüncü İşaret: İnsan, kâinatın pek çok şeyine muhtaç ve pek çok şeyi ile alâkalı olan bir varlıktır. Öyle ki, insanın evrenin her tarafına dağılan pek çok ihtiyacı ve sonsuzlara kadar uzanan pek çok arzu ve isteği vardır. Nitekim, insan bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, Ebedi cenneti de arzu eder. Bir dostunu görmeye müştak olduğu gibi Cemil-i Zülcelali de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksan dokuz ahbabını ziyaret etmek ve ebedi ayrılıktan kurtulmak için koca dünyanın kapısını kapayacak ve pek çok acayip şeylerin ce-

reyan edeceği yer olan ahiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp ahireti yerine kuracak ve koyacak ve bir taraftan son derece merhametli diğer taraftan da son derece güçlü olan bir Kadir-i Rahim'in yüce dergahına ilticaya da muhtaçtır.

Hem insanın vücudunda yapılan fiil ve icraatlardan, insanın kendi iradesi ile yaptıkları ancak binde birdir. Diğerleri ise, insanın kendisi de dâhil olmak üzere her şeyin gerçek Sahibine aittir.

İşte şu vaziyette bir insana hakiki mâ'bud olacak; yalnız, her şeyin dizgini elinde, her şeyin hazinesi yanında, her şeyin yanında nazır, her mekanda hâzır, mekandan münezzeh, acizden mûberra, kusurdan mukaddes, nakıstan mualla bir Kâdir-i Zülcelal, bir Rahim-i Zülcemal, bir Hakim-i Zülkemal olabilir. Çünkü insanın nihayetsiz ihtiyaçlarını îfa edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve her tarafı kuşatan bir ilim sahibi olabilir. Öyle ise, ma'budiyete ve kulluk yapılmaya layık ve müstahak olan yalnız O'dur.

Evet insanın Rabbi birdir ve hakikatte bir olmalıdır. Çünkü insan maddi-manevi pek çok duygu ve kabiliyete sahip olarak yaratıldığından dünya ve ahiret kadar çok ve geniş şeylere, ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçlarını ya bir tek Zât'tan temîn edecek veya pek çok zâtlardan te'mîn etme mecburiyetinde kalacaktır. Yalancı ve batıl pek çok kapılara bedel, bir Zât'ın kapısına müracaat ederek ona teslim olmak, ihtiyaçlarını en kısa bir zamanda ve en kolay, bir şekilde gidermeye yeteceği gibi; böyle bir teslimiyet aynı zamanda insanın aklını rahatlatır ve insanın kalp ve ruhuna firdevsî lezzetler verir. Yüce Allah'a tam teslim olan kimselerin hayatlarında ve geçimlerinde görünen huzur bunun en açık şahididir.

İşte yüce tevhid hakikati bu noktada insana der ki:

"Ey insan! Eğer Yüce Allah'ı gereği gibi kabul ederek O'nu tanırsan ve yalnız O'na kul olursan, bütün yaratıklar üstünde bir

mevki kazanırsın. Eğer Yüce Allah'ı kabul etmeyip O'nu gereği gibi tanımazsan ve O'na kul olmaktan ve kulluk yapmaktan kaçınırsan, o taktirde aciz mahlukata zelil bir kul ve köle olursun. Eğer benliğine ve basit olan kuvvetçiğine güvenir de, Yüce Allah'a tevekkül ve dua etmeyi bırakırsan ve mazhar olduğun bazı başarıların için, Allah'a hamd etmen gerekirken; "Ben yaptım, Ben ettim, Ben... ben..." deyip o başarıları kendine mal edersen, mahiyetini bilmemiş ve haddini ciddi bir şekilde aşmış olursun. Çünkü o vakit sen, kendini bir taraftan çok zavallı diğer taraftan da çok şerli bir duruma düşürmüş olursun. Evet o taktirde sen, bir iyilik yapma ve bir şeyi icad etme yönüyle arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zayıf düşersin. Ama şer ve tahrip yönüyle dağdan daha ağır ve vebadan daha zararlı olursun.

En iyisi mi, sen önce haddini bil ve kuvvetçiğine göre yük al. Yoksa o ağır yüklerin altında ezilir ve âleme, maskara olursun. Hem kıl kadar bir şuur ile büyük taşları kaldırmak teşebbüsünde bulunma. Hem Mülk sahibinin izni olmadan O'nun mülküne el uzâtma ve gafletle kendi hesabına bir kısım işlere kalkışarak haddini aşma. Eğer Malik'in hesabına olursa, O'nun izni ve rızası olmak şartıyla istediğin şeyi al ve dilediğini yap. Ancak O'nun nelere izin verdiğini ve rızasının nerede olduğunu öğrenmek için de edille-i şer'iyyeye müracaat etmeyi sakın ihmal etmeyesin.

* * *

Beşinci İşaret: Şu kâinat denilen alem-i ekber ve insan denilen ve onun küçük bir örneği durumunda bulunan alem-i asgar var ya, her ikisi birden, kudret ve kader kalemiyle yazılan âfaki ve enfüsi vahdaniyet delillerini gösteriyorlar. Evet kâinatta büyük çapta nakşedilen gayet muntazam sanatların numunesi, dar dairede ve özet olarak insanda vardır. O geniş dairedeki mükemmel sanatlar, Yüce Yaratıcı'nın birliğine şehadet ettiği gibi şu insanda olan dar dairedeki sanatlar da, yine O Yüce Yaratıcının

birliğini gösterirler. Hem şu koca kâinat, O'nun kader kalemiyle gayet ciddi bir intizam içerisinde yazdığı son derece görkemli büyük bir kasidesi olduğu gibi, şu insan da aynı şekilde gayet mânalı fakat özet olacak bir tarzda yazdığı hikmetli bir mektubu ve muntazam bir kader kasidesidir. İşte hiç mümkün müdür ki, bir taraftan kendine ait bazı özelliklere sahip olmakla birlikte, bütün insanlara bakan ve pek çok alemlerin özeti durumunda bulunan şu insan yüzündeki vahdet mührü karşısında, diğer taraftan bütün varlıkların omuz omuza, el ele ve baş başa verdiği şu kâinat üstündeki vahdaniyet mührü karşısında, bir ve eşsiz olan Yüce Allah'tan başka bir şey kalksın da o mühürlere müdahalede bulunsun? Hâşâ ve kella...

Hem her şeyin yegane sahibi ve maliki olan Yüce Yaratıcı, Hakem ve Hakim isimlerinin gereği olarak, bu alem içinde binlerce muntazam alemleri iç içe bir vaziyette yaratmıştır. Cenab-ı-ı Hak, o alemler içinde kâinattaki hikmetlere en çok medar ve mazhar olan insanı, bir merkez ve bir odak noktası hükmünde yaratmıştır. Ve o kâinat dairesinin en mühim hikmetleri ve faydaları, insana bakıyor. Ve insan dairesi içinde dâhi, rızkı bir merkez hükmüne getirmiştir. Öyle ki, insanlık aleminde hikmet ve maslahatların pek çoğu o rızka bakıyor ve onunla ortaya çıkıyor ve böylece Hakem ve Hakim isimlerinin cilveleri insanda şuur ve rızıkta zevk vasıtasıyla daha parlak bir surette görünüyor.

İşte bu da gösteriyor ki, insanı yaratan Yüce Zât kim ise, şu koskoca kâinatı yaratan ve rızık kapılarını sonuna kadar insanın istifadesine açan da yine o Yüce Zâttır. Çünkü insan ile kâinat arasında rızık yönüyle de çok ciddi ve sıkı bir alâka vardır. Öyle ki, insan kâinatın bir fihristesi ve bir özeti durumundadır. Bu itibarla birini diğerinden ayrı düşünmek ve ikisini farklı ellere vermek mümkün değildir.

İşte böyle yaratılan insan, gerçek ve kamil manasıyla tam bir muvahhid olmalı ve Yüce Rabb'ini çok iyi tanımaya çalışmalıdır. Zâten akıllı bir insandan da ancak bu beklenir ve kendisine en fazla yakışan da budur.

* * *

ŞU KOSKOCA ALEM, O'NU HAYKIRIYOR

1. Her Şey Asgari İki Yönle Tevhide Şehadet Eder:

Atomdan güneşlere kadar küçük-büyük her bir şey asgari iki yönle Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine şehadet etmektedir.

Birisi, son derece âciz olduğu halde büyük işlerin altından kalkması, çaplı faydalar sağlaması ve kendisinde harika sanatların görünmesi; mesela bir çekirdeğin koskoca bir çam ağacını yüklenmesi, bir hava zerresinin aynı anda birbirinden farklı yedi sekiz işi birden yapması, çamurla beslenen incir gibi ağaçların gayet lezzetli meyveler vermeleri, insanın yiyip içtiği bir protein hücresinin ve bir su molekülünün vücuda mükemmel faydalar sağlaması. Evet, bütün bunlar ne harika işlerdir. Bütün bunlar elbetteki gücü herşeye yeten ve hikmeti gayet umumi olan yüce Yaratıcının akıllara durgunluk veren harika icraatları ve seyredenlere maşaallah dedirten gayet mükemmel sanatlarıdır.

Diğeri ise, cansız olan maddelerin şuursuz, bilgisiz ve cansız oldukları halde girdikleri yerin intizamına ve gidişatına hemen ayak uydurup muvafık ve münasip bir şekilde hareket etmeleridir. Toprakta bulunan bakterilerin girdikleri ağacın kendine mahsus intizamına, şekline ve keyfiyetine uygun bir şekilde ayak uydurmaları, hayvanların beslendikleri gıdaların, girdiği hayvanın bedenindeki intizama ayak uydurması, o bedende hangi uzva girerse oradaki hücrelerle hemen anlaşma sağlaması... Evet

bütün bunlar ne mükemmel sanatlar ve ne harika işlerdir. İnsan bile yeni bir yere taşındığında şuurlu ve akıllı bir varlık olmasına rağmen kısa bir zamanda oranın düzenine ve gidişatına alışamazken; bütün bu şuursuz maddeler nasıl oluyor da girdikleri bedenin intizamına uyum sağlıyor ve o bedenin gelişip yaşamasına katkıda bulunuyorlar. Bu maddeler şuursuz oldukları halde bu derece şuurlu işler yaptıklarına göre; demek ki bu şuurlu ve manalı işlerin meydana gelmesinde onları bir alet olarak emrinde çalıştıran, o bedenin intizamını bilen ve hem o bedenin hem de o bedenle alâkası olan herşeyin sahibi olan Yüce bir Zât vardır ki, O da Allah'dır.

Evet başta dediğimiz gibi kâinatta her şey Cenab-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini gösteren açık şahidlerdir. Öyle ki tesadüfe verilen, tabiattan bilinen ve karışık zannedilen çaplı unsurların dıştan karışık gibi görünen vaziyetleri dahi bir hikmet ve bir sanat ile meydana gelir.

2. Deliller Âfaki ve Enfüsi Olmak Üzere İkiye Ayrılır:

Meşhur olan bir tasnife göre, Yüce Ma'bud'un varlığına ve birliğine dair olan deliller iki kısma ayrılır.

a. Hariçten alınan delillerdir ki, bunlara afaki deliller denilir.

b. İnsanların nefislerinden alınan burhanlardır ki, bunlara da enfüsi deliller denilir. Enfüsi olan deliller de nefsi ve usûli olmak üzere ikiye ayrılır. Demek Yüce ve Mukaddes Ma'budun varlığına dair afaki, nefsi ve usûli olmak üzere üç türlü delil vardır. En zâhir ve en yakın olan delil nefsi olan delildir. İnsanın okuması, okuduğunu anlaması, anladığını anlatması, öğretmesi ve öğrendiğini bellemesi, konuşması, yiyip içmesi, görüp duyması, analiz ve sentezlerde bulunması, kalbinin bazı şeylerle tatmin olması ve aklının bazı şeylerle oturaklaşması gibi hususlar hep nefsi delile misaldirler.

İnsanın yaratılması gibi diğer insanların da yaratılmış olmaları usûli delile misaldir. Yerin göğün ve aralarındakilerin hikmetli bir şekilde yaratılıp insanların ve diğer canlıların istifadelerine arz edilmeleri de âfaki delile misaldirler. Evet, yerin insanların ve sair canlıların barınıp hayatlarını sürdürebilecekleri bir şekle sokulup yaşamaya hazır hale getirilmesi, ancak her şeyin sahibi ve maliki olan yüce Allah'ın yapması ve yaratmasıyla olup; tabiatın ve sebeplerin etkisiyle değildir.

Âfaki delillerden en yakın olanı, havanın, toprağın ve suyun hikmetli ve faydalı bir şekilde yaratılmış olmalarıdır. Âfaki delillerden en yaygın ve en yüksek olanı ise, göğün ve gökteki yıldız ve sistemlerin manalı ve faydalı bir şekilde yaratılmış olmalarıdır.

Hasılı, delillerin her birisi Cenab-ı Hakk'ın varlığına delil olduğu gibi, heyet-i mecmuası da Yüce Yaratıcı'nın birliğine delalet ve şehadet eder.

İşte ziyanın her şeyi kendi suretiyle gösterici mahiyetteki parlaması ve alem çarşısında sergilenen Cenab-ı Hakk'ın antika sanatlarını ortaya çıkarıp göstermesi...

Rüzgârların hikmetli, manalı ve faydalı bir şekilde dalgalanıp püfür püfür esmeleri.. Çeşmelerin, çayların ve ırmakların dağlardan ölçülü bir şekilde gürül gürül kaynayıp şarıl şarıl akmaları...

Taş, cevher ve madenlerin tezyinatları ve faydalı hâsiyetleri...

Çiçeklerin ve meyvelerin içimizi okşayan ve kendilerini bize sevdiren gülümsemeleri, tat ve koku vermeleri...

Kuşların hislerini, dert ve ihtiyaçlarını ifade eder mahiyette birbirleriyle söyleşmeleri, cıvıldaşmaları ve Cenab-ı Hakk'ı teşbih ettikleri bariz bir şekilde anlaşılan nağme ve terennümleri...

Gökyüzü bomboş, bembeyaz ve gayet açıkken, nereden geldikleri ve kısa bir zamanda nasıl toplandıkları fark edilmeyen

bulutların bir taraftan sevindirici diğer taraftan da korkutucu olan durumları...

Yağmurların o bulutlardan top gülleleri ve kaya parçaları şeklinde değil de; gayet sevimli ve faydalı bir şekilde ve mücessem rahmet şeklinde şıpır şıpır yağması...

Şimşek ve gök gürlemesinin müjdeli, ortalığı velveleye veren ve zikirden ibaret olan halleri...

Gökteki güneşin ve ayın gayet intizamlı ve hikmetli hareketleri...

İşte bütün bunlar görmüş oldukları mânalı ve hikmetli vazifelerle Cenab-ı Hakk'ın eşsiz birliğini, sonsuz ilmini, engelsiz iradesini, nihayetsiz kudretini, noksansız azametini ve eksiksiz rahmetini gösteriyorlar.

Çünkü bütün bunlar şuursuz varlıklar oldukları halde meydana getirdikleri neticeler ve hâsıl ettikleri faydalar gayet müspet, gayet umumi ve gayet sevimlidir. İşte burada akla bir vazife düşmektedir. O da, bu hadise ve neticeleri gördüğü zaman, bunlara takılıp kalmadan onların verasına geçip Yüce Yaratıcı'yı anlaması, O'nu düşünmesi, O'nu tanıması, ve O'nun azameti karşısında serfürû edip dize gelmesi ve her haliyle yüce Mevlası'na şükreden bir kul olmasıdır.

Evet, akla düşen vazife budur ve akıl sahibi olanın da mutlaka bu düşünce sistemini kurması gerekir. Zira akla, hadiselerin gerçek yüzünü görmesi itibariyle; yani perdeden ibaret olan eşya ve hadiselerin arkasındaki hakiki müessiri ve gerçek faili görmesi itibariyle akıl denmiştir.

3. Kudretin Sonsuz Oluşu, Ortağın Olmasını Reddeder:

Uluhiyetin ve Rububiyetin en belirgin özelliklerinin başında infirad ve istiklal gelir. Bunun en açık örneği ve delili şu koskoca kâinatta görülen mükemmel faaliyet ve istikrarlı intizamdır.

Evet kâinat kitabının bahar sayfalarında görülen fevkalade güzel sanatlar ve pek büyük bir itina ve ihtimam ile harika bir tarzda yazılan nakışlar, ancak sonsuz bir kudretin eseri olabileceklerinden dolayı, bir taraftan Cenab-ı Hakk'ın varlığına kesinlikle delalet ettikleri gibi, diğer taraftan da o Yüce Yaratıcı'nın ilminin, iradesinin ve kudretinin engelsiz ve sonsuz olduğuna, dolayısıyla da O'nun herhangi bir ortaktan münezzeh ve müstağni olduğuna yani, her hangi bir ortağa ihtiyacı bulunmaktan beri ve üstün olduğuna delalet ederler.

Hem her hangi bir ortağın olmasına kâinatta bir mahal, bir makam, bir imkan ve bir ihtimal yoktur. Çünkü her hangi bir şekilde bir ortağın varlığı hakkında kâinatın her hangi bir yerinde bir delil veya bir delilden neş'et eden bir ihtimal olmadığı gibi, bu hususta her hangi bir emare veya bir işaret de yoktur. Tam aksine hangi şeye, hangi cihete bakılırsa tevhid mührü görünür. Demek gerçek yaratıcı ancak ve ancak Allah'tır.

Evet şu kâinatın en şerefli varlığı ve sebepler içinde dilemesi en geniş olanı insan olduğu halde, insanın yemek ve içmek gibi her gün kendi iradesiyle yapmış olduğu normal bir fiilinde bile, o fiilin yüzde biri ancak insana aittir. Bütün sebeplerin sultanı olan insan, şayet böyle eli bağlı ve etkisiz olursa, öteki cansız ve ruhsuz sebepler ne halt edebilirler?

Kaldı kî, Cenab-ı Hakk'ın her hangi bir ortağının bulunması akıl planında mümkün olmayıp mümteni'dir. Çünki sonsuz ve eksiksiz olan bir kudretin tesiri sonsuzdur. Bu durumda ise, ortak olduğu takdirde, sonsuz olan kudretin tesiri sınırlandırılmış olur. İlahi kudretin bir taraftan sonsuz olması, diğer taraftan ise sınırlı olması, birkaç cihetten muhaldir. Öyle ise istiklal ve infirad, uluhiyet ve rububiyet için en zâti, en hayatî ve en önemli özelliklerdir.

İşte kâinat çapındaki bütün bu hakikatler gayet açık bir şekilde gösteriyor ki, şu kâinatın Yüce Yaratıcısı birdir; O'nun eşi, benzeri ve ortağı kesinlikle yoktur.

4. Kâinatın Muhteşem Bir Saray Veya Bir Bahçe Şeklinde Yaratılmış Olması Tevhidi Gösteriyor:

Şu tevhid hakikatini her seviyedeki insana ispat eden parlak ve büyük bir delili mübarek eserlerden sadeleştirerek ve özetleyerek deriz ki:

Şu kâinata dikkat ve ibret nazarıyla baktığımızda, onu tavanı parlak ve şirin yıldızlarla yaldızlanmış, zemini ve tabanı zinetli mevcudatla şenlenmiş bir bağistan, bir bostan ve bir gülistan şeklinde görürüz. İşte şu bağistanın tavanına asılan düzenli ve parlak yıldızlar ve gezegenler ile zeminine serilen hikmetli ve zinetli varlıkların tümü, kendilerine ait özel dilleriyle şöyle derler:

Biz bir celal ve kudret sahibi Yüce Bir Zât'ın kudret mucizeleriyiz. Bu itibarla biz, son derece hikmetli bir Yaratıcı'nın ve her şeye gücü yeten bir Sanatkârın varlığına ve birliğine şehadet ederiz.

Şu koskoca alem bostanında yer almış olan yer yüzüne baktığımızda, bir bahçe şeklinde rengârenk yüz binlerce süslü bitkilerin ve şirin çiçeklerin onda serilmiş ve çeşit çeşit yüz binlerce canlıların onda serpilmiş olduğunu görürüz. İşte şu zemin bahçesini sevimli bir hale getiren, bütün o süslü bitkiler ve o ziynetli canlılar, her biri kendine özel olarak verilmiş olan intizamlı suretleriyle ve ölçülü şekilleriyle şunu ilan ederler:

Biz bir tek Sani'-i Hakim'in hikmetli, sağlam ve eşsiz sanatının birer mucizesi ve birer harikasıyız, vahdaniyetin birer dellalı ve birer şahidiyiz.

Hem o bahçedeki ağaçların başlarına baktığımızda, onların gayet derecede alîmane, hakimane, kerimane, latifane, cemilane bir tarzda yapılmış olan ve değişik şekillere, tatlara ve kokulara

sahip olan meyveleri ve çiçeklerini görürüz. İşte bütün bunlar, hepsi birden şu kelimelerle insanın içini okşar, yüzünü güldürür ve ona şöyle seslenirler: Biz, son derece cemal ve şefkat ve son derece kemal ve rahmet sahibi olan Yüce Bir Zât'ın mucize denecek derecedeki hediyeleriyiz ve yine biz, O'nun her göreni hayretler içinde bırakacak derecede çaplı ihsanlarıyız.

İşte şu kâinat bostanında yer alan gerek gökteki yıldızlar ve şirin varlıklar gerekse yer yüzü bahçesindeki ağaçlar, bitkiler ve sair canlılar... Ve ağaçlar ile bitkilerin başlarında bulunan çiçekler ve meyveler, gayet yüksek bir sada ile haykırarak şöyle şehadette bulunurlar:

Bizim Halıkımız ve Musavvirimiz ve bize hediye olarak veren Kadîr-i zül'Cemal, Hakîm-i bî misal ve Kerim-i Pü'meval her şeye kadirdir. Hiçbir şey O'na ağır gelmez. Hiçbir şey O'nun kudret dâire dışında kalmaz. O'nun kudretine nispeten, zerreler ve yıldızlar birdirler, küllî olan bir şey, cüz'î olan bir şey kadar kolaydır ve cüzler, küll kadar kıymetlidir. O'nun kudretine nispetle en büyük bir şeyi yaratmak, en küçük bir şeyi yaratmak kadar rahattır. Hem küçük, büyük kadar sanatlıdır... Belki sanat yönüyle bazı küçük şeyler, büyük şeylerden daha sanatlı ve bu itibarla da daha büyük ve daha kıymetlidir.

Hiç mümkün müdür ki, gökleri ve yeri yaratan hikmet sahibi Yüce bir Zât, göklerin ve yerin neticesi ve kâinatın en mükemmel meyvesi olan insanları başıboş bıraksın, sebepler ve tesadüflere havale etsin ve apaçık olan hikmetini abesiyete dönüştürsün? Yani insanı iman ve hidayet gibi, ibadet ve istikamet gibi bir kısım vazifelerle mükellef tutmasın ve ondan bu vazifelerin gereği gibi yerine getirilmesini istemesin? Hâşâ!..

İnsan, şu kâinat sarayının yapılışında Rabbani maksatların odak noktası ve şuurlu varlıkların reisi durumundadır. İşte hiç mümkün müdür ki, Allah tarafından mazhar olduğu bunca yüce nimetlere karşılık olarak insanın gösterdiği marifet ve muhab-

bet, şükür ve ibadet, o kâinat sarayının Yüce Sani'inden başkasına gitsin. Ve o Yüce Sani' insanı bu derece üstün ve farklı bir mahiyette yaratmasındaki en yüce gayesi olan şükür ve ibadetlerin, başkalara gitmesine müsaade etsin? Hâşâ...

Hem hiç mümkün müdür ki, Yüce Yaratıcı sayısız nimetlerde bulunmasıyla kendini şuur sahiplerine sevdirsin ve sayısız rahmet ve ikram harikalarını ihsan etmesiyle kendini onlara tanıttırsın; sonra onların şükür ve ibadetlerini, hamd ve muhabbetlerini, marifet ve minnettarlıklarını sebeplere ve tabiata terk edip ehemmiyet vermesin; eksiksiz hikmetini înkar ettirsin ve rububiyet saltanatını hiçe indirsin! Yüz bin defa hâşâ ve kella!..

İşte Yüce Mevlâ bütün bunlarla bir taraftan kendini insana tanıtıyor, diğer taraftan da insanın dikkatini çekiyor, ona kulluğunu hatırlatıyor ve onu Yüce Yaratıcısını tanımaya ve tanıdığını O'na kulluk yapmak suretiyle göstermeye davet ediyor. Öyle ise insan da her şeyden önce var gücüyle Yüce Yaratcısını tanımaya ve O'nu sevmeye çalışmalıdır. Sonra da bununla yetinmeyip O'nu tanıyıp sevdiğini rızası doğrultusunda hareket etmekle göstermelidir.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, aklı başında bir insan için en mühim mesele, imanını kurtarmak, imanlı olarak yaşamak ve öyle ölmek meselesidir ve en ciddi meşgalede nefsin ve neslin iman hakikatleri ve Kur'ân ahlakıyla terbiye edilmesi meşgalesidir. Diğer bir ifade ile temiz fıtratına tohum halinde derc edilen "yüce tevhid" gerçeğini inkişaf ettirme, hakkı kabul etme ve onu idrak etme kabiliyetini geliştirme ve imanını kemale erdirme meselesi ve meşgalesidir. Zâten en karlı kazanç da bunun neticesinde hâsıl olacak olan kazançtır. Çünkü her iki alemde yegane huzur ve kurtuluş çaresi fıtrattaki yüce tevhid hakikatini inkişaf ettirmek ve kalpteki imanı kemale erdirmektir.

* * *

5. Bütün Kâinatın Bir Tek Dil Kesilip O'nu Haykırması:

"(Ey Habibim!) *De ki: eğer O'nun ile beraber, söyleyip durdukları gibi ilâhlar olsaydı, o takdirde* (onlar) *Arş'ın Sahibine* (üstün gelmek için) *bir yol ararlardı.*" (İsrâ sûresi: 42)

Bu ayet-i kerimenin açıkça ifade ettiği gibi, eğer müşriklerin düşündüğü ve dediği gibi Allah'ın mülkünde O'nun ortağı olsaydı, elbette uluhiyet ve Rububiyet arşına el uzatıp müdahale edecek ve bu müdahalenin eseri olan karışıklık görünecek ve intizamsızlık ortaya çıkacaktı. Halbuki yedi kat semadan, ta en küçük bir canlıya kadar, herbir yaratık durumuna göre bazı isimlerin tecellisine mazhar olmakta ve mazhar olduğu isimlerin cilve ve nakışlarının dilleriyle, celal ve cemal sahibi olan yüce Allah'ı tesbih etmekte ve her türlü ortaktan O'nu tenzih etmektedirler.

Nasıl ki gök yüzü güneşler ye yıldızlar denilen nurlu kelimeleriyle ve sahip olduğu hikmet ve intizamıyla, Cenab-ı Hakk'ı takdis ediyor ve vahdetine şehadet ediyorsa, şu dünya atmosferi de bulutların, şimşeklerin, gök gürlemesinin ve yağmur katrelerinin kelimeleriyle onu tesbih ve takdis ediyor ve vahdaniyetine şehadet ediyorlar. Hem nasıl ki, şu yeryüzü hayvanat ve nebatat ve mevcudat denilen canlı kelimeleriyle yegane celal ve cemal sahibi olan Yüce Yaratıcılarını tesbih ve tevhid ediyor ve bütün ağaçlar yaprak, çiçek ve meyvelerin kelimeleriyle dahi O'nu tesbih edip birliğine şehadet ediyorsa, öyle de en küçük bir yaratık dahi küçüklüğüne ve zayıflığına rağmen, taşıdığı nakışlar, sanatlar ve keyfiyetler işaretiyle Cenab-ı Hakk'ın pek çok isimlerini göstermek suretiyle O'nu tesbih edip vahdaniyetine şehadet ediyorlar.

İşte bütün kâinat bir dil kesilerek hepsi birden, ağız ağıza vererek birlikte Yüce Yaratıcı'yı tesbih edip O'nun vahdaniyetine şehadet ettikleri ve bu suretle durumlarına göre mükellef oldukları kulluk vazifesini, en mükemmel bir itaatle yerine getirdikle-

ri halde, şu kâinatın özü ve neticesi, nazlı ve imtiyazlı bir halifesi ve çok nazik bir meyvesi olan insanın, bütün bunların aksine ve zıddına olarak, küfür ve şirk içinde bulunmasının ne kadar çirkin düştüğü ve ne derece cezaya layık olduğu gayet açıktır. Ama buna rağmen Yüce Mevlâ bir taraftan kullarını bütün bütün ümitsizliğe düşürmemek için, diğer taraftan da böyle korkunç bir cinayete ve son derece çirkin bir isyana karşı, Kahhâr-ı Zül-celal nâmıyla nasıl meydan verip de gök kubbeyi onların başlarına yıkmadığının hikmetini göstermek için, Kur'ân diliyle kendisinin çok halim ve çok bağışlayıcı olduğunu bildirmekte ve bununla bir kısım asilere mühlet vermesinin hikmetini göstermekte ve kullarına yine de bir rica kapısını açık bırakmaktadır.

6. Bütün Yaratıkların Birbirleriyle Olan Münasebetleri:

Şu kâinata az bir dikkatle baktığımızda, beden hücrelerinden tut, ta bütün alemin sınırlarına kadar geniş bir hikmetin ve bir tanzimin var olduğunu görüyoruz. Mesela:

Bedendeki hücrelere baktığımızda, bedenin ihtiyaçlarını gören ve onu şefkatle idare eden bir Zât'ın verdiği emir ve koyduğu kanun çerçevesinde o küçücük hücreciklerin hareket ettiğini görüyoruz. Hem nasıl ki bir kısım rızıklar, ihtiyaç ânında kullanılmak üzere bedende iç yağı suretinde biriktiriliyor ve depolanıyorsa, aynen öyle de, aynı tasarruf ve aynı biriktirme ameliyesi o küçücük hücreciklerde yapılmaktadır. Bitkiler alemine baktığımızda, onlarda da gayet hakimane bir terbiye ve son derece hikmetli bir tedbir görüyoruz.

Hayvanlar alemine baktığımızda, onlarda da şefkate dayalı son derece mükemmel bir terbiye ve iaşe görüyoruz.

Kâinatın büyük unsurlarına baktığımızda onlarda da çok mühim gayeler için gayet haşmetli bir tedvir ve tenvir görüyoruz.

Alemin tümüne birden baktığımızda, onun muntazam bir memleket, bir şehir veya bir saray hükmünde olduğunu ve her

tarafında bir kısım âlî hikmetler, gâlî gayeler için mükemmel bir tanzimat bulunduğunu görüyoruz.

İşte bütün bunlar, şu kâinatta zerrelerden yıldızlara kadar tevhid adına her tarafı kapattıklarını ve hiçbir şeyde zerre kadar da olsa şirke yer bırakmadıklarını gösteriyorlar. Çünkü bunlar birbirleriyle manen öyle ciddi bir münasebet içerisindedirler ki, bütün yıldızları müsahhar etmeyen ve elinde tutmayan bir zât, bir zerreye bile rububiyetini dinlettiremez ve hükmünü geçirtemez. Yani bir zerreye hakiki Rab ve Mâlik olmak için, bütün yıldızlara Sahib olmak gerekiyor. Hem gökleri yaratmaya ve onları ve şu anda olduğu gibi tesviye etmeye muktedir olmayan bir Zât, beşerin sîmasındaki o şahsa ait olan bazı, özellikleri de yapamaz. Evet bütün zaman ve mekanların Rabbi olmayan bir Zât, birtek insanın simasındaki alamet-i farika durumunda bulunan ve başkalarından ayırt edilip tanınmasını sağlayan belirgin ve parlak bir nakşı da yapamaz.

İşte kâinat genişliğindeki bu büyük pencere ile eşya ve hadiselere bakıldığında "*Allah, her şeyin yaratıcısıdır. Ve O, her şeye vekildir. Göklerin ve yerin hazinelerinin kilitleri ve anahtarları O'nun elindedir.* (gökler ve yer O'nun tasarrufundadır)" (Zümer sûresi, 62-63) mealindeki ayetin haykırdığı, yüce tevhid hakikatinin büyük harflerle kâinatın her tarafında yazılı olduğu, akıl gözüyle de rahatlıkla görülecektir. Amenna ve saddaknâ... Öyle ise, görmeyenin ya aklı yok, ya kalbi yok veya o, insan suretinde bir hayvandır! Hafizanallah...

İşte bu noktada akıl öyle bir dereceye yükselir ki, kâinat kitabının değişik yaprak ve sayfalarından derlediği hikmetli ve ibretli manalar karşısında, bir kısım yüce hakikatlere vâkıf olan akıl, göz yaşlarını ceyhun etmeden duramaz

Azizim! Sen şu büyük alemin geniş sayfalarının etrafına, kudret elinin yarattığı hadiseler zincirinin satırlarına ve harflerine hikmet nazarıyla ve hakikat fikriyle öyle dikkatlice bak ki, en yü-

celerden uzanan ve her birisi çok mânalı birer mektup hüviyetinde olan hadiseler zincirinin halkaları, satırları ve kelimeleri, seni en yüce gaye olan tevhide ve tevhidin en yüce mertebesi olan hakk-el yakîne ve bu mertebede sebat etme makamına çıkarsın.

Evet şu kâinatın tümünde öyle parlak bir nizam var ki, o nizamı yaratanı ve yerleştireni güneş gibi gösteriyor. Her kelimesi ve her harfi birer kudret mucizesi olan şu kâinat kitabının telif edilmesinde ve bu derece sağlam bir nizamla yaratılmasında öyle bir icaz var ki, bütün tabiat ve sebepler toplansa, farz-ı muhal irade sahibi de olsalar, yine son derece acizlik içinde bu icaza karşı secdeye kapanacak ve "*lâ havle velâ kuvvete illâ billâhil-aliyy-i'l-azîm*" diyeceklerdir. Çünkü kâinat kitabının her bir kelimesinin diğer bütün kelimeleriyle münâsebeti vardır. Ve her harfinin, bilhassa canlı olan her şeyin bütün cümlelere karşı çevrilmiş birer yüzü, bakan birer gözü ve tutan birer eli vardır. Öyle ise bir noktayı yerinde yaratmak ve koymak için bütün kâinatı icad edecek sınırsız bir ilim ve sonsuz bir kudret lazımdır. Demek sivrisineğin gözünü kim yarattı ise güneşi dahi o yaratmıştır. Pirenin midesini kim tanzim etti ise güneş manzumesini dahi o tanzim etmiştir. Çünkü aralarında son derece ciddi bir münasebet ve benzerlik vardır. Öyle ise şu kâinat ve mevcudatın yaratıcısı birdir. O da Allah'tır.

Evet hiç mümkün müdür ki, bir baharı yaratamayan, bütün meyveleri icad edemeyen ve yer yüzünde mühürleri bir olan bütün elmaları inşa edemeyen, hatta onların küçük bir örneği olan bir elmayı bile meydana getiremeyen birisi, kalksın o elmayı nimet olarak birisine yedirsin de onun şükrünü kazansın ve böyle birisi, her türlü övgüye lâyık ve müstahak olan Yüce Allah'a hamd etme noktasında ortak olsun? Hâşâ!.. Çünkü bir elmayı yaratan kim ise, bütün dünyaya gelen elmaları icad eden de yine o olabilir. Zira elma cinsi üzerine vurulan mühür hep aynıdır.

Hem elmaları icad eden kim ise, bütün dünyada rızık vesilesi olan hububat ve semereleri yaratan da yine O'dur. Demek en küçük cüz'i bir canlıya, en cüz'i bir nimeti veren zât, doğrudan doğruya şu kâinatın yegane Yaratıcısıdır ve her canlıya yegane rızık verendir. Öyle ise şükür ve hamd, doğrudan doğruya ona aittir. Öyle ise şu koskoca kâinatta yer alan bütün hakikatler, sürekli olarak hak lisanıyla şöyle derler: "Lehühamdü min külli ahadin minel'ezeli ilel'-ebedi" Yani ezelden ebede kadar kimden kime yapılırsa yapılmış olsun, her türlü hamd, Yüce Allah'a mahsustur ve sadece O'na aittir.

Şu koskoca kâinatın içinde yüzdüğü tevhid denizine dalıp, bir katre ile dönmeyi düşündüm; ama maalesef buna muvaffak olamadım. Bunun için Yüce Rabb'ime karşı acizliğimi ve zayıflığımı itiraf ediyor, O'ndan afv ve mağfiret diliyor ve O'nun inayetini ve keremini dileniyorum. Özellikle de engin rahmet ve tevhid denizinden gerek bu biçare kuluna gerekse bu yazılan hakikatleri okuyup istifade eden kullarına feyizli ve bereketli katreler ihsan etmesini ve semavi susuzluktan çatlamak üzere olan neslin kalp ve akıllarını tevhid hakikatinin kudsi ve semavi suyu ile sulamasını, hatta kana kana içirmesini Esma-i Hüsnasını, Furkan-ı Hakimini ve Rasul-i Ekremini şefaatçi yaparak tazarru ile niyaz ediyorum.

* * *

HAZRET-İ MUHAMMED
(sallallahu aleyhi ve sellem)
TEVHİDİN EN PARLAK AYNASIDIR

1. Uluhiyet ve Risalet Arasındaki Ciddi Alâka:

Uluhiyet ve risalet arasında aslında çok ciddi bir telazüm vardır. Yani bunlardan birinin varlığı, ötekinin de varlığını gerekli kılar ve birisine iman etmek diğerine de iman etmeyi gerektirir.

Evet imanın temel esaslarından ve İslam'ın temel prensiplerinden biri olan peygamberlik müessesesi ile yüce tevhid gerçeği arasında kopmaz ve birbirinden ayrılmaz derecede ciddi ve sağlam bir irtibat vardır. İşte bu irtibat bütün insanları en büyük gerçek olan tevhid esasını kabul etmeye çağırmaktadır. Mesela; Cenab-ı Hakk'ın pek çok sıfat ve isimleri, gayet açık bir tarzda Rasul-i Ekrem'in (sallallahu aleyhi ve sellem) risaletini göstermekte ve o risaletin mutlaka var olmasını gerektirmektedir. Şöyle ki:

Madem gayet sanatlı ve mânalı bir kitab, onun içerdiği konuları anlatıp açıklayacak bir öğretmen ister. Hem cemal, kendini görecek ve gösterecek bir ayna ister. Hem son derece mükemmel bir sanat, teşhir edici ve tanıtıcı dellal ister. Elbette herbir harfinde yüzer manalar ve hikmetler bulunan bu koskoca kâinat kitabı da, kendini maksatlarına uygun bir şekilde anlayacak ve başkalarına anlatacak ekmel bir rehber ve rehber bir öğretmen ister. Ta ki, O Rehber Öğretmen, o kâinat kitabında bulunan

kudsi hikmetleri ve hakiki bilgileri başkalarına ders olarak versin, eşya ve hadiselerin yaratılış hikmetlerini ve nedenlerini bildirsin, kâinatın yaratılışındaki Rabbani maksatların gerçekleşmesine vesile olsun ve bütün kâinatta Yüce Yaratıcı'nın önemle anlaşılmasını istediği eksiksiz sanatına ve güzel isimlerine aynalık vazifesini görsün...

Hem o Yüce Yaratıcı, yaptığı hikmetli icraatla kendini sevdirmeyi ve şuurlu olan yaratıklarından da kendisine sevgi ve itaat ile mukabele etmelerini hikmetinin gereği olarak ister. Aynı hikmetinin gereği olarak yine ister ki, o şuurlu varlıklar namına ekmel bir insan olsun ve o insan yüksek ruhuyla ve örnek yaşantısıyla tek başına bu yüksek vazifeyi yapsın. Hem o insan, rububiyetin o derece geniş bir tarzda görünmesine karşı, geniş bir ubudiyet ile mukabele edip, karayı ve denizi cezbeye getirecek ve gökleri ve yeri çınlatacak bir teşhir ve takdis velvelesiyle, o şuurlu varlıkların nazarlarını o sanatların Yüce Saniine çevirsin. Hem içerdiği akıl dolu esaslarla, bütün duyguları tatmin edecek şekilde verdiği kudsi derslerle ve öğrettiği faydalı bilgilerle bütün akıl erbabının kulaklarını kendine çeviren bir Kur'ân-ı Azîmüşşan sayesinde o Ekmel insan, o hikmetli Sâni'in yüce maksatlarını her kesin görüp anlayabileceği bir şekilde en güzel bir surette göstersin.

Evet güneşi tezahürsüz düşünmek mümkün olmadığı gibi, Uluhiyeti de tezâhürsüz düşünmek mümkün değildir. Güneşin tezahürü ışık ve hararetle olduğu gibi, uluhiyetin tezahürü de peygamber göndermekledir. Aynı zamanda ışık ve hararet, güneşi göstermesi kesinliğinde, peygamberlik de Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini göstermektedir.

İşte yukarıda ancak birkaç tanesi sayılabilen bütün bu hikmet ve maslahatların ortaya çıkmasına karşı en ekmel bir surette mukabele edecek böyle bir Zât, güneş'in vücudu gibi bu kâinata lazımdır ve zaruridir. İşte yüce tevhid gerçeğini nübüvvet nokta-

sında en son haykıran ve bütün bu ilahi gayeleri ve Rabbani hikmetleri eksiksiz bir surette şahsında gösteren ve o vazifeleri en mükemmel bir şekilde yapan bu ekmel insan, bütün tarihin şehadetiyle şüphesiz ki Rasul-i Ekrem Aleyhissalatü Vesselam'dır.

Hem kâinattaki bütün hikmetli faaliyetler, gereği gibi anlaşılmaları için Hazreti Muhammed'in peygamberliğini gerekli kıldığı gibi, Onun peygamberliği ve her türlü kulluğu da Yüce tevhid hakikat'ini göstermektedir.

Hem Hakem ve Hakim isimlerinin parlak cilveleri, kesinlikle Hazret-i Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberliğini gerektirdiği gibi, esma-i hüsnâdan Allah, Rahman, Rahim, Vedud, Mün'im, Kerim, Cemil, Rab gibi pek çok isimlerin her biri, kâinatta çaplı bir şekilde görünen cilveleriyle azamî derecede ve kesinlikle O'nun peygamberliğini gerekli kılmaktadır.

Mesela: Rahman isminin cilvesi olan geniş rahmet, ancak O Rahmeten al-alemîn ile ortaya çıkar. Hem Vedud isminin cilvesi olan ilahi tahabbüb ve Rabbani taarrüf, O Habib-i Rabbu'l Alemin ile layıkıyla netice verir ve gereği gibi mukabele görür. Hem Cemil isminin bir cilvesi olan bütün cemaller, yani cemal-i zât, cemal-i esma, cemal-i sanat, cemal-i masnuat dahi, O Hazret-i Muhammed aynasında görülür ve gösterilir. Hem rububiyet haşmetinin ve Uluhiyet saltanatının cilveleri dahi, rububiyet saltanatının en parlak dellalı olan Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak gönderilmesiyle bilinir ve görünür, anlaşılır ve tasdik edilir.

İşte bu misaller gibi pek çok esma-i hüsnanın herbiri, Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in peygamberliğine birer parlak burhandır.

Elhasıl; madem kâinat vardır ve înkar edilmiyor; elbette kâinatın renkleri, ziynetleri, ışıkları, sanatları, hayatları ve rabıtala-

rı hükmünde olan hikmet, inayet, rahmet, cemal, nizam, mizan ve ziynet gibi herkes tarafından görülen hakikatlar, hiçbir cihetle înkar edilmez. Madem bu sıfatların, fiillerin înkarı mümkün değildir; elbette o sıfatlarla muttasıf ve o fiillerin faili ve o ışıkların güneşi olan Yüce Allah'ın Zât'ı ve o Mukaddes Zâtın isimlerinden olan Hakim, Kerim, Rahim, Cemil, Hakem, adı gibi isimleri de hiçbir cihetle înkar edilemez. Hem elbette ki, o sıfatların ve o fiillerin insanların anlayabileceği şekilde ve en kamil bir surette ortaya çıkmalarının en parlak ve en kuvvetli vesilesi olan ve aynı zamanda en büyük rehber, en ekmel muallim ve en görkemli dellal ve kâinat bilmecesini çözen, Samed aynası olan ve Habibullah unvanının en liyakatli sahibi olan Hazret-i Muhammed (s.a.s)'in risaleti de hiçbir cihetle înkar edilemez.

2. Hazreti Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Hep O'nu Haykırıyor:

Evet Hazreti Muhammed (s.a.s)'in her hali ve her sözü yüce tevhid hakikatini haykırıyor.

Bu hakikati daha iyi görmek ve bu haykırışı daha iyi duymak ve Onun bu hususta dediklerini daha iyi anlamak için Asr-ı Saadete gitmek ve orada O Zâtı ziyaret edip yüce tevhid hakikatini O'na sormak gerekir. Çünkü O Zât, Yüce Allah'ın Rasulü, peygamberlerin hâtemi ve beşerin en ekmel rehberi ve en faziletli güneşi olan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'dir. Ve tevhid gibi en önemli bir konuda kendisine en başta müracaat edilmesi ve sorulması gereken kimse, her halde O'dur. Hem binlerce mucizelere sahip ve her bir hareketi pek çok mânalı ve hikmetli olan O Mübarek Zât, tek başına hem de ümmi olmasına rağmen ve düşmanları pek çetin ve gayet öfkeli ve kindar oldukları halde; dünyaya meydan okudu ve neticede davasında muvaffak oldu.

İşte O Mübarek Zâtın, gayet ağır şartlar altında, ümmilik haliyle hem de tek başına ve korkunç düşmanlar karşısında, kısa bir zamanda davasında muvaffak olması, insanların kafalarındaki yanlış olan değer ölçülerini düzeltmesi ve sonunda cahiliyye adındaki menfur asrı sevimli saadet asrına çevirmesi, elbette ki kendisine bir yerden kuvvetli bir inayet elinin uzandığını, sonsuz bir kuvvetin geldiğini, sağlam bir dayanak noktasının bulunduğunu, yıkılmaz bir seddin mevcudiyetini ve kendisinin de davasına karşı sarsılmaz derecede bir bağlılığının olduğunu göstermektedir. Çünkü Rasul-ü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'tan alıp beşere getirmiş olduğu iman, tevhid ve hidayet nuru ile tam istikamet ve yüce ahlak düsturları sayesinde en bedevi ve en ümmî bir topluluğu, kısa bir zamanda dünyaya üstad ve hakim olacak bir tarzda ve beşere rehber öğretmen olacak bir keyfiyette yetiştirdi.

Bu itibarladır ki, dünya çapında geniş ve asırlar boyu verimliliği devam eden bereketli başarının temelinde şüphesiz, Onun eşsiz ve benzersiz imanı ve tevhid anlayışı vardır.

Evet Rasul-ü Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem, sahip olduğu yüce tevhid gerçeği sayesinde, mübarek kalbinde ve yüce ruhunda öyle üstün bir kuvvet, sağlam bir inkişaf ve yüce bir itikad taşımış ki, o devirde yaygın olan o kadar fikir ve inançların hiç birisi, Ona zarar verememiş, Onun itikadına, itimadına ve itminanına vesvese verememiş ve Onun içine hiçbir şüphe ve tereddüt sokamamıştır. Bunun en kuvvetli sebebi şudur:

O Yüce Zât'ın davasının temelini, iç yüzünü ve hakikatini "*Lâilahe illallah*" kudsi kelimesi, yani yüce tevhid hakikati teşkil ediyordu. Hem Onun bütün hayatının en yüce gayesi Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini anlatmak, O'nun sıfatlarını ve isimlerini tanıtmak ve O'nun yüce rızasını kazanmak idi. İşte bundan dolayıdır ki, bu, kâinatta tevhid gerçeğini gösteren en faziletli ve

en parlak manevi güneş ve en açık delil, Rasul-i Ekrem sallallahü aleyhi vesellemdir.

O Mübarek Zât (sallallahu aleyhi ve sellem), pek mühim bir makamda, dost ve düşmandan ibaret büyük bir kalabalıkta, gelecek bütün asırlara duyuracak şekilde, dostlarının şevklerini ve imanlarını artıracak, düşmanlarının da inat ve küfürlerini kıracak bir surette bir hutbe îrad ediyor. Hutbesinden hep şu kâinatın sultanından bahsediyor ve O'nu sıfat, isim ve fiilleriyle tanıtıyor. Hem de O yüce Sultanın kendini tanıtmak ve sevdirmek için kendisini insanlara bir rehber olarak gönderdiğini söylüyor. Bu getirdiği dava ve haberinin doğruluğuna dair de herkesin gözleri önünde, bazı eşya ve hadiselerin normal akışlarını ve bilinen hallerini kısa bir müddet zarfında değiştirip pek çok harikalar ve mucizeler gösteriyor. Öyle ki aya işaret edip, parmağını şiddetle yukarıya kaldırdığı zaman ayı ikiye ayırıyor. Parmaklarını on musluklu çeşme yapıyor ve susuz kalan ordusunu suluyor. Elinin temas ettiği üç-beş kişilik yemeği birden çoğaltıp yüzlerce insanı doyuruyor. Ve yemek, olduğu gibi de kalıyor. Eline aldığı çakıl taşları zikretmeye başlıyor. Bazen de eline aldığı kum ve çakılları düşmana fırlattığında o taşlar, bir gülle ve bir bomba tesiriyle düşmanın gözüne giriyor ve onları bozguna uğratıyor.

İşte Rasul-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) bu itibarla elbette ki bütün insanlığın yüzünün akı, beşerin en parlak ve en sevimli siması ve bütün alemlerin biricik iftihar vesilesidir.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, O Mübarek Zât (sav)'in sözü bütün eşya ve hadiselere geçiyor; hem bütün bunlar da O'nu tanıyorlar ki, kendisini tasdik ve emrine itaat ediyorlar.

İşte bütün bu olağanüstü hadiseler, bir taraftan O Mübarek Zât'ın peygamberliğini gösterip tasdik ederken; diğer taraftan da hem O Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, hem de mucizelerin gösterildiği o eşya ve hadiselerin sahip ve maliklerinin,

hakim ve mutasarrıflarının bir tek zât olduğunu, o eşya ve hadiseleri O Peygamberin emrine, O Yüce olan Zâtın verdiğini; çünkü O, izin vermezse hiçbir hadisenin ve hadiselerde hiç bir değişikliğin olamayacağını, gösterir. İşte her şeyin dizgini elinde olan bu Yüce zât, Allah'dır.

Hem hiç mümkün müdür ki; hayatında hiç yalan söylemeyen, sânı ve şerefi çok yüce olan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), risalet makamında peygamberlik unvanıyla ve rahmeten lilalemin olma gibi yüce bir itibara sahip olduğu halde yalan söylesin. Hilâf-ı hakikat beyanda bulunsun. Hâşâ ve Kella. Öyle ise elbette ki bütün söyledikleri haktır ve gerçektir. Şimdi bak ve dinle. O zât mealen diyor ki:

"Şu alemin Rabbi, sahibi ve maliki olan Yüce Allah birdir. O ezeli ve ebedidir. O'nun eşi ve benzeri asla yoktur. O bizim hepimizin merhametli Rabbi, bizler de O'nun aciz kullarıyız. Her şeyin dizgini ve nizamı O'nun elinde, her şeyin hazinesi O'nun yanında, göklerin ve yerin anahtarları O'nun emrindedir. O'nun izin ve rızası olmadan hiçbir şey meydana gelemez ve ondan hiçbir şekilde istifade temin edilemez. Şu kâinatı kendini tanıtmak için ve insanları da kendini tanımaları için yarattı diyor ve kendisinin de "O fevkalade icraata sahip ve gayet mükemmel faaliyetlere malik olan Yüce Allah'ın en has ve en doğru bir kulu, bir tercümanı, saltanatının bir dellalı, mana ve mâhiyetleri anlaşılmayan eşya ve hadiselerin keşşafı ve emir ve yasaklarının tebliğ edilmesinde O'nun emîn bir elçisi olduğunu" söylüyor; hem de bunları kâinatı velveleye veren en gür bir sada ile haykırarak söylüyor.

3. Bazı çarpıcı örnekler:

O Rasul-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem), her haliyle yüce tevhid hakikat'ini göstermiş ve haykırmıştır; işte ummandan, ummanlar değerinde bir kaç katre:

a. Tekrar edilerek söylenmesinin çok fazileti bulunan ve İsm-i A'zam mertebesini taşıyan ve azametli tevhid hakikatini en parlak ve en açık bir şekilde ilan eden "*Lâilahe illallahü vahdehü la şerike leh. Lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve ala külli şeyin kadir*" tevhid cümlesini sabah ve akşam namazlarından sonra onar defa tekrar ederek söyler ve bunu ümmetine tavsiye ederdi.

b. Çarşıya ve pazara çıkarken de aynı tevhid cümlesini söyler ve söylenmesini ısrarla tavsiye ederdi.

c. Namazlardan sonra otuz üçer defa "*Sübhânallah, Elhamdülillah, Allahü ekber ve La ilâlâheillallahu*" söyler ve bunu ümmetine ders verirdi.

d. Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini ve O'na ait olan en Zâti özellikleri dile getiren İhlâs ve Muavvizeteyn gibi surelerini, Ayet'ül-Kürsî ile buna benzer daha başka ayetleri, sık sık okurdu; özellikle de yatarken bütün bunları ihtimamla okur ve bunların okunmasını tavsiye ederdi.

e. Bir gazveden, hac'dan veya umre'de dönerken, bir tepeye veya yüksek yere çıktıkça; üç tekbir getirir ve sonra şöyle derdi:

"*Lâilahe illallahü vahdehü la şerike leh; lehülmülkü ve lehül hamdü ve hüve âlâ külli şeyin kadir. Âyibûne, taibûne, âbidûne, lirabbinâ hâmidûn. Sadakallahü va'dehû ve nasara abdehû ve hezeme'l- ahzâbe vahdehû.* Yani Allah'tan başka hiç bir ilah yoktur. O tektir. Onun ortağı yoktur. Her türlü mülk O'nundur ve her türlü hamd O'na mahsustur. O herşeye gücü yetendir, (seferden selametle) dönüyoruz. (Günahlarımızdan Rabbimize) tevbe ediyoruz. Ancak Rabbimize ibadet ediyor ve Rabbimize hamd ediyoruz. Allah vâdine sadıktır, kuluna yardım etmişti ve O, orduları tek başına bozguna uğratmıştır."

Rasulüllah sallallahü aleyhi ve sellem, bununla hiçbir gücün, kuvvetin ve başarının kendisine veya orduya ait olmadığını, her

türlü gücün, kuvvetin ve başarının Yüce Allah'a ait olduğunu; kendisine düşen vazifeyi ve faâliyeti ise ancak Allah'ın yardımıyla yaptığını haykırmış oluyordu. Özellikle de işin neticesinde kendisini tamamen devreden çıkarıyor ve her türlü başarıyı Yüce Allah'a veriyordu.

f. Yüce Allah'a karşı ibadet vazifesini zamanında yerine getirmeye çok önem veriyordu. Öyle ki seferlerden her dönüşünde, o kadar yorgun ve bitkin olmasına ve Ehl-i Beyti ve Ashabı kendisini hasretle beklemelerine rağmen; önce mescide gidip kendisine güç ve kuvvet veren ve kendisini başarıdan başarıya koşturan yüce Allah için namaz kılar, O'na hamd-ü senalarda bulunur, ondan sonra Hane-i Saadetlerine ve Ehl'i Beyt'inin yanına giderdi.

g. Bazı hususlara kuvvet kazandırmak veya dikkatleri çekmek için Allah'a yemin ederken, bazen "Nefsimin, kudret elinde olduğu Allah'a yemin ederim ki..." diyerek, yani nefsini Allah'ın kudretine ve rahmetine teslim ederek yemin ederdi. Ve bununla Allah'ın kudret ve rahmet elinde bulunmayan hiçbir nefsin olmadığını ve olamayacağını ilan etmiş oluyordu.

İşte okyanustan bir katre mesabesinde olan bütün bunlar gösteriyor ki, Rasul-ü Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem, her haliyle yüce tevhid hakikatini göstermiş ve haykırmıştır. İşte bundan dolayıdır ki O, yüce tevhid hakikatinin en parlak ve en görkemli şahidi ve delilidir.

Şimdi bakıyoruz: O Mübarek Zâtın getirdiği hakikatleri ve tebliğ ettiği emirleri gerek o devirde gerekse daha sonraki devirlerde, beşerin en akıllı ve en yüce ruhlu olan insanları tasdik edip, "Evet, doğrudur." diyorlar. Hatta kendileriyle mucize gösterdiği sudan güneşe kadar her şey, o Mübarek Zâtın emirlerine baş eğmeleriyle onlar da "Evet, evet; her dediğin ve her yaptığın doğrudur." diyorlar. Daha sonraki asırlara baktığımızda O Rasul-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem)'in arkasından giden ve

Onun getirdiği hak ve hakikatleri yaşadıkları devrin insanlarına nakletmek suretiyle milyonlarca ve günümüze kadar milyarlarca insanların hidayet ve saadetlerine sebep olan İmam-ı Âzamlar, İmam-ı Şafiî'ler, Bâyezîd-i Bistamî'ler, Şâh-ı Geylânî'ler, Şâh-ı Nakşibendî'ler, İsmam-ı Gazâlî'ler, İmâm-ı Rabbaniler ve Üstad-ı Â'zam'lar; her birisi yaşadıkları devirleri aydınlatan ve insanlığın kapkaranlık gecelerini parlak gündüzlere çeviren birer güneş mesabesinde ve hüviyetinde olup asırlarını ve asırlarındaki müslümanları temsilen bellerini doğrultup, başlarını kaldırıp, ellerini uzâtarak "*Ya Rasûlallah, sadakte ve bilhakkı natakte*" yani, "Ey Allah'ın şânı yüce elçisi, bütün söylediklerinde doğrusun ve eminsin. Bütün söylediklerin hak ve hakikatten ibarettir. Biz dahi hem kendi adımıza hem de kardeşlerimiz olan ehl-i iman ve ehl-i tevhide vekaleten seni tasdik ve tebrik ediyoruz." demişler ve demektedirler.

KUR'ÂN-I KERİM, TEVHİD HAKİKATİNİ HAYKIRIYOR

"*Kur'ân'ı gereği gibi hiç düşünmüyorlar mı? Eğer o Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı, elbette onda bir çok çelişki bulurlardı.*" (Nisa Sûresi, 82)

İşte bu ve buna benzer ayetleriyle Kur'ân-ı Kerim, avazı çıktığı kadar yüce tevhid hakikatini haykırıyor. Şöyle ki:

1. Kur'ân'ın Belagat ve Fesahati:

Kur'ân-ı Azimüşşan'ın gerek lafzındaki gerekse manasındaki yücelik, Onun Allah kelamı oluşunun, yani mucize oluşunun en mühim kaynağıdır. Kurân'ın lafzındaki ve manasındaki eşsizliği teşkil eden hususların başında ise, nazmındaki harika cezâletî, lafzındaki harika fesahati, manasındaki harikulade belagati, üslubundaki fevkalade bedâati, selâseti ve garabeti gibi Kur'ân'ın yüce şahsına ait seçkin özellikler vardır.

Kur'ân'ın, fevkalade yüce bir üsluba, bir belagate, bir fesahate, bir cezalete ve bir selasete sahip olması gösterir ki, şu kâinatı sonsuz kudretiyle ve engelsiz iradesiyle yaratan Zât kim ise, bu mukaddes Kitabı da ezeli kelamıyla o söylemiş ve ezeli ilmiyle ve iradesiyle o inzal etmiştir. Çünkü Kur'ân-ı Hakim, belagatlerin ve fesahatlerin yani söz söyleme sanatlarının bütün çeşitlerini, kelamla ilgili olan üstün meziyetlerin bütün kısımlarını, yüksek üslupların bütün inceliklerini, ahlakla ilgili olan güzelliklerin

her türlüsünü, fenlerle ilgili olan ilimlerin bütün özlerini, Allah'ı tanımak ve tanıtmak için gerekli olan esasların bütün ana umdelerini, beşerin gerek şahsi gerekse toplum hayatının huzurlu olması için faydalı bütün düsturlarını ve kâinatın, yüksek hikmetlerinin bütün nurlu kânunlarını topladığı halde, ifadeleri ve beyanları arasında hiçbir çelişki, karışıklık, ahenksizlik, tutarsızlık ve zıtlık görünmüyor.

İşte bu özelliklere sahip olan Kur'ân-ı Hakim'in her tarafı ve surelerinden harflerine kadar her cüz'ü, kendisinin Yüce Allah'ın kelamı olduğunu, bu itibarla mucize olduğunu ve beşerin kendisini taklit etmekten aciz kaldığını haykırmaktadır.

Hem nasıl ki, gündüzün aydınlığı bütün fıtrılığiyle, berraklığıyla, saflığıyla, göz kamaştıran parlaklığıyla ve baş döndüren ihtişamıyla "Ben güneşten geldim ve ben güneşin eseriyim." diye haykırıyorsa, Kur'ân dahi sahip olduğu üstün meziyetleriyle ve pek çok icaz yönleriyle "Ben şu kâinatın yaratıcısı ve her şeyin sahibi olan, Yüce Allah'ın beyanı ve kelamıyım." diye haykırmaktadır.

Evet, Kur'ân'a hangi yönden bakılırsa bakılsın ve hangi gözle tetkik edilirse edilsin görülecek tek şey ve sonunda varılacak tek hüküm, onun alemlerin Rabb'i olan Yüce Allah'ın kelamı olduğu ve O'nun nurundan geldiği hakikati ile, insanlara O'nun mutlak varlığını, eşsiz birliğini, benzersiz sıfatlarını, misilsiz isimlerini ve kusursuz fiillerini bildirmek için geldiği hakikatidir.

Hem Kur'ân-ı Kerim, hem lafzı hem de manasıyla, yani sahip olduğu eşsiz üslubu ve ruhlara nüfuz eden derin manası itibariyle, kıyamete kadar üstünlüğü devam edecek olan eşsiz bir şaheserdir.

Bundan ötürüdür ki, belagat ilminin en büyük dahileri, Kur'ân'ın bedi' olan üslûbu ve ruhların derinliklerine kadar nüfuz eden manası karşısında, hayretler içerisinde kalarak dize

gelmiş, seslerini kesmiş, dudaklarını ısırmış ve pek çoğu "Bunun beşer kelamı olması mümkün değildir. Bu olsa olsa ancak vahiy mahsulü olan bir Allah kelamıdır." diyerek iman etmişlerdir.

* * *

2. Kur'ân'nın Gaybdan Haber Vermesi:

Kur'ânın gaybdan haber vermesi, yani geçmiş ve gelecek olaylar hakkında ve doğru ve sağlam bilgiler vermesi, özellikle de tarihe mal olmuş olan ve geçmiş peygamberlerin ve toplulukların başlarından geçen ibretli kıssaları ve ibretli olayları kendine has edebi üslubuyla ve ibret dersi verici bir tarzda anlatması, tek başına bir mucizedir. Bu mucize Kur'ânın herşeyden önce vahiy mahsûlü olduğunu ve Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Allah tarafından gönderilmiş olan hak bir Peygamber olduğunu gösterir. Çünkü Hazret-i Peygamber'in okuma-yazması yoktu. Hayatında Tevrat'ı ve İncil'i okumadığı gibi, Yahudi veya Hıristiyan din adamlarıyla da hiç sohbet etmemişti. İşte buna rağmen Kur'ân'ın geçmiş milletlere ve peygamberlere dair kıssalar hakkında bilgi vermesi, o kıssaların kendisine, ilmiyle her şeyi kuşatan Allah tarafından bildirildiğini, yani Kur'ânın bir vahiy mahsulü olduğunu ve o kıssaların kendisine bildirilen Zât'ın Hak Peygamber olduğunu gösterir.

Hem Kur'ân-ı Mübin, gerek geçmiş ve gelecekle ilgili olarak, gerekse insanların içlerinde gizledikleri düşüncelerle, ruh dünyalarında taşıdıkları duygularla ve yaratılıştan sahip oldukları karakterlerle ilgili olarak o kadar çok şeyleri haber vermesine rağmen, hem de ayet ve surelerin değişik zamanlarda inmiş olmalarına rağmen, verdiği haberler arasında hiçbir çelişki, tutarsızlık ve şaşma görünmemektedir. Tam aksine her bir ayet ve her bir haber yüce tevhid hakikatini haykıran bir dil vaziyetini alıyor ve arkadaşının beyan ettiği hususa değişik bir üslupla katıldığını ilan etmektedir.

İşte Kur'ân'ın bir taraftan belagat ve fesahat noktasında o kadar karışık cinsleri ve değişik özellikleri münakaşasız ve çekişmesiz bir şekilde bir arada bulundurması, diğer taraftan o kadar çok değişik şeylerden çekişmesiz ve doğru bir şekilde haber vermesi, onun ancak geçmiş ve gelecek, gizli ve açık her şeyi bilip her şeyden haberdar olan ve her şeye son derece hâkim olan Yüce Allah'ın eşsiz kelamı ve O'nun mucizeli tertibinin eseri olduğunu gösterir Bu husus Kur'ân'ın telif yönüyle de mucize olduğunun en büyük alametidir. Çünkü yaklaşık olarak yirmi üç yılda değişik zamanlarda, değişik nedenlerle ve değişik sorular karşısında parça parça inmiş olmasına rağmen, sanki bir tek sebebe ve bir tek soruya binaen inmiş gibi ayet ve sureleri arasında çok sağlam ve gayet mükemmel bir bütünlük, bir imtizaç, bir vahdet, bir ahenk ve bir irtibat vardır. Kur'ân'ın bu özelliği o derece parlaktır ki, dost düşman herkes tarafından kabul edilmektedir.

* * *

3. Tarihin En Büyük İnkılâbını Gerçekleştirmesi:

Hakikatler ve hikmetler kaynağı olan Kur'ân-ı Hakim, getirmiş olduğu esaslarla tarihin en büyük inkılabını yapmış ve bu inkılabı insanların akıllarını ve nefislerini ıslah ve terbiye etmek suretiyle on beş asırdır yapmaya ve gerçekleştirmeye devam etmektedir. İşte bu husus Kur'ân'ın Allah kelamı olduğuna dair başlı başına bir delildir. Şöyle ki:

a. Kur'ân, getirdiği iman esaslarıyla inanç sistemini en doğru yönde ıslah etmekte ve ibadet esaslarıyla da insanın ruh dünyasını temizlemektedir.

b. Kur'ân, en yüce ahlakı getirmiş olup bir taraftan mutlak adaleti ve insafı, her hal-u kârda doğru olmayı, dayanışmayı ve ahidlere vefa göstermeyi emrederken, diğer taraftan da her türlü zulmü, yalanı, tefrikayı, hıyaneti ve aldatmayı yasaklamaktadır.

c. Kur'ân, insanın temel hak ve özgürlüğünü eline teslim etmiş ve insanı her yönüyle korumayı tekeffül etmiş olan bir Allah Kelamıdır. Bu cümleden olarak akıl, fikir ve vicdanlara yapılan baskıyı kaldırmış, kadın haklarına sahip çıkarak kadının toplum içindeki layık olduğu yerini tayin etmiş ve harp hukukunu ve köleliği her kesimin maslahatına ve yararına uygun bir şekilde ıslah ve tanzim etmiştir. Bunun en çarpıcı örneği hiç şüphesiz Kur'ân'ın indiği devrin kendisidir.

Evet Kur'ân'ın, kendisine indirildiği Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), elindeki Allah'ın kelamı olan Kur'ân vasıtasıyla cahiliye asrını saadet asrına dönüştürmek suretiyle tarihin en büyük inkılabını gerçekleştirmiştir. Şöyle ki:

Rasul-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem), belli başlı bir devleti, bir hükümeti ve bir sultası olmamasına, hatta okuma ve yazması bile bulunmamasına rağmen, elindeki Kur'ân vasıtasıyla ilimden, irfandan, kültürden ve sanattan uzak olan ve taşlara ve ağaçlara tapacak kadar cahil ve düşüncesiz olan bir topluluğu asırlar boyu kalıcı ve verimli bir şekilde ıslah etmiş, onların hem ruhlarında, hem kalplerinde, hem akıllarında, hem nefislerinde, hem şahsi, içtimai ve siyasi hayatlarında ve anlayışlarında ciddi değişiklikler meydana getirmiş, bütün insanlara hitap edecek şekilde örnek bir hukuk anlayışını yerleştirmiş ve sonunda kendilerine en seçkin meziyetleri kazandırdığı Ashab-ı Kiram Efendilerimizi hak ve hakikatleri, öğretmek üzere o zamanın ileri görünen milletlerine üstad olarak göndermiştir.

İşte bu göz kamaştırıcı hüviyetteki verimli netice, ancak Kur'ân'ın mucizevi irşadıyla olmuştur. Bundan dolayıdır ki, onun gönülleri okşayan ve ruhları celbeden üslubu, dost-düşman herkesi kendisine hayran bırakmıştır.

Öyle ki müşrikler inanmadıkları halde açıkta veya gizlide onu dinlemekten kendilerini alamıyorlardı.

Bundan dolayıdır ki, Utbe b. Rabia şöyle demek zorunda kalıyordu: "Ondan öyle şeyler işittim ki, ömrümde onun bir benzerini asla işitmedim. Bu sözler şiir değil, kehanet değil; onlardan hiçbirine benzemiyor. Ey Kureyşliler! Beni dinleyin ve onu kendi haline bırakın. Eğer muvaffak olmazsa Arabistan onu mahveder. Ama eğer muvaffak olursa onun zaferi sizin zaferiniz demektir."

Hem Muallakat-ı Seb'a şairlerinden olan Lebid, Bakara ile Al-i İmran surelerini dinledikten sonra, "Artık bundan sonra bana şiir yazmak yakışmaz." demiş ve gördüğü harika belagat karşısında Kur'ân'ın eşsizliğini kabul etmiştir.

Hz. Ömer (r.a.) gibi pek çok kimse, dinlediği ayetler karşısında etkilenip hayretler içinde kalıyor ve "Bu kelam, asla bir beşer kelamı değildir ve olamaz." diyerek İslamiyeti kabul ediyordu.

İşte bu gibi nedenlerden dolayıdır ki, Kur'ân yalnız yirmi üç senede değil, bin beş yüz seneden beri cin ve insanlara karşı yaptığı meydan okuma karşısında, o devrin insanları susma mecburiyetinde kalmış ve mukabele etmeye cesaret edememişlerdir. Öyle ki, on beş asırdır bütün insanlık acizliğini ve çaresizliğini ilan etmiş, hatta bir harfine bile nazire getirme hususunda karşısına çıkıp da rezil ve perişan olmaktansa, bu husustaki her türlü üstünlük ve galibiyet sahasını Kur'ân'a bırakmıştır.

4. Kur'ân'ın Yüce Da'veti:

Kur'ân-ı Kerim, bütün cin ve insanları en başta yüce tevhid gerçeğine davet etmekte ve her şeyden önce bu gerçeği kabul etmeye çağırmaktadır.

Evet Kur'ân-ı Kerim, bütün sesleri kesmiş bir mertebede bulunup, bütün aleme yüce tevhid hakikatini haykırmakta ve bütün insanların ve cinlerin yüce tevhid etrafında toplanmalarını istemektedir. Şöyle ki:

Yukarıdan bütün insanlığa bir hidayet rehberi olarak inen, herkesin ona hayretinden veya hürmetinden pür dikkatle baktığı ve on beş asırdır insanlığın karanlık ufkunu aydınlatan şu nûrani fermana ve şu hidayet güneşine baktığımızda, onun sahip olduğu değişik özelliklerle ve içerdiği bir çok hakikatlerle şu kâinatın Sahibinin varlığını ve birliğini haykırdığını ve O'nu en güzel bir şekilde tanıttığını görürüz.

Evet, şu ferman-ı âzam olan Kur'ân-ı Hakim parlak üslupları, ifade ettiği manaları, ihtiva ettiği hakikatleri ve neticede verdiği gayet olgun semereleri ile öylesine parlak, itibarlı ve yüksek bir mertebededir ki, herkesin takdirini, sevgisini ve itaatini kazanmış. Ve öyle ciddi ve meraklı meselelerden bahsetmektedir ki herkes merakla ve can kulağıyla onu dinlemeye mecbur kalmaktadır. Nasıl dinlemesin ki, Kelamullah'tan ibaret olan Kur'ân-ı Kerim, İsm-i A'zam'dan, Arş-ı A'zam'dan, Rububiyetin en geniş ve en parlak bir şekilde tecellisi neticesinde nüzul edip; ezeli ebede ve ferşi arşa bağlayacak bir genişlik ve bir yükseklik içinde bütün kuvvetiyle ve ayetlerinin bütün kat'iyetiyle çok tekrar ile Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığını haykırmakta ve bu dâvasına ve ilan ettiği bu yüce hakikate onları şahit tutmakta ve onlara şehadet ettirmektedir. Evet Kur'ân önderliğinde bütün alem nutka gelmiş; hep beraber "Lâ ilâhe illâ hû" hakikatini ilan etmekte ve bununla birbirlerini tebşir etmektedirler.

Şimdi dikkatle bak ve Kur'ân-ı Kerim'in zikrettiği meselelerin en başında bulunan tevhid ile ilgili hakikatleri görmeye çalış. Zira Kur'ân-ı Hakim, ihtiva ettiği mevzu ve hakikatlerin ve sayfaların dörtte birini bu kâinatın Sahibi ve Yaratıcısıyla, Hakimi ve Malikiyle ilgili hususlara ayırmıştır.

Kur'ân-ı Kerim baştan başa ya doğrudan doğruya veya dolayısıyla tevhid-i Uluhiyeti, tevhid-i rububiyeti ve tevhid-i ma'bûdiyeti takrir etmekte olup, insanları Kur'ân'da takrir edilen yüce hakikâtleri tasdik ve ikrar etmeye davet etmektedir.

İhlas Suresi, en büyük Zâtî isimleri ve en kamil Zâtî sıfatları tasrih etmesi ve içermesi itibariyle, tevhid-i Uluhiyeti ifade ettiği gibi, Fatiha Suresi de Yüce Uluhiyete karşı halis ve muhlis olarak mukabelede bulunma yolunu göstermesi itibariyle tevhid-i Ma'budiyeti ifade etmektedir.

Şimdi biz kalp kulağımızı tamamıyla Kur'ân'ın ağzına verelim, Onun yüce tevhid hakikatiyle ilgili okuduklarını dikkatlice dinleyelim ve duyduklarımızı Allah'ın yardımıyla güzelce anlamaya çalışalım:

5. Kur'ân'ın Yüce Allah'ı Tanıtmasına Dair Bazı Örnekler:

Kur'ân, Yüce Allah'ı değişik sure ve ayetlerinde mealen şöyle tanıtmaktadır:

"*De ki: O Allah'tır, birdir. Allah, Samed'dir.* (her şey her cihetle O'na muhtaç olduğu halde, O hiçbir şeye muhtaç olmayandır). *Doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Ve O'na hiçbir şey denk olmamıştır.* (İhlâs sûresi)

"*O öyle Allah'tır ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur.*

Gaybı ve şehadeti (görünmeyeni ve görüneni) *hakkıyla bilendir.*

O, Rahman (dünyada bütün yaratıklara rahmet eden)*dir.*

Rahim (ahirette mü'minlere çok merhamet eden)*dir.*

O öyle Allah'tır ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. (O,)

Melik (mülkünde istediği gibi tasarruf eden)*dir*,

Kuddûs (her türlü eksiklikten münezzeh olan)*dür*, *Selâm*

(Her türlü kusur ve afetten salim olan) *dır*,

Mü'min (çokça emniyet veren ve emin kılan)*dir*,

Müheymin (kullarını her zaman gözetip koruyan)*dir*,

Azîz (daima üstün ve galip olan, hiç mağlup olmayan)*dir*,

Cebbar (dilediğini mutlaka yaptıran)*dır*,

Mütekebbir (büyüklük ve yücelik kendisine mahsus olan)*dir*;

Allah, (onların ortak koşmakta oldukları şeylerden) *münezzehtir*.

O, Halik (her şeyi yaratan), *Bârı* (yoktan var eden), *Müsavvir* (yarattığına dilediği sureti veren) *Allah'tır*. *Esma'ül-Hüsnâ* (en güzel isimler) *O'nundur*. *Göklerde ve yerde ne varsa*, *O'nu tesbih eder*.

O, Aziz (kudreti daima üstün gelen, hiç mağlup olmayan)dır,

Hakim (her hükmü isabetli ye her işi hikmetli olan yegane hüküm ve hikmet sahibi)*dir*." (Haşir sûresi,22-24)

"*Allah*, *O'ndan başka hiçbir ilah yoktur*.

(O) *Hayy* (hayatı ezeli ve ebedi olup, bizzâtihi hayat sahibi olan)*dır*,

Kayyûm (varlığı bizzâtihi olup, bütün varlıklar kendisiyle kâim olan)*dur*.

O'nu ne bir uyuklama, ne de bir uyku tutar. Göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur.

İzni olmadan O'nun huzurunda kim şefaat edebilir?

Onların önlerindekini ve arkalarındakini (geçmiş ve geleceklerini) bilir.

(Onlar ise) O'nun ilminden dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar.

Kürsîsi (ilmi, mülkü, kudreti, saltanatı vs.) gökleri ve yeri kaplamıştır.

O, Alî (pek yüce olan)'dir, Azîm (pek büyük olan)*dir*." (Bakara sûresi, 255)

İşte Kur'ân-ı Kerim, ism-i A'zam'a mazhar olan bu ayetü'l-kürsî'de yer alan on cümle ile yüce tevhidin on mertebesini değişik şekillerde isbat etmektedir. (Geniş bilgi için tefsir kitaplarına bakılmalıdır)

"*O Rahman Arşa hükmetmiştir. Göklerde bulunanlar, yerde olanlar ve ikisi arasındakiler ve toprağın altında olanlar O'nundur.* (Duada) *sesi yükseltsen de* (yükseltmesen de O'nun için birdir; O hepsini işitir). *Çünkü O, gizliyi de daha gizli olanı da bilir.* (O) *Allah ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. En güzel isimler O'nundur.*" (Ta-Hâ sûresi, 5-8)

"*Göklerde ve yerde ne varsa O'nu tesbih etmektedir. O, Azizdir, Hakimdir. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur.* (O) *hayat verir ve* (O) *öldürür. Ve O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. O, Evvel* (her şeyden önce var olan) *dir, Ahir* (her şeyin yok olmasından sonra baki kalan)*dir, Zahir* (delilleriyle varlığı apaçık olan)*dir, Bâtın* (akılların O'nu idrak edemediği, Zâtının hakikati bilinmeyen)*dir. Ve O, her şeyi hakkıyla bilendir. O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa hükmedendir. Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve orada yükseleni bilir. Ve nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla görendir. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Ve* (bütün) *işler ancak Allah'a döndürülür.* (O), *geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. Ve O, sinelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.*" (Hâdid sûresi, 1-6)

"(Rasulüm Ya Muhammed!) *De ki: Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da o kulak*(lar)*a ve gözlere kim sahip bulunuyor* (onların yaratıcıları kimdir?) *Ve kimdir ki ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkarıyor? Ve* (bütün bu) *işleri kim evirip çeviriyor?* (Sana) *hemen "Allah" diyeceklerdir. Bunun üzerine de ki: Öyle ise* (O'na şirk koşmaktan) *halâ sakınmıyorsunuz? İşte sizin Hak Rabbiniz olan Allah budur* (bütün bu nimetleri verendir). *Haktan sonra, dalâletten başka ne vardır? Öyle ise* (Haktan) *nasıl çevriliyorsunuz?*" (Yûnus sûresi, 31-32)

"(Habîbim, Ya Muhammed!) *De ki: Ey mülkün* (gerçek) *sahibi olan Allah'ım! Dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden de mülkü alırsın. Dilediğini azîz edersin, dilediğini de zelîl kılarsın.*

Her hayır (ancak) *senin elindedir. Şüphesiz ki sen, her şeye hakkıyla gücü yetensin. Geceyi gündüze katarsın, gündüzü de geceye katarsın. Ölüden diriyi çıkarırsın, diriden de ölüyü, çıkarırsın. Dilediğini de hesapsız rızıklandırsın.*" (Âli İmrân sûresi, 26-27)

İşte bu gibi ayet-i kerimeler, Cenab-ı Hakk'ın gerek bütün kâinatla gerekse beşerin hayatı ile ilgili olarak bulunduğu hikmetli tasarruflarını anlatmakta ve her türlü mülk ve melekûtun, hüküm ve emrin hayat ve mevtin, izzet ve zilletin, lütuf ve kahrın, terakki ve tedenninin, galibiyet ve mağlûbiyetin, servet ve fakirliğin netice itibariyle doğrudan doğruya Cenab-ı Hakk'ın dilemesine ve iradesine verilmesi gerektiğini bildirmekte ve sebebler aleminin en dağınık işlerine ve en ince tasarruflarına kadar her şeyin, Yüce Allah'ın takdiri ve dilemesi ile olduğunu, tesadüfün karışmasının veya sebeblerin asıl illet olmalarının kesinlikle mümkün olmadığını göstermektedir.

Hem bu ve buna benzer ayet-i kerimeler, tevhid hakikatini isbat etme sadedinde, insanın hayatında en önemli yer tutan rızık meselesine dikkatleri çekmekte, her türlü rızkın, hakiki rızık verici olan Yüce Allah'ın rahmet hazinesinden geldiğini ifade etmekte ve bu noktada adeta şöyle demektedir:

Ey insanlar. Sizin rızkınız ve iyi, beslenmeniz, yerin canlı ve verimli olmasına bağlıdır. Yerin canlı ve verimli olması ise baharın iyi geçmesine bağlıdır. Bahar ise güneş ile ayı hikmeti ve intizamlı bir şekilde emrinde çalıştıran, gece ile gündüzü maslahatlı ve faydalı bir şekilde evirip çeviren ve rüzgârlar ile bulutları hikmetli bir şekilde dilediği yerlere koşturan Yüce Allah'ın elindedir. Bundan anlaşılıyor ki, bir zeytini, bir inciri, bir hurmayı, bir üzümü, bir elmayı, bir muzu, bir dutu vs. bir adama rızık olarak vermek, ancak güneş ve aylara, gece ve gündüzlere, baharlara ve bütün yeryüzüne sahip olmakla mümkündür. Evet Hakiki Rezzâk, ancak bütün bunları elinde tutan ve bütün bun-

lara sözü geçen Zât'tır; başkası olamaz. Öyle ise haydi ey insanlar, O Yüce Zât'ın varlığını ve birliğini bütün kemal sıfatlarıyla birlikte tanıyın, sadece O'na kulluk yapın ve her türlü yardımı sadece O'ndan isteyin ki, ebedi kurtuluşa eresiniz.

Hem Kur'ân, değişik ayetleriyle, Cenab-ı Hakk'ın eşsiz ve benzersiz derecede engin bir rahmet, bir merhamet ve bir şefkat sahibi olduğunu; öyle ise ezelden ebede kadar, her kimden her kime karşı gelen ve gelecek olan her türlü medh-ü senanın, Yüce Allah'a ait olması gerektiğini; çünkü övgüye sebeb olan ni'met, ihsan, kemal ve cemal ile övülmeye sebeb olan herşeyin O'nun olduğunu haykırmakta ve insanları bu yüce hakikati tasdik ve ikrar etmeye çağırmaktadır.

Evet şu kâinat bir mescid şeklinde olup, içinde okunan bu ferman-ı zîşân; muhtelif ayetleriyle bütün bu memleketi idare eden, harika işlerini ve akıllara durgunluk veren harika icraatlarını gözler önüne seren Yüce Zât'ın şuûnâtını, fiillerini, emirlerini ve sıfatlarını birer birer beyan etmektedir. O kadar ki, dinleyenlere adeta Kur'ân, ancak Rabbü'l-alemîn olan Yüce Allah'ı tanıtmak için inmiştir fikrini vermektedir. Zira tevhid hakikati üzerinde o derece ısrarla durmaktadır ki; tümüyle olduğu gibi, teker teker her bir satırı ve her bir cümlesiyle dahi yüce Allah'ın varlığına ve birliğine dair aynı hakikatleri, manaları, emirleri ve hikmetleri hem de bütün insanlara, cinlere ve meleklere duyuracak şekilde en gür sada, en hoş nağme ve en görkemli bir eda ile ilan etmektedir.

Hasılı, Kelâmullah'tan ibaret olan Kur'ân-ı Kerim, Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini güneş parlaklığında o derece ayan beyan göstermekte ve O'nu o derece güzel tanıtmaktadır ki, kör ve sağır olmayan herkes bu gerçeği mutlaka görür, duyar, anlar ve tereddüt etmeden kabul eder.

İSLÂMİYET, HER ŞEYİ İLE TEVHİDİ HAYKIRIYOR

1. İslamiyetin Mâhiyeti:

İslamiyet, en son ve en mükemmel hak dîn olarak sahip olduğu bütün özellikleriyle, yüce tevhid gerçeğini haykırıyor. Zâten İslam Dini, yüce tevhid esasları üzerine indirilmiş olan bir dindir.

İslamiyet, insanlığın maddi ve manevi saadeti adına getirmiş olduğu itikad, ibadet ve ahlakla ilgili hükümler ve prensipler itibariyle bütün semavi dinlerin en sonuncusu ve her yönüyle en mükemmeli olan ve gerek zaman gerekse mekan bakımından bütün insanları kapsayacak derecede evrensel olan son ilahi dinin adıdır. Madem ki, en mükemmeldir ve bütün insanları tatmin edecek mahiyettedir; öyle ise, zamanı ve mekanı elinde bulunduran ve insanı İslam, fıtratı üzerine yaratan Zât kim ise, İslam'ı insan fıtratı üzerine gönderen ve insanın maddi ve manevi bütün ihtiyaçlarını İslâm ile karşılayan Yüce Zât da odur.

İslam Dini, bütün peygamberler ile bütün semavi kitapları tasdik eder. Fakat aynı zamanda geçmiş zamanlarda, o zamanın insanlarına indirilmiş olan ve zamanla da sahte müntesipleri tarafından bir çok değişikliğe uğrayan hükümlerin geçerliliğini tamamen kaldıran ve insanlığın kararan ufkunu yeniden aydınlatan ve hidayetten ibaret olan yepyeni hükümler içeren bir dindir. Öyle ise İslam Dinini gönderen Zât kim ise, daha önceki hak

dinleri gönderen ve o asırların insanlarının nasıl mukabelede bulunduklarını bilen Zât da odur. İşte bütün geçmiş asırların ve o asırlarda insanlara gönderdiği dinlerin mahiyetlerini bilen, insanların kendilerine gönderilen peygamberlere, kitaplara ve dinlere karşı nasıl bir tutum sergilediklerinden ve nasıl davrandıklarından haberdar olan ve ezeli ilmiyle bildiği o günün insanlarının iyi veya kötü hallerini en son olarak gönderdiği Sevgili Elçisinin diliyle ve Kur'ân vasıtasıyla bütün insanlara bildiren Yüce Zât elbette ki birdir. Ezeli ve Ebedidir.

İslam Dini, ezan, namaz, oruç ve hac, kurban ve dua gibi muhtelif ibâdetleri hükme bağlarken, ibadetler esnasında söylenecek olan kelimeleri, hep Yüce Allah'ın azametini ve kibriyasını, birliğini ve büyüklüğünü bildirir ve hatırlatır bir keyfiyette tanzim etmiş ve ibadetlerin tanzim ettiği gibi yapılmasını istemiştir. Mesela: Allahu Ekber gibi tekbiri, Sübhânalllah gibi tesbihi, Elhamdülillah gibi tahmidi, Lâilahe illallah gibi tehlili ve Lebbeyk Allahümme lebbeyk gibi telbiyeyi ifade eden ve Yüce Allah'ın azametini ve kibriyasını haykıran en mukaddes kelimeler, hem kunut, iftar ve kurban dualarını teşkil eden ve insanın ruhunu ve kalbini Yüce Allah'a karşı ciddi bir tazarru ve niyaz ile dolduran en mübarek sözler, hep Yüce Allah'ın birliğini ve büyüklüğünü açıkça haykırır bir mahiyette ve bir keyfiyettedirler.

İslam Dininin, diğer dinlerin mâruz kaldığı hurafelerden ve efsanelerden ve selim akla aykırı her türlü düşünce ve kuruntulardan gayet uzak ve temiz olarak hayatiyetini sürdürmesi, her şeyin yegane sahibi olan Yüce Zâtın birliğini ve O'nun gücünün her şeye yettiğini gösterir. Çünkü İslam'ın her hangi bir tahrife, tahribe, hurafeye ve kuruntulara mâruz kalmaması, onun gerek insi gerekse cinnî şeytanlara karşı çok ciddi ve gayet sağlam bir koruma altında olduğunu gösterir. Bu da gerek insanların gerekse cinlerin, ezeli hükmüne ve iradesine boyun eğdikleri Yüce Zâtın birliğini, sonsuz azametini ve kusursuz muhafazasını gösterir.

2. İslamiyet İle Evren Arasındaki Ciddi Benzerlik:

İslam Dini, her şeyi kuşatan ve en mükemmel olan bir din olması hasebiyle kendisini en mükemmel bir şekilde anlatıp tanıttığı gibi, bütün evreni de aynı mükemmellikte anlatıp tanıtmaktadır. İşte İslam'ın bu özelliğine bakan bir kimse hemen anlar ki İslam Dini, ancak bu evreni yaratan Yüce Zât'ın indirdiği ilahi ve mukaddes bir dindir.

Hem İslam Dininin bazı temel prensipleriyle şu evreni ayakta tutan bazı hakikatler arasında o derece ciddi bir alâka ve bir irtibat vardır ki, İslam Dinini indiren Yüce Zâtın, şu evreni bu derece güzellikte yaratan Yüce Zât'tan başkası olması mümkün değildir.

Hem nasıl ki, bir sarayın ustası, o saraya uygun bir tarife yapar ve Kendini, sahip olduğu özellikleriyle göstermek ve tanıtmak için bir tarife hazırlar. Öyle de İslam Dini öyle bir genişlikte, öyle bir yücelikte ve öyle bir haklılıkta gelmiştir ki, şu kâinatı yaratan ve içindekileri dilediği şekilde evirip çeviren Yüce bir Zâtın kaleminden çıktığını gösterir. Yani koskoca kâinatı yaratan ve onu güzelce tanzim eden kim ise, İslam Dinini de güzelce tanzim edip indiren yine O'dur. Mesela: kâinata ve İslamiyete adalet, iktisat ve nezafet pencerelerinden bakarsak her ikisi arasındaki benzerliği ve dengeyi rahatlıkla görürüz. Şöyle ki:

a. Nezafet ve taharet cihetiyle:

Bu kâinat fabrikasına veya sarayına bakan Zât, çok iyi bakıyor. Öyle ki sürekli olarak bu koca fabrikayı ve bu büyük sarayı küçük bir oda gibi süpürtüyor, temizliyor, tanzim ve tanzif ediyor. Çünkü aksi taktirde bu pek büyük fabrikanın büyüklüğü nispetinde çöpleri, atıkları ve enkazından kalma kirli maddeleri bulunması gerekirdi. Halbuki çöpleri ve atıkları, tülleri bulunmuyor. Belki büyüklüğü nisbetinde, temizliğine ve nezafetine daha fazla dikkat edildiği görülüyor. Nitekim, bir insan, ayda bir

olsun şayet yıkanmazsa veya odasını süpürmezse her halde çok kirlenir ve fazlasıyla pislenir. Demek bu alem sarayındaki paklık, sâflık, nûrânîlik, temizlik; mütemadiyen hikmetli bir tanziften ve dikkatli bir temizlikten ileri geliyor. Ve eğer o daimi temizlik ve bakım ve dikkat ile bakmak olmasaydı, bir senede bütün hayvanların yüzbin milletleri yeryüzünde boğulacaklardı.

Hem bu durumda göklerin boşluğunda, tahribe ve mevte mazhar olan kürelerin ve peyklerin, belki yıldızların enkazları, başımızı ve diğer hayvanatın başlarını, belki dünyamızın başını kıracaklardı. Dağlar büyüklüğündeki taşları başımıza yağdıracaklı ve bizi bu dünya vatanımızdan perişan bir vaziyette kaçıracaklardı. Halbuki eskiden beri o yukarı alemlerdeki tahrip ve tamirden, ibretlik olarak yalnız birkaç semavi taşlar düşmüş ise de; hiç kimsenin başını kırmamıştır.

Demek bir saray veya bir fabrika hükmünde bulunan bu alem ve bu kâinat, Kuddus ismin parlak bir cilvesine mazhardır ki, o mukaddes tanziften gelen emirlere, sadece denizlerin et yiyen tanzîfâtçıları ve karaları kartalları değil; belki kurtlar ve karıncalar gibi cenazeleri toplayan sıhhiye memurları dâhi itaat ediyorlar. Hatta bedende cereyan eden kandaki al ve akyuvarlar dahi o yüce tanzif emrini dinleyip, bedenin hücrelerinde temizlik yaptıkları gibi, nefes dahi o kanı temizlemekle aynı vazifeyi görüyor.

Hem nezafet ve taharet emrini, göz kapakları gözleri temizleyerek, sinekler de kanatlarını süpürmek için dinledikleri gibi, koca hava ve bulutlar da dinliyorlar ki, hava bir taraftan zeminin yüzüne konan toz ve toprak gibi süprüntülere üfleyip orayı temizlerken, diğer taraftan bulut süngeri de, zemin bahçesine su serpiyor ve ortalığı kaplayan tozu ve toprağı yatıştırıyor. Sonra da gökyüzünü fazla kirletmemek için, süprüntülerini hemen topluyor ve düzenli bir şekilde ortalıktan çekilip gizleniyor. Ta göğün güzel yüzü ve parlak gözü, silinmiş ve süpürülmüş bir hal-

de görülsün ve o parıl parıl parlayan tatlı ve sevimli siması zevkle seyredilsin.

Hem aynı emri yıldızlar, unsurlar, madenler ve bitkiler dinledikleri gibi, bütün zerreler dahi dinliyorlar ki, hayrete ve dehşete düşürecek tarzda hareket eden, durmadan değişen ve fırtınalar koparan o zerreler, özenle temizliğe dikkat ediyorlar. Mesela: Bir yerde lüzumsuz toplanmıyor ve kalabalık etmiyorlar ve şayet herhangi bir şekilde kirlenseler hemen temizleniyorlar. İşte kâinat genişliğindeki bu hakikat gösteriyor ki, zerrelerden yıldızlara kadar her şey, en temiz ve en nazif, en parlak ve en pak vaziyetleri, en güzel ve en hoş, en saf ve en latif suretleri almak için hikmetli bir el tarafından sevk olunuyorlar.

İşte bu bir tek fiil, yani pek çok hakikatten birisi olan tanzif meselesi, Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini sıfat ve isimleriyle birlikte, güneş kadar geniş olan gözlere gösterir ve dürbün kadar derin olan ruhları irşad eder.

Şimdi nazarlarımızı İslamiyete çevirip baktığımızda görürüz ki, İslamiyet de müntesiplerine aynı temizliği emrediyor ve bu hususta onlardan kâinata uyum sağlamalarını istiyor. Mesela:

"*Şüphesiz ki Allah, tevbe edenleri* (manevi günah kirlerinden temizlenenleri) *ve taharete çok dikkat edenleri* (maddi kirlere karşı çok titiz davrananları) *sever.*" mealindeki ayet-i kerime, her türlü temizliğe özen göstermeyi, Allah'ın sevgisine çok büyük bir vesile olarak gösterdiği gibi, "*Nezafet imandandır.*" hâdis-i şerifi de, temizliği imanın bir bölümü olarak göstermiştir.

b. Adalet ve iktisat cihetiyle:

Şu kainattaki unsurlar arasında çok büyük bir denge bulunmaktadır. Mesela: Güneş ile muhtelif on iki gezegenin muvazenelerine baktığımızda bu dengeyi rahatlıkla görürüz. Acaba son derece geniş ve aynı zamanda kusursuz olan bu muvazene, Yüce

Allah'ın eşsiz adaletini ve yerleştirdiği görkemli intizamını göstermiyor mu?

Evet Canab-ı Hakk'ın şu kâinattaki icraatı, adalet, her işinde iktisad ve israfsızlık üzerinde cereyan ettiği gibi, insanlara da her işlerinde adaleti iktisadı bir esas olarak almalarını emrediyor. Hem bütün eşyada dengeleri koruduğu ve onları adaletle idare ettiği gibi, beşere de adaletli ve iktisatlı davranmalarını emrediyor. Mesela:

"*Göğü bu ahenkle o yükseltti ve bu mizanı o koydu. Siz de ders alıp ölçü dışına taşmayasınız. Tartıyı adaletle yapın ve sakın teraziyi eksik tartmayın.*" (Rahman sûresi, 7-9)

Evet hiçbir şeyde haksızlık ve israf olmadığı gibi, hiçbir şeyde hakiki zulüm ve mizansızlık da yoktur. Öyle ki, beşerin bulaşık eli karışmamak şartıyla, hiçbir şeyde nezafetsizlik ve çirkinlik görünmüyor.

Yüce Yaratıcının Hakim isminin gereği olarak, herşeyde en hafif sureti, en kısa yolu, en kolay tarzı ve en faydalı şekli özenle takib etmesi gösteriyor ki; kâinatın yaratılışında israf, abesiyet ve faydasızlık yoktur. Çünkü iktisat, Hakim isminin en önemli tecellisi olduğu gibi, israf da bu ismin zıddıdır.

İşte Kur'ân'ın hakikatlerinden ve İslam'ın düsturlarından olan "adalet, iktisad ve nezafet" gibi düsturların beşerin hayatında ne derece esaslı birer düstur olduğunu bununla anla. İslamiyet'in güneşi durumunda bulunan Kur'ân hükümlerinin ne derece kâinatla alâkadar ve kâinat içine kök salmış ve her tarafı sarmış bulunduğunu gör ve İslâmiyetin getirdiği hakikatleri ve hükümleri bozmanın, kâinatı bozmak ve suretini değiştirmek gibi asla mümkün olmadığını ve olamayacağını bil!

Evet, ey iktisadsız israflı insan! Bütün kâinatın en esaslı düsturu olan iktisadı yapmadığın taktirde, İslamiyet'in ve kâinatın temel esaslarından olan bir kısım temel hakikatlere muhalif bir

tarzda hareket ettiğini bil! Ve “*Yeyiniz, içiniz ve israf etmeyiniz.*” mealindeki ayetin; gerçekten çok köklü ve gayet geniş bir düsturu ders verdiğini anla!..

Ey israftı ve iktisadsız, ey zulümlü ve adaletsiz, ey kirli ve nezafetsiz bedbaht insan! Bütün kâinatın ve bütün mevcudatın hareketlerinin düsturu olan iktisad, nezafet ve adaleti yapmadığından ötürü, bütün varlıklara karşı muhalefette bulunmuş oluyorsun ve manen onların nefretlerine ve hiddetlerine mâruz kalıyorsun. Neye dayanıyorsun ki, bütün mevcudatı zulmünle, mizansızlığınla, israfınla ve nezafetsizliğinle kızdırıyorsun?

TESHİR HAKİKATİ,
TEVHİD HAKİKATİNİ GÖSTERİR

Teshir kelimesi, bir çok manalara gelmekle beraber, burada daha ziyade belirli ve meşhur manası üzerinde durulacaktır.

Teshir: bir şeyi elde etmek, onu zorla çalıştırmak, itaat ve inkıyad ettirmek demektir. Buna göre güneşin zamanını ve yörüngesini şaşırmadan hareket etmesi ve ayın kendisi için takdir edilen menzillerde düzenli, bir şekilde seyrine devam etmesi hep birer teshirin ifadesidir.

Kâinatta tasarruf eden öyle çaplı ve haşmetli bir rububiyet var ki, koca güneşi şu zemin yüzündeki canlılara bir hizmetkar, bir lâmba ve bir ocak olarak kılmış; koca yer küresini onlara bir beşik, bir menzil ve bir ticaret yeri olarak hazırlamış; ateşi, heryerde hazır bir aşçı ve bir dost suretinde yaratmış; bulutu, bir süzgeç ve emzirici, dağları bir mahzen ve anbar, havayı da canlılar için bir nefes alma ve bir yelpaze olarak var etmiş ve suyu, yeniden hayata girenlere süt emziren bir bakıcı ve hayvanlara hayat suyu veren bir şerbetçi hükmüne getirmiştir. İşte bu derece azametli ve haşmetli olan ilahi rububiyet ve saltanat, elbette ki gayet açık bir surette Yüce Allah'ın birliğini haykırmaktadır.

Evet bir olan Yüce Yaratıcıdan başka, kim gökteki güneş'i arzlılara müsahhar vefalı bir hizmetkar edebilir?

Hem bir olan Allah'tan başka kim havayı elinde tutar, ona pek çok vazife yükler ve onu yer yüzünde durmadan koşan gayretli bir hizmetkar eder? Hem bir olan Allah'tan başka, kimin haddine düşmüştür ki, ateşi aşçı yapsın ve kibrit başı kadar bir zerrecik ateşe, tonlarca hatta dağlar kadar büyük eşyayı yuttursun?

İşte bütün bu çaplı teshirler ve tedbirler, tasrifler ye tavzifler her bir şeyin ve her bir unsurun, gayet haşmetli olan Rubûbiyet noktasında yegane Celal ve Cemal sahibi olan Yüce Allah'ın emrinde ve idaresinde olduğunu gösteriyor ve bununla O'nun eşsizliğini haykırıyorlar.

Evet, kâinatta hakim esaslardan birisi de teshir kanunudur. Her şey ya doğrudan doğruya veya dolayısıyla, insanın emrine verilmişçesine insanın menfaati için çalışmakta ve insana hizmet etmektedir. Buna göre insan külli ve umumi unsurlar, sebepler ve hadiseler ortasında kalmış oluyor ki, zâten insanın huzuru ve emniyeti de etrafındaki eşya ve hadiselerin kendisine müsahhar olup lehinde cereyan etmesi nispetindedir.

Evet, her şey insana ve insanın menfaati için koşmakta ve çalışmaktadır. Dağlar, dereler, ovalar, sahralar, bitkiler, karalar, denizler, aylar, güneşler, yerler, gökler, cinler, melekler ve hatta insan cinsi bile insan için teshir edilmiş ve onun istifadesine verilmiştir.

Taşıdıkları ormanlarla, barındırdıkları su ve madenlerle, ulaşımın rahat bir şekilde sağlanması için tanzim edilen aralarındaki yol ve geçitleri ile ve iki denizin kavuşmasına engel olmaları ile dağlar bizim için konulmamış mıdır?

Gerek bizi ve yüklerimizi taşımaları ve tarla sürmeleriyle, gerekse yün, deri, et, süt ve hatta gübreleriyle hayvanlar bizim emrimize verilmemiş midir? Seneleri ve hesabı iyi bilelim diye, bize takvimcilik yapan ay, ekseni etrafında dönmesiyle gece gün-

düzün meydana geldiği yer, mevsimlerin oluşmasına, dünyamızın aydınlanmasına ve bizim donmaktan korunmamıza sebep olan ve yeryüzü kazanındaki binlerce ayrı ayrı yiyecekleri pişiren ve ısı kaynağımız olan güneş, bizim menfaatimizi terennüm etmiyor mu?

Kendilerine ısınalım, ülfet eyleyip oturaklaşalım ve dertlerimizi paylaşalım diye insanlar ve özellikle eşlerimiz, hem cins olarak bizim, menfaatimiz için kılınmamışlar mıdır?

Gerek içindekilerle, gerek suların pek çok hikmetlere mebnî esrarengiz hâsiyetlere sahip olması ile, gerekse içinde ulaşım sağlanması için gemilerin seyrine münasib kanun ve şartların bulunmasıyla denizler, bizim için musahhar kılınmamış mıdır?

Ve daha niceleri...

Elbette bütün bunlar vardır ve öyledir. İşte bütün bunlar yüce, kuvvetli ve çaplı bir teshirin ifadesidir. Ve aynı zamanda bunlar, külli ve umumi bir ilim, kudret, irade, rahmet ve hikmet sayesinde olmaktadır.

Şimdi her şeyin gözünün içine baktığı insanın, bu yüksek kıymeti ve bu derece gözde olmasının hikmeti nedir acaba?

İnsanın, biri beden ve canlılıkla ilgili, diğeri de ruh ve melekle ilgili olmak üzere iki yönü vardır. Birinci yönü itibariyle insan son derece aciz, sınırlı, eksik, zararlı ve şerli bir varlıktır. İkinci yönü itibariyle ise insan son derece âlî ve kıymetli bir varlıktır. Çünkü insan bu yönüyle yeryüzünün efendisi, göklerin nazlısı, varlıkların ustabaşısı, kâinat sultanının muhatabı ve ebedi huzur ve sohbet aleminin davetlisi mertebesine yükseltilmiştir.

Şu koca kâinatın insana teshir edilmesine sebep, başta insanın çok zayıf ve aciz fakat herşeye muhtaç olması sonra vazife ve mahiyeti, kıymeti ve değeri yönüyle hepsinin üzerinde olması dır. Ve en önemlisi de insanın zayıflığını ve ihtiyaçlarını bilen

Yüce Yaratıcının insanı sevmesi ve ona münezzeh bir surette iltifat etmesidir.

Hiçbir şey failsiz olmadığı gibi, bu görülen teshir de failsiz değildir. Öyle ise, şu koskoca kâinatı lehinde ve emrinde çalıştıran ya insanın kendisidir; bu ise muhaldir. Çünkü sineğe ve mikroba mağlup olan insanın iş yapma gücü ancak elinin yetişebileceği yere kadardır. Yani insanın iş yapma sahası son derece dar, iş yaptırma ve söz geçirme imkanı ve iktidarı da son derece sınırlıdır. Ya koca unsurlar insanı tanıyor, ihtiyacını biliyor ve ona acıyıp ânında onun yardımına koşuyorlar. Bu ise daha da muhaldir. Çünkü cansız ve şuursuz varlıklar böyle bir tanımak ve bilmekten mahrum oldukları gibi, kendilerine bile bir faydayı sağlama ve bir zararı defetme gücünden yoksundurlar. Dilsiz-dudaksız, gözsüz kulaksız, elsiz-ayaksız, kalpsiz ve akılsızdırlar. Veya şu kâinatı insanın lehinde çalıştıran Zât, insanı ve ihtiyaçlarını bildiği gibi ihtiyaçlarına yeterli olacak bütün eşyaya sahip olan ve iradesi herşeye geçerli, kudreti herşeyin üstünde, bilgisi her tarafı kuşatmış ve hikmeti ve rahmeti herşeyi içine almış olan bir Yüce Zât'tır ki, herşey O'nun mülkündedir. Ve her bir şeyin yegane Sahibi ve Maliki O'dur.

Evet, bizim için gökten su indirip, onunla yerde gönüller açan ve güzel bağ ve bahçeler, bostan ve gülistanlar yetiştiren O'dur. Yoksa bize kalsaydı, bir otu bile yetiştiremezdik.

"*Şimdi insan o yiyeceğine* (yiyeceklerinin kaynağına bir) *baksın*! *Şüphesiz ki, biz yağmuru* (buluttan, bardaktan boşanırcasına) *bol bol döktük. Sonra yeri* (bitki ile) *yardık. Böylece orada size ve hayvanlarınıza bir fayda olmak üzere ekinler, üzüm bağları, yoncalar, zeytinlikler, hurmalıklar, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik.*" (Abese sûresi, 24-32)

İşte şu ayet-i kerime, bütün sebepleri her hangi bir şeyi icad etme kabiliyetinden azletmekte, sebeplerin arkasında hakiki ve

gizli bir mutasarrıfın ve bir Rezzâk'ın bulunduğunu hatırlatmakta ve manen şöyle demektedir:

"Size ve hayvanatınıza rızkı yetiştirmek için su gökten geliyor. O suda, size ve hayvanlarınıza acıyıp şefkat edip rızık yetiştirmek kabiliyeti olmadığından; su gelmiyor, gönderiliyor demektir. Hem toprak, bitkilerle açılıp, rızkınız oradan geliyor. Hissiz, şuursuz toprak, sizin rızkınızı düşünmek ve size şefkat etmek kabiliyetinden pek uzak olduğundan, toprak kendi kendine açılmıyor, birisi o kapıyı size açıyor ve sayısız nimetleri ellerinize veriyor. Hem otlar ve ağaçlar sizin rızkınızı düşünmekten ve acıyıp size meyveleri ve hububatı yetiştirmekten çok uzak olduğundan, o otlar ve ağaçlar, ancak son derece şefkatli bir Hakim'in perde arkasından uzâttığı ipler ve şeritlerdir ki, sonsuz nimetlerini onlara takmış, canlılara uzâtıyor."

İşte Kur'an'ın şu beyanından açıkça anlaşılıyor ki, bütün nimetler Rahim, Rezzâk, Mün'im, Kerim gibi pek çok ismin ve ilim, irade, rahmet, kudret ve hikmet gibi pek çok sıfatın tecellisiyle ve çok ciddi bir teshirin, tasrifin ve tedbirin neticesinde meydana gelmektedir. Çünkü bütün nimetler canlıların özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre gelmektedir. Demek ki o nimetler, bütün canlıların özelliklerini ve ihtiyaçlarını bilen Yüce bir Zât tarafından gönderilmektedir.

* Arzı bize karargâh yapıp onu dağlarla perçinleyen ve onu karalarıyla ve denizleriyle yaşanacak hale getiren O'dur. Yoksa bize kalsaydı, hayat için yeryüzünün şeklinin böyle olması gerektiğini bile düşünemezdik.

* Sıkılıp rahatsızlandığımızda ve zor durumlara düştüğümüzde, halimizi görüp uzak yerlerdeki ihtiyaçlarımızı temin eden ve bizi içine düştüğümüz durumlardan kurtaran hep O'dur. Yoksa bize kalsaydı, bir mikrobun hakkından bile gelemezdik. Öyle ise düşünüp şükreden o şerefli azlardan olmalı değil miyiz?

* Sabah kalktığımızda gerek kurnalarda gerekse kuyularda suların kesilip çekildiğini görsek ne yaparız? Hiç mi vicdanımız yok?

* Bildiklerimiz bir anda bizden silinip gitse, onları tekrar hafıza ve hayalimize, akıl ve kalbimize kim sokup belletecek ve kim gösterip duyuracak? Hatta en yakınlarımızın ve en iyi bildiklerimizin isimlerini unuttuğumuz olmadı mı? Peki onları tekrar hafızalarımıza kim yerleştirdi? Daha doğrusu, eşya ve hadiselerin isimlerini bizlere belleten kimdir? Fıtratımıza, dinleyip anlama ve konuşup anlatma kabiliyetlerini veren Yüce Zât kimdir? Halâ düşünmeyecek miyiz?

* Çevremiz bize musahhar ve bize bağlı ve bizi sever bir durumda iken birden perde açılıp kusurlarımız gözler önüne dökülse; elbette ki artık sözümüz ve hükmümüz kimseye geçmez olur. Peki böyle bir durumda bizim kusurlarımızı sürekli olarak örten, hatalarımızı yüzümüze vurup da bizi mahçup etmeyen, kendisine dönmemiz için bize sürekli olarak mühlet tanıyan, günahlarımız yüzünden bizi bir kısım zilletlere atmayan ve layık olmadığımız halde bizi aziz ve itibarlı yapan kimdir? Gerçekten ne kadar da az düşünüyoruz; değil mi?

* Şurası da tarihî bir gerçektir ki, nübüvvete liyakatli olan seçkin şahsiyetlere bazı hususlarda özel iltifatlar ve ihsanlar olmuştur. Ta onlar insanlara, hem manevi sahalarda tekamül etme hususunda önder ve örnek olsunlar, hem de ellerinde mucizelerden ibaret olarak bulunan bazı harikalarla, insanlara maddi sahalarda terakkî etmenin yolunu ve ilerleyip yükselmenin hedefini göstersinler.

Bu cümleden olarak, Nuh (a.s.)'a denizin, Dâvûd (a.s.)'a demirin, Süleyman (a.s.)'a rüzgârın ve cin ve şeytanların, İbrahim (a.s.)'e ateşin, Musa (a.s.)'ya asa ile denizin, İsa (a.s.)'a yüce sanat ile hikmetli tıbbın, Yûnus (a.s.)'ya balık ile denizin ile gecenin ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e yer, gök ve içindekile-

rin hizmetkâr ve bende kılınması, Yüce Zatlara hususî manada olan teshir ve iltifatlardır. Bu Yüce Zâtlar da bu durumu hâşâ sû-i isti'mâl etmemişler; aksine bu ihsan ve bu mevhibeleri sürekli olarak Yüce Yaratıcının hesabına kullanmış ve onlarla hem Yüce Yaratıcının varlığını ve birliğini hem de kendi nübüvvet ve risâletlerini ispat edip göstermişlerdir.

* Bir kısım koca unsurların bazı zalimlerin aleyhinde koşturuldukları, başlarına belâ oldukları, köklerini kazıdıkları, meskenlerini tahrip ettikleri ve saltanatlarını söndürdükleri tarihî bir gerçektir. Fakat şimdilik teshirin bu yönüne bakmıyor ve baktırmıyoruz. Zira maksat umumi bir teshiri anlatmaktan daha çok; eşyanın gerek doğrudan doğruya gerekse dolayısıyla insanın lehine olarak musahhar kılındığını göstermektir. Öyle ki Üstad-ı A'zam'ın dediği gibi bazen insanın şöyle diyesi geliyor: "Benim Rabb-i Rahîmim, bana dünyayı bir hane yaptı, ay ve güneşi o haneme bir lamba, baharı bir deste gül ve yazı bir nimet sofrası ve hayvanları bana hizmetkar yaptı. Ve bitkileri o hanemin zinetli levazımatı yapmıştır."

Hasılı: Işık, hava, su ve toprak gibi unsurların canlıların imdadına, bitkilerin hayvanların imdadına, hayvanların da insanların imdadına koşturulmaları, bunların herbirisinin kudreti sonsuz, ilmi nihayetsiz, hikmeti eksiksiz ve iradesi mutlak kanun olan yüce bir Zât'ın yaratıkları, hizmetkarları ve memurları olduklarını gösterir.

Evet, maddi yönüyle küçük bir mahluka şu koca kâinatı musahhar etmek ve onu imdadına ve yardımına koşturmak, ancak Yüce Allah'ın bütün yaratıklarına olan engin rahmetinin ve yaratıklarını özellikle de insanı sevdiğini rahmetiyle bildirmesinin ifadesidir. Buna karşı elbette ki biz insanların da, O'nun sonsuz azameti ve rahmeti karşısında gururu ve enâniyeti bırakmamız, zayıflığımızı ve kusurlarımızı anlamamız, söz, fiil ve tavırlarımızla ihtiyaçlarımızı halletmesi için O'na niyazda bulunmamız,

böylesine şefkatli ve yüce bir Zât'ın hikmetli emir ve yasakları dairesinde hareket etmemiz, her hususta O'na itaat etmemiz ve O'na karşı ciddi bir marifet elde edip, sâfî ve garazsız bir muhabbet beslememiz gerekmektedir. Hem bilmeliyiz ki bunca ihsan ve rahmet tecellileri, sadece şu kısacık dünya hayatında rahat etmemiz ve keyfimizce yaşamamız için olmadığı gibi; bizler neticede başıboş, hesapsız ve karşılıksız bırakılacak da değiliz.

Evet, insana nâil olduğu her nimetin hesabı sorulacak ve insan ona göre ya taltif ya da tokat yiyecektir. Öyleyse bizi devamlı aldatan ve saptıran maddi ve manevi düşmanlardan alâkayı kesmeli ve sürekli olarak iman ve ihsan ehliyle hemdem olmaya çalışmalıyız ki, neticede cezaya ve tokada değil, taltife ve takdîre nail olalım.

Öyle ise ey insanlar siz eşyanın efendisi olduğunuz ve eşya sizin emrinize ve istifadenize verilen itaatkâr kölelersiniz ve hizmetkârlarınız durumunda bulunduğu gibi; şunu iyi bilin ki Yüce Allah da sizin Efendiniz ve siz de O'nun emirlerine boyun eğmekle mükellef olan kulları ve kölesisiniz. Öyle ise, efendileri durumunda bulunduğunuz köle ve hizmetkarlarınız ve sizin onlarla olan alâka ve meşgaleleriniz, hakiki ve daimi Efendiniz olan Yüce Mevlâya karşı hürmetten, ibadet ve itaatten sakın sizi alıkoymasın ve vazifelerinizi layıkıyla yapmak noktasında sakın sizi engellemesin. Zira onlar, görevleriniz köstek olmak ve sizi kendileriyle meşgul etmek için değil, Allah'a giden yolda size yardımcı olmak için yaratılmış ve emrinize verilmişlerdir.

ARADIKLARI HALDE NİÇİN BULAMIYORLAR?

Bazıları kâinatın Yaratıcısını aradıkları halde bulamıyorlar. Demek ki yanıldıkları bir kısım hususlar veya perde olan bir kısım mâniler var.

Birinci Mâni: İstihkakı ve liyakati nazara almamak: Bazı kimseler, istihkak meselesini hiç düşünmeden ve o kişinin kıymet ve liyakatine bakmadan, Cenab-ı Hakk'ın takdiri hakkında ya tefrite veya ifrata giriyor ve O'nun yaptığı adaletli taksimat hakkında ileri, geri konuşuyorlar. Neticede ya zulme ve iftiraya veya înkara giriyorlar. Halbuki Cenab-ı Hakk'ın fiil ve tasarruflarında istihkak, liyakat ve kıymet gibi şeylerin yeri hikmet olarak büyüktür.

Evet Cenab-ı Hak, kimseye zulmetmez. Herkesin kabiliyet ve karakterini gayet iyi bilir. Bütün her şeyi yoktan var eden Yüce Allah, kimin hidayet ve cennet ehli olmaya, kimin de dalalet ve cehennem ehli olmaya layık olduğunu elbette ki en iyi bilendir. Buna göre cennet ve Cemaline liyakat kazanmayanlara ve özellikle hidayet isteğinde bulunmayanlara, hidayet nimetini ihsan etmeyebilir ve onları hidayete erdirmeyebilir.

* * *

İkinci Mâni: Cenab-ı Hakk'a mâlum ve mâruf unvanıyla bakmak ve onun Zât'ını idrak etmeye kalkışmak: Bazı kimseler,

Cenab-ı Hakk'a mâlum ve mâruf unvanıyla bakmak ve onun Zât'ını gereği gibi bilmek isterler. Halbuki bu takdirde O, meçhul ve mehkûr olacaktır. Yani layıkıyla bilinmeyecek ve bilinemediğinden ötürü de înkar edilecektir. Çünkü Cenab-ı Hakk'ı bu türlü bilmek, ancak örf ve adete, ülfet ve taklide bağlı kalarak hâsıl olan bir duyma veya anne babadan duyduğuyla yetinerek gerçekleşen bir kabul etme neticesinde olur. Bu ise Yüce Yaratıcı hakkında hiçbir zaman gerçeğin ifadesi olmayacaktır. Öyle ise Yüce Allah'a "mevcut ve meçhul", yani mahiyet ve hakikati hiçbir zaman idrak edilemeyecek bir Mevcud unvanıyla bakmalı ki, O'nun bilinmesini sağlayan ışıklar parlamaya başlasın, O'nun yüce sıfat ve isimleri, fiil ve icraatı hakkında insanın ruhuna ve kalbine ilham ve feyiz nurları aksın ve bu sayede insan Yüce Yaratıcısını tanıma semasına yükselmiş olsun.

* * *

Üçüncü Mâni: Allah'a karşı korku ve ümidi dengeleyememek: Bazen bir şeye şiddetli muhabbet o şeyin înkarına sebep olduğu gibi, bir şeyden şiddetli korku ve o şeyin gayet azametli olan hali ve aklın ihatasızlığı da o şeyin înkarına sebeptir. O halde insan havf ve recayı, yani Allah'a karşı ciddi bir korkuyu ve ciddi bir ümidi kalbinde sürekli olarak beraber taşımalı ve ikisini beraber tutmalı ki; böyle tehlikeli durumlara düşmesin veya düştüğünde bir an önce kurtulmuş olsun. Hem insan, Cenab-ı Hakk'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımaya çalışmalıdır ki, kısır aklıyla yüce Allah'ın Zâtını idrak edemeyişinden dolayı, O'nu înkara kalkışmasın.

* * *

Dördüncü Mâni: İbâhîlik fikrine sahip olmak: Bunun mânası her şeyi mubah saymak demektir. Bu husus, akıldan daha çok, hisse ve duyguya hitap etmektedir. Halbuki his ve akıl ne zaman karşı karşıya gelseler, çoğunlukla his akla galip gelir. Buna göre davranışlarında hissin hâkim olduğu bir kimse, hiçbir zaman

aklıyla hareket edemez. Günümüzde çok yaygın olan bu ibâhîlik fikrinden, özellikle de gençliğimizin mâruz kaldığı bu hastalıktan kurtulmanın ve bu engeli aşmanın elbette ki çaresi vardır. O da: Kur'ân ve iman hakikatleriyle ilgili meseleleri önce akla havale etmek, sonra da bununla yetinmeyip gerek dünyada gerekse ukbâda bir kısım meşru zevklerin ve helal neşe ve eğlencelerin olduğunu düşünmek ve bu tarz bir düşünce sistemiyle hem hissi, hem kalbî hem de ruhu tatmin etmeye çalışmaktır. Yani çare, aklıyla beraber hissi de ihmal etmeden durumlarına ve seviyelerine göre hepsini tatmin ve teskin etmektir.

Evet gerçek bir kurtuluş ancak bu şekilde elde edilebilir. Bundan dolayıdır ki, Kur'ân-ı Kerim, hâdis-i şerifler ve içinde yaşadıkları devirlerinin dertlerini ve problemlerini ve onların hal çarelerini çok iyi bilen müfessirler ve müceddidler, ibâhîlik duygusunu meşru olmayan yollarda heder etmekten kurtarmanın, bu duyguyu hakiki manasında ve meşru çizgide kullanmanın ve bunu ebedi saadete vesile yapmanın çok mühim bir çaresi olarak şunu görmüşler: "Akılla beraber kalbi, ruhu ve hissi de ihmal etmeme" prensibi üzerinde, ısrarla durmuşlar ve neslin ancak bu tarz bir eğitim sayesinde hem itikâd hem de ahlak noktasında bir kısım düşüşlerden korunabileceğini savunmuş ve hep bunu öğütlemişlerdir.

Uyumayan, sürekli olarak açık olan ve ileriyi gören gözlere ne mutlu!

* * *

Beşinci Mâni: Hikmetlerini anlayamadığı Rabbani icraatları tenkid etmek: Evet hikmetlerini bilemediğimiz bir kısım Rabbani icraatlara karşı hemen tenkid parmağını uzatmaya kalkışmak, pek çok kimsenin aldandığı ve bundan ötürü de doğru yoldan çıkıp sapıklığa yuvarlandığı çok tehlikeli bir noktadır. Çünkü insanın kapasitesi her ilahi delilin hikmetini ve her rabbani icraatın mahiyetini anlamaya müsait olmadığı gibi, her delil ve

her icraat da aynı tarz bakışlarla anlaşılmaz. Bunun için şu hususu bilmek gerekir:

Cenab-ı Hakk'ın vahdaniyetiyle ilgili delil ve burhanların bazıları suya, bazıları havaya, bazıları da ziyaya benzer. Bu gibi delilleri sâir deliller gibi gözle görmeye, elle tutmaya ve akılla tetkik etmeye kalkışanlar eli boş dönerler. Çünkü bu gibi deliller ancak tam teslimiyet, tam teveccüh ve anlaşıldığı kadarıyla yetinmekle elde edilirler. Öyle ise bu gibi burhan ve delilleri gayet sağlam bir kanâat ve gayet hassas bir kalple arayıp tutmaya çalışmalı ki dökülmesin, sönmesin ve uçmasınlar. Hem hikmetini, bilemediği şeylere karşı hemen tenkit elini ve itiraz parmağını uzâtmamalı ki, ihâtâ edemediği hadiseler karşısında cefayı değil, safayı çeksin. Hem her şeyden önce Yüce Allah'ı Hakim ve Rahim olarak tanımalı ki, bazı müthiş hadiseler karşısında dehşet aldığı zaman, o hadiseleri hikmet penceresinden seyredebilsin ve İbrahim Hakkı gibi "*Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler.*" diyebilsin ve böylece gönül rahatlığına kavuşmuş olsun.

* * *

Altıncı Mâni: Ebediyet için yaratılan kalbi, fâni ve geçici şeylerle tatmin etmeye çalışmak: Bir kimsenin, kalbinin ve ruhunun gerçek tatmin yollarını bilmemesi, tatmin olma ve huzur duyma adına kendisine çok pahalıya mal olmuştur. Kâinatta görülen cemal, kemal ve rahmetler, Cenab-ı Hakk'ın Cemalinin, Kemalinin ve Rahmetinin tecellisi ve gölgesidirler. İnsanların meftun olduğu bu noksansız sıfatlar ve tecelliler madem ki, bakidirler. Elbette bunlara müştak ve meftun olan insanların da ebedi olmaları lazımdır. Çünkü ebedi bir cemal, fâni bir müştaka ve geçici bir dosta razı olmaz. Hem eğer insan ebede gidip bâki kalmazsa, fıtratındaki "Bâki olan Cemale karşı esaslı olan muhabbet" birden âdavete; yani kalbindeki Yüce Allah'a karşı beslediği fıtrî sevgi, birden düşmanlığa dönüşür. Çünkü insan sevdiği ile dâima beraber olmak ve onunla sürekli olarak görü-

şüp konuşmak ister. Bunu başaramadığı takdirde ise, ya bunalımlara girer ve intihara kalkışır veya teselli bulmak için o çok sevdiği şeyin güzelliğini ve kemalini înkar eder. Nitekim bir dünya güzeline aşık olan fakat onunla evlenemeyen birisi "tuh! çok çirkinmiş" deyip onun güzelliğini înkar etmekle ancak teselli bulmuştur. İşte inanmayan kimseler de böyledir. Zira kalp ve vicdanları Cenab-ı Hakk'ın Kemal ve Rahmetini takdir ettiklerinden onunla müşerref olup konuşmak isterler. Bu ise bu dünyada ancak Kur'ân okumakla ve namaz kılmakla temin edilir. Ancak bu husus, kendilerine ağır geldiğinden ve bundaki huzuru bilemediklerinden dolayı, bunalımdan kurtuluşu înkar etmekte buluyorlar; fakat böyle bir înkarla yağmurdan kaçarken doluya tutulduklarını bilmiyorlar ve sineğin ısırmasından kaçarken yılanın ağzına girdiklerinin farkında değiller.

Evet insan bilmediği şeye düşman olduğu gibi, eli yetişmediği veya tutamadığı şeylerin de kusurlarını düşmanca arar ve zamanla onlara düşman kesilir. Çünkü insan sevdiği ve kıymetini takdir ettiği mutlak bir cemalden ebediyen ayrılmaktan gelen derin bir yarasını ancak ona düşman kesilmekle, ona küsmekle ve onu înkar etmekle tedavi edebilir. İşte kâfirlerin Allah'ın düşmanı olması bu noktadan ileri gelmektedir.

Gerçek müminlere gelince, onların Yüce Mevlâ'yı bilmekten ve sevmekten hâsıl olan ciddi bir aşk ve şevkleri vardır. Onlar imanlı olan kalplerindeki aşkı ve huşyarlı olan vicdanlarındaki şevki, bu dünyada Kur'ân okumak ve namaz kılmak suretiyle teskin etmiş ve namaz ile Kur'ân sayesinde Cenab-ı Hak'la konuşmuş olmakla tatmin etmiş olduklarından dolayı, şu dünyada yaşadıkları müddetçe O'na karşı olan marifet ve muhabbetleri sürekli olarak artar. ahirette de, cennette Hakiki Maksûd ve Hakiki Ma'bûdları olan Yüce Mevlâları'na kavuşmakla ve O'nun eşsiz olan Cemaliyle ve kelamıyla müşerref olmakla tam itmînâna ve ebedi sürura kavuşa-

caklar ve orada O'na karşı olan sevgi ve memnuniyetleri sonsuza kadar artarak devam edecektir; inşâallah..

* * *

Yedinci Mâni: İslam'ın en son, en mükemmel ve evrensel bir din olduğunu bilmemek: Bir kısım insanın, İslam'ın en kâmil ve en yüce bir din olduğunu ve onun getirdiği esaslar ve hükümlerle bütün asırlara hitap ettiğini ve her şeye yeterli olduğunu bilmemeleri ve İslam'ın insanlığın huzuru adına getirdiği ebedi saadet hakikatleri hakkında yeterince haberdar olmamaları, kendilerine çok pahalıya mal olmuştur ve halen de olmaktadır.

İslam dini, Peygamberlerin sonuncusu olan Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Allah'tan alıp insanlara tebliğ, tebyin ve temsil ettiği en son ilahi dindir.

İslam dini, insanlığın maddi ve manevi saadeti adına getirmiş olduğu itikad, ibadet ve ahlakla ilgili hükümler ve prensipler itibariyle bütün semavi dinlerin en sonuncusu ve her yönüyle en mükemmeli olan ve gerek zaman gerekse mekan bakımından bütün insanları kapsayacak derecede evrensel olan ilahi dindir.

İslam Dini, ilim, akıl ve hikmetten ibaret olan bir dindir. İslam dini, itikad, ibadet ve ahlakla ilgili getirdiği hükümler ve yaptığı davetler, insanın maddi ve manevi duygularını doyuracak ve gerek iç alemini gerekse dış dünyasını aydınlatacak mahiyettedir. Bunun en açık ispatı ilme, akla ve hikmete hitap eden pek çok ayet ile pek çok hadisin bulunmasıdır.

İslam Dini, bütün peygamberler ve semavi kitapları tasdik eden, fakat geçmiş zamanlarda o zamanın insanlarına indirilmiş olan ve zamanla da sahte müntesipleri tarafından bir çok değişikliğe uğrayan hükümlerin geçerliliğini ortadan kaldıran, getirdiği kurtuluş ve mutluluk dolu ilahi mesajlarla insanlığın kararan ufuklarını aydınlatan ve hidayetten ibaret yepyeni hükümleri içeren bir dindir.

İslam dini, huzur dolu bir hayata, hür iradeye, selim akla, müstakim düşünceye, güzel ahlâka ve beşerin hem maddi hem de manevi sahalarda yükselmesine son derece değer veren ve bütün bunların sağlanması için de maddî planında kuvvetli olmakla ve ruh planında bir tekemmül etmekle ilgili çareleri göstermiş olan mükemmel dindir.

Evet İslam, İlahi bir Dindir. Ama kendine özgü ilahi bir dindir. Çünkü İslam, şu andaki haliyle de her hükmü haktan ibaret olan ve bütünüyle ilahi ve semavi olan ilahi bir dindir. Bundan ötürüdür ki İslam, bir kısım tahriflere, tahriplere ve tağyirlere mâruz kalmadan ve her hangi bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiş ve geldiği günkü aslını ve tazeliğini aynen korumuştur.

Evet İslam dini, diğer dinlerin mâruz kaldığı hurafelerden ve efsanelerden ve selim akla aykırı her türlü düşünce ve kuruntudan gayet uzak ve temiz olan bir dindir.

Bâtıl veya muharref olan dinlerin bozuk ve yetersiz olduklarını, bir kısım maddi terakkilere ve ilim ve fen sahalarındaki ilerlemelere engel teşkil ettiklerini gören bazı kimseler, İslam'ın da öyle olduğunu zannediyorlar. Şayet maksatlı değillerse cahilliklerininde ilân etmektedirler.

Burada şu iki hususu bilmekte fayda var:

a. Asılları ve inişleri itibariyle hak, fakat şu andaki durumları itibariyle muharref olan ve asılları sonradan insanlar tarafından bozulmuş ve değiştirilmiş önceki semavi dinler, belirli bir yere ve belirli bir zamana ait idiler. Onlar, gerek kendilerini ilgilendirmeyen zaman, gerekse kendileriyle alâkalı olmayan ve hükümlerinin tatbik edilmesi istenmeyen yerlerle ilgili meseleler üzerinde hem durmamışlardır, hem de durmaları kendilerinden istenmemiştir. Durmamaları da kendileri için bir eksiklik değil-

dir. Çünkü Yüce Allah, onları o devirde ve o yerde yaşayan insanların anlayışlarına göre göndermiştir.

b. Bazı sapık ve akılsız insanların terakkiye mâni olarak gördükleri dinler, asıllarını yitirmiş, yani şu andaki durumları itibariyle beşeri, muharref veya batıl olan dinlerdir. Bu dinler, zamanla din olmaktan çıkmış olup, daha sonra gelen bilginler tarafından bir kısım tahriflere ve tahriplere uğramıştır; şahısların fikir ve kanaatlerinden ibaret olan beşeri sistemlerdir. İlerlemeye mâni hususlar varsa o kusur o dinlere değil; onların asıllarını değiştirenlere, o yanlışları kaleme alanlara ve bozuk ibare ve hükümleri o kitaplara sokan kimselere aittir. İslam'a gelince onun temeli, esası ve güneşi olan Kur'ân-ı Kerim'in bu gibi değişikliklerle en küçük bir ilgisi yoktur. Çünkü O manevi sema aleminden geldiği gibi, en ince noktalarına varıncaya kadar Allah tarafından korunmuş ve günümüze kadar aslî haliyle ve tazeliğiyle gelmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in kendisi başta olmak üzere, koskoca İslam tarihi bunun en canlı şahididir.

* * *

Sekizinci Mâni': Ülfet ve alışkanlığı ilim olarak kabul etmek: Esasen Yüce Yaratıcının var ve bir olduğu hususu, güneşin varlığından daha gerçek ve daha parlak bir hakikattir; fakat bir kısım sebeplerden dolayı, bazı kimseler bu yüce hakikati kabul etmemekte, neticede gündüz ortasında güneşi înkar eden zavallı adamlar durumuna düşmektedirler. İşte bazı insanları fikren sapıklığa atan sebeplerden biri, eskiden beri sahip oldukları ülfet ve alışkanlık hastalığıdır ve ülfet ile alışkanlığı ilim olarak kabul etmeleridir.

Evet bazı kimseler, alışarak gördükleri şeyleri kendilerince mâlum bilirler. Hatta ülfetlerinden ötürü, bazı âdi şeylere ehemmiyet verip de düşünmezler bile. İşte bu türlü yanlış ve çarpık bir anlayıştan dolayıdır ki, insanların çoğu pek çok şeye dikkatle ve ehemmiyetle bakmazlar; dolayısıyla da eşyada görünen yü-

ce kuvvet ve kudreti, eşyanın bir nimet olmasını ve nimet olması hasebiyle de o nimeti kendilerine bizzât gönderen Yüce Zâtı görmezler. Böyle bir körlük ise, insanların isyanlarının, azgınlıklarının ve nankörlüklerinin artmasına sebep olmuş olur. Böyle kimseler nimetleri sebeplere veya tesadüfe isnat ederler. Allah'tan geldiğini ya bilmezler veya înkar ederler. Onun içindir ki biz mü'minler, bize gönderilen her türlü nimeti Allah adına kullanmanın ifadesi ve alameti olarak o nimetin başında besmeleyi okur ve bununla başımızdaki gafleti dağıtırız. O nimetin Allah'tan olduğunu kast etmekle Allah'ın nimetini Allah adına O'nun yüce ismiyle alır ve bütün bunlarla Yüce Mevlâ'ya minnet ve şükranla mukabelede bulunmaya çalışırız.

Evet gözünü güneşe karşı yumduğun ve timsalleriyle irtibatını kestiğin zaman, güneş şualarını yansıtan şeylerin içinde hakiki güneşlerin varlığını kabul etmeye mecbur olursun. Bunun gibi, eşyayı tevhid hakikatiyle hem Zâtında hem sıfatında hem de isimlerinde bir olan, eşi ve benzeri olmayan yüce Allah'a isnat etmediğin takdirde, alemde bulunan her bir şeyin mazhar oldukları ilahi tecelliler sayısınca ilahları kabul etmek mecburiyetinde kalırsın. Bu ise bir safsatadan ibarettir. Şimdiye kadar hiçbir kimse her şeyin ilâh olduğu safsatasını ileri sürmemiştir.

Bütün bu engellere rağmen derim ki, kâinatın Yaratıcısını aradıkları halde bulamadıklarını söyleyenler, şayet gerçekten arasalardı, aramalarında azimli ve samimi olsalardı ve bulmaları hususunda nasip ve hidayetleri müyesser ve mukadder olsaydı, elbette ki bulurlardı. O halde biz kul olarak bize düşeni layıkıyla yapalım. Fakat Allah'ın işine karışmayalım. Zira Yüce Allah, insanı nefsinden daha iyi bilendir. Hem her şeyi Allah yaratmıştır. Yaratan yarattığını hiç bilmez mi?..

* * *

HAKKI BULMAK İÇİN DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Kaybettiğimiz bir şeyi ararken dikkat etmemiz gereken çok önemli bir husus var: O da neyi kaybettiğimizi, nerelerde kaybettiğimizi, ne zaman kaybettiğimizi ve nasıl arayacağımızı çok iyi bilmemizdir. Taki, hakkı ararken âniden elimize geçen bâtıl bir şeyi hak zannederek, onu sahiplenmeyelim ve onunla aklanıp boşuna sevinmiş ve boşuna uğraşmış olmayalım. İşte bu konu ile ilgili olarak bilinmesi ve dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır.

1. İnsan her zaman haktan yana olan ve sürekli olarak hakkı arayan bir fıtrata sahiptir. İşte bu itibarla insan sürekli olarak hakkı arar ve karşısına hak rengine boyanarak çıkan bir şeye hak nazarıyla bakar ve ona sarılır. Halbuki önüne çıkan ve eline geçen o şeyin, hak olup olmadığını da araştırması gerekir. Ramazan hilalini araştıran adamın hâli ve atomların hareketini izleyen adamın hâli bunu en güzel anlatan sadece iki örnektir.

Evet, Ramazan veya bayram hilâlini görmek için çaba harcayan bir kimse, o hilali saçlarından veya kaşlarından aşağıya doğru sarkan beyaz bir kıl ile karıştırıp da, o gördüğünü hemen hilâl olarak kabullenmemesi ve o gördüğü şeyin gerçekte hilal olup olmadığını araştırması ve iyice düşünmesi gerekir.

Aynen bunun gibi, atomların veya bazı hücrelerin hareketleri neticesinde bir kısım eşyanın meydana geldiğini veya değişik-

liğe uğradığını gören bir kimse, sathi bir bakışla yetinmeyip atom ve hücrelerin hakiki bir fail ve etkili bir kuvvet olup olamayacaklarını da düşünmesi ve meseleleri ciddi ve dikkatli bir nazarla etüt etmesi gerekir.

Hem bir erin bir orduya komuta ettiğini gören kimse, bununla yetinip de eri bizzât komutan görmek yerine, o erin arkasında gizli bir komutanın olduğunu ve bir emir kuvvetinin bulunduğunu düşünüp görmesi ve onu öyle kabul etmesi gerektiği gibi; bir kısım atom, hücre, molekül ve elementlerin bir çok eşyanın içinde oranın intizamına uygun ve kendi kuvvetçiklerinden binlerce defa daha büyük ve daha faydalı işleri meydana getirdiklerini gören kimse de, olup bitenleri bu cansız veya basit maddelere değil de, onların arkasındaki yüce kuvveti ve o kuvvetin kudretli Sahibine verip, Onu düşünmesi, Onu merak etmesi ve onu kabul etmesi gerekir. Hal böyle iken maalesef, insan bu ölçüler çerçevesinde hareket etmemekte, önüne çıkan her hangi bir fikri hiçbir elemeye tabi tutmadan onu bir gerçek olarak farz ediyor. Haliyle bu ahmaklığının ve dikkatsizliğinin ciddi zararlarını neticede acı bir şekilde görmektedir.

* * *

2. Cenab-ı Hakk'ın varlığı ve birliği azamet-i kibriyasından ve şiddet-i zuhurundan dolayı asla ihata edilemez. Hakikat böyle olduğu halde, bazı hasta nefisler büyük bir şeyi küçük bir nesnede görmek isterler. Hatta büyüğü küçükte göremediklerinde onu înkar ederler. Mesela küçük bir kabarcıkta güneşin tamamını, bütün özellikleriyle birlikte görmek isterler. Göremedikleri takdirde, o kabarcıklarda gördükleri güneşe ait küçük bir cilveyi înkar ederler. Halbuki güneşin bir olması bütün özellikleriyle her yerde aynı şekilde görülmesini gerektirmez. Hem bir şeye delalet ve işaret etmek o şeyi bizzât içinde taşımayı gerektirmez. Nitekim kabarcıktaki güneşin cilvesi; güneşin varlığını gösterir; fakat güneşi içine almaz. Aynen bunun gibi, bazıları Cenâb-ı Hakk'ı, bütün sıfat ve esmasının tecellileriyle küçük büyük her

şeyde görmek isterler, ve bu şeylerin, sadece bir kısım isimlerinin tecellilerine mazhar olup o mazhariyetle Yüce Zât'ı o cilvenin işaretiyle tanıttığını înkar ederler. Hatta o kadar ileri giderler ki, bir şeyi tanıtanın, tanıttığı şeye ait bazı özelliklere sahip olmasını bile isterler. Halbuki parlak bir zerre güneşi tanıttığı, fakat güneş olmadığı gibi, bal arısı da hikmetli Yaratıcıyı tanıtır, fakat Yaratıcı olamaz.

* * *

3. İnsanların çoğu, cehaletlerinden veya gafletlerinden ötürü, iman ile amel arasında bulunan ve birbirlerini tamamlayan sıkı alâka ve irtibatı görememekte ve dolayısıyla onları birbirinden ayrı düşünme ve öyle davranma yanlışlığına düşmektedirler. Halbuki i'tikad ve imana dair esasları sarsılmaz derecede kuvvetlendiren ve onları insanın en belirgin özellikleri haline getiren hususların başında, Allah'ın emirlerini yapmak ve yasaklarından sakınmak mânalarını içeren ibadet gelir. Çünkü ibadetini bilinçli olarak yerine getiren bir mümin, mesela namaz esnasında "Ben Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim." manasına gelen şehadet kelimesini söylediği zaman, Allah'tan başka herhangi bir yaratıcının ve rızık verenin olmadığını, O'ndan başka zarar veya fayda verenin bulunmadığını, O'nun yegane hikmet sahibi olup bütün işlerinin manalı ve hikmetli olduğunu ve O'nun rahmetinin, lutfunun, kereminin ve ihsanının çok bol ve gayet geniş olduğunu kabul etmiş ve bu kabulünü ilan etmiş olmaktadır. Böyle bir kimse bu yüce gerçekleri kabul edip onları tasdik etmekle de her bir eşya ve hadisede son derece engin olan rahmet hazinesinin kapısını bulur. O rahmet kapısına teveccüh eder, o kapıyı dua ile çalar ve er geç maksatlarına nail olur.

Hem iman ve ibadet beraberliğinin kendisine bahşettiği şuurla ve basiretini yani kalp gözünü açmasıyla her şeyi, kendisine iman ve ibadet ettiği Yüce Rabb'isinin emrine musahhar görüp daha da samimi bir şekilde O'na iltica eder. Hem O'na tevekkül

ile istinat edip kendisini her musibete karşı koruma altına alır. İşte bütün bunlardan anlaşılıyor ki, iman ve ibadet, kişinin ve toplumun tam bir güvene ve kalıcı bir huzura kavuşmasının en önemli vesilesidir.

Evet şayet vicdanî hükümler ve aklî esaslar, şuurlu bir ibadetle terbiye ve takviye edilmezse, bu esasların ve bu hükümlerin verimli olmaları çok zayıf kalır. Buna en büyük şahid, İslam âleminin şu anda içinde bulunduğu son derece acıklı perişan hâlidir.

* * *

4. Bazı kimseler, kendi ruh ve düşünce dünyalarıyla yetindiklerinden veya sadece gözleriyle gördüklerine itimat ettiklerinden dolayı sünnet-i seniyye'ye ittîbâ etme gereğini duymazlar ve hadiselerin iç yüzlerini sünnet-i seniyye ölçüleriyle muvazene etmezler. Dolayısıyla da hep yarı yolda kalırlar.

Evet böyle ruh ve akıl hastası bazı kimseler, hadiselere ve meselelere hep kendi ruhlarının pencereleriyle bakıp değerlendirmiş ve neticede hem kendileri sapmış hem de başkalarını saptırmışlardır. Böyle çarpık ve şaşı bir bakış açısına sahip kimselerin yanılmaları ve sapıklığa düşmeleri gayet normaldir. Çünkü sınırlı bir gözle görmeler, haliyle cüz'i ve sınırlı olur. Böyle bir bakış, meselenin veya hadisenin her tarafını kuşatacak bir genişlikte olmadığı için, bir hususun bir anda her tarafını kuşatıp o husus hakkında hükme varmak da mümkün değildir. Evet mutlak ve sınırsız bir hakikat, kayıtlı nazarlarla ihata edilemez. İşte bu gibi kimseler, meselenin tek yönünü görmektedirler. Sonra da gördükleriyle yetinerek onu hakikatin tümü olarak kabul etmekte, ifrata veya tefrite düşmektedirler. Şayet bu durum itikad ile ilgili bir hususta ise sapıklık ve durumuna göre küfür olmaktadır. Bunu şöyle bir örnekle açıklayalım:

Cevherlerin her türlüsünü içinde toplayan bir hazineyi keşfetmek için birkaç adam denizin dibine dalar. Onlardan birisinin

eline uzunca bir elmas parçası geçer. Hazinenin diğer kısımlarının ve içinde bulunan her şeyin hep böyle elmas parçalarından ibaret olduğunu zanneder. Sonra arkadaşlarından daha başka çeşit çeşit cevherlerin de olduğunu duyunca, o cevherlerin kendi bulduğu elmasların nakışları olduklarını düşünür. Diğer arkadaşı bir yuvarlak yakut parçası bulur; öteki arkadaşı da başka bir çeşidini bulur. Ve her birisi kendi bulduğu cevherin asıl olduğunu, diğerlerinin bulduğu cevherlerin ancak birer süs ve birer nakış oldukları ve onların fazladan olduklarını kanaatine varır. Neticede mesele bu şekle girmekle muvazene ve tenasüp kaybolur. Sonra bunlar meseleyi halletmek ve neticeye bağlamak için bir kısım soğuk yorumlara girişirler.

Hatta öyle olur ki, koskoca hazineyi tamamen înkar etmeye bile kalkışırlar. İşte bu dengesizliğin temelinde meseleyi tamamen ihata edememe eksikliği vardır. Bir tarafını görmekle yetinme yanlışlığı vardır. Örnekte de görüldüğü gibi, bu tarz bir davranış, insanı hep yanıltacak ve güzel neticeler elde etmekten hep mâhrum bırakacaktır.

* * *

5. Çirkin vesveselerle uğraşmak yerine, onlarla uğraşmayı bırakmak gerekir. Evet insan kalben ve fikren bir kısım ilahi hakikatlere bakıp düşündüğü zaman, şeytan ve nefis tarafından pek fena ve çirkin vesveseler ve hatıralar, kalbe ve akla getirilirler. Bu gibi hissi, vehmi ve çirkin şeyleri def etmeye uğraşan bir adam, o vesveselere mağlup olur. Zira onları mağlup edip kaçırmanın çaresi, onlarla uğraşmak değil; savunmayı ve uğraşmayı terk edip onlara ehemmiyet vermemektir. Evet arılar ile uğraşıldıkça onlar hücumlarını artırırlar. Onlara karışılmadığında ise hemen insanı terk ederler. Hem pis bir odanın deliklerinden gökteki güneşe ve yıldızlara, cennetteki gül ve çiçeklere bakılsa, o deliklerdeki pislik bakana ve bakılana bulaşmadığı, tesir etmediği ve zarar vermediği gibi; bir kısım şeytanî vesveseler de ge-

rek ilahi hakikatlerin yüceliğine gerekse insanın kalbine zarar vermezler, zarar verecekleri de asla düşünülmemelidir.

Zararı olmadığının delili ise, kalbin o vesveselerden teessür ve teessüfte olup üzülmesidir. Fakat maalesef pek çok kimse, şeytanın üflemesiyle içini kurcalayan veya fikirlerin çağrışım yapmasıyla insanı en uzak, bayağı ve manasız şeylere sevk eden böyle bir vesvesenin kalpten geldiğini zannetmekte, savunmaya ve korunmaya kalkışarak vesvese ile iç içe olmakta; derken içine düşerek ve artık ondan kurtulamamaktır. Bu mesele mubahlarda, mekruh ve haramlarda olduğu gibi, bazen küfrü netice veren hallerde de olmaktadır.

* * *

6. Gerçek Dindarların Azlığına veya Fasıkların ve Münkirlerin Çokluğuna Bakıp Aldanmamak ve Ümitsizliğe Düşmemek Gerekir: Evet bazı kimseler de çevrelerine bakıp dini kabul etmeyenlerin veya dini konularda gevşek davrananların çoğunlukta olduklarını veya onların seslerinin daha çok çıktığını görmekte ve onların çokluğu veya daha önde görünmeleri kendilerini aldatmaktadır. Halbuki bir usul kaidesidir ki, bir mesele hakkında ispat edenin sözü, onu înkar edenin sözüne tercih edilir. Çünkü ispat edenin yardımcıları vardır. Dolayısıyla onun sözünde kuvvet olur. İnkar edenin ise yardımcısı olmadığından tek kalır; dolayısıyla da onun sözünde kuvvet yoktur. Hatta bin adam bir şeyi înkar etse, onların o înkarları bir tek adam hükmündedir. Ama bir şeyi bin adam ispat etse, ispat edenlerin her birisi bin adam kuvvetinde ve kıymetinde olur. Çünkü hepsi bir şeye baktıklarından ve aynı noktayı gösterdiklerinden dolayı birbirlerini desteklemiş ve takviye etmiş olmaktadırlar. O meseleyi înkar edenlerde ise birbirlerini takviye etmek diye bir şey yoktur. Dolayısıyla onların her biri înkarda tek kalmaktadır. Çünkü bir şeye yok demek için sebep lazımdır. Sebepler ise ayrı ayrı olacaktır. Mesela: Birisi gözlüğüm yoktur der, birisi göremedim der,

birisi evimizde pencere yok der, birisi işten veya soğuktan başımı kaldırıp da bakamadım der vb. Her birisi hakikatte var olan şeyi kabul etmediğine ayrı bir sebep gösterdiğinden, her şahıs tek başına kalacak ve birbirlerinin yardımları olamayacaktır.

İşte imanla ilgili bir meselenin înkar edilmesi hakkında bir kısım sapıkların ittifak etmeleri bir tek şahsın verdiği haber hükmündedir. Bunun hiçbir tesiri ve kuvveti yoktur. Ama hidayet ehlinin imanla ilgi olan sözlerine gelince, onların her birisi ötekisine yardımcıdır; dolayısıyla da birbirlerine kuvvet verirler. Buna göre bir tarafta sayıları az da olsa, şayet bazi kimseler, imanla ilgili hakikatleri kabul ediyor ve onları ispat ediyorlarsa, biz onlara itibar etmeli ve onlar gibi olmaya çalışmalıyız. Diğer tarafta sayıları çok olsa bile, bir kısım insanlar, şayet imanla ilgili meselelerde yan çizip yüce değerlere ehemmiyet vermiyorlarsa veya onları înkara gidiyor ve insanların kafalarını karıştırmaya kalkışıyorlarsa, onlara değer vermemeli ve çokluklarına aldanıp onlara kanmamalıyız. Çünkü onlar haddi Zâtında çok değil; azdırlar. Kaldı ki, bir hayırlı, bin hayırsızdan daha iyidir. Hem gerçekte olan bir şey, hayal mahsulü olan binlerce şeyden daha üstündür.

* * *

7. Yüce Yaratıcıyı Muttasıf Bulunduğu Zâtı ve Sübûtî Sıfatlarıyla ve En Güzel İsimleriyle Tanımak Gerekir. Evet bazı kimseler de Yüce Yaratıcı'yı muttasıf bulunduğu en yüce sıfatlarıyla ve müsemma bulunduğu en güzel isimleriyle tanımayınca, O'nu madde gibi tasavvur etmekte ve aradıklarını kendi hayallerinde canlandırdıkları özellikler çerçevesinde bulmak istemektedirler. Hatta bunun için de "O'nu görmüyoruz, O'nu kim yarattı? O bir iken, her şeyi bir anda nasıl yaratabiliyor ve her kese bir anda nasıl rızk verebiliyor." denmektedir. Halbuki bilinmiyor ki, akıllara takılan bu gibi hususlar, madde ile ilgili olan hususlardır.

Yüce Yaratıcı ise her türlü tasavvur ve tahayyülden ve her türlü adet ve keyfiyetten münezzeh ve mukaddestir.

Evet yetiştikleri yuvanın veya çevrenin tesiriyle veya fazla önemsememesiyle küçüklüklerinden beri Yüce Yaratıcıyı maddi bir varlık gibi düşünmüş, kimseler, bu kadar muhtelif canlının kendi cinslerine ve şahıslarına uygun amellerin, işlerin ve hareketlerin bir tek Zât tarafından nasıl yaratıldığını ve bunca varlıkların kendilerine ait hislerinin nasıl tatmin edildiğini akılları almamakta; akılları almayınca da O'nu înkara kalkışmaktadır. Halbuki bunlar, "*Her şeyin melekûtu Onun elindedir.*" gerçeğini bilseler, her halde yüce tevhid hakikatine hiç hayret etmeyecek ve onu hemen kabul edeceklerdir. Tevhid hakikatini kabul etmeye çağrılan Mekke müşriklerinin hayretlere ve dehşetlere kapılıp da "(Peygamber, bunca) *İlahları hep bir ilah mı kıldı? Bu cidden şaşılacak ve çok tuhaf bir şey.*" (Sâd sûresi, 5) diyerek hezeyanlarını savurdukları gibi, acıklı ve gülünç bir duruma düşmeyeceklerdir.

İslam'ın getirdiği esaslara göre, Yüce Allah'ın *Rahman* (esirgeyen), *Rahim* (merhametli), *Gafur* (bağışlayan), *Rezzâk* (rızık veren) isimleri cinsinden doksan dokuz güzel adı olduğu gibi; O'nun eksiksiz özelliklerini belirten bir çok sıfatı da vardır. İşte insana düşen, öncelikle Yüce Yaratıcıyı bu sıfat ve bu isimlerle tanımaktır ki, Onu gereği gibi tanımış olsun, hiç bir zaman şirke, sapıklığa ve batıla girmesin ve bilgisizlikten kaynaklanan her hangi bir yanlış düşünce ve davranış işersine girmekten her zaman korunmuş olsun.

* * *

YÜCE ALLAH'IN SIFATLARI

Yüce Allah, var ve bir olduğu gibi aynı zamanda bütün kemal sıfatlarla da muttasıftır. Zira bütün alemde ve bütün yaratıklarda bulunan mükemmel şeyler tamamıyla Yüce Sâni'in kemalinden tecelli eden gölgelerin yansımasıdır. Öyle ise Yüce Sâni'de bulunan cemal, kemal ve hüsün gibi eşsiz özellikler, bütün kâinatta bulunan bütün cemallerden, kemallerden ve hüsünlerden elbette ki sonsuz derece daha yüksektir. Zira ihsan, bir in'âm edenin cömertliğinden ve servetinden doğar ve onun cömertliğini ve servetini gösterir. İcad, bir icad edenin varlığına açıkça delalet eder. İcab, bir mucibin vardığına gayet açık bir burhandır. Verilen hüsün, verenin hüsnüne delildir. Çünkü, veren güzel olmazsa ve elinde güzellik ve güzel yapma vasfı olmazsa, başkasına güzellik veremez.

Yüce Allah aynı zamanda bütün noksanlardan da pak ve münezzehtir. Çünkü noksanlık, maddi şeylere ait bir özellik olup onların mahiyetlerindeki istidadın azlığından ve yetersizliğinden ileri gelir. Halbuki Cenab-ı Hak maddi bir varlık değildir ve maddi bir varlık olmaktan da münezzehtir.

* * *

Bir taksime göre, Yüce Allah'ın zâtî ve subûtî olmak üzere iki türlü sıfatları vardır. Zâtî sıfatlar, kâinatta zıtları ile bilindikleri gibi, subûtî sıfatlar da numuneler nevinden tecelli etmek suretiyle bilinirler. Başta insan olmak üzere pek çok şey, her iki kı-

sım sıfatların tecellisine mazhar olmak suretiyle değişik şekillerde Cenab-ı Hakk'ı göstermekte, O'nu tanıtmaktadır.

Diğer bir taksime göre ise, Yüce Allah'ın sıfatları beş kısımda mütalâa edilir:

1. Zâtî ve Nefsi sıfatlar:

Bu taksime göre, bu bölümde sadece Vücûd sıfatı vardır.

Vücûd sıfatı: Var olmak demektir. Bu sıfat Yüce Allah'ın zâtının varlığını ifade eden bir sıfattır. Allah'ın mukaddes varlığı, zâtının gereği olup zaruridir. Bu sıfat, sonradan veya başkasından verilmiş olmayıp, ezelidir.

Yüce Allah vâcib'ül vücûd olan bir Zâttır. Yani Allah, vücûdu varlığının gereği olan, Zâtı varlığını gerektiren ve yokluğu aklen mümkün olmayan, yani varlığının önüne yokluk diye bir şey geçmiş olmayan bir Yüce Zâttır.

Yüce Allah'ın Zâtı vücûd'suz, yani varlıksız düşünülemez. Onun vücûdu zâtının gereği olduğu için, Onun varlığı vücûb derecesindedir. Bundan dolayıdır ki, kendisine "Vâcib'ul-vücûd" denmiştir. Bu durumda ise, vücûd sıfatı, bütün sıfatların aslı ve merciidir. Vücûdun zıddı olan adem, yani yokluk Yüce Allah için mümteni ve muhaldir. Çünkü O'nun varlığının Zâtî ve ezeli oluşu, yokluğun geçmişte olsun gelecekte olsun, her hangi bir şekilde O'na arız olmasına müsâade etmez.

Yüce Allah hiçbir şekilde başkasına muhtaç değildir. Ama her şey, her an ve her haliyle O'na muhtaçtır. Çünkü Yüce Allah'ın varlığı maddeden, parçalardan ve suretten münezzehtir. Onun varlığı hücre ve atomlardan, kimyasal elementlerden, cevher ve arazlardan teşekkül etmiş bir varlık değildir. O'nun varlığı ezeli, eşsiz ve benzersizdir ve varlığının başlangıcı asla yoktur.

Allah'ın varlığı her şeyden daha açıktır. Şurası son derece yüce ve sabit bir gerçektir ki, Yüce Allah olmasaydı hiçbir şey var

olamazdı. Çünkü bu âlemdeki şeylerden hiçbiri kendi kendine var olabilecek bir mahiyette ve bir özellikte değildir. Belli ki bütün bunları, hikmetinin gereği olarak dilediği zamanda yoktan var eden ve dilediği zamanda da onları yok eden sonsuz bir kuvvet ve kusursuz bir hikmet sahibi bir Zât var ki, O Zât Yüce Allah'tır. İşte bu itibarla gerek bizim gerekse herhangi bir şeyin varlığı, yüce Allah'ın mukaddes varlığına apaçık bir şahiddir.

2. Selbî ve Tenzîhî Sıfatlar:

Bu sıfatlar, Yüce Allah'ın sadece kendisine özgü olan yüce sıfatlarıdır ki, bunlar Allah'tan başkasında kesinlikle bulunmaz. Yaratıklarda bu sıfatların zıtları bulunur. Bu sıfatlar, Yüce Allah'ın Zâtına uygun olmayan manaları nefy edip selb ettikleri için bu isimle adlandırılmışlardır. Bunların en mühimleri beş tanedir:

* * *

a. Kıdem: Varlığının başlangıcı olmamak demektir. Bu sıfat Yüce Allah'ın ezeli olduğunu, yani O'nun varlığının evvelinin, başlangıcının ve öncesinin olmadığını belirten bir sıfattır. Evet Allah ezelidir. Onun evveli ve başlangıcı yoktur. O'nun varlığının evveline asla yokluk geçmemiştir. Yani O'nun var olmadığı bir zaman dilimi kesinlikle yoktur. Zaten zamanı da, her şeyi de ancak O yaratmıştır. Çünkü Allah'tan başka her ne var ise hepsi de hâdistir ve ancak O'nun sonsuz kudretiyle sonradan yaratılmıştır. Hadis olan bir şey ise elbette ki Allah olamaz ve her hangi bir şeyi yoktan yaratamaz. Günümüzde baş döndürücü bir ilerleme gösteren ilim ve fen, evrende bulunan hiçbir şeyin kendiliğinden var veya yok olamayacağı ve yine hiçbir şeyin kendiliğinden kımıldanıp hareket edemeyeceği gerçeğini açık bir dille ifade etmektedir. Halbuki yine bugünkü ilmin ve fennin ispatıyla biliyoruz ki, milyonlarca alem ve milyarlarca yıldız ve gezegen mevcut olup bunların bir kısmı hareket ve diğer bir kısmı da sükun ha-

linde bulunmaktadır. İşte şu koskoca alem, bütün eşya ve hadiseleriyle, bütün bu hareket ve sükunlarıyla hep O'nun varlığına ve varlığının kadim ve ezeli olduğuna şahitlik yapmakta ve O'nun ezeli olan Zâtını ve ezeli olan sıfatlarını haykırmaktadır.

Evet, O'nun varlığı Zâtı'nın gereği olduğu için, varlığının önü veya sonu yoktur. Öyle ise kıdem sıfatının zıddı olan hudus, yani sonradan var olma, yüce Allah hakkında mümteni ve muhaldir.

* * *

b. Beka: Varlığının sonu olmamak, ebedi ve sonsuz olmak demektir. Beka sıfatı, Yüce Allah'ın ebedi olduğunu, yani O'nun varlığının sonu bulunmadığını ve varlığının Zâtı ile birlikte sonsuz olduğunu belirten bir sıfattır. Sonu olana fânî, sonsuz olana ise bâki denir. Yüce Allah ebedidir, bâkidir ve varlığının asla sonu yoktur. Bu itibarla da O'nun yok olacağı bir zaman dilimi kesinlikle düşünülemez.

Bütün yaratılanların belirli bir zaman sonra yok edilip gözden kaybolmaları, onları yok eden Yüce Yaratıcının varlığının bekâsını ve sürekliliğini göstermekte, herkesin rahatlıkla anlayabileceği açıklıkta O'na tanıklık yapmakta ve Onun bekâsını haykırmaktadır.

* * *

c. Vahdaniyyet: Zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde bir olmak demektir. Bu sıfat Yüce Allah'ın birliğini ve O'nun bir tek olduğunu gösteren bir sıfattır. Evet Allah vardır ve birdir. Gerek Zâtında ve sıfatlarında, gerekse isimlerinde ve fiillerinde Yüce Allah birdir, tektir, eşsizdir ve benzersizdir. O'nun hiçbir şekilde eşi, benzeri ve ortağı yoktur. Yüce Allah, artmaktan ve çoğalmaktan, eksilmekten ve azalmaktan, birleşmekten ve bütünleşmekten, bölünmekten ve ayrılmaktan mukaddes ve berîdir. Yü-

ce Allah, bu gibi noksan özelliklerden kesinlikle uzak olan bir Yüce Zâttır.

Evet Allah artmaz ve eksilmez. Çoğalmaz ve azalmaz. Birleşmez ve ayrılmaz. Bütünleşmez ve bölünmez. Çünkü bu gibi vasıflar ve özellikler, madde ile ilgilidir. Allah ise hâşâ maddi bir varlık değildir. Vahdaniyetin zıddı olan taaddüd ve kesret, yani birden fazla olmak ve benzeri ve ortağı bulunmak, Yüce Allah hakkında mümteni ve muhaldir.

Hiçbir temiz vicdan, hiçbir selim kalp, hiçbir sâlim akıl ve hiçbir şuurlu ruh, bir ve tek olan Yüce Allah'tan başka ilah bulunduğunu kabul etmez ve uluhiyet; rububiyet ve mâbudiyet gibi en yüce sıfatları kesinlikle bir fâniye nispet veya isnât etmez. Çünkü Yüce Allah Uluhiyette bir olduğu gibi Rububiyette de birdir.

Hem Yüce Allah Uluhiyette ve Rububiyette bir olduğu gibi, ma'budiyette de birdir. Yani kulluk yapılmaya lâyık ve müstahak olan sadece Yüce Allah'tır. Ondan başkası kulluk yapılmaya asla lâyık değildir.

Tevhid-i Uluhiyet: Yüce Allah'ın Zâtını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini birlemek demektir. Nitekim İhlâs Suresi ile haşir süresinin son üç ayeti tevhid-i uluhiyeti ifade eder.

Tevhid-i Rububiyet: En güzel bir şekilde yaratma, şefkatle besleme, hayırlı rızık verme, bereketli kılma, merhamet etme ve adaletle hükmetme gibi üstün fiilleri Yüce Allah'a hasretmek ve başkalarını hakiki illet ve hakiki sebep olma noktasında devreye sokmamak demektir. Yüce Allah'ın, bütün alemlerin yegane Rabbi, yegane Yaratıcısı, yegane besleyicisi ve yegane şefkat ve merhamet edicisi olduğunu kabul etmek demektir. Nitekim Fatiha Suresinin ilk ayetleri bu gerçeği ifade eder.

Tevhid-i Ma'budiyet: İbadeti, ortağı bulunmayan Yüce Allah'a hasretmek, O'ndan başkasına hiçbir şekilde kullukta bu-

lunmamak, O'ndan başka hiçbir şeyi kendisine kulluk yapılmaya lâyık görmemek ve sadece O'na sığınmak ve O'ndan yadım istemek demektir. Mesela: Fatiha ve Kâfirun gibi sureler, tevhid-i mâ'budiyeti ifade ederler.

Diğer bif ifade ile:

Tevhid-i Uluhiyet, Hazreti Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile Kur'ân'ın haber verdiği hakikatleri tasdik etmeyi, tevhid-i mâ'budiyet ise emredilen şeyleri îfâ etmeyi ve yasaklanan şeylerden uzak durmayı ifade eder.

Tevhid-i Uluhiyet, Cenâb-ı Hakkı-kemal sıfatlarla tavsif ve noksan sıfatlardan tenzih etmeyi ifade ettiği gibi, tevhid-i rububiyet ve tevhid-i ma'budiyet de, ortağı, eşi ve benzeri olmayan yüce Rabb'e karşı, hâlis bir muhabbeti, ihlaslı bir ibadeti ve "*korku-ümit*" arasında bir tevekkülü ve bir teslimiyeti ifade eder.

Evet Yüce Allah yaratmada ve var etmede bir olduğu gibi beslemede ve büyütmede de birdir.

Hem O, şifa verip sıhhate ve afiyete kavuşturmada bir olduğu gibi, hasta etmede ve öldürmede de birdir.

Hasılı her şeyde hakiki sebep ve gerçek yaratıcı O'dur. Eşya ve hadiselere gelince, onlar yine O'nun izniyle ve O'nun yaratmasıyla ortada görünen sebepler ve vasıtalardır.

Evet göklerin ve yerlerin gayet hikmetli olarak yaratılmaları, gece ve gündüzlerin düzenli bir şekilde yer değiştirerek meydana gelmeleri, mevsimlerin gayet intizamlı ve faydalı bir şekilde birbirini takip etmeleri, rüzgârların vazife aşkıyla coşarak esmesi, bulutların hikmetli bir şekilde oluşması, yağmurun rahmet halinde yağması, hava ile suyun ve ışığın, toprağın ve bitkilerin imdadına koşmaları ve sonra canlı cansız pek çok şeyin, hayvanın ve özellikle de insanın yardımına seferber edilmeleri...

İşte bütün bunlar, bir taraftan Yüce Allah'ın varlığını haykırırken diğer taraftan da O'nun birliğini ve eşsizliğini göstermekte ve O'nun sonsuz kudretini ve sınırsız şefkatini haykırmaktadırlar.

İşin aslı ve gerçek yüzü bu olunca, Allah'tan başka ilah veya ilahlar kabul eden kimseler, gerçekten vicdana, kalbe, ruha, akla ve hikmete aykırı olarak sapık ve çarpık bir inanca kapılmışlar ve çok vahim bir cehalete düşmüşler demektir.

* * *

e. Muhalefetün li'l-havâdis: Sonradan var olan şeylerden ayrı olmak ve onlara asla benzememek demektir. Bu sıfat Yüce Allah'ın sonradan yaratılanlara benzememesini, diğer bir ifade ile de hiçbir şeyin O'na benzemediğini belirten bir sıfattır.

Yüce Allah'tan başka hiçbir şey ezeli ve ebedi değildir. O'ndan başka her şey, sonradan yaratılmıştır ve sonludur.

İşte Yüce Allah yaratılmış olan şeylerden hiçbirine hiçbir şekilde asla benzemez ve onların hepsine muhaliftir. Bundan ötürüdür ki, Yüce Allah, beşer aklına ve zihnine gelen her şeyden başkadır. Çünkü yaratıkların tümü hâdistirler ve sonradan ancak Yüce Allah'ın kudretiyle yaratılmışlardır. Yaratık olan bir varlık ise cisim, cevher, araz, şekil, zaman ve mekan gibi özelliklere sahiptir ve bu itibarla da durmadan değişir, başkalaşır, birbirine benzer ve sonunda yok olur.

Evet yaratıkların birçok şeye ihtiyacı vardır. Onlar durumlarına göre doğup büyümeye, zaman ve mekana, yiyip içmeye, sükun ve harekete, gelip gitmeye, oturup kalkmaya, sevinip üzülmeye, çalışıp dinlenmeye ve yorulup uyumaya muhtaçtırlar. Yüce Allah ise bütün bu ihtiyaçlardan münezzehtir. Hatırlara ve hayallere ne gelirse gelsin, Yüce Allah onlardan mutlaka başkadır. Yüce Allah atomdan hücreye, ondan yeryüzüne, ondan pek çok tabakalara ayrılmış olan göklere, ondan Kürsî'ye ve ondan

Arş'a kadar nice alemleri yaratmış ve hala yaratmaktadır. Elbette ki Yüce Allah, bunlardan hiçbirine muhtaç değildir. Ama bunların her biri, her hallerinde O'na muhtaçtır. Çünkü yaratıkların hiç biri henüz yok iken, Yüce Allah yine var idi. Çünkü Yüce Allah ezeli ve ebedidir. Sonsuz kudret, sınırsız ilim ve engelsiz irade sahibidir.

Yüce Allah, kendisini Kur'ân-ı Azîmü'ş-şân'da tanıttığı gibi, "*Leyse kemislihî şey'ün*" dür. Yani, O'nun gerek Zâtında, gerek sıfatında, gerekse efalinde herhangi bir naziri ve şebîhi yoktur, misli ve şeriki asla olamaz. Çünkü Yüce Allah, bütün kâinatı her türlü hal ve özellikleriyle rububiyet kabzasında tutup, onu bir haneyi ve bir sarayı idare etme kolaylığında tam bir intizam ile tedbir, idare ve terbiye eden Mukaddes bir Zâttır. Böyle Yüce bir Zât'a elbette ki misil ve mesil, şerik ve şebih olmaz ve elbette ki böyle Yüce bir Zât'ın ortağının veya benzerinin olması muhaldir.

Evet bir Yüce Zât ki:

Yıldızları var etmek, O'na zerreler kadar kolay gele...

En büyük şey en küçük şey gibi kudretine müsahhar ola...

Hiçbir şey hiçbir şeye, hiçbir fiil hiçbir fiile mani olmaya...

Hadsiz efrad, bir ferd gibi nazarında hazır ola...

Açık ve gizli bütün sesleri engelsiz bir halde birden işite...

Açık ve gizli her şeyi vasıtasız bir şekilde bir anda göre...

Bütün yaratıkların hadsiz ihtiyaçlarını birden yapabile...

Bütün yaratıklarda görülen sayısız intizam ve mizanların şehadetiyle hiçbir şey ve hiçbir hal, irade ve meşietinin dışında kalmaya...

Hiçbir mekanda olmadığı halde, kudretiyle ve ilmiyle her bir yerde ve her bir mekanda hazır ola...

Ve her şey ondan nihayet derecede uzak olduğu halde, o ise her şeye nihayet derecede yakın ola ...

İşte böyle Hayy, Kayyûm ve Celal sahibi olan bir Yüce Zât'ın, elbette ki; hiçbir cihetle misli, naziri, şeriki, ortağı, veziri, zıddı ve niddi olmaz ve olması da aklen muhaldir. Yalnız mesel ve temsil getirmek suretiyle O'nun kudsi şenlerine ve mükemmel fiillerine bakılabilir. Çünkü bu suretle O'nu tanımaya çalışmanın bir sakıncası olmadığı gibi, kendisi de bize Yüce Kitabında bu tarz bir tanıma ve tanıtma yolunu göstermekte ve adeta başkalarını iknâ etmek için bu tarz bir anlatmanın çok etkili bir yol olduğunu bizlere ihtar etmektedir.

f. Kıyam binefsihi: Bu sıfatın manası, varlığı ve durması başkasının var etmesiyle olmayıp, varlığı kendi Zâtı ile kâim olmak ve varlığı için başkasına muhtaç olmayıp varlığı kendisinden olmak demektir.

Evet Yüce Allah, Kayyumdur. O'nun varlığı ezeli ve ebedi olup bizâtihidir. Yani kendi Zâtıyla kâimdir, dâimdir, bâkidir. O'nun varlığı kendi mukaddes Zâtının hikmeti gereğidir. Asla başkasından ve başkasının yaratmasıyla değildir. Zâten bundan ötürüdür ki, Yüce Allah'a "*Vâcibü'l-Vücut*" denir. Çünkü O, mutlaka vardır. O'nun yokluğu muhaldir. Ve O'nun varlığı başka bir var edene ihtiyaç duymaktan münezzeh ve müstağnidir. Zâten böyle olmasaydı ne şu varlığı görünen ve hissedilen evren olurdu, ne de başka bir şey...

Ayrıca şu gerçeği de iyi bilmek ve iyi bellemek lazımdır ki, Yüce Allah'a ait olan bu yüce gerçek kabul edilmediği takdirde, şu koca evrenin ve bunca sayısız yaratıkların ve hadiselerin varlıklarının, nedenleriyle birlikte açıklanması da asla mümkün olmaz.

Hem bütün eşya ancak O'nunla kâimdir, O'nun ayakta tutmasıyla ancak ayakta kalır, varlığını devam ettirir ve beka bulur. Eğer kâinattan bir dakikacık olsun o sonsuz kayyumiyetin bağlantısı kesilse, kâinat anında mahvolur.

Evet, şu kâinattaki gök cisimlerinin intizamlı bir şekilde ayakta durmaları, varlıklarını düzenli bir şekilde devam ettirmeleri ve devamlılıklarının sürekli olması Kayyum isminin tecellisine bağlıdır. Eğer Kayyûm isminin tecellisi, yaratıklardan bir an alâkasını kesse o milyonlarca küre, sınırsız gökyüzü boşluğunda perişan bir şekilde dağılacak, bir birleriyle çarpışacak ve haliyle mahvolup yokluğa dökülecеklerdir. Hem bir yaratığın temel yapı taşları olan atomları veya hücreleri de, ancak Kayyum isminin tecellisiyle o yaratığın bünyesinde durmakta ve ancak O ismin tecellisiyle orada varlıklarını sürdürmektedirler.

* * *

3. Subûtî sıfatlar:

Bunlar, tecellileri ve yansımaları yaratıklar üzerinde görünen sıfatlardır. Yüce Allah'ta sınırsız olarak görünen bu sıfatlar, yaratıklar üzerinde sınırlı olarak görünürler. İşte bütün evren ve bütün eşya ve hadiseler, bu subûtî sıfatların değişik mertebede tecelli etmeleri neticesinde meydana gelmektedir. Kur'ân'da ve hadislerde Yüce Allah tanıtılırken, O'na ait değişik özellikleri göstermeleri itibariyle subûtî sıfatlar, selbî sıfatlardan daha çok kullanılmıştır. Diğer bir ifade ile Yüce Allah hakkında kullanılan selbî sıfatlar daha azdır. Bunun bir hikmeti, Yüce Allah'ın ne olmadığından daha çok, O'nun ne olduğu ve nasıl tanınması gerektiği üzerinde durulmasının önemini ve gereğini insanlara kavratmak olsa gerektir. Allahü a'lem...

Subûtî sıfatlar sekiz tanedir:

a. Hayat: dirilik ve canlılık demektir. Hayat sıfatı Yüce Allah'ın kendi mukaddes Zâtına mahsus olan, O'nun mutlak, ezeli ve ebedi bir hayat sahibi oluğunu gösteren, O'nun Zâtının sürekli olarak diri ve canlı olması ile ilgili olan ve O'ndan hiç ayrılmayan bir sıfattır. Çünkü vücûdun kemali, ancak sürekli olarak diri olmakla gerçekleşir.

Hayatın zıddı, memat olup Yüce Allah hakkında muhal ve mümtenidir. Cenab-ı Hakk'ın hayat sıfatı ilim, irade ve kudret sıfatlarıyla iç içedir. Çünkü hayatı olmayan bir şey, bilmek ve dilemekten, bir şey yaratabilmek veya yapabilmekten mahrumdur. Böyle bir mahrumiyet ise elbette ki büyük bir eksikliktir. Hem de bütün eksikliklerin kaynağıdır. Çünkü bu sıfatlardan mahrum olan birşey, kendi kendine sanatlı ve hikmetli her hangi bir eser, meydana getirmesi mümkün olmadığı gibi, kendisi cansız olan bir şeyin, bilgisi ve dilemesi, düşüncesi ve gücü olan bir varlığı yaratmaya da kabiliyetli, liyakatli ve ehliyetli olması kesinlikle düşünülemez.

* * *

b. İlim: Bu sıfat, bilmek ve idrak etmek sıfatıdır. Yüce Allah'ın ilmi, yaratıkların ilmi gibi basit, vasıtalı ve sınırlı olmayıp sınırsız derecede geniştir, vasıtasızdır ve her şeyi kuşatmıştır. Evet Yüce Allah, her şeyi bilendir. O, açık olanı bildiği gibi gizli olanı da bilir. Külli olanı bildiği, gibi cüz'i olanı da bilir. Büyük olanı bildiği gibi küçük olanı da bilir. Bütün geçmişi bildiği gibi bütün geleceği de bilir. Yerin içindekileri bildiği gibi göklerin içindekileri de bilir. Bütün olmuşları bildiği gibi, bütün olacakları da bilir. Çünkü O'nun ilmi sonradan kazanma olmayıp ezelidir ve bizzatihidir. İşte O'nun ezeli olan ilmine göre, büyük ile küçük arasında veya açık ile gizli arasında hiçbir fark yoktur. Bundan dolayıdır ki, en küçük bir zerre, en küçük bir fert, en basit bir düşünce veya en gizli bir hareket bile, O'nun bilmesinden saklanıp gizli kalamaz.

Evet Allah'ın bilgisi dışında kalan hiçbir şey yoktur ve olamaz. Çünkü her şeyi bilmeyen Allah olamaz; bu kadar sanatlı, hikmetli ve manalı eşyayı yaratamaz ve değişik ihtiyaçlar içerisinde kıvranan bu kadar sayısız yaratıkları idare edemez.

Şu alemde görülen son derece mükemmel tertip ve intizamlar ve fevkalade ahenk ve güzellikler, Yüce Allah'ın her tarafı kuşatan sonsuz ilminin çok açık bir eseri ve çok parlak bir delilidir.

İşte Yüce Allah'ın her şeyi bildiğini düşünen, bilen ve bu yüce gerçeği kabul eden bir insan, şüphe yok ki, daima dikkatli olur, sürekli olarak uyanık bulunur ve her işini ve her hareketini bir huzur ve edep dairesinde yapar. Böyle bir kimse elbette ki hiçbir hususta fena söz söylemez, hiç kimse hakkında fena şeyler düşünmez, hiç kimsenin hakkına tecavüz edip saldırmaz ve hiç kimseye sarkıntılıkta bulunmaz. Böyle bir kimse, hiçbir kimsenin göremeyeceği en gizli bir yerde bile olsa, Yüce Allah'ın buyruklarını çiğnemez ve O'nun emir ve yasaklarına aykırı bir iş yapmaz. Çünkü Yüce Yaratıcının, kendisinin yaptıklarını ve yapacaklarını en ince detaylarına kadar bildiğine dâir onun kalbinde sağlam bir imanı vardır.

Hem O'nun bilmesi hiçbir zaman zorunluluk meydana getirmez. Olacak olan şeyleri önceden bilmesi, onların öyle olmasını gerektirmez. Çünkü malûm olan bir şey ilme tabi değildir; İlim malûm olan şeye tabidir. Yani bir olay, önceden bilindiği için öyle meydana gelmez ve bir olayın nasıl meydana geleceği önceden bilinmiş olması, onun öyle meydana gelmesini gerektirmez. Mesele tamamen aksinedir. Yani o olay, o şekilde meydana geleceği için, önceden öyle bilinmiştir.

* * *

c. Sem': Bu sıfat işitmekle ilgili bir sıfattır. Yüce Allah'ın işitip bilmesi, yaratıkların işitip bilmeleri gibi vasıtaya muhtaç, eksik ve sınırlı değildir, Yüce Allah Semî'dir; her şeyi işitendir. O'nun bir şeyi işitmesi, başka şeyleri işitmesine engel değildir. Çünkü Allah'ın işitmesi bizâtihîdir; sonradan verilmiş değildir. Hem Allah'ın işitmesi, yaratıkların işitmesine asla benzemez. Çünkü bütün yaratıklar işitmeyi ancak bir kısım uzuvlar veya aletlerle gerçekleştirirler. Halbuki Allah her hangi bir şeye ve bir

vasıtaya muhtaç olmaktan mukaddes ve münezzehtir. İşte bundan dolayıdır ki, en gizli sesler ve hareketler bile O'nun işitmesinden kurtulamaz.

Yüce Allah'ın en gizli şeyleri bile işittiğinin ve duyduğunun en açık belirtisi, kullarının dualarını, zikirlerini, gizli veya açık olan her türlü yalvarış ve yakarışlarını işitip kabul etmesi ve zamanı gelince yüce hikmetinin gereğine göre onları mükafatlandırmasıdır.

İşitme sıfatının zıddı işitmemektir. İşitmemek, yani sağırlık ise, bir eksiklik olduğu için, kemal sıfatlarla muttasıf ve eksik sıfatlardan münezzeh olan Yüce Allah hakkında kullanılması mümteni ve muhaldir.

* * *

d. Basar: Bu sıfat görme kuvveti demektir. Cenab-ı Hak kendi yüce şânına layık bir şekilde görme sıfatı ile muttasıftır. Yüce Allah her şeyi vasıtasız ve eksiksiz bir şekilde bilen ve işten olduğu gibi, aynı zamanda her şeyi vasıtasız ve eksiksiz bir şekilde görendir. O'nun ilmi ve işitmesi sınırsız olduğu gibi, O'nun görmesi de sınırsızdır. Çünkü O'nun görmesi bizâtihîdir. Bundan dolayıdır ki, O'nun bazı şeyleri görmesi, diğer şeyleri görmesine asla engel değildir ve engel olamaz. Onun görmesinden hiçbir zerre ve hiçbir hareket gizli kalamaz. O'nun görmesinde gizli ile açık arasında, aydınlık ile karanlık arasında, yakın ile uzak arasında hiçbir fark yoktur. Hem O'nun görmesi için ne göze, ne ışığa ne de başka bir şeye ihtiyacı vardır. Öyle ki, en karanlık gecelerde simsiyah taşların üzerinde yürüyen en ufak karıncaların, hatta onlardan daha da küçük olan yaratıkların hareketlerini, yürümelerini ve bütün vaziyetlerini layıkıyla görür ve bilir.

İşte Yüce Allah'ı bu sıfatıyla gereği gibi tanıyan ve O'nu tasdik eden imanlı bir kimse, Yüce Allah'ın daima kendisini görüp gözetlemekte olduğunu bilir, tutum ve davranışlarını ona göre

düzenler, fiil ve hareketlerini ona göre düzeltir, edebe ve huzura aykırı hiçbir harekette bulunmaz ve melekler gibi tertemiz bir hayata sahip olmak için azami derecede gayret gösterir.

* * *

e. İrade: Bu sıfat dilemek ve seçmek demektir. Yüce Allah irade ve meşiet yani bir şeyi dilemek ve seçmek sıfatına sahiptir. Allah'ın iradesi ve meşieti ezelidir, engelsizdir ve eksiksizdir. Yüce Allah'ın tekvini ve teşrîî olmak üzere iki türlü iradesi vardır:

Tekvînî irade, tecelli ettiği anda taalluk ettiği şeyi anında gerçekleştirir. Tekvînî irade hem hayra hem de şerre taalluk eder. Teşrîî irade ise, Allah'ın küfre ve şerre rızası olmadığı için, küfre, şerre ve isyana taalluk etmez; sadece hayra ve itaate taalluk eder. Ancak taalluk ettiği şeyin gerçekleşmesini gerektirmez. Çünkü Kulun cüz'i ihtiyarına ve iradesine göre taalluk eder. Ancak bundan cebri olan ilahi lütuflar ve atiyyeler müstesnadır. Böyle özel bir muameleye ve muhafazaya ise canlar fedadır.

Yüce Allah'ın kevni hadiselerde dilemesi kayıtsız ve engelsiz olduğundandır ki, O'nun dileyip "ol" dediği şey mutlaka olur; hem de zaman geçmeden hemen oluverir. O dilemedikçe de hiçbir şey meydana gelmez.

Yokluk aleminden varlık alemine çıkarılmış ve yaratılmış olan şeylerin milyonlarca cinslere ve çeşitlere ayrılmış olması, her cinsin kendine göre değişik özelliklere sahip olması ve her cinsi teşkil eden fertlerin her birinin kendilerine göre az veya çok bir kısım özelliklere sahip olması, elbette ki Yüce Allah'ın külli ve engelsiz olan hikmetli dilemesini ve mânalı seçmesini gösterir. Mesela: Aynı topraktan, aynı sudan ve aynı havadan faydalanan sayısız ağaçların, ekinlerin, çiçeklerin ve meyvelerin başka başka şekillerde, renklerde ve tatlarda meydana gelmesi ve bunların her birinin pek çok hikmetleri ve faydaları içermesi, O'nun külli ve engelsiz iradesini gösterir.

Evet bütün bunlar, Yüce Allah'ın ezeli ve külli iradesini haykırmakta ve her şeyin O'nun kayıtsız ve sınırsız olan külli ve hikmetli iradesinin eseri olduğunu göstermektedir. Çünkü Allah'ın dilediği olur. Dilemediği ise kesinlikle olmaz. Hem Allah dilediğini dilediği şekilde yaratır ve dilediğini de dilediği şekilde ve dilediği zamanda hemen yok eder. Yüce Allah, dilediğine dilediği şeyi verir ve onun omuzlarını izzet ve kerem yıldızlarıyla donatır, dilediğinden de dilediği şeyi anında alır ve onun alnına kapkara zillet mühürlerini vurur.

İrade sıfatının zıddı, dilediğini yapmaktan âciz olmak ve cehaletin eseri olan tereddüttür ki, her iki durum da Allah hakkında mümteni ve muhaldir.

* * *

f. Kudret: Kuvvet ve güç manasına gelen bir sıfattır. Yüce Allah, ezeli ve ebedi, eksiksiz ve sınırsız bir kudret sıfatı ile muttasıftır. Evet Yüce Allah çok üstün bir kudret ve gayet sağlam bir kuvvet sahibidir. O'nun kuvvet ve kudretinin sınırı ve sonu yoktur. O her şeye gücü yetendir. Öyle ki, Yüce Allah dilerse binlerce alemi bir saniye içinde var eder ve yine dilerse binlerce alemi bir anda yok eder. Çünkü O'nun kudreti ezelidir. Ezeli olan kudretine göre az veya çok, küçük veya büyük farkı yoktur. İşte bundan dolayı gökyüzü bütün güneş ve aylarıyla, bütün gezegen ve yıldızlarıyla ve bütün rüzgâr ve bulutlarıyla O'nun haşmetli saltanatı ve azametli kudreti karşısında iki büklüm olup O'nun emrine inkıyad ve itaat ettiği gibi, yeryüzü de bütün ağaç ve hayvanlarıyla, bütün dağ ve ovalarıyla ve bütün kara ve denizleriyle onun hikmetli kuvveti ve izzetli kudreti karşısında iki büklüm olmakta ve O'nun emirlerini harfiyen ve anında yerine getirmektedir.

İşte Yüce Allah'ın sonsuz kudretini güzelce düşünen ve O'nu bu sıfatıyla da kabul eden imanlı bir insan, elbette ki O'nun yüce azameti önünde eğilir. O'nun sonsuz kudreti karşısında titrer,

O'nun mukaddes emirlerini ve hikmetli yasaklarını zamanında yerine getirmeye çalışır ve bütün bunlarla O'nun Yüce Rızasını elde etmeyi düşünür. Çünkü böyle bir mümin, Yüce Allah'ın kendisinden razı olması halinde, O'nun rızası kendisinin bütün isteklerine, dertlerine ve ihtiyaçlarına yeterli olacağını bilir. Ve bundan dolayı da tutum ve davranışlarını bu bilinçle tanzim eder.

* * *

g. Kelam: Bir manayı ifade eden söz ve bir maksadı anlatan konuşma demektir. Yüce Allah, ezelden beri kelam sıfatına sahip olan ve "Ezeli Mütekellim" olan Mukaddes bir Zâttır. Yüce Allah'ın kelam sıfatı kadimdir, ezelidir ve O'nun kelamı her türlü harften ve sesten münezzehtir. Yüce Allah, kendi ezeli olan kelamını kendi şanına ve izzetine yakışır bir şekilde meleklerine işittirir ve anlatır. Bütün vahiyler, semavi kitaplar ve ilhamlar, hep bu kelam sıfatının taalluk ve tecelli etmesinin ifadesidir. En son Peygamber olan Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)e indirilen ve aynı zamanda en son mukaddes kitap olan Kur'ân-ı Kerim de, Yüce Allah'ın kelam sıfatının en parlak bir şekilde ve en kâmil manada taalluk ve tecellisînin neticesi ve eseridir. Bütün yaratıkların konuşmaları O'nun kelam sıfatının değişik derece ve seviyelerde tecelli etmesinin bir eseridir. Ancak Hazret-i Allah, yaratıklarda görülen kelamı yarattığı için değil; kelam sıfatıyla muttasıf olduğu için Mütekellim'dir.

Yüce Allah'ın kelamı, nefsi ve lafzı olmak üzere iki kısma ayrılır:

Allah'ın nefsî kelamı, O'nun Zâtı ile kâim olan, ezeli olan ve mahiyetini idrak edemediğimiz yüce bir sıfatıdır. Lafzî kelamı ise, ezeli olmayıp bir kısım hadis özellikler taşıyan, nefsi kelama delalet eden ve bazı ses ve harflerden meydana gelmiş olan lafızlardır. Kur'ân lafızlarının kağıtlara yazılması, gözle görülmesi, okunup sese dönüşmesi ve kulakla duyulması, buna en açık

örnektir. Bununla birlikte her şeyi olduğu gibi bu hususu da Yüce Allah daha iyi bilendir. Ancak, Kur'ân'ın ne sadece harflerden ve lafızlardan, ne de sadece manadan ibaret olmadığından, yani Kur'ân dendiğinde lafzı ve manası birlikte düşünüldüğünden dolayı, selef alimleri Kur'ân hakkında, "*Allah kelamıdır ve mahluk değildir.*" hükmünü vermişlerdir.

* * *

h. Tekvin: Var etmek ve icat etmek demektir. Bu sıfat da Yüce Allah'a mahsus olan bir sıfattır. Yüce Allah, bu tekvin sıfatının taallukuyla dilediği anda ve dilediği şekilde yok olan bir şeyi var eder veya var olan bir şeyi yok eder. Allah'ın bütün bu alemleri ve dilediği şeyleri kusursuz hikmetine uygun bir şekilde var edip yok etmesi, yaratıp yaşatması, durumlarına göre rızk vermesi, onları besleyip büyütmesi ve sonra da onları öldürüp başka bir aleme götürmesi ve o alemde mükafatlandırıp cezalandırması (ihya ve imate, halk ve tarzik, irsal ve inzal, ihda ve idlal, tan'im ve ta'zib gibi sıfatlar), hep bu tekvin sıfatının birer tecellisi, birer neticesi ve birer eseridir.

Tekvin sıfatı, ilim, irade ve kudret gibi sıfatlarla son derece yakın bir alâka içinde olmakla birlikte, tecellisi onlardan başkadır. Özellikle bir şeyi yoktan yaratmada ve var etmede o yaratık üzerinde bilfiil tecelli eden ve tesirli olan sıfat, tekvin sıfatıdır. Çünkü ayet-i kerimenin ifade ettiği gibi, "*Onun buyruğu, bir şeyi dilediğinde ona sadece "ol" demesidir*; (o şey) *hemen oluverir.*" (Yasin sûresi, 82)

* **

4. Haberî Sıfatlar:

Sadece ayet ve hadislerde bildirilen vechullah, yedullah ve istiva gibi sıfatlardır. Bu sıfatlar, bizlere haber ve nakil ile bildirildiğinden dolayı, kendilerine haberi sıfatlar denmiştir. Bunların zâhiri manaları düşünüldüğünde, yaratıklarla ilgili olarak bir ci-

sim ve bir benzerlik vehmini verdikleri için, özellikle selef alimleri, akli ve nakli delillere dayanarak bu sıfatların yorumuna gitmemiş ve gitmeyi de uygun bulmamışlardır. Çünkü "*Hiçbir şey Allah'a benzemez.*" ayet-i kerime'si ile "*Gönlüne gelen ne varsa, Allah şüphesiz ki ondan başkadır.*" hadis-i şerifi böyle bir benzetmeye şiddetle karşıdır. İşte bundan dolayıdır ki, özellikle selef alimleri bu sıfatları, ayet ve hadiste nakledildikleri gibi kabul edilmesini ve bunların gerçek manalarının Yüce Allah'ın ilmine havale edilmesini isterler. Aslında en selametli yol da budur.

5. Fi'lî Sıfatlar:

Yüce Allah'ın kendileriyle vasıflanıp vasıflanmaması câiz olan sıfatlara fi'lî veya caiz sıfatlar denir. Evet fi'lî sıfatlarla, Yüce Allah'ın vasıflanması vâcip değil, caizdir. Çünkü bu sıfatlar, Allah'ın Yüce Zâtının gereği olan sıfatlar olmayıp külli irade, yüce kudret ve özellikle de hikmeti tekvin sıfatlarının eseri olan sıfatlardır. Diğer bir ifade ile, bu sıfatlar, tamamen Allah'ın hikmetli olan dilemesine ve dilediği şeyi var etmesine bağlı olarak ortaya çıkan kemal sıfatlardır.

Fi'lî sıfatların en meşhur olanları şunlardır:

a. Halk, ihya ve terzîk (Yaratmak, hayat ve rızık vermek): Yaratmak ve yarattığına hayat ve rızık vermek, tamamen Allah'a mahsustur. Allah dilediğini yaratır, dilediğine hayat verir ve dilediğine dilediği şekilde rızık verir. Dilemediğini de yaratmaz veya yaratır da ona hayat vermez. Çünkü imkan sahasında olan bir şeyi yaratıp yaratmaması ve o şeye hayat verip vermemesi Yüce Allah'a câiz olduğu gibi, yarattığına dilediği rızkı dilediği ölçüde vermesi de caizdir. Çünkü Allah, yaptıklarından ötürü "lâ yüs'el" olup mülkünde dilediği şekilde tasarruf etme hakkına sahiptir. Ve O, hiç bir hususta ve hiç bir şekilde mecbur edilemez.

b. İhdâ ve idlâl (hidayete erdirmek ve dalalette bırakmak): Yüce Allah'ın dilediği kuluna hidayet vermesi, dilediğini de saptırması câizdir.

c. İrsal ve inzal (Peygamber göndermek ve kitap indirmek): Yüce Allah, hikmetinin gereği olarak dilediği zamanda peygamberler göndermiş ve kitaplar indirmiştir. Ancak irsal ve inzalde bulunması, Allah için vâcip değil, câizdir.

d. Ba's, haşir ve hesap (Öldükten sonra diriltmek, bir araya toplamak ve hesaba çekmek): Yüce Allah'ın, kullarını öldükten sonra tekrar diriltmesi, onları bir araya toplayıp hesaba çekmesi vâcip değil; câizdir. Ancak Yüce Allah, bütün bunları hükme bağladığı ve bu hükmünü Kur'ân-ı Kerim'de bildirdiği için, bütün bunlar zamanı gelince olacak ve mutlaka gerçekleşecektir. Şu kadar var ki, Yüce Allah, bütün bunları her hangi bir zorlamadan ötürü değil; tamamen yüce hikmetinin gereği olarak kendi hür meşietiyle ve külli iradesiyle yapacaktır.

e. Tan'îm ve ta'zîb (Nimet vermek ve azap etmek): Yüce Allah dilediğine dilediği şekilde nimet verir, dilediğine de dilediği şekilde azap eder. Allah, dilediğini bağışlar, dilediğini de azaba dûçâr eder. Böyle bir muamele ile Yüce Allah, kesinlikle zulümde bulunmuş olmaz. Çünkü Allah, hem Kâdir'dir hem Rahim, hem Aziz'dir hem Baki. Kaldı ki, hem mülkün hem de melekûtun sahibi O'dur. İşte her şey O'nun mülkü olduğuna göre, her türlü mülkün yegane sahibi olan Allah, elbette ki mülkünde dilediği gibi tasarruf eder ve tasarruf etme hakkına da sahiptir.

Bu fiili sıfatlara ilave olarak kullarını aziz veya zelil kılma, onlardan razı olma veya onlara gadap etme, tövbeyi kabul etme veya kabul etmeme, merhamet etme ve affetme gibi fiili sıfatları da zikredebiliriz. Ancak şurasını unutmamak gerekir ki, kelam alimlerinin pek çoğunun dediği gibi, fiili sıfatların hepsinin aslı, mercîi ve çıkış noktası, tekvin sıfatıdır.

O, ALLAH'TIR; YARATILMAMIŞTIR, EZELİ VE EBEDİDİR

Eskiden olduğu gibi, günümüzde de insi ve cinni şeytanlar tarafından zihinleri bulandırmak maksadıyla sorulan bir husus var. O da, "*Allah'ı*, (*hâşâ*) *kim yarattı*?" sorusudur. Şimdi bazı maddeler halinde buna cevap verelim:

1. Bu sual manasız ve yanlış bir sualdir. Bu tıpkı, birisine bir kağıt parçasını gösterip "Bu yufkadan siz de yer misiniz?" der gibi bir şeydir. Zira kağıt yufka değildir ve yenmez. Bu türlü suallere verilecek cevap ancak sükût ve şaşkınlıktır.

2. Bir şey kabul edilirken kendine ait olan sıfat ve özellikleriyle birlikte kabul edilir. Çünkü zât sıfatlardan, sıfatlar da zâttan ayrı düşünülmez. Ayrı düşünüldüğünde ne o zât hakkında, ne de o sıfatlar hakkında yeterince bilgi elde edilebilir. Yani sıfatlar, zâttan hiç ayrılmazlar.

Öyle ise Cenab-ı Hakk'ı da sıfatlarıyla beraber kabul etmek gerekir. Sıfatlarından birisi de "*Muhalefetün lil havadis*"*dir*. Yani yaratıklara benzememesidir. "*Leyse kemislihî şey'ün*" sırrınca hiçbir şey, hiçbir hususta O'na benzemez. Halbuki O'nu yaratılmış kabul etmek, O'nu (hâşâ) yaratıklara benzetmek demek olur. Başkasına benzeyen ise ilah değildir.

İşte madem Allah yaratılmış olanlara benzemez, öyle ise O yaratılmış değildir. O'nun mahlûkatla olan alâkası, onları yarat-

ması itibariyledir. Evet, Allah, bütün yaratıkların Yüce Yaratıcısıdır. Bütün varlıklar da her halleriyle O'na muhtaç olan O'nun aciz yaratıklarıdırlar.

3. Bu şekilde bir sual, Cenab-ı Hakk'ı madde kabul etmekten ileri geliyor. Halbuki O, madde değildir. Çünkü yaratılma madde ile alâkalıdır. Halbuki Cenab-ı Hak maddi bir varlık değildir.

4. Yaratık olmanın mana ve hakikatinde muhtaç olma, eksik ve kusurlu olma, bir halden başka bir hale değişme ve bir şekilden başka bir şekle girme vardır. Evet yaratılmış olmanın temelinde bu gibi zayıf noktalar vardır. Halbuki böyle olan ilah olamaz ve Yüce Allah da asla böyle değildir.

Yüce Allah ezeli ve ebedidir. O her şeyden ilkin olan ve kendi başlangıcı olmayandır. O her şeyin başlangıcı ve her şeyi başlatan olup kendinden evvel bir varlık sahibi yoktur. Hem O'nun varlığı kendi Zâtıyla olup başkasından alınma bir varlık değildir. Aynı zamanda O, Ebedidir. Yani O'nun varlığının sonu yoktur. Evet, her şey fenaya ve helake gider ve gidebilir. Ancak O Yüce Zât kalır. Çünkü O devamlı olandır; baki ve ebedidir.

5. O'nun doğduğunu kabul etmek, (hâşâ) O'nun anaya babaya muhtaç olduğunu kabul etmek manasına gelir. Halbuki bir şeye muhtaç olan nasıl "*Rabb'ü'l-Alemin*" olabilir? Hem nasıl "*samed*" olup herkes kendisine muhtaç olacak, kendisi ise hiç bir şeye muhtaç olmayacak? Hem muhtaç olan nasıl bütün dertleri giderip onları halledebilecek?

Evet, Allah Samed'dir. O hiç bir şeye muhtaç olmadığı gibi, O'na muhtaç olmayan hiç birşey de yoktur. O her şeyi kendi ilim, irade, hikmet ve kudret hazinesinden meydana getirmiş ve her şeyi kendisine muhtaç yapmıştır.

6. Allah yaratılmış kabul edildiği takdirde; "*Tereccuh bilâ müreccih*" lâzım gelir. Bunun manası, bir şeyin üstün bir özelliği olmadan hemcinslerine karşı kendi kendine üstün olması de-

mektir. Böyle bir şeyin gerçekleşmesi muhal ve bâtıldır. Evet birbirleriyle eşit olan şeyler arasından birisi çıkıp, kendi kendini üstün sayamaz ve diğerlerine karşı üstünlük taslayamaz. Zira "Hemcinslerinde bulunmayan bu farklı üstünlük, kendisine nereden geldi? Ve bu paye kendisine kim tarafından verildi." diye sorulur. Bu hususu daha iyi anlamak için şu örneklere dikkatle bakmak gerekir:

a. Talebelerden birisi çıkıp kendi arkadaşlarına karşı kendiliğinden öğretmenlik tavrını takınarak, bir öğretmen gibi hareket edemez.

b. Yan yana olan beş tane sıfır okunmuyor diye, yanlarına bir sıfır daha konsa sonradan konan sıfırın okutma yönüyle her hangi bir etkisi olmaz. Yani o sıfırlar yine okunmazlar ve yine bir mana ifade etmezler. Ama, ne zaman rakam olan bir sayı, o altı sıfırın yanına yazılırsa; işte o zaman o sıfırlar okunur. Çünkü rakam, sıfır cinsinden olmayıp sıfırdan farklı ve üstündür.

c. Aynı zemin üzerinde bulunan ve her şeyleriyle aynı olan iki bilyeden birisinin dışarıdan her hangi bir etki olmadan hareket etmesi, diğerinin ise hareket etmemesi düşünülemez; bu mümkün değildir.

İşte bu örneklerde görüldüğü gibi bir şeyin dışardan her hangi bir etki olmadan kendiliğinden hemcinslerine üstün gelmesi mümkün değildir.

Ancak "*tercih bilâ müraccih*" caizdir. Yani bir şeyde tercih ettirici bir özellik olmamasına rağmen dışarıdan yapılan bir etki ile mesela bir seçme, bir tutma, bir hareket ettirme vb. ile bir şeyin hemcinslerine karşı üstün getirilmesi hem câizdir hem de vâkidir. İşte eşyayı yaratma ve onda tasarrufta bulunma noktasında bu tercih işini yapan, Yüce Allah'ın külli iradesidir. Bunun daha açık bir manası şudur: Yokluk aleminde bulunan ve var olmalarıyla yok olmaları eşit olan iki şeyden birisinin kendiliğin-

den üstünlük kazanıp meydana gelmesi mümkün değildir. Ama ilahi iradenin o şeye taalluk etmesiyle birisinin yokluk aleminde kalması diğerinin ise varlık alemine çıkması mümkündür. Nitekim her şey böyle olmaktadır. Ve işte bütün eşyanın böyle bir tercih neticesinde yaratılmış olması Yüce Yaratıcı'nın hem varlığını hem de birliğini gayet açık bir şekilde göstermektedir.

7. Yüce Allah (Hâşâ) yaratılmış olarak kabul edildiği takdirde teselsüle baş vurmak mecburiyetinde kalınır. Halbuki teselsül batıldır. Bu hususta da bazı örnekler verelim:

a. "Şu vagonu önündeki vagon çekiyor. Onu da lokomotif çekiyor." deriz. Artık "lokomotifi ne çekiyor?" diye sorulmaz. Çünkü o kendisi hareket ediyor. Yani kuvveti ve gücü, tabiri câizse bizâtihidir kendisindendir.

b. "Dünyamız, ay ve diğer küreler güneş'ten (ışık, ısı, vs. yönüyle) istifade ediyorlar." deriz ve dururuz. Artık "güneş, nereden istifade ediyor?" diye sorulmaz. Aksi takdirde işin sonu gelmez ve böyle olan hiç bir eşya ve hadise hakkında hüküm ve karar verilemez.

c. "Her işin başında teberrüken besmele çekmek gerekir." deriz. Halbuki besmele çekmek de bir iştir. Öyle ise "Ona da ayrı bir besmele çekmek gerekir." demeyiz. Aksi taktirde hiç bir zaman başa varamayız. Çünkü çekilen besmele, kendisi için de geçerli olup, bununla aynı zamanda kendisi için de besmele çekilmiş oluyor.

8. Böyle bir kısım şeytani vesveselerin ortaya atılması, aslında Rasul-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem)in bir mucizesidir. Zira Rasul-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde bu ümmetin pek çoğunun yahudi ve hristiyanla manalı-manasız her hususta, adım adım ve karış karış takip ve taklit edeceklerini ifade buyurmuş ve bu hususta ümmetini uyarmışlardır.

Ve hadise o günden beri aynen Onun haber verdiği şekilde cereyan etmektedir.

Evet, bu ve buna benzer fikirler ve vesveseler esasen Müslümanlardan çıkma değildir. Bütün bu fikirler, dış dünyamızdan yani yahudî ve hristiyanlık aleminden, özellikle her şeyi maddede gören ve mana diye bir şey kabul etmeyen ve kafası dar olduğundan ötürü Yüce Mevlâ'nın ezeli ve ebedi olduğunu bir türlü kabul edemeyip O'nu yaratıklara benzetmeye yeltenen küfür dünyasından ithal edilen kuruntular ve vesveselerdir. Fakat, bu gibi çarpık fikirler maalesef az da olsa bazı müslümanların zihin ve hayal pazarlarında müşteri bulmakta veya en azından seyirci çekmektedir ki, bunlar bazı Müslümanların akıllarını da rahatlıkla çelebilmektedir.,

9. Bazı yahudiler Rasul-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek; "Mahlûkâtı kim yarattı? Hakk'ı kim yarattı?" diye sordular. Akabinde İhlâs suresi nazil oldu. Bu hususta geniş bilgi edinmek isteyenler İhlâs Suresinin tefsirine bakabilirler.

10. Hem her hangi bir vesveseye mâruz kaldığımızda, o anda takınacağımız tavır ve göstereceğimiz muamele hakkında, Kur'ân-ı Hakim bizleri gayet veciz bir şekilde şöyle ikaz ve irşad etmektedir:

"*Her ne zaman şeytandan* (Allah'ın emir ve rızasına aykırı olarak) *bir vesvese* (gelip) *seni gıdıklayacak olursa*, (her hangi bir vesveseye maruz kalırsan) *hemen Allah'a sığın*, (Çünkü) *O, şüphesiz Semî* (her şeyi olduğu gibi duaları da gereği gibi işiten ve icabet eden)*dir*, *Alîm* (her şeyi gereği gibi bilen)*dir*. (Allah'tan) *gerçekten sakınanlar*, *kendilerine şeytandan* (gelen) *bir hayal sinyali iliştiği zaman, hemen* (Allah'ın büyüklüğünü, emir ve yasaklarını ve O'na sığınılması gerektiğini) *düşünüp hatırlarlar ve artık onlar derhal kendilerini toparlayıp gözlerini açmış* (dikkat kesilmiş) *kimselerdir.*" (Araf sûresi, 200-201)

Rasulüllah (sallallahu aleyhi ve sellem) de, bir hâdis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır: “*Sizden herhangi birinize şeytan gelir de*; (şunu) *böyle kim yarattı*? (şunu) *böyle kim yarattı*? Nihayet *Rabbi’ni kim yarattı*? *diye vesvese verir, işte şeytanın vesvesesi Rabbinize kadar ulaşınca, vesveseye düşen kişi hemen* (Eûzü billahi mineşşeytanir racîm, deyip) *Allah’a sığınsın ve vesveseye son versin.*” (Buhârî, bed’ül halk: 11)

İşte bu gibi ayet-i kerimeler ve hâdis-i şerifler, aslında “Allah’ı kim yarattı.” sorusuna açıkça cevap vermektedir. Ve tenbih ediliyor ki, bu türlü çarpık fikirlere mâruz kalan kimse Allah’a sığınsın, şeytanın bile emrinde olduğu Yüce kuvvete ve engin rahmete iltica etsin ve böyle şeyler düşünmekten ve onlarla uğraşmaktan vazgeçsin. Çünkü arı kovanını karıştırdıkça, arıların hücuma geçmesi ve kurumaya yüz tutmuş bir pisliği karıştırdıkça, kokusunun yayılıp görünümünün mide bulandırması gibi, insan böyle saptırıcı ve şîrâzeden çıkarıcı vesveseleri kurcaladıkça, şeytan onun yakasını bırakmaz ve artık insan da ondan kolay kolay kurtulamaz. Kurtulmanın çaresi şeytanla pazarlığa girmeyi ve vesvesesi ile uğraşmayı bırakmak, şeytanın desiselerine ehemmiyet vermemek ve tuzaklarına karşı daima uyanık ve dikkatli olmaktır.

11. Rasulüllah (sallallahu aleyhi ve sellem)’e “*Şu Allah mahlûkatı yaratandır. Peki Allah’ı kim yarattı*?” denilince; O cevap olarak Hâdid suresinin üçüncü ayeti olan, “*O, Evvel* (Her şeyden önce var olan)’*dır, Ahir* (her şeyin fani olmasından sonra baki kalan)’dır, Zâhir (varlığı, değişik ve pek çok delillerle güneşten bile daha açık olan) *dır ve Bâtın* (akılların idrak edemediği ve Zât’ının hakikati bilinmeyenedir. *Ve O, her şeyi gereği gibi bilendir.*” ayet-i kerimesini okumayı irşad buyurmuşlardı. (Zâdül-Meâd: 2/39)

Bu konuyu bitirirken; bu gibi imanla ilgili meselelerin ulu orta bir şekilde tartışılmamasıyla ilgili olarak bir prensibi arz etmek gerekmektedir.

Günümüzde, pek çok kimse, iman ve İslam ile ilgili meseleler hakkında ileri geri konuşmakta ve bilerek bilmeyerek işin münâkaşasını yapmaktadır. Halbuki özellikle imanla ilgili meselelerin küfür ve dalalet içinde bulunan kimselerle tartışmalı bir şekilde konuşulması gayet sakıncalı olup, o gibi meselelerde tartışmalardan şiddetle sakınmak ve kaçınmak gerekir. Zira şunu iyi bilmeli ki, iman Yüce Allah'ın insanın kalbinde yakıp parlattığı bir nurdur. Şayet kişinin bu iman nurundan nasibi yoksa kendisine ne anlatılırsa anlatılsın; o nur, onun içine girip asla yanmaz ve orayı parlatmaz. Öyle ise, imana dair olan meseleler münakaşa tarzında değil; nasihat veya sohbet tarzında anlatılmalıdır. Hem bu gibi münazaralarda muhatabı iknâ etmek için özellikle iki şart vardır.

a. Hasmın fikir ve kanaat bakımından tarafsız davranıp, konuşulan sözlere ve serd edilen fikirlere ihtiyaç duyarak değer vermesi ve konuşulanlar dinlemesi lazımdır. Şayet ona, bazı şeyler anlatılırken o neyi soracağını düşünür ve anlatılanları dinlemezse, haliyle neticede onların faydasını göremez. O halde, meselelerin takdimi ve İslâm'ın telkini, diğer bir ifade ile tebliğ ve irşad vazifesi sohbet tarzında olmalı iman ve küfrün neticeleri itibarı ile kazandırdıklarının muvazenesini yapmalı, her iki tarafta yetişen ilim, fikir ve ahlak adamlarının millete neler vâd ettikleri ve bunların neler yapıp yapmadıkları üzerine dikkatleri çekmeli ve özellikle de küfürde ve her türlü sefahette bir cehennem tohumunun saklandığını, imanda ve her türlü ibadet ve itaatte ise bir cennet meyvesi bulunduğunu göstermek tarzında ve mutlaka sohbet havası içerisinde yapılmalıdır.

b. Bizim, Cenab-ı Hakk'ın rahmet, hidayet ve inayetini düşünmeden ve O'nu vesile kılmadan sadece nefsimiz itibariyle ve

bir kısım parlak fikirler, kuvvetli deliller ve cerbezeli diyalektiklerle karşımızdakini iknâ etme ve yola getirme düşüncesinden kurtulmamız lazımdır. Evet, insanları Allah'a ve O'nun yüce emirlerine davet ederken, bu kudsi daveti mutlaka Yüce Allah hesabına yapmamız gerekiyor. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de nazil olan ilk ayet-i kerimede de "*Yaratan Rabbi'nin adıyla oku*" buyurulmuştur. Yani, Allah namına oku ve okut. O'nun adıyla anla ve anlat. O'nun hesabiyle bak ve düşün. O'nun emir ve rızasıyla öğren ve amel et. Hasılı; Allah için ol. Vesselam...

Sünnet-i Seniye dairesinde ve sırat-ı müstakim istikametinde bize fazlıyla hak ve hakikatleri duyuran ve bizi rahmetiyle hidayete erdiren Yüce Allah'a binlerce hamd-ü senalar olsun. Şayet O bizi hidayete erdirmeseydi, biz asla tevhid nurunu göremez, hidayeti bulamaz ve hidayeti ayakta tutan amel ve hizmetlerden hiç haberimiz olmazdı.

* * *

İLİM VE İRADE SIFATLARININ BAZI DELİLLERİ

1. İlim Sıfatının Bazı Delilleri:

Allah'ın ilim sıfatının hadsiz delilleri vardır. Bunlar içinde en geniş olanlardan birisi şudur:

Şu kâinatta, görünen fiil ve icraatlar şehadet ettiği gibi, dilediği zamanda ve dilediği şekilde tasarruf eden, yoku var eden ve varı yok eden Yüce Yaratıcının her tarafı kuşatan bir ilmi vardır. O ilim, onun zâtının çok önemli bir özelliği olup O'ndan asla ayrılmaz. Ayrılması da aklen dahi muhâl ve mümtenidir. Nasıl ki güneşin zâtı bulunup da ışığı bulunmaması düşünülemez; öyle de şu muntazam yaratıkları hikmetli bir şekilde yoktan var eden Yüce Zât'ın ezeli ilminin, O'ndan ayrılması ve O Zât'ın bir an için bile olsun ilimsiz düşünülmesi, ondan binlerce derece daha muhaldir. Çünkü her tarafı kuşatan ve hiçbir şeyin dışında kalmadığı şu ihâtalı ilim, O Yüce Zât'a hikmetinin gereği olarak lâzım olduğu gibi, taalluk ve tecelli etmesi cihetiyle de her şeye dâhi lazımdır.

Öyle ise her hangi bir şeyin ondan gizlenmesi mümkün değildir. Güneş karşısında perdesiz ve engelsiz bir halde bulunan şu yeryüzündeki eşyanın güneşi görmemesi ve ondan gizlenmesi muhâl olduğu gibi, o celal ve kemal sahibi olan Yüce Allah'ın ezeli ve ebedi ilminin perdesiz ve engelsiz olan parlak nuruna

karşı da herhangi bir şeyin gizlenmesi, ondan bin derece daha muhâldir. Çünkü huzur var. Yani Yüce Allah ilim, irade, rahmet, kudret ve hikmet gibi sıfatlarıyla her yerde hazır ve nâzırdır. Bu itibarla da her şey O'nun huzurunda ve nazar dairesindedir.

Şu cansız güneş, şu aciz insan ve şu şuursuz röntgen ışınları gibi ışıkla ilgisi olan bir kısım varlıklar ve eserler, hâdis, nâkıs ve ârızî oldukları halde, onların ışıkları, karşılarında bulunan her şeyi görüp nüfuz ediyorlarsa; elbette Zâtı vâcib, muhit ve ezeli olan bir ilmin nurundan hiçbir şey gizlenemez ve onun haricinde kalamaz. Şu hakikate işaret eden hesapsız alametler ve işaretler vardır. Mesela:

* Bütün varlıklarda görünen sayısız hikmetler ve maslahatlar, o ilme işaret eder. Çünkü hikmet ile iş görmek ve o işin neticesindeki faydaları gözeterek iş yapmak, ancak ihatalı bir ilim ile olur.

* Hem her biri ciddi birer ölçü içindeki bütün intizamlı varlıklar ve her biri birer intizam içindeki bütün ölçülü şekiller ve dengeli suretler, o ihatalı ilme işaret eder. Çünkü intizam ile iş görmek, ancak ilim ile olur. Ölçü ve tartı ile dengeli ve sanatlı bir şekilde iş yapan bir Yüce Zât, elbette o işinin ehli olarak ve bilerek yapar.

* Hem bütün mevcudatta görünen muntazam ve dengeli ölçüler, hikmet ve maslahata göre biçilmiş şekiller verimli vaziyetler ve sevimli suretler, onların gayet isabetli bir kâzanın düsturuyla ve mükemmel bir kaderin pergeliyle tanzim edilmiş olduklarını gösterdiği gibi, her tarafı kuşatan ezeli ve ebedi bir ilmi de kör olmayanlara gösterir. Yeter ki, insanda az da olsa görecek bir göz olsun.

Evet eşyaya ayrı ayrı muntazam suretler vermek, her şeyin hayatına faydalı olacak olan şeyleri ve vücuduna en uygun olan

ve onun özelliği sayılabilecek bir şekil vermek, elbette ki ancak ihatalı bir ilim ile olur, başka türlü olamaz.

*Hem Yüce Allah'ın yarattığı bütün sanatlı eserlerin de gezegenlerden tut, ta alyuvarlara ve akyuvarlara kadar büyük olsun küçük olsun her şeyde gayet düzgün bir ölçü ve çok dengeli bir nizam vardır. İşte bu husus Yüce Yaratıcı'nın, her şeyin içini ve dışını kuşatan ezeli ilmine delalet eder ve o ilmi gösterir. Mesela: Bir sineğin veya bir insanın uzuvları ve duyguları, hatta cesedinin değişik hücrecikleri ve kanındaki alyuvarları ve akyuvarları, o derece hassas bir mizan ve ince bir ölçü ile yerleştirilmiş, bunlar bir cesette o derece birbirine dengeli ve uygun bir şekilde konulmuş ve bunlara o derece muntazam bir uygunluk verilmiştir, sonsuz bir ilme sahip olmayan bir Zât'ın onlara o vaziyetleri vermesinin hiçbir şekilde imkan ve ihtimali yoktur.

* Hem bütün canlılara, her birisine layık bir tarzda, en münasip bir vakitte ve hiç beklemediği bir yerde rızklarını vermek, ancak ihatalı bir ilim ile olur; başka türlü olamaz. Çünkü rızkı gönderen Zât, önce rızka muhtaç olanları tanıyacak, onların durumlarına muttali olacak, vaktini bilecek ve ihtiyaçlarını idrak edecek ki, muhtaç oldukları rızkı onlara en uygun bir şekilde verebilsin.

* Hem bütün canlıların, gizlilik esasıyla yürütülen, ama bununla birlikte belirli bir kanuna bağlı olan yaşama müddetleri, ecelleri ve ölümleri, elbette ki her tarafı kuşatan ihâtâlı bir ilmi göstermektedir. Çünkü teker teker bütün fertlerin ömürleri ve ecelleri durumlarına göre saat, gün veya yıl olarak her ne kadar belirli değilse de, o fertlerin teşkil ettikleri bütün taifelerin ömürleri ve ecelleri, iki sınır ortasında tespit edilmiş ve sınırlandırılmış olup bellidir. İşte bir taifenin ölmesinin arkasında, o taifenin vazifesini devam ettirecek olan neticesinin, meyvesinin, çekirdeğinin ve tohumunun muhafaza edilmesi ve zamanı gelin-

ce onların yeniden bir taze hayata dönüştürülmesi, elbette ki o ihatalı ilmi göstermektedir.

* Hem gözle görülen sayısız yardımlar ezeli bir ilme işâret eder. Çünkü yardım elini uzâtarak şefkat ve lütufla iş gören bir Zât, elbette ki yaptığı işi en ince detaylarına varıncaya kadar biliyor ve bilerek iş yapıyor demektir.

Hem bütün varlıkları içine alan ve her bir varlığa layık bir surette gelen sonsuz bir rahmetin yaratıkların imdadına koşması, elbette ki çok geniş bir rahmet dairesi içinde son derece ihatalı bir ilmi göstermektedir. Mesela: Bütün canlıların yavrucuklarını gıdalı süt ile besleyen bir Zât, o yavrucukları tanıyor, ihtiyaçlarını biliyor, sonra onlara şefkat elini uzâtıyor demektir. Hem zeminin suya muhtaç olan bitkilerine yağmur ile imdatlarına koşan bir Zât, o bitkilerin durumunu görüyor ve yağmurun onlara lüzumunu biliyor, sonra onlara şefkatle yardımını gönderiyor demektir. İşte her tarafı kuşatan hikmetli ve inayetli rahmetin bütün bu hadsiz cilveleri, elbette ki ihatalı bir ilmi göstermektedir.

* Hem bütün eşyanın sanatlı, ziynetli ve sevimli olması hususunda gösterilen titizlik, ihatalı bir ilmi göstermektedir. Çünkü imkan ve ihtimal içinde olan binlerce intizamlı, ziynetli ve sanatlı şekil ve suretten, o yaratığın ruhuna ve vazifesine en uygun olan hikmetli bir şekli ve bir vaziyeti seçmek ve yaptığı işi muhataplarına beğendirecek şekilde onu güzelce süsleyerek yapmak, ancak ihatalı ve derin bir ilim ile olur. Başka türlü olması mümkün değildir. İşte bu tarz bir tercihin, seçimin ve güzel yapmanın bütün eşyada farklı ama son derece sevimli bir tarzda görülmesi, her tarafı kuşatan ihatalı bir ilmi göstermektedir.

* Hem eşyanın yaratılmasında görülen kolaylık, sonsuz ve geniş bir ilmi gösterir. Çünkü bir işi kolayca yapmak, ilim ve maharetli olmakla doğru orantılıdır. Yani bir kişi, eline aldığı işi ne kadar iyi bilirse ve o işin ne kadar ehli ise, o işi o derece kolay ya-

par. İşte her biri birer sanat mucizesi olan mevcudata bu kolaylık sırrı ile ve bu prensip ile baktığımızda, onların akıllara durgunluk verecek bir derecede gayet kolaylıkla, külfetsiz olarak ve kısa bir zamanda; ama bununla birlikte fevkalade mükemmel bir surette yaratıldıklarını görürüz. Demek ilmiyle her şeyi bilen bir Yüce Zât var ki, o ihatalı ilmi sayesinde bütün bu işleri gayet kolaylıkla yapmaktadır.

İşte yukarıda verilen örnekler gibi binlerce âlâmet ve delil vardır ki, bütün bunlar şu kâinatta tasarruf eden Yüce Zâtın her şeyi kuşatan bir geniş ilminin olduğunu ve o ilmiyle her şeyi en ince detaylarına ve en gizli özelliklerine varıncaya kadar bildiğini göstermektedir. Böyle bir Zât ise, elbette ki insanları ve insanların gizli ve açık bütün amellerini görür, insanların neye layık ve müstahak olduklarını gayet iyi bilir ve hikmet ve rahmetinin gereğine göre onlara muamele eder ve edecektir.

İşte ey insan! Aklını başına al, dikkat et! Nasıl Yüce bir Zât'ın, ezeli ilmiyle her yerde hazır ve nâzır olduğunu ve senin her şeyinden haberdar olduğunu bil ve ayıl!..

* * *

2. İlim ile İrade Arasında Bulunan Ciddi Alâka:

İlim ile irade arasında birbirinden ayrılmaz derecede bir münasebet vardır. Öyle ki, yalnız ilim kâfi değildir, irade dahi lâzımdır. Çünkü ilimsiz bir irade düşünülemeyeceği gibi, iradesiz bir ilmin düşünülmesi de o ilim için ciddi bir eksikliktir. Nitekim bir şeyin yaratılmasında irade olmazsa, ilim veya kudret o şeyin yaratılmasında tek başına kâfi gelmez. İşte bundan ötürüdür ki, bütün mevcudat ihatalı ve ezeli bir ilme delalet ve şehadet ettikleri gibi, aynı zamanda o ilim ile muttasıf olan Yüce Yaratıcının külli ve engelsiz iradesine dâhi delalet ve şehadet ederler. Şöyle ki:

Her bir şeyin, özellikle de her bir canlının pek çok karışık ihtimaller içinde belirli bir ihtimal ile ve pek çok çıkmaz yollar içinde çıkar bir yol ile diğerlerinden farklı bir şekilde yaratılması, pek çok imkanlar içinde kendisine gayet muntazam bir şahsiyet, hususi bir karakter ve özel bir sîma verilmesi, pek çok yönden külli bir iradeyi gösterir. Evet karışık ve yeknesak olan ve sel gibi ölçüsüz akan bir kısım cansız unsurlardan bir şeye hassas bir ölçü ile, nazik bir tartı ile, gayet ince bir intizam ile ve nazenin bir nizam ile ölçülü bir şeklin ve seçkin bir belirtinin verilmesi, ancak bir külli irade ile mümkündür. Başka türlü olması mümkün değildir. Çünkü hadsiz vaziyetler içinde bir vaziyeti tercih edip seçmek, ancak bilinçli bir tahsis, bir tercih, bir kast ve bir irade ile olabilir ve o vaziyet bilerek ve isteyerek tahsis edilip seçilebilir.

Tahsis ise, bir tahsis edeni ve tercih dahi bir tercih edeni gösterir ve gerektirir. Bu tahsis ve tercih edici ise iradedir. Mesela: İnsan gibi yüzlerce muhtelif cihaz ve aletlerin makinesi durumunda olan bir varlığın, bir katre sudan yaratılması, muhtelif pek çok uzuvları bulunan bir kuşun, basit bir yumurtadan var edilmesi ve değişik pek çok kısımlara ayrılan bir ağacın, basit bir çekirdekten icad edilmesi gibi tahsisler ve tercihler, sonsuz bir kudrete ve ihatalı bir ilme şehadet ettikleri gibi, aynı zamanda gayet katı bir tarzda onların Yüce Sâni'inde külli bir iradenin olduğuna da delalet ederler. Yani bütün bunlar, Yüce bir Yaratıcı'nın külli iradesi ve dilemesiyle, o yaratığın her şeyini tahsis ve tercih ettiğini ve o engelsiz iradesiyle ile o yaratığın her uzvuna, her kısmına ve her hareketine ayrı ve özel bir şekil verdiğini ve ona özel ayrı bir elbise giydirdiğini gösterir. Hem bütün bunlar yine gösterir ki, O'nun iradesinin engelsiz bir şekilde her şeye nüfuzu var.

* * *

3. Hikmetli Fiiller ve Manalı Sanatlar O'nu Gösteriyorlar:

Başta inek ve deve, keçi ve koyun olmak üzere süt fabrikaları hükmünde bulunan bütün validelerin memelerinde, kan ve fışkı içinde bulaştırmadan ve bulandırmadan ve onlara bütün bütün muhalif olarak halis, temiz, sade, gıdalı, hoş ve beyaz bir sütü koymak, özellikle de yavrularına karşı o sütten daha hoş ve daha şirin, daha tatlı ve daha kıymetli olan ve tamamen fedakarlığa dayalı bulunan bir şefkati o validelerin sinelerine yerleştirmek, elbette ki son derece geniş bir rahmet ve bir hikmetin, ihâtalı bir ilim ve kudretin, külli bir irade ve dikkatin eseridir. Yani bunlar, karışık tesadüflerin, karıştırıcı unsurların ve kör kuvvetlerin hiçbir cihetle işleri ve eserleri olamaz.

İşte böyle gayet mu'cizeli ve hikmetli olan bu ilahi fiillerin ve Rabbani sanatların, bütün yeryüzünde yüz binlerce çeşitlerin ve hadsiz validelerin sinelerinde ve memelerinde aynı anda, aynı tarzda, aynı hikmet ve aynı dikkat ile meydana gelmesi, elbette ki açıkça yüce vahdeti ve tevhid gerçeğini isbat eder.

Evet bütün canlıların sahip oldukları önemli temel uzuvlarda birbirlerine benzemeleri ve temel özelliklerde vahdet mührünü göstermeleri, bütün canlıların yaratıcılarının aynı Zât ve o Zâtın da bir olduğunu gösterdiği gibi, o canlıların ayrı ayrı şahsiyetlere ve karakterlere sahip olmaları ve sîmalarında kendilerine ait farklı farklı hikmetli belirtilerin bulunması da, onları yoktan var eden Yüce Yaratıcı'nın bütün işlerinde muhtar ve iradesinin külli olduğuna ve istediğini dilediği şekilde yapma iradesine sahip bulunduğuna açıkça delalet eder. Evet Yüce Allah istediğini yapar; O'nu engelleyecek yoktur. İstemediğini de yapmaz; O'nu icbar edecek yoktur. Evet Allah kast ve irade ile iş görür ve O'nun iradesine hiçbir engel yoktur.

Madem ilahi ilme ve rabbani iradeye varlıkların halleri ve özellikleri sayısınca delalet ve şehadetler vardır. Elbette bir kı-

sım filozofların ilahi iradeyi nefy etmeye, bir kısım bidat ehlinin kaderi înkar etmeye, bir kısım sapıkların, Cenab-ı Hakk'ın ilmini cüz'i şeylere taalluk etmediğini iddia etmeye ve bir kısım tabiatçıların bazı varlıkları tabiat ve esbaba isnad etmeye kalkışmaları, yaratıkların hareketleri ve özellikleri sayısınca katmerli bir yalan, çirkin bir iftira, korkunç bir dalalet ve hezeyan dolu bir divaneliktir. Çünkü sadık ve musaddak olan bunca sayısız şehadetleri yalanlamaya kalkışan bir kimse, hadsiz bir yalancılık işlemiş olur. Ve artık o büyük bir yalancı ve korkunç bir iftiracıdır.

* * *

İLÂHİ RAHMETİN ENGİNLİĞİ

1.Eşyanın İnsanın Emrine Verilmesindeki Hikmet:

Yüce Allah, ihsan ettiği enfüsî ve afaki, maddî ve manevî nimet ve lütuflarıyla ihsan ve ikramlarıyla bir taraftan kendisini bize sonsuz olan rahmetiyle tanıtırken, diğer taraftan da bizim kendisini tanımamızı istiyor.

Evet bizimle ilgili olarak iç alemimizde olsun dış alemimizde olsun cereyan eden Rabbani icraata bilinçli ve istekli bir müşteri hüviyetiyle baktığımızda Cenab-ı Hakk'ın insanlarla alâkalı olarak yaptığı icraatında, yarattığı eşyada ve meydana getirdiği hadiselerde özellikle şu iki şeyi tâkip ettiğini ve bu iki şeyi göstermek ve bakışlarımızı onlara çekmek suretiyle kendisinin bizi tanıdığını ve kendisini bize tanıttırmak ve sevdirmek istediğini görüyoruz.

a. Cenab-ı Hak, bizlere yaptığı şefkat ve merhamet dolu muamele ile, yani bizlere bir kısım lütuf ve ihsanlarda bulunmak suretiyle, bizi tanıdığını ve bizim her halimize nigehbân olduğunu ve er geç bize rahmetiyle muamelede bulunacağını gösteriyor ve bununla kendisini bizlere tanıtıyor.

b. Cenab-ı Hak, azametli ve haşmetli icraatta bulunmak suretiyle, gerek kuvvet gerekse rahmet noktasında, gerek ilim gerekse irade noktasında, gerek hayat verme gerekse öldürme noktasında her şeyden çok daha büyük olduğunu bildiriyor, icraatın-

daki azamet, izzet ve kudretini gösteren delillerle azametli bir kibriyaya ve haşmetli bir saltanata sahip olduğunu gösteriyor ve kendisini bizlere böyle tanıtıyor.

İşte Yüce Allah, rahmet ve azamet dolu olan bu iki tür muamele ile "beyn'el havfi ve'recâ" "korku ve ümit ortasmda bulunma" halini gösteriyor ve bizden böyle bir hale ve anlayışa sahip olmamızı istediğini bildiriyor. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şu mealdeki ayetler bu gerçeği apaçık bir şekilde ortaya koymaktadır:

"*O Rabbiniz ki, yeryüzünü size bir döşek, göğü de bir kubbe yaptı. Gökten yağmur indirip, onunla size rızık olarak çeşitli mahsuller çıkardı. Öyle ise gerçeği bilip dururken sakın Rabbinize eşler koşmayın.*" (Bakara sûresi, 22)

"*Allah gökleri ve yeri yaratandır. Gökten yağmur indirip size rızık olsun diye, onunla türlü türlü meyveler, ürünler çıkarandır. İzni ile denizde dolaşmak üzere gemileri size râm edendir, akan suları sizin hizmetinize verendir. Ve aynı zamanda O, ölçülü ve düzenli seyirlerini yapan Güneş ile ayı size âmade kılmış ve gece ile gündüzü de sizin istifadenize vermiştir.*" (İbrahim sûresi, 32-33)

"*O, rahmetinin eseri olarak gece ile gündüzü var etti ki, geceleyin istirahat edesiniz, gündüzün de hayatınız için çalışıp Allah'ın fazlından nasibinizi arayasınız ve O'nun nimetlerine şükredesiniz.*"

İşte bu gibi ayet-i kerimeler, bir taraftan Cenab-ı Hakk'ın azametli kibriyasını ve haşmetli saltanatını ve her şeye gücü yettiğini ifade ettikleri gibi, diğer taraftan O'nun bize olan ihsanlarından en büyüklerini gayet veciz bir şekilde ifade ediyor ve bununla özet olarak şunu demek istiyorlar:

Ey insanlar, göklerin ve yerlerin Rabbi, Maliki ve Sahibi Allah'tır. Çevrenize dikkatle baktığınızda Yüce Allah'ın her şeyi emrinize ve istifadenize verdiğini göreceksiniz. O, bütün rahmet, kudret ve hikmet eserleriyle kendini sizlere tanıtmak isti-

yor. Öyle ise siz de O'nu tanıyınız ve bunca nimetlerine karşı şükür ve itaatle mukabelede bulununuz.

Peki insanla ilgili olan bu muazzam hikmet ve inayet hakikati nasıl gerçekleşiyor?

Eşyanın insanların ihtiyaçlarını karşılamaları ancak şu üç haletten birisiyle mümkündür.

Ya şu kâinatın tümü insanı tanıyor ve onun ihtiyaçlarını biliyor. Halbuki kör, sağır ve şuursuz olan tabiat, insanı ve insanın ihtiyaçlarını nereden ve nasıl bilebilir?

Ya insan kendi kudretiyle, ilmiyle ve iradesiyle eşya ye hadiseleri emrinde çalıştırıyor; halbuki insanın böyle bir hakimiyet sağlaması için her tarafı kuşatan bir ilme, her şeye gücü yeten sonsuz bir kudrete ve engel tanımayan külli bir iradeye sahip olması gerekir. Böyle çaplı bir hakimiyet ve üstünlük nerede, kendisi her şeye muhtaç olan, vücuduna giren bir mikrobu tespit etmekten veya bir sineğin hakkından gelmekten bile âciz olan bir insan nerede?

Veya bütün bunlar, eşya ve hadiselerin perde arkasında sonsuz bir kudret, her şeyi kuşatan bir ilim, hiçbir engel tanımayan bir irade ve her şeyi içine alan umumi bir hikmet sayesinde olmakta ve bu yüce sıfatlara sahip Yüce bir Zât tarafından bu işler yürütülmekte, bu yardımlar gerçekleşmekte ve bu faydalar sağlanmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak Sa'dî-i Şirâzî şöyle diyor:

Ebr-u bâd-ü meh ve Hurşîd-ü felek der kârend

Ta tû nânî bekeff-i ârî ve begaflet nehor

Yani, kâinatta külli unsurlar ve çaplı sebepler hikmet ve inayet dairesinde insanın etrafında toplanmışlardır. Öyle ki, insanın bir parça ekmek yemesini ve bir damla su içmesini temin etmek için, insanın ihtiyaçlarını bir an önce karşılamak ve onun huzurunu sağlamak için adeta her şeyin var gücüyle koşturmakta olduğu görülmektedir, bu gerçeği her halde hiç kimse înkar edemez.

İşte ey insan, bütün varlıkların yardım ellerini sana doğru uzattıran ve senin ihtiyaçlarını zamanında gördüren hakiki fâil ve gerçek sebep, senin kudretin ve ilmin değildir. Her şeyde olduğu gibi bu hususta da hakiki fâil ve gerçek sebep, senin son derece âciz ve zayıf oluşun sebebiyle acınacak bir derecede olan perişanlığını, engin rahmetine vesile olarak yaratan ve senin bu perişan vaziyetini bilen, sana şefkat edip acıyan ve rahmeti sonsuz olan Cenab-ı Erham'ür Râhimîn'dir.

Evet insana acıyan ve insanın ihtiyaçlarını halleden O Allah'tır ki, güneş ne ayı, ışık ve havayı, gündüz ve geceyi, unsur ve madenleri, rüzgâr ve bulutları, bitki ve hayvanları, atmosfer ve asiri, gök ve yerleri, kara ve denizleri, dağ ve dereleri, ova ve sahraları, göl ve ırmakları, bağ ve bahçeleri, kır ve ormanları ve bunlar gibi daha nice sayısız şeyleri insanın emrine ve istifadesine vermiştir.

* * *

2. İlâhî Rahmetin Hitabı:

Bir ağacın bütün heyetiyle meyvesine müteveccih olduğu gibi, bütün kâinatın da insana ve insanın istifadesine müteveccih olduğunu görüyoruz. Acaba bütün kâinatı bütün heyetiyle insana yönelten ve onu insan için koşturan sebep nedir ve rahmetiyle her tarafı kuşatan Yüce Allah, bu icraatıyla ne demek istiyor ve bizden ne talep ediyor? İşte onları bize yönelten Yüce Allah'ın sonsuz rahmeti ve ihsanıdır. Ve Yüce Allah, bütün bu rahmet ve ihsan dolu icraatını kendisini bize tanıtmak ve bizim de kendisini tanımamız için yapıyor.

Evet Yüce Allah biz insanlara sayısız derecede fâzıl, lütuf, ihsan ve ikramlarda bulunmak suretiyle kendini sonsuz olan şefkatiyle tanıtmak istiyor ve bizi o şefkate iltica etmeye davet ediyor.

Hem haşmetli faaliyetlerde ve baş döndürücü icraatlarda bulunmakla kendini bize azametiyle tanıtmak istediği gibi, bizim

de kendisini O'na layık olan bir azametle tanımamızı ve azameti karşısında iki büklüm olup kulluktan ibaret olan haddimizi bilmemizi istiyor.

Hem bu tür, rahmet ve ihsan dolu muamelelerde bulunmakla, insanın O'nun mukaddes rububiyet ve faaliyetinin gayet güzel bir odak noktası, çok şirin bir merkezi ve en büyük bir nakşı olduğunu bütün aleme göstermek istiyor.

Hem bununla insanın diğer varlıklara göre olan büyük değerini, ehemmiyet ve kıymetini ve büyük şerefini bildirmek istiyor. Bütün bu zikredilen hakikatler güneş kadar parlak ve açıktır. Yeter ki, gaflet ve cehalet yüzünden bir kısım inat ve inhiraflar, insanı gerçekleri görmesine perde olmasın.

İşte bundan ötürüdür ki Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim'de, kullarını lütuf, mağfiret ve rahmetine karşı sürekli olarak ümitli olmaya çağırmıştır. İşte ummandan birkaç katre:

"*Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle*"

"*Rahmetim ise her şeyi kaplamıştır*" (A'raf sûresi, 156)

"*Ey kendilerine israfta bulunarak yazık eden kullarım*! (Pek çok günah işledik diye) *Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz ki O, bütün günahları bağışlar. Doğrusu Ğafûr* (çok bağışlayan), *Rahim* (çok merhamet eden) *ancak O'dur.*" (Zümer sûresi, 53)

"*De ki*: *Allah'ın fazlı ve rahmetiyle, evet sadece bununla sevinsinler.*" (Yûnus sûresi, 58),

"*Ayetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman de ki: Selam sizlere! Sizden kim bir günah işler de sonra ardından tövbe eder ve halini düzeltirse, onun Gafûr ve Rahim olduğunu bilsin diye, Rabbiniz merhamet etmeyi kendi Zâtına* (temel bir ilke olarak) *hükme bağlamıştır.*" (En'âm sûresi, 54)

İşte örnek olarak mealleri verilen bu ayetlerden ve rahmetle ilgili rivayet edilen pek çok hadisten anlaşılıyor ki, göklerin ve

yerlerin ve top yekun bütün alemlerin Rabbi ve Mâliki olan Yüce Allah'ın, yaratıklarına karşı rahmet ve şefkati ile muamele etmesi kendi şen'idir.

* * *

3. Rahmetin En Parlak Göründüğü Burçlar:

Yüce rahmeti daha güzel anlamak için onun tecelli ettiği bazı noktalara daha dikkatlice bakmak gerekir. İşte bunlardan bazıları:

1. Rahmet Burcunda:

"Ve O, (insanlar) *ümitlerini kestikten sonra yağmur indiren ve rahmetini her tarafa yayandır.*" (Şûra sûresi, 28)

Bu ayet-i kerime'nin de ifade ettiği gibi ilahi rahmetin kendini en görkemli bir şekilde gösterdiği husus, yağmurun yeryüzündeki bütün yaratıkların imdadına rahmet damlacıklarını yüklenerek koştuğu ve bundan ötürü de kendisi için "*Rahmet yağıyor*" dedirttiği o tatlı ve sevimli haldir.

Evet yağmur, rahmetin adeta cisim haline gelmiş olan öyle görkemli bir şeklidir ki, içinde taneleri sayısınca menfaatler, damlaları sayısınca rahmet cilveleri ve serpintileri kadar hikmetler bulunuyor. Hem o şirin ve latif ve mübarek katreler o kadar muntazam ve güzel yaratılıyor, özellikle de yaz mevsiminde gelen dolu o kadar ölçülü bir intizam ile gönderiliyor ve iniyor ki, fırtınalar ile çalkanan ve büyük şeyleri çarpıştıran şiddetli rüzgârlar dahi, onların muvâzene ve intizamlarını bozmuyorlar. Hem katreleri birbirine çarpıştırmıyor ve onları birleştirip zararlı kütleler meydana getirmiyorlar. Ayrıca hem çok hikmetli işlerde ve özellikle de canlılarda çalıştırılan ve aslında basit, camid ve şuursuz olan hidrojen-oksijen gibi iki basit maddeden meydana gelen bu koskoca su unsuru, yüz binlerce hikmetli ve şuurlu ve muhtelif hizmetlerde ve sanatlarda istihdam ediliyor. Demek bu tecessüm etmiş ve sırf rahmet olan yağmur, ancak

sonsuz rahmet ve şefkat sahibi olan Yüce Rahman-ı Rahim'in rahmet hazinesinden gönderiliyor ve semadan inişiyle de yukarıda meali verilen ayeti maddeten tefsir ediyor.

* * *

2. Rızık Burcunda:

Kerim bir Mün'im olan Yüce Allah'ın, yeryüzünü denizleriyle-karalarıyla, havasıyla-toprağıyla, suyuyla-ışığıyla yaratıklar için bir sofra halinde yaratıp onların önlerine serdiğini, ümitlerin tamamen kesildiği ve hiç beklenmedik bir anda yağmuru indirdiğini ve rahmetini alabildiğine geniş bir alana yaydığını, dilediğine dilediği şekilde çocuk bağışladığını ve doğumun akabinde çocuğa lazım olan gıdayı, o çocuğun rızkı olarak rahmet hazinesinden hemen gönderdiğini az bir dikkatle görüyoruz. İşte bütün bunlar, ilahi rahmetin kendisini rızık burcunda göstermesinin ifadesidir.

* * *

3. İnsanlık Burcunda:

Yüce Allah'ın insanı en güzel bir kıvamda, yani ruh, kalp, vicdan, akıl, his, iman ve haya sahibi olarak yaratması...

Hem kullarına karşı son derece merhametli ve şefkatli olması...

Hem insanı bu duygularla teçhiz ve tâdil ederek, ona maddi, manevi terakki ve tekamül yollarını göstermesi...

Hem şu kâinatta bulunan pek çok şeyin örneğini insanın mahiyetine koyması...

Hem insana, kendisine muhatap olma liyakatini bahşetmesi ve bu şerefli rütbeyi insanın önüne koyması... İşte bütün bunlar, ilahi rahmetin insanlık semasında ve burcunda görkemli bir şekilde tecelli ettiğini gösteriyor. Ve bizlerin de bakışlarımızı sık sık insanlık semasına çevirip O'nun engin rahmeti görmemizi ve o yüce rahmete layık olmaya çalışmamızı istiyor.

* * *

4. Hayat Burcunda:

Yüce Allah'ın, şu koskoca alemi bir nimet sofrası halinde insanın önüne koyması ve insanı o sofradan faydalanmaya muvaffak kılması...

İnsanın hayatını devam ettirmesi için bu alem sofrasından ve kâinat hazinesinden maddi ve manevi olarak en güzel bir şekilde istifade etmesi ve hayatından zevk alması için insana ruh ve kalp, akıl ve hayal, göz ve kulak, dil ve dudak, el ve ayak, mide ve bağırsak gibi latifeleri, duyguları ve uzuvları ihsan etmesi ve bunların hepsini o rahmet hazinesini açan sihirli ve kuvvetli birer anahtar hükmünde yaratması...

Bir canlının hayat noktasında sanki bütün alemden belirli ölçülerle sağılmış bir damla durumunda yaratılıp, sahip olduğu bazı özellikleri itibariyle şu koskoca kâinata küçük çekirdek, güzel bir örnek ve tatlı bir meyve olması... Mesela:

Bal arısınının pek çok şeye özet olarak yaratılması ve koskoca incir ağacının programını küçücük bir incir çekirdeğine yazılması...

Bir şeyin tohumuna ve bir ağacın çekirdeğine belirli vaziyetlerin bilinçli ve düzenli bir şekilde ve özetlenerek verilmesi ve o tohum ile o çekirdeğin onlardan çıkacak olan büyük gövdenin bütün parçalarıyla ciddi bir münasebet içerisinde bulunması...

İşte bütün bunlar, ilahi rahmetin hayat burcunda parlak bir şekilde tecelli ettiğini göstermektedir.

* * *

5. İman Burcunda:

İnsanın Yüce Allah tarafından kalbine konulan iman sayesinde gerek dünya gerekse ahiret alemlerinin sınırsız nur ve hediyelerinden nurlanıp feyiz alması.

İnsanın kalbinin binlerce âleme örnek ve pencere olarak yaratılması...

Şu alemin cevher dolu bir hazine şeklinde yaratılması ve bu hazineden istifade etmek için îman adındaki anahtarın insanın kalbine konulması..

Hem bahşettiği iman ve hidayet sayesinde ruhların ve vicdanların ta derinliklerinde kendi azametini, affını ve rahmetini duyurması ve af ile müsamahadan bir katre su ile imanlı ve samimi kullarının susuzluğunu gidermesi...

Hem bizleri daha dünyada iken Kur'ân'da, "*Ey insanlar, ey kullarım, ey inananlar, Bana ibadet edin.. Beni anın. Benden korkun.*" hitaplarına mazhar kılması ve namazda "Biz sadece sana kulluk yapar ve sadece senden yardim dileriz." gibi hitaplarla bizi yüce huzuruna kabul etmesi ve bizi yüce huzurla müşerref kılması.. işte bunlar da ilahi rahmetin imanla parlak bir şekilde doğmasının âlametleridir.

* * *

6. İslamiyet Burcunda:

Cenab-ı Hakk'ın görülen olsun görünmeyen olsun her iki alemin sonsuz hazinelerinden istifade etmek suretiyle ebedi kurtuluşa ermeleri için insanlara İslam Dinini indirmesi...

İnsanları eğri büğrü yollardan ve her türlü şaşkınlıktan kurtarmak üzere ve tamamen rahmet ve şefkatinin ifadesi olan bir kısım emir ve yasakları indirmesi...

İnsanlara her iki cihanın huzur ve mutluluğunu tekeffül eden ve her türlü aşırılıktan ve yobazlıktan uzak olan İslam ve istikamet yolunu göstermesi...

* * *

7. Terbiye Burcunda:

Yüce Allah'ın ruhlarımızı, nefislerimizi ve hislerimizi terbiye etmesi ve bunun için Peygamber göndermesi, kitap indirmesi ve her asırda mürşitler ihsan etmesi...

Özellikle şu fitne ve fesat asrında içlerinde bulunmakla kendimizi hem maddi felaketlere hem de manevi helaklere karşı daha da sağlam bir güven içerisinde göreceğimiz tertemiz bir çevre lutfetmesi...

Ve bizi Kitap ve Sünnet yolunda istîmal ve istihdam etmek suretiyle ruhlarımızı yüceltmesi ve ufkumuzu açması...

* * *

8. Af ve Mağfiret Burcunda:

Yüce Allah'ın kusur ve hatalarımızı affetmesi ve kötülüklerimizi örtmesi...

Engin rahmetiyle bütün günahkarları kuşatması ve bütün suçluları bağışlaması..

Yüce dergahına ümitle el açanları, elleri boş olarak geriye çevirmemesi ve o elleri kereminden doldurması...

İnsanların yaptıkları kötülüklerden pişmanlık duyup O'na yönelmeleri için tövbe kapısını hayatlarının son demlerine kadar açık tutması...

Hem de kabahat ve kusurlarımıza karşı Kerim'ül afüv ve cemîlüs'safh olarak, yani kusurlarımıza karşı müsamahada bulunmakla yetinmeyip, ayrıca ikramlarla ve taltiflerle mukabelede bulunması... Elbette ki ilahi rahmetin af ve mağfiret burcunda ne derece hâkim olduğunu gösteriyor.

Evet, "*Bizden O'na isyan, O'ndan bize af ve ikram.*"

Nitekim bizler özellikle de kadir gecesi gibi mübarek gecelerde "*Allah'ım, sen affi seversin; beni affet.*" diyor kusurlarımızın büyüklüğüne bakmadan O'nun engin rahmetine sığınıyor ve bizleri meccanen ve karşılıksız olarak affetmesini istiyoruz. O da yalvarışlarımıza icabet etmekle kendisinin ne derece "*Mu'tikurrikab ve mutlikulüsârâ; boyunları* (insanları) *azât eden ve esirleri serbest bırakan yüce bir Zât*" olduğunu gösteriyor. Evet, rahmet ve şefkat, Cenab-ı Hakkın en bâriz sıfatı olduğu gibi affetmek

de en fazla sevdiği fiildir. İşte bütün bunlar İlahi rahmetin af ve mağfiret burcunda tecelli etmesinin şahitleri ve delilleridir.

Öyle ise bizler de birbirimizi affedelim ki, hiç olmazsa bu vesile ile Yüce Mevla'nın bizi affetmesini istemeye yüzümüz olsun.

* * *

9. Şekûr Burcunda:

Yüce Allah, fazlının ve kereminin ifadesi olarak zerre kadar olan bir iyiliği kat kat artırıyor, küçük iyiliklere büyük sevaplar veriyor ve salih kullarının yaptıkları ameller içinde güzellik ve sağlamlık derecesine göre onlara bol bol mükafat veriyor. Mesela: Ramazan-ı şerifte farz olduğuna ve faziletine inanarak ve karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek sağlam ve yüce bir niyetle oruç tutan, teravih namazını kılan ve kadir gecesini ihya eden bir kulunun geçmiş günahlarını bağışlıyor, içinde harama karşı bir şehvet duymayan bir genci yüce katında bazı melekler derecesine yükseltiyor. Kendisine arzu ve iştiyakla yürüyerek gelen kuluna, kerem ve lütfu ile koşarak geliyor. Allah için zekatını veren veya başka şekilde karz-ı hasende bulunan kullarına verdiklerinin kat kat fazlasını onlara veriyor.

İşte bütün bunlar, ilahi rahmetin şekûr burcunda yani en güzel bir mukabelede bulunma burcunda tecelli etmesinin belirtileri ve delilleridir.

* * *

10. Zorda Kalanların İmdadına Koşma Burcunda:

Muztarların, yani zor ve sıkışık durumda kalanların imdadına koşma burcundaki rahmetin tecellisi çok daha başka, çok daha şirin ve çok daha tatlıdır. Çünkü:

Yardım isteyen her musibetzedeye hemen yardım ediliyor.

Rahmet ve izzet dergahına iltica edenler kurtuluşa eriyor.

İstekte bulunanlar iltifatla karşılanıyor ve ihtiyaçları hallediliyor.

En küçük bir canlının sesi işitiliyor ve derdine derman olunuyor.

Mazlumların haklarının zalimlerden, er geç alındığı görülüyor.

İşte çevresinde bu tür rahmet ve şefkat dolu manzaraları gören kimseler, bilhassa nefsinden bıkmış, dünya ziynetinden iğrenmiş ve ancak ebed ile tatmin olma seviyesine yükselmiş olan yüce ruhlar, Yüce Allah'ın biricik melce ve mence olduğunu özellikle de çok zor durumda kaldıkları sıkışık anlarda çok daha iyi anlıyorlar. O derece ki onlar,

"*Allah'ım sen çok bağışlayansın; ben ise günahkarım.*

Sen çok kuvvetlisin, ben ise isteyenim.

Sen cevap verensin; ben ise dua edenim.

Sen verensin, ben ise isteyenim."

diye yalvarmaya başlar başlamaz, yüce rahmetin kendilerini kucakladığını ve inayet elinin başlarını okşamaya başladığını vicdanlarında hissetmeye başlıyorlar.

İşte güneş ışığının karşısında bulunan her şeyi kaplaması ve her şeyin de o güneşi tanıtması gibi hem dünyayı hem de ahireti ve bütün içindekileri kaplamış olan bu engin ve sonsuz rahmet de, gayet yüce ve eşsiz olan engin bir rahmet sahibini gösteriyor, avazı çıktığı kadar bu yüce rahmet sahibini haykırıyor. O'nun her yerde hazır ve nâzır olduğunu bildiriyor ve bütün insanları ve cinleri O'nu tanımaya çağırıyor.

* * *

4. En Şerefli Rahmet Anları ve Bereket Kapıları:

Mübarek üç aylar, özellikle de ramazan-ı şerif ayı çok bereketi içeren feyizli bir rahmet mevsimidir. Bu aylar, öyle bir rahmet

ve kerem mevsimleridir ki, bu mevsimde adeta her şey fazl ve rahmetten, lütuf ve keremden dem vuruyor. Diller rahmet diyor, eller rahmet dileniyor, ruhlar rahmet solukluyor, gözler rahmet görüyor, kulaklar rahmet duyuyor ve insanlar hep rahmet görmek ve rahmet duymak istiyorlar. Melekler rahmet ve mağfiret diye yalvarıyor. Kalpler ve nabızlar "rahmet, rahmet" diye atıyor. Şakaklar rahmet ve şefkat diye zonkluyor. Kanlar rahmet ve inayet diye deveran ediyor. Irmaklar rahmet ve bereket diye cereyan ediyor, insanlar fazl ve rahmet diye inliyor...

Üç aylar özellikle de mübarek geceler, ilahi lütufların ufuklarımızı aydınlattığı, rahmet semasından gelen tebessümlerin ruhlarımızı sardığı, inayet elinin başımızı okşadığı ve pek çok dertlinin dertlerine derman ve hastalıklarına şifa bulduğu son derece feyizli ve bereketli zaman dilimleridir.

Böyle zamanlarda biz müslümanlara düşen husus, ilahi rahmetin, inayetin ve tebessümün coşku ile üzerimize yağmasına karşılık, bizim de azim ve kararlılıkla, aşk ve şevkle, arzu ve iştiyakla, ciddi bir kullukla ve İslam'ı neslimize anlatma gayretinde bulunmakla o engin rahmete mukabelede bulunmaya çalışmaktır. Evet bilhassa böyle mübarek geceleri dünya huzuru ve ahiret saadeti adına çok daha kalıcı ve çok daha verimli bir şekilde değerlendirmeliyiz.

Böyle mübarek gecelerin her tarafı aydınlatıcı nurundan yeterince faydalanmak için, gündüzü gece gibi gösteren gaflet ve cehalet perdelerini yırtmak ve onları ortadan kaldırmak gerekir. Sonra da bununla yetinmeyerek gözümüze dikkat ve merak gözlüklerini takmamız, bedenimize itaat ve ibadet gömleğini geçirmemiz ve ruhumuza da azim ve gayret adındaki hayat suyunu içirmemiz gerekir. Çünkü böyle günlerde herkes ve her şey, rahmet diyerek nefes alıyor, rahmet kapısına doğru koşuyor, rahmet tokmağıyla Yüce dergâhın kapısını çalıyor ve o rahmet kapısında sadece rahmet dileniyor. Hem öyle ki, ilahi rahmetten ve

Rabbani şefkatten ve meccani mağfiretten kucak dolusu kerem, lütuf ve ihsanlarla dolacağına inanarak ve karşılıksız kalmayacağına inanarak koşuyor. Evet bu mevsimde nerede ise bütün isimler unutuldu da, sadece Allah, Rahman, Rahim, Kerim, Afüv, Gaffar, Settar, Hannân ve Mennân gibi isimler zihinleri doldurmakta ve bütün zihinler bu isimlerle çalkalanmaktadır.

5. Yüce Rahmete Karşı Sürekli Hüsn-ü Zanda Bulunmak:

Saadet asrında göçebe Araplardan biri, yüce huzura gelip dedi ki:

“-*Ey Allah’ın Rasulü*! Kıyamet gününde, halkı kim hesaba çekecek?

Allah Rasulü (sallallahü aleyhi ve sellem)

-*Allah Azze ve Celle*;” diye cevap verdi. Bunun üzerine o kimse,

-Öyle ise Ka’be’nin Rabbine yemin olsun ki kurtulduk diye haykırdı. Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem)

“-*Nasıl kurtuldunuz ey A’râbî*?” diye sordu. A’rabî dedi ki:

“-Şüphesiz ki, Kerim olan Zât, gücü yettiğinde affeder, hesaba çektiğinde de müsamahalı davranır.

A’rabî’nin bu cevabı karşısında Allah Rasulü sallallahü aleyhi ve sellem;

- “*Sen bu işi iyi kavramışsın*” buyurdu ve şöyle devam etti:

- “*A’rabî çok doğru söyledi. Şunu iyi bilin ki, Yüce Allah’tan ikramı daha bol olan bir kerim yoktur. O, Ekram’ül Ekramin’dir.*”

Evet, sonsuz rahmet ve sayısız fazlıyla kendini kullarına tanıtan ve kullarının da kendisini tanımalarını bekleyen Yüce Allah, kullarını her halükarda affetmek istiyor ve bunun için izzetinin ve celalinin gereği olarak adeta bir kısım bahaneler yaratıyor.

Kullarını affa ve bağışlamaya davet ediyor. İçimize isteme aşkını ve şevkini veriyor; önce bize istetiyor, sonra da isteklerimizi yerine getiriyor. Artık O'ndan istemeyen ve isteme niyetinde olmayan nasipsizler düşünsünler ve akılsız olan başlarına yansınlar.

İşte mübarek üç aylar, mübarek geceler, mübarek cuma geceleri ve gündüzleri, özellikle de mübarek kadir gecesi böyle rahmet mevsimleri ve gufran anlarıdırlar. Cenab-ı Hak, bizleri böyle kıymetli zaman dilimlerini gereği gibi değerlendirmeye muvaffak kılsın ve mağfiret ile rahmetine eren sâlih kullar zümresine ilhak buyursun. Âmin...

İLAHİ AZAMET VE RABBANİ SALTANAT

1. Allah Büyüktür, Başka Büyük Yoktur.

"*Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O, her şeye vekildir. Göklerin ve yerin anahtarı O'nundur... Ama* (insanlar) *Allah'ı O'nun şanına layık bir surette takdîr edemediler*. (*O'nun kudret ve azametini hakkıyla bilemediler, O'nu hakimiyet ve üstünlüğüne layık bir şekilde tanıyamadılar, O'na layık olan tâzimi gösteremediler ve O'na gereği gibi kulluk edemediler.' Halbuki bütün arz kıyamet günü O'nun bir kabzasındadır* (mülkünde, kudretinde ve tasarrufundadır); *gökler de kudretiyle dürülmüşler* (olarak O'nun elinin içinde)*dir. O,* (onların) *ortak koşmakta oldukları şeylerden pek münezzeh ve pek yücedir*." (Zümer sûresi 62, 63 ve 67)

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), bir gün minberde, hutbe esnasında bu ayeti okumuş şöyle buyurmuşlardı: *Allah, kıyamet gününde gökleri dürecek, sonra onları sağ eliyle tutacak, sonra da şöyle diyecektir: 'Melik Ben'im. Nerede* (dünya) *zorbaları*? *Nerede* (dünya), *mütekebbirleri*?'. *Sonra yerleri sol eliyle dürecek ve yine şöyle diyecektir*: '*Melik Ben'im. Nerede* (dünyadaki) *zorbalar*? *Nerede* (dünyadaki) *mütekebbirler*?'. Bir başka rivayette Abdullah b. Ömer (r.a.) diyor ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) minber üzerinde böyle konuşurken baktım; minber sarsılıyor, titriyor ve durmadan hareket ediyordu. Öyle ki, Allah Rasulu'nü düşürecek mi yoksa demeye başladım." (Müslim: 2788)

İşte bu gibi ayetler ve hadisler, Cenab-ı Hakk'ın uluhiyetindeki azametli hakimiyetini, kudretindeki haşmetli büyüklüğünü, rububiyetindeki heybetli kemalini, baş döndürücü icraatındaki sınırsız iradesini, O'nun sonsuz kudretine nispetle bütün alemi bir anda yapmakla yine onu bir anda yıkmanın musâvi olduğunu, küçük-büyük farkı olmaksızın her türlü icraatın O'nun kudreti yanında gayet kolay olduğunu ve zihinlerin büyük gördüğü heybetli fiillerin ve akılların şaşkına döndüğü büyük icraatların O'nun kudretine nispet edilince çok küçük kalıp gayet kolay olduğunu haykırmakta ve bütün dikkatleri O'na ve O'nun azametli kudretine çekmektedir.

Allah'ın azametine ve izzetine ve O'na tâ'zimde bulunmaya dikkatleri çekme noktasında, Hazret-i Ömer (r.a.) şöyle buyuruyor: "Allah, senin kendisi için süslenmene en layık olandır."

Yüce Allah'ın şu sonsuz azametine ve görkemli saltanatına bakın ki, O bütün alemlerin yegane Rabbi, maliki ve Yaratıcısı olup, hiçbir şey hiçbir şekilde O'nun dengi, benzeri veya zıddı değildir.

Yüce Allah, gücü her şeye yeten ve her şeye Malik olandır. Dolayısıyla da her şey O'nun ezeli takdiri ve hükmü, yüce kuvveti ve kudreti, hikmetli tedbiri ve tasarrufu, muhkem hıfzı ve inayeti altındadır.

Yüce Allah, sürekli galip olan ama asla mağlup olmayandır. O, sürekli hakim olan ama hiçbir zaman mahkum olmayandır. Bundan ötürü de O, dilediği hükmü verir ve dilediği şekilde faaliyette ve icraatta bulunur. O, mülkü dilediğine dilediği anda verir, dilediğinden de dilediği anda alır. Dilediğini aziz ve galip kılar, dilediğini de zelil ve mağlup eyler. Dilediğine hayat verip onu dilediği kadar yaşatır, dilediğinden de dilediği anda hayatı alıp onu öldürür. Dilediği zamanda gamları sürura, sürurları gama dönüştürdüğü gibi, dilediği anda da zulmet içinde nur, nur içinde zulmet yaratır.

Yüce Allah, mutlak hayır sahibi olup, bütün hayırlar O'nun elindedir. Birisine fayda sağlamak veya zarar vermek üzere bütün yaratıklar bir araya gelseler, O'nun izni olmadan o varlığa en küçük bir fayda sağlayamadıkları gibi, en küçük bir zarar da veremezler.

* * *

2. Allah'ın Kudreti Zâtîdir ve Sonsuzdur:

Allah'ın hakimiyetinin ve saltanatının kaynağı olan yüce kudreti ârızi değil, zâtîdir; Yüce Zâtının gereğidir.

Bundan dolayıdır ki Yüce Allah, Zâtî ve sonsuz bir kudret ve hüküm sahibi olduğu gibi, aynı zamanda her türlü mülk ve melekutun da sahibidir ve küçük büyük her şey O'nun kudreti karşısında müsavidir. Göklerin, yerin ve aralarındakilerin mülkü ve melekûtu, zamanın acı tatlı her türlü inkılap ve tahavvülleri, göklerin ve yerin hazineleri ve bu hazinelerin anahtarları, hep O'nun elinde ve O'nun emri ve hükmü altındadır. Her şey O'nun tedbirinde, O'nun idaresinde, O'nun gözetiminde ve O'nun tasarrufundadır. Her şey O'nun yaratığı, O'nun mülkü, O'nun ihsanı ve O'nun nimetidir. İnsanların ve diğer yaratıkların ellerinde bulunan şeylere gelince, hepsi hakikatte birer emanettirler.

Hem yine bundan dolayıdır ki, Yüce Allah'ın kudreti sonsuz olduğu gibi, ilmi de sınırsızdır. Mesela: Yüce Allah, yeryüzüne nelerin yağdığını, toprağa nelerin ekildiğini, oraya nelerin gömüldüğünü, onda nelerin saklandığını ve ona ne gibi tohumların atıldığını bildiği gibi, yeryüzünün içinden hayvan cinsinden olsun bitki cinsinden olsun, mâden cinsinden olsun veya ekin olarak, buhar olarak, koku olarak, sıcaklık olarak ve soğukluk olarak nelerin çıktığını da gayet iyi bilir. Semadan kar, yağmur, dolu, şimşek, gök gürültüsü, taş, ışık ve sıcaklık olarak veya diğer maddi manevi kuvvetlerden ve imleklerden yer yüzüne nele-

rin indiğinden haberdar olduğu gibi, semaya melekler, ruhlar, dualar, akisler, sadalar, buharlar ve gazlar cinsinden maddi manevi kuvvetler olarak nelerin çıkıp yükseldiğinden de haberdardır. O'nun ezeli ilmine göre varlık-yokluk, şehadet-gayb, gizli- açık, küçük-büyük, az-çok, hafif-ağır hepsi aynı seviyededir; aralarında fark yoktur. Çünkü O'nun sıfatları Zâtîdir. Yani o sıfatlar, sonradan kazanılmış veya kendisine sonradan verilmiş değildir. Dolayısıyla O, diğer sıfatlarla olduğu gibi Zâtî olan ilmiyle de her an ve her yerde hâzır ve nâzırdır.

İşte başta ilmi, iradesi ve kudreti olmak üzere bütün sıfatları Zâtî olduğundan ötürüdür ki, görünen görünmeyen, gizli açık, küçük büyük her şey O'na göre müsavidir. Yani yerin en derin karanlıklarında olsun göklerin en uzak derinliklerinde olsun, gizli olsun açık olsun hiçbir şey O'na gizli değildir ve büyük olsun küçük olsun hiçbir şey O'na ağır gelmez. O, bir atomu yaratma kolaylığında bütün gökleri yarattığı ve semayı direksiz olarak gayet hikmetli ve intizamlı bir şekilde yükseltip azametli tasarrufunu en geniş dairede gösterdiği gibi, bütün sinelerin künhünü, kalpteki gizli niyetleri, kafalardaki en derin düşünceleri, ruhlardaki sevinç, elem ve kederleri ve duygulardaki bütün hissetmeleri de bilir ve bu eşsiz saltanatını kör olmayan gözlere ve dumura uğramayan vicdanlara gösterir.

Hem kemal sıfatlarla Zâtî olarak muttasıf olmasından ötürüdür ki Yüce Allah, bir şeyi murat edip de onun meydana gelmesi hakkında hüküm verdiğinde, "Kün" emriyle onun sebeplerini hemen hazırlar ve yüce hikmetine göre o husustaki emrini ve iradesini anında infaz eder.

Hem böyle sınırsız bir ilmin, sonsuz bir kudretin, engelsiz bir iradenin ve kusursuz bir hikmetin neticesidir ki Yüce Allah, bütün kâinatı içindekilerle birlikte gayet hikmetli ve manalı ve faydalı bir şekilde büyük alem olarak var ettiği gibi, insanı da ahseni takvimde yani bütün yaratıkların özeti olacak bir hüvi-

yette, en mükemmel bir sirette ve en güzel surette küçük bir alem olarak yaratmıştır.

Hasılı, şu kâinatta atomdan güneşe kadar bütün yaratıklar, kendilerine verilen maddi ve manevi özellikleriyle, sergiledikleri gayet hikmetli intizamlarıyla ve gösterdikleri son derece ölçülü halleriyle, Yüce Yaratıcının sınırsız ilmini, kayıtsız iradesini, sonsuz kudretini ve eksiksiz hikmetini göstermekte ve böylece görünen ve görünmeyen bütün heyet ve halleriyle O'nun azametli kudretini, haşmetli saltanatını, heybetli kibriyasını, vüs'atli rahmetini ve adaletli icraatını haykırmaktadırlar. Bu haykırışları duyan kulaklara ve bu hakikatleri gören gözlere ne mutlu!

Hakikat böyle iken gel gör ki, değişik sebeplerden dolayı akılları gözlerine inmiş, özellikle de akla her şeyin üstünde değer veren ve eşya ve hadiselere sadece akıl gözüyle bakan ve dolayısıyla da aldanan ve aldatan bazı kimseler, "Allah'ın ilmi cüz'i şeylere taalluk etmez." diyerek, ilahi ilmin azametli ihâtasını nefy ediyor ve bütün varlıkların bütün halleriyle O'na dâir yaptıkları şehadetlerini înkar ediyorlar.

Evet şu kâinat, her haliyle Yüce Allah'ın sonsuz azametini ve haşmetli saltanatını haykırırken, akıllı ve üstün zekalı görünen, ama kulakları sağır ve gözleri kör olduğundan dolayı tabiata ve sebeplere saplanan bazı nadanlar, hakiki tesiri sağır tabiata veriyor ve bazı yaratılmaları kör sebeplere isnat ediyorlar. Dolayısıyla da kâinatın Yüce Allah'ın azametine ve kibriyasına karşı yapmış olduğu sayısız şehadetierini tekzip etmiş ve sayısız delillerini inkâr etmiş oluyorlar.

* * *

3. Yüce Allah'ın Haşmetli Saltanatına Bir Örnek:

"*O'nun Kürsî'si, gökleri ve yeri kaplamıştır, onları* (gökleri ve yeri) *koruyup gözetmek O'na ağır gelmez. Ve O, öyle pek yüce, öyle pek büyük olandır.*" (Bakara sûresi: 255)

Ayetü'l Kürsî'nin bu son fıkraları, Yüce Allah'ın vahdet kürsüsünde idaresinde ve tasarrufunda bulundurduğu hükümranlığının ve saltanatının aklın idrak ve hayalin ihata edemeyeceği bir derecede azametli ve haşmetli olduğunu göstermektedir.

Evet Cenab-ı Hakk'ın öyle çaplı ve muhteşem bir azameti ve kibriyası var ki, bu azamet ve kibriya, küfrün, înkarın ve şirkin her türlüsünün kökünü tamamen kesmekte ve şevketini tamamen söndürmektedir. Hem her tarafta kendini gösteren ve hissettiren böyle bir azamet ve kibriya, elbette ki hiçbir yerde, hiçbir şeyde ve hiçbir şekilde Allah'a ortak koşma imkanını ve ihtimalini bırakmamıştır ve bırakmayacaktır.

İşte gayet çarpıcı bir örnek:

İnsanlar, cinlerin yüzde biri kadardır. Cinler yerdeki hayvanların yüzde biri, yerdeki hayvanlar kuşların yüzde biri, kuşlar deniz hayvanlarının yüzde biri, deniz hayvanları arza müvekkel olan meleklerin yüzde biri, arzdaki melekler dünya semasındaki meleklerin yüzde biri, dünya semasındaki melekler ikinci kat semadaki meleklerin yüzde biri, ikinci kat üçüncü kattaki, üçüncü kat dördüncü kattaki, dördüncü kat beşinci kattaki, beşinci kat altıncı kattaki, altıncı kat yedinci kattaki, yedinci kattaki meleklerin tümü de Kürsî meleklerinin yüzde biri kadardır. Kürsî melekleri ise, altı yüz bin olan Sürâdikât-ı Arşın her birinde bulunan meleklerin yüzde biri kadardır.

Dünya ile sema, bir Sürâdikâtın uzunluk ve yüksekliğinin yanında bir kadem (ayak) kadardır. Ve her yerde secde eden ve rüku eden melekler vardır. Sonra İsrafil (a.s.)'e bağlı olan melekler ile Cebrail (a.s)'e bağlı olan melekler gelir ki, bunlar sayısızdırlar.

Miraç gecesinde Rasul-ü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem), Cebrail (a.s.) ile birlikte kale gibi burçları ve bu burçlarda mütekâbil giden melekler gördüler. Rasul-ü Ekrem sallallahü aley-

hi ve sellem bunları sorunca, Cebrail (a.s.) dedi ki: Ben bunları yaratıldığım günden beri görürüm, ilk gördüğümü bir daha görmem. Karşılarına çıkan iki melekten birisine ikisi birden sordular: Sen ne zaman yaratıldın? O şöyle cevap verdi: Bilmiyorum. Ancak Cenab-ı Hak dört yüz bin senede bir yıldız yaratır. Ben doğalı da dört yüz bin yıldız yarattı."

İşte sadece meleklerin çokluğunu ve onların idaresini ve işlerini düşündüğümüzde bile yüce irade ve kudret, sonsuz ilim ve hikmet karşısında dize gelmemek ve cân-u gönülden, Allah-û Ekber, Subhanallah, Maşaallah dememek mümkün değildir.

Hem kamerin takdiri ve tedviri, tedbiri ve tenviri, zemine ve güneşe karşı gayet dakik bir hesapla vaziyetleri, o kadar hayret verici ve o derece harikadır ki, onu öyle tanzim eden ve takdir eden bir Kâdir'e hiçbir şey ağır gelmez. "Onu öyle yapan her şeyi yapabilir." fikrini, dikkatle temaşa eden her bir şuur sahibine ders verir. Hem kamer öyle bir tarzda güneşi takip ediyor ki, bir saniye kadar yolunu şaşırmıyor ve zerre kadar vazifesinden geri kalmıyor. Özellikle de Mayısın sonlarında olduğu gibi, bazı vakitte ince hilal şeklinde Süreyya Menziline girdiği vakit, Yasîn Suresi'nde zikredildiği gibi hurma ağacının eğilmiş beyaz bir dalı suretini ve Süreyya bir salkım suretini gösterdiğinden, o yeşil sema perdesi arkasında, hayale nurani büyük bir ağacın varlığını tahayyül ettirir. Güya o ağaçtan bir dalının bir sivri ucu, o sema perdesini delmiş, bir salkımıyla beraber başını çıkarmış, süreyya ve hilal olmuş ve sâir yıldızlar da o görünmeyen ağacın meyveleri olduğunu hayale telkin eder.

Hem göğün gayet süslü ve görkemli olan tavanına, güneş gibi ışık ve ısı verici bir lambayı takmak, onun gece ve gündüz hatlarıyla, kış ve yaz sayfalarında Allah'ı anlatan ve O'nu tanıtan mektupları yazması için o güneşi bir ışık hokkası hükmüne getirmek, yüksek kulelere takılan büyük saatler gibi gök kubbesindeki ay'ı zaman adındaki büyük saate bir akrep yapmak, gezdiği

yerlerde mükemmel bir intizam içerisinde ve gayet ince hesapla onu hareket ettirmek ve gök kubbesinde parlayan ve tebessüm eden yıldızlarla, göğün güzel yüzünü yaldızlamak ve parlatmak, elbette sonsuz bir ilahi hakimiyetinin ve bir rububiyet saltanatının âlametleridir. Evet bütün bunlar, şuur sahiplerine ilâhi hakimiyeti bildiren muhteşem bir Uluhiyetin apaçık dellallarıdırlar. Gafil insanları uyanmaya ve dikkat etmeye, aklı başında ve uyanık olanları da imana, tevhide ve itaate davet ederler.

Evet gökyüzünün sakinleri olan bütün yıldızlar, güneşler ve aylar, adeta nurdan birer hatip kesilmiş olup, ışıktan ibaret olan tebessümlerle süsledikleri o tatlı nağmeleriyle hep birlikte Ezeli ve Ebedi sultanlarını şöyle tanıtıyorlar:

Şu kâinatın celal ve azamet sahibi olan haşmetli sultanına

Hem yüce vahdete ve sonsuz kudrete birer nurlu şahitleriz biz.

Şu zeminin yüzünü yaldızlayan O'nun eşsiz mucizâtına,

Bu semanın arza bakan ve Cennet'e dikkat eden,

Binler mudakkik gözleriz biz.

Tûbâ-yı hilkatten semavât şıkkına, hem de kehkeşan dallarına;

Celal sahibi bir Cemil tarafından hikmet eliyle takılmış olan,

Binler güzel meyveleriz biz.

Şu göklerin sakinleri olan meleklere ve yüce ruhlara,

Birer gezer mescid, birer döner hane, birer yüce aşiyane,

Celal sahibi bir Zât'ın birer kudret mu'cizesi, birer sanat harikası,

Kemal sahibi bir Zâtın birer hikmet nadiresi, birer nur alemiyiz biz.

Böyle yüz bin dil ile, yüz bin burhan gösteririz akıllara,

Yüce hakikatleri işittirmeye çalışırız insan olan insana,

Kor olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü;

Hem işitmez sözümüzü; halbuki hak söyleyen ayetleriz biz.

Yüzümüzdeki vahdet mührü ve şehadet dili hep birdir bizim;

Rabbimize müsahharı ve O'nu tesbih ederiz âbidâne;

Hem sadece O'nu zikreden ve sadece O'na hamd eden

Kehkeşanın halka-i kübrasına mensup birer meczuplarız biz.

(Mektûbât'taki şiirin bir özetidir)

İşte yıldızların da haykırdığı bu derece yüce bir izzet ve bir takdir, bir kudret ve bir saltanat karşısında, hayretler ve dehşetler içerisinde kalan akıl,

Sübhâne men tahayyara fî sun'ıhi ukûl!

Sübhâne men bi küdratihî yu'cizül fuhûl

diyerek haykırma zorunda kalmaktadır.

İşte "*Kün; Ol*" emrinin yegane mâliki ve "O, bir şeye ol dediği anda o şey hemen oluverir." derecesinde büyük haşmet ve azamet sahibi olan Yüce Allah'a acizlik ve ihtiyaç tezkeresiyle O'na dayanan ve O'na müracaat eden bir adamın ne pervası olabilir? Zira o kimse, herhangi bir musibet karşısında kaldığında "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn. Muhakkak ki biz Allah'a aidiz ve elbette ki biz, ancak O'na dönücüleriz." der ve rahatlar. Çünkü bu şuura sahip olan bir kimse, ruh ve kalp planında hemen zihnini toplar, imanını yeniden tazeler, kanaatini pekiştirir, hakiki olarak dönülmesi gereken Yüce Rahman'a bütün hisleriyle döner, kalbinde yeşerttiği itmînan ve sekine ile Yüce Rabb-ı Rahimine îtimad ederek O'na teslim olur ve neticede her türlü kederlenmeden kurtulmuş olarak kalp ve ruh selametine erer.

Öyle ise O'nu layıkıyla tanımaya çalışmalı, sadece O'na kulluk yapmalı, O'na şükretmeli, O'na haşyet duymalı, yalnız O'nu talep etmeli ve O'nu sevmeli...

İHSAN VE KEMAL, ŞÜKÜR VE MEDİH İSTER

1. Yüce Allah, Eşsiz ve Eksiksiz Bir Kemal Sahibidir:

Yüce Allah bir tek ilah olup, gerek Vahdaniyet, gerek Uluhiyet gerekse Rububiyet noktasında kendisinden başka kesinlikle hiçbir ilah olmayandır. O, sürekli yaşayan ve yaşatan, sürekli diri duran ve bütün varlıkları ayakta tutan eşsiz ve ortaksız bir Hayy u Kayyûm'dur.

Hazret-i Allah, Vâcib'ül Vücûd, sayısız gınâ, sınırsız rahmet, sonsuz kudret, engelsiz ifade, kusursuz hikmet ve muhalefet-ün lilhavâdis gibi en yüksek unvanlarla ma'rûf ve en nezih sıfatlarla muttasıftır.

Yüce Allah, yegane aziz olup kemal-i kudretle müteferrid olan ve yaptığını eksiksiz bir hikmetle yapan baliğ bir hikmet sahibidir.

Her şey O'na muhtaç, O hiçbir şeye muhtaç değildir. Doğurmamış ve doğrulmamıştır. O, hiçbir şekilde çocuk edinmemiştir. Hem O'nun nasıl çocuğu olabilir ki, kendinin eşi de yoktur. Kaldı ki çocuk edinmek O'nun izzetine yaraşmaz ve azameti ile asla bağdaşmaz. O, birisinden doğmadığı gibi, herhangi bir şeyi de doğurmamıştır. O'nun yaratıklarla olan münâsebeti yaratma ve hükmetme noktasındadır. Yani O, bütün yaratıkların biricik yaratıcısı ve hâkimidir; istisnasız olarak bütün varlıklar da sadece O'nun yaratığı ve O'nun mahkumudurlar.

İşte bu derece yüce ve eksiksiz bir kemal sahibi olan Yüce Allah, elbette ki yüce hikmetinin gereği olarak şuurlu kullarından hamd, şükür ve medih ister ve istemek hakkıdır.

2. Yüce Allah, sonsuz ihsan sahibidir:

Evet Yüce Allah bizi gerek şahsımızla gerekse etrafımızla alâkalı sayısız nimetler içinde yaratmıştır. Şöyle ki: Önce O, bizi yoktan yarattı.

Sonra, bizi canlı yarattı ve her birimize müstakil bir ruh verdi.

Sonra, bize iştahlı bir mide verdi ve alemi bir nimet sofrası olarak önümüze serdi.

Sonra, bizi mahlukatın en değerlisi ve şereflisi olan insan olarak yarattı.

Sonra, bize etrafımızla alâka kurmamız ve istifade etmemiz için dil-dudak, göz-kulak, el-ayak ve mide-bağırsak gibi organlar verdi. Etrafımızı da bir sofra halinde bu organlarımızın önüne serdi.

Evet, Yüce Allah, güneşi ve ayı ışık saçan birer lamba halinde yaratıp o parlak lambaları dünya evimizin tavanına astığı gibi, bize de o ışıktan istifade etmek için göz vermiştir. Ormanları yaratıp rüzgârlar vasıtasıyla hayatın devamını temin edecek olan temiz havayı istifademize arz ettiği gibi, bize de temiz havayı teneffüs etmek ve güzel kokular koklamak için burun vermiştir. Ağaçları, kuşları, rüzgârları ve onların çıkardıkları gayet hoş nağmeli sesleri yarattığı gibi, bize de o sesleri duyacak kulak vermiştir. Gece ve gündüzü, mevsimleri, yeryüzünün şeklini ve hareket tarzını hikmetli yaratıp onlar vasıtasıyla hayat gıdamızı temin ettiği gibi, bize de gıdaları tadıp parçalayacak ve onları yararlı bir şekilde hazmedecek olan dil, ağız ve mide vermiştir. Şimdi ziya, hava, ses ve gıda nimetleri olsa idi; fakat bizde bun-

lardan istifade edecek göz, burun, kulak, ağız ve mide gibi uzuvlar olmasaydı; o nimetlerden nasıl istifade edecektik? Ve o nimetler bizim nazarımızda ne mana ifade edecekti? Veya bu uzuvlar bize verilseydi; fakat onların doyup ihtiyaçlarını giderecekleri ve tatmin olacakları -kendilerine mahsus zevk ve lezzetlerle donatılmış olan- o nimetler, harika birer sofra halinde hazırlanıp önlerine konmasaydı, bizdeki bu duygular ne işe yarardı? Ve bunların tatmini ve doyumu ne ile olacaktı?

İşte Yüce Allah, insanı en güzel duygularla yarattığı gibi, kâinatı da en mükemmel bir sofra halinde onun istifadesine hazırlayıp önüne koymuştur. Şüphesiz ki bütün bunlar Yüce Mevla'nın ihsanı ve îcadı iledir. Öyle ise insan bu nimetleri yolda sahipsiz olarak bulduğunu zannedip de sorumsuzca harcamamalıdır. Bu nimetler hakiki mün'im'in kast ve iradesiyle gelmekte olup insanın bu nimetlere nâil olmadaki rolü, bunları ihtiyariyle ve dilemesiyle almış olmasıdır. Yoksa o nimetlerin insanın bedeninde taksim edilip dağılmalar ve o bedende yararlı bir hale gelmeleri, yine Yüce Yaratıcının külli iradesi ve hikmetli tasarrufuyla olmaktadır.

Sonra O bize akıl, kalp, sır, vicdan, hayal gibi manevi duygular verdi ve gerek mülk gerekse melekut alemlerini bu latifelerimizin istifadesine arz etti. Bunlar o derece büyük nîmetlerdir ki, insan ancak bu sayede esma-i ilahiyyeyi anlar, onları bilmenin ve anlamanın zevkine varır ve insanlık semasına yükselir.

Sonra O bizi hidayete erdirip bize en büyük nimetlerden olan iman ve İslamiyet nimetini verdi. Bir yönüyle kâinattaki isimlerinin tecellisi neticesinde meydana gelen icraat ve faaliyetini, diğer yönüyle de kendi isim ve sıfatlarını bize gösterdi ve bildirdi. Bununla bizim kararsız heyecanımızı dindirip ruhlarımızı doyumluluga erdirdi, kalbî, aklî ve ruhî heyecanımızı teskin etti ve bizleri esfel-i sâfilîn'den a'lây-ı illiyyine çıkardı.

Sonra O, bizi Müslüman bir çevrede yarattı. Bizi gerçek müslümanlarla tanıştırdı ve dinimizi yaşayıp hizmetimizi rahatlıkla yapabileceğimiz sıhhat, boş zaman, zindelik ve müsait şartlar ihsan etti.

Sonra O, imanın binlerce nurlarından biri olan marifet ve muhabbeti içimize koyup, bize zevalsiz bir lezzeti, gamsız bir süruru ve tükenmez nimetler ihsan etti.

İşte Yüce Allah, bizi yokluktan ve hiçlikten varlığa, hayatı ve âlemi mütalaa edecek bir seviyeye ve ondan gelen manaları anlayacak ve ona muhatap olacak nurlu bir mertebeye yükseltti. Ma'rifet ve muhabbeti içimize koymakla da gerek zaman gerekse mekan bakımından her tarafı kuşatan, her şeyle irtibat kuran ve her şeyle ünsiyet eden gayet geniş ve yüksek bir dereceye yükseltti.

Yüce Rabbimiz bütün bu nimetleri, bize karşı olan fazl ve rahmetinin ifadesi ve bizi sevdiğinin ve bize şefkat ettiğinin âlameti olarak vermiştir.

Şimdi, başından beri kendisini tanımaya çalıştığımız Yüce Rabbimizin razı olduğu şeyler nedir? Bizim yapmamızı istediği ve yapmamızı yasakladığı emir ve yasakları nelerdir? diye merak ediyoruzdur. Ta onları bilelim ve ona göre hareket edelim.

Bu durumda bizim vazifemiz, O'nun bu çaplı nimetlerine karşı çaplı kulluk yapmaktır. O'nun rızası dairesinde hareket etmekle kendisini tanıdığımızı, O'nu her şeyden daha çok sevdiğimizi ve hatırını her hatırın üzerinde tuttuğumuzu fiilen göstermektedir. Yani indirdiği hidayet ve istikamet yolunun adap ve erkanına riayet etmek ve sonuna kadar bu yolda sebat etmek suretiyle O'nu memnun etmeye çalışmaktır.

Diğer bir ifade ile, Yüce Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak, ancak haram kıldıklarından kaçınmakla, farz kıldıklarına sarılmakla ve O'nun rahmet ve muhabbetinin timsali ve mümessili

olan Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hareket tarzını her hususta örnek alarak, İslam'ı şahsi hayatımızda tatbik etmekle mümkündür. Bu ise imam olarak gönderdiği Yüce Elçisine ve hidayet rehberi olarak indirdiği Yüce Kitabına kulak verip, onların getirdiği hakikatleri hayatımızda birer düstur ve birer esas olarak kabul etmeye bağlıdır. Bunun özeti de ibadettir. Evet insan, kulluğun aşağı mertebesi olan gaybi derecesinden, ancak ibadet vasıtasıyla ve ibadet hususunda sahip olduğu ihlasın kuvveti derecesinde huzurun yüksek makamına çıkabilir. Çünkü ibadet ancak ihlas ile gerçek ibadet derecesine yükselir ve ancak ihlas vesilesiyle Allah katında makbul olur. Öyle ki özellikle namaz gibi ibadetlerde maddi ve manevi hiçbir vesilelik yönü yoktur ve aranmamalıdır. Çünkü namaz, bizzât maksûd olan bir ibadettir.

3. Müslümanların Mükellef Oldukları Temel İbadetler:

Bir Müslüman, şu üç cihette ve üç tarzda ibadet etmekle mükelleftir:

a. Kalbi ile teslim olup inkıyad etmeye,

b. Aklı ile iman edip tevhid hakikatini kabul etmeye,

c. Beden ve uzuvlarıyla amel edip ibadet etmeye...

Bütün bunların özeti ise tevhid ve takvadır. Evet bu iki husus, bütün vahiylerin ve vazifelerin özeti olup Kur'ân-ı Kerim'in, insanların kalp ve kafalarına yerleştirmek istediği yegane sağlam fikir ve en yüce ahlakdır. Zâten Kur'ân-ı Kerim hakiki tevhid fikrini ve takvaya dayalı bir hayat tarzını anlatmak ve irşad etmek için indirilmiştir.

İman ve tevhidin, ilm-el yakîn, ayn-el yakîn ve hakk- al yakîn gibi mertebeleri olduğu gibi; takvanın da, şirkten çekinmek, büyük günahlardan çekinmek, kalbini Allah'tan başkasıyla bizzâtihi meşgul olmaktan muhafaza etmek manasına gelen takva ve

bir de Cehennem azabından korunmayı ifade eden takva gibi pek çok mertebeleri vardır.

İşte Cenab-ı Hakk'ın yüce rızası ancak hem iman ve tevhidin hem de takvanın bütün mertebelerine riayet etmekle en güzel bir şekilde tahsil edilebilir. Cenab-ı Hak, bizleri hoşnut olduğu hususlar dairesinde samimiyetle hareket eden salih kullarından eylesin... Amin...

* * *

YÜCE ALLAH'I BİLMEK VE O'NU TANIMAK

1. Allah'ı Bilmek ve Tanımak Ne Demektir?

"*Hiç, sen O'na bir adaş bilir misin*?" (Meryem sûresi, 65)

"*Onun misli gibi bir şey yoktur*!" (Şûrâ sûresi, 11) "*Ve O'na hiçbir denk* (eş ve benzer) *olmadı ve yoktur*." (İhlâs sûresi, 4)

İşte mealleri verilen bu gibi ayetlerin açıkça ifade ettikleri gibi, Yüce Yaratıcıya benzer hiçbir şey yoktur. Ve O, her türlü keyfiyetten, kemiyetten, tasavvurdan ve hayale gelecek her türlü şekilden beridir. Bundan dolayı da biz O'nun Yüce Zâtını düşünemeyiz. Çünkü bizler herhangi bir şeyi düşünürken, o nesnenin kendisini veya suretçe ona yakın olanını hayalimize getirir, öyle düşünürüz. Şayet Allah'ın Zâtını düşünmeye kalkarsak, O'nu bir kısım şekillere ve suretlere göre düşünmüş oluruz. O ise her türlü şekilden münezzeh olduğundan ötürü, bizim hayalimize gelen hiçbir şekil O'nu ifade edemeyecektir. Bu durumda ise, biz yanılmış ve haddi aşmış oluruz.

Esasen, keyfiyet ve kemiyet gibi nisbi özellikler madde ile alâkalı olduğundan noksanlık ifade ederler. Yüce Yaratıcının Zâtı ise her türlü noksandan münezzehtir. İnsanın gönlüne ve hayaline ne gelirse gelsin; Yüce Allah, mutlaka onun verâsındadır ve ondan başkadır.

Fıkh-ı Ekber'de dendiği gibi, Yüce Allah kendisini Kur'ân-ı Kerim'de sıfatları ile nasıl tanıttı ise, biz O'nu öyle tanırız ve öy-

le tanımaya çalışırız. Yüce Allah'ı tanımak isteyen bir kimsenin ilk baş vuracağı yol, kendi acizliğini, zayıflığını ve her zaman O'na muhtaç olduğunu anlamasıdır. Nitekim Hz.Ebû Bekir (r.a.) bu hakikati şöyle dile getirmiştir:

"Marifetine aczden başka yol göstermeyen Zât-ı Akdes'i tesbih ederiz. O'nu anlamaktan aciz kaldığını hissetmek ve O'nu anlayamadığını anlamak, hakiki idrak ve gerçekten O'nu anlamak demektir."

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, insanın kalbine ne gelirse gelsin Yüce Allah, ondan başkadır. Öyle ise insan, O'nun Mukaddes Zâtını anlamaya değil; icraat ve eserlerine bakmak suretiyle güzel isimlerini, mukaddes sıfatlarını ve mükemmel icraatını anlamaya ve bu suretiyle O'nu tanımaya ve başkalarına tanıtmaya çalışmalıdır.

Evet, gözler güneşin gözbebeğine dikilince, güneşin çok şiddetli parlamasından ötürü nasıl ki gözleri bir zulmet kaplar ve gözler bir şey göremezlerse; öyle de insan Cenab-ı Hakk'ın Zâtını ve mâhiyetini anlamaya kalkarsa, O Zâtın azametli kibriyasından ve haşmetli tecellisinden dolayı insan O'nun künhüne vâkıf olamaz. O halde güneşin tecellisine bakıp o tecelliden istifade etmek suretiyle güneş hakkında bilgi edinildiği gibi, Cenab-ı Hakk'ın sıfat ve esmasının tecellisine yani onların mazharlarına ve yansımalarına bakıp eşya ve hadiseler diliyle O'nun hakkında öyle mâlumat sahibi olmaya çalışılmalıdır: Yüce Yaratıcı'yı tanıma ve tanıtma ile alâkalı olarak kitabın başından beri anlatılanlara örnek istersen hiç olmazsa İhlâs suresine, Ayet'ül-Kürsî'ye, Âl-i-İmran ve Hâdid surelerinin başlarına, Neml ve Rûm surelerinin ortalarına, Tûr ve Vâkıa surelerinin son kısımlarına, Rahman, Mülk ve Nebe surelerine ve Haşr suresinin sonuna bak. Hem aynı zamanda Cevşen'ül-Kebir nâmındaki münacaat mecmuasını dikkatle oku. Eminim ki, bir-iki saat zarfında şu kâi-

natın yegane Sahibi olan Yüce Allah'ın marifetine dair dünya dolusu mâlumatla dönersin.

Zâten Cenab-ı Hakk'ı en güzel tanıtan Kur'ân-ı Kerim'dir. Çünkü Allah Kelamıdır. Öyle ise Mevlânâ Câmi'nin dediği gibi:

"Güneşin varlığına delil yine güneştir, delil ararsan güneşten yüz çevirme."

Biz de deriz; Cenab-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini en güzel anlatan yine onun Kelâmı'dır. Öyle ise ondan yüz çevirme. O sana yeter ve artar.

* * *

2. Üç Külli Tanıtıcı:

Allah O'dur ki, varlığının ve birliğinin vücûb derecesinden kat'i olduğuna Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), Kur'ân-ı Kerim ve şu âlem şehadet etmektedirler.

O Hazret ki, sahip olduğu ciddiyet, vakar ve itmînân ile, gösterdiği sebat ve metanet ile, yaşadığı imanlı bir hayat ve faziletli bir ahlak tarzı ile, getirdiği din ve sağlam esaslar üzerine gerçekleştirdiği umumi ve külli inkılap ile Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini ilan ve isbat etmiştir. O Kur'ân-ı Kerim ki, akıl ve kalbleri tatmin eden hükümleri ile, gaybdan doğru olarak haber vermesi ile, düşmanlarının bütün uğraşmalarına rağmen onun en küçük bir yanlışını bulamamaları ile, sahib olduğu nazmındaki cezaleti, manasındaki fesahati ve terbiyesindeki irşadı ve hidayeti ile Kelamullah olduğunu gösterdiği gibi; bütün yazıları ve bölümleriyle, sayfa ve satırları ile, cümle ve harfleriyle, sure ve ayetleriyle de Yüce Allah'ı en güzel bir şekilde ve bütün insanlara yeterli olarak tanıtmakta ve bildirmektedir.

O kâinat ki, bütün hücreleri ve zerreleriyle, alet ve uzuvlarıyla, özellik ve halleriyle, davranış ve hareketleriyle, eşya ve hadiseleriyle Yüce Allah'ın yegane Ma'bud ve İlah, Eşsiz Hâlîk ve

Sâni' misilsiz Müdebbir ve Mutasarrıf, benzersiz Sâhib ve Mâlik, noksansız Musavvir ve Mürebbî, kusursuz Hâkim ve Gâlib, sonsuz Rahman ve Kerîm olduğuna kat'i bir şekilde delalet, şehadet, ilan, izhar ve isbat eder.

İşte kâinatın bu şehadetlerine iştirak ederek hakiki imanı elde eden bir kimse, Hz. Ali (k.v.)'nin "Allah Teâlâ'ya öyle inanmışım ki O'nun mukaddes Zâtını görsem yakînim pek ziyadeleşmeyecek." dediği gibi, "Nasıl inanılması gerekiyorsa öyle inanmışım; ancak kalbin itminana kavuşup oturaklaşmasındaki ziyadelik müstesna..." diyebilir. Hem böyle bir kimse kalbine ve kafasına İlâhi bir ihsan olarak konulan iman nimetine ve marifet lezzetine karşı kusursuz bir hürmetle ve tam bir iştiyakla şükredebilir.

* * *

3. İman ve Ma'rifetin Mertebeleri:

Evet iman yalnız taklide dayalı bir tasdikle sınırlı değildir, imanın hurma ağacının çekirdekten tut, ta büyük hurma ağacına kadar mertebeleri olduğu gibi, elindeki aynada görünen güneşten tut, ta güneşin deniz yüzündeki yansımasına kadar, hatta ta güneşin kendisine kadar mertebeleri ve parlaklığı ve etkisi bulunduğu gibi, imanın da o kadar çok hakikatleri ve mertebeleri vardır. Evet, imanın başta iman esasları olmak üzere İslam'ın belli başlı bütün hükümleri ile hatta sünnet prensipleri ve Allah'ın bütün isimleri ile alâkası vardır ve o oranda da derecesi çoktur. Bundan ötürüdür ki, bazı hakikat alimleri bu hususta şöyle demişlerdir:

"Bütün ilimlerin, ma'rifetlerin ve faziletlerinden büyüğü şüphesiz ki kamil derecedeki imandır. Sonra akli ve vicdani delillere dayalı olarak kuvvetli olan bir imandan beslenen Allah marifeti ve Allah sevgisidir. Daha sonra da ihlaslı ve bilinçli olarak yapılan ibadet ve itaat gelir."

İlimde, icraatta ve ahlakta anarşi olduğu gibi fikirde de anarşi vardır. Fikirdeki anarşi, aklın mutlak bir küfre saplanması ve küfrün savunuculuğunu yapmaya kalkışmasıdır. Neslin küfür bataklığına girmesine uygun ortamların hazırlanması fikirdeki anarşinin geniş dairede dal budak saldığının belirtisidir. Mesela: hekesin ekmek, su, hava ve ışık kadar muhtaç olduğu imanla ilgili hakikatlere olan ihtiyacın derecesini düşürmek için planlar yapmak ve şeytani bir desise ile "Herkes durumuna göre az-çok Allah'ı bilir. Öyle ise, ikide bir O'ndan bahsetmeye ve insanları O'na teşvik etmeye ihtiyaç yoktur." demek, fikir sahasındaki anarşi hareketinin belki ilk tohumunu oluşturmaktadır. Böyle bir anlayış, Yüce Allah'a kâmil manada iman etme hakikatinden habersiz olmanın ve nesli bu yüce hakikate karşı câhil ve ilgisiz bırakmanın açık bir ifadesi ve bir belirtisidir. Çünkü Allah'ı tanımak demek, O'nu Kur'ân-ı Kerim'in anlattığı sıfatlarıyla, isimleriyle, icraatıyla ve butün kâinatın şehadetiyle tanımak demektir. Evet Allah'a inanmak ve O'nu tanımak demek,

a. "La ilahe illallah" kudsi kelimesine ve bu en yüce tevhid kelimesinin ifade ettiği hakikatlere bütün mertebeleriyle inanmak, kalben tasdik etmek ve o yüce hakikate teslim olmak demektir.

b. Cenab-ı Hakk'ın uluhiyetinde hiçbir eşi ve benzeri bulunmadığına inanmak demektir. Bunun manası şudur:

La Ma'bûde illallah: Allah'tan başka layıkıyla hiçbir ma'bud yoktur,

La hakime illallah: Allah'tan başka layıkıyla hükmeden bir hakim yoktur,

La mahbûbe illallah: Allah'tan başka, bizzâtihi sevilmeye layık olan yoktur.

La Râhıime illallah: Allah'tan başka bizzâtihi ve layıkıyla merhamet eden yoktur.

İşte kamil manadaki iman, O'nun mutlak yüceliğine ve mutlak üstünlüğünü ifade eden bu gibi yüce hakikatlere tam inanmak demektir.

c. İcraatında ekmel derecede yani eşsiz ve benzersiz bir derecede olduğuna inanmak demektir, yani Yüce Allah'ın,

Rabbü'l alemin: alemlerin yegane Rabbi olduğuna,

Erham'ü'r Râhimîn: Bütün merhametlilerin en merhametlisi olup, rahmetiyle zayıfların ve mazlumların imdadına koşan ve onların göz yaşlarını silen olduğuna,

Ekram'ül Ekramîn: Tevbe eden kullarının, günahlarını bağışlamakla kalmayıp ayrıca onlara ikramda bulunan olduğuna, Hayr'ul hakimin: Hüküm verenlerin en hayırlısı, en adaletlisi ve en üstünü olup, verdiği hükümlerin haktan ve hayırdan ibaret olduğuna,

Ahkem'ül hakimin: Hükmünün, bütün hâkimlerin hükmünden daha yüksek ve daha sağlam olduğuna,

A'del'ül Âdilîn: Adaletinin bütün âdillerin adaletinden daha üstün ve daha mükemmel olduğuna,

Asdak'us Sâdikîn: Bütün sözleri, ahidleri, va'dleri ve fiilleri sıdkın en son derecesinde olduğuna,

Hayr'ul Muhsinîn: Bütün iyilik yapanların en hayırlısı olup, iyiliği kullarının memnun olacağı şekilde en hayırlı bir şekilde yaptığına,

Hayr'un Nasırın: Yardım edenlerin en hayırlısı olup, yardımıyla her zaman yaratıkların imdadına yetişen ve yardımı her şeye yeten olduğuna,

Hayr'ur Râzikîn: Rızık verenlerin en hayırlısı olup yaratıklarına en hayırlı rızkı vermek suretiyle muhtaçların ihtiyaçlarını en güzel bir şekilde gideren olduğuna,

Hayr'ul Fâtihîn: En müşkül şeyleri dahi en hayırlı ve en layık bir şekilde açan olduğuna,

Ahsen'ul Halikîn: Yaratanların en güzeli olan ve özellikle de insanı en güzel bir surette ve bir sirette yaratan olduğuna...

İşte Allah'a inanmak O'nun bu gibi en üstün özelliklere sahip olduğuna inanmak ve kalben tasdik etmek demektir.

d. Gerek Zâtında gerek sıfatlarında gerekse mülkünde başta ihlâs olmak üzere pek çok sure ve ayetin beyan ettiği şekilde, O'nun hiçbir ortağı ve benzeri olmadığına tam inanmak ve O'nun aslında Zâtî olan özelliklerini eksiksiz bir tarzda tam tasdik etmek demektir.

İşte bütün bunlardan açıkça anlaşıldığı gibi, Allah'ı bilmek, bütün kâinatı kuşatan rububiyetine ve zerrelerden yıldızlara kadar her şeyin Onun iradesinin, kudretinin ve tasarrufunun mâhkumu olduğuna şeksiz, şüphesiz ve tereddütsüz bir kesinlikte inanmak demektir.

Allah'ı bilmek demek, elçilerini ve elçileri vasıtasıyla insanlara gönderdiği emirleri tanımak ve onları yapmak, haramları bilmek ve onlardan kaçınmak demektir. Allah'ı bilmek demek, Onun yüceliği karşısında kulluğunu göstermek, tazarru ve niyazda bulunmak demektir. Ve şayet emirlerine muhalefet ve yasaklarını irtikap şeklinde bir kusur işlerse, hemen O'na yönelip tevbe ve istiğfarda bulunmak, pişmanlık göz yaşlarını dökmek ve O'ndan özür dilemek demektir.

Yoksa her hadisenin arkasında Onun engelsiz iradesini, engin rahmetini ve sonsuz kudretini görmemek, hikmetli icraatını sebeplere taksim etmek, iradesine ve emirlerine karşı kayıtsız kalmak, inanılması gereken şeylerin bazısına inanıp bazısına inanmamak, büyük günahları serbestçe işleyip istiğfarda bulunmamak, pişmanlık gözyaşlarıyla rahmet kapısını çalmamak, ahirette hesaba çekileceğini düşünmemek, Cennetin ebedi saa-

detten ibaret olan bağ ve bahçelerini küçümsemek ve Cehennemin ebedi şekavetten ve hüsrandan ibaret olan azabını hafife almak, kişinin imandan nasibinin ve hissesinin olmadığına veya çok az olduğuna ve bu haliyle asla kurtulamayacağına delildir.

Evet "*Allah vardır ve birdir.*" deyip sonra da O'nun mülkünü sebeplere ve tabiata taksim etmek, her şeyin yanında hazır ve nâzır olan ilim, irade, hikmet ve kudretini görmemek veya görmezlikten gelmek, kesin olan emirlerini ve yasaklarımı tanımamak, indirdiği kitaplarını ve gönderdiği Elçilerini (a.s.) kabul etmemek ve O'nun hikmetli ve maslahatlı taksimatına razı olmamak gibi sapıklık ve çarpıklıklar, elbette ki Allah'a iman hakikatiyle asla bağdaşmaz. Böyle pamuk ipliği, kuvvetindeki bir iman, kişiye ancak mutlak küfürden kaynaklanan manevi cehennemin dünyevi azabından kendini bir derece teselli etmesi fikrini verir.

Cenab-ı Hakk'ın şahîdleri kâinattaki zerreler ve bu zerrelerin analizleri ve sentezleri sayısıncadır. Bu itibarla kuş beyni kadar aklı olan bir kimse bile Yüce Allah'ı -hâşâ-tamamen înkar etmez ve etmemelidir. Çünkü înkar etse bütün kâinat onu yalanlayacak ve ona "sus, aklını söndür, dilini kes." diye haykırıp onun ödünü patlatacak. O da artık ya ölür, ya sersem olur, ya da susar. Demek ki Yüce Allah'a kuru iman etmek yetmez. Allah katında mâkbul olan iman şekli, Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın bildirdiği ve irşâd ettiği tarzda elde edilen ve kendisine sahip çıkılan imandır.

Evet, ârif-i billah olan, yani Allah'ı bilen ile O'nu tanıyan bir kimse, Allah karşısında duyduğu acizlikten ve Allah'a karşı içinde duyduğu ürpertiden dolayı ruhunda ciddi bir lezzet alır. Çünkü yerinde ve lâyık olana sarf edilen bir korku ve bir haşyette lezzet vardır. Eğer bir yaşındaki bir çocuğun aklı bulunsa ve ona, "Senin en lezzetli ve en tatlı ânın ve halin nedir?" diye sorulsa; o çocuk belki şöyle diyecektir: "Benim en tatlı anlarım ve hallerim, acizliğimi ve zayıflığımı anlayıp, validemin tatlı tokadından kor-

karak yine validemin şefkatli sinesine sığındığım anlar ve hallerdir."

Halbuki bütün validelerin şefkatleri, yüce rahmetin tecellisinin ancak bir parıltısı olabilir. Öyle ise, Yüce Allah'ı tanıyan kimseler, O'nun azameti ve kibriyası karşısında duydukları haşyetten ve saygıdan dolayı elbette içlerinde ciddi bir zevk ve lezzet alırlar.

İşte bundan dolayıdır ki, bütün kâmil insanlar, Allah karşısında kendilerini aciz görmüş ve Allah'a karşı haşyet içinde bulunmadan ötürü ciddi bir lezzet almışlardır. Hem bundan ötürüdür ki Hak dostları, kendi hâvi ve kuvvetlerinden şiddetle uzak durmayı ve O'nun huzurundaki acizliklerini ve O'ndan korkmalarını, kendilerine kuvvetli bir şefaatçi yapmak suretiyle Yüce Allah'ın rahmet dergâhına sığınmayı en yüce kuvvet ve en büyük kurtuluş olarak görmüşlerdir.

İMAN VE TEVHİD HAKİKATİNİN BAZI ALAMETLERİ

Kâmil bir iman, sağlam bir tevhid ve tam bir istikamet, her iki cihanın huzur ve saadetini netice verir ve insan bu sayede her iki alemde bahtiyar olur. Ancak iman ve tevhid hakikatinin bir insanın kalbe gereği gibi yerleştiğini gösteren bir kısım alametler vardır. Bu alametler, o insanın imanda kemal mertebesine, tevhidde de hakka'lyakîn derecesine ulaştığını, gösterir.

Birinci Alamet: Kazaya rıza göstermek ve kadere tam teslim olmak:

Kazaya rıza göstermek ve kadere teslim olmak, imanın en yüce değerlerinden olup insanın dünyasını cennetlere çevirecek derecede kuvvetli bir huzur kaynağıdır. İşte bununla ilgili bazı örnekler:

Birinci örnek: Sahâbe-i Kirâm'dan Ümm-ü Süleym (r.a.), çocuğu vefat ettiğinde, telaş göstermeden ve ortalığı velveleye vermeden o gece sabaha kadar sabrediyor. Sabah olunca, kocası Ebû Talha'ya teslimiyet içerisinde çocuğun vefat ettiğini şöyle bildiriyor:

"Beyefendi! Geçenlerde bizim komşu, bizden emanet olarak kazma-kürek gibi şeyler almıştı. Dün o emanetlerimizi geriye istemeye gittiğimde; o emanetlerimizi bize geriye vermek istemediler. Ümmü Süleym'in bu haberi karşısında Ebu Talha şöyle di-

yor: "Onlar gerçekten ne kötü komşularmış. Mal onların değil ki, vermek istemesinler.

Hiç emanet olan bir mal, hem de memnuniyet ve teşekkür ile sahibine iade edilip geriye verilmez mi?"

Kocasından bu güzel ve ikna edici cevabı alan Ümmü Süleym, ona şöyle diyor. "İşte beyefendi, Yüce Allah'ın bizim himayemize ve nezâretimize emanet olarak verdiği bir çocuğumuz vardı ya; dün akşam Yüce Allah, o emanetini geriye aldı. Bunun karşısında bizim bir şey demeye ve O'na gönül koymaya hakkımız var mı?"

Bu haber karşısında Ebu Talha da şöyle diyor: "İyi de; sabaha kadar bana neden haber vermedin. Ben Allah'ın takdiri hakkında sanki bir şey mi diyecektim?"

İkinci örnek: Yirminci asrın ortalarında İstanbul'da ilmi ve faziletiyle meşhur olan Husrev Hoca vardır. Bir gün bu mübarek zâtın gelinlik çağında olan biricik kerimesi vefat etmiştir. Ama o mübarek zât, evin avlusunda kızının son hazırlıkları yapılırken bile bunu talebelerine haber vermemiş ve evinde yaptığı dersi bırakmamıştır. O evde öyle bir ölüm hadisesinin vukuundan haberleri olmayan talebeler, dersin bitiminde evden çıkarken evin avlusunda gördükleri manzara karşısında hayretlere düşerler. Bunun hikmetini sorduklarında ise Hocanın cevabı şu olur: "Gelinlik çağında bir kızımız vardı. Dün gece Yüce Hakk'ın rahmetine kavuştu. İşte bayanlar, onun hazırlığını yapıyorlar. Bizim bunun için dersi terk etmemiz gerekmezdi. Sizi de telaşa sokmamak için ders esnasında size haber vermedim." Evet Mübarek Husrev Hocamız böyle diyor ve gelinlik çağındaki kerimesinin vefatını, işte böyle gönlü rızasıyla karşılıyordu.

İşte bu iki örnek, kazaya rıza göstermenin ve kadere teslim olmanın ne demek olduğunu ve bunun inanan bir insan için ne derece bir huzur kaynağı olduğunu açıkça gösteriyor.

İkinci Alamet: Sadece Yüce Allah'tan korkmak; O'ndan başka hiçbir şeyden bizzâtihi korkmamak: Çünkü mutlak azamet ve kibriya, adalet ve kudret sahibi, O'dur. Yerlerin ve göklerin mülkü ve melekûtu O'nun elinde, bilgisi içerisinde ve iradesi ve idaresi altındadır. O izin vermedikten sonra hiçbir şey hiçbir şeye zarar vermez ve veremez. Ama O'nun verdiği zararı da engelleyecek hiçbir güç yoktur. Her şey O'nun emri ve izni ile hareket etmekte olup hiçbir şey başı boş değildir. Öyle ise hatalarla, isyanlarla ve noksanlarla mâ'lul olan beşer, sadece, O'ndan, O'nun adalet ve kudretinden korkmalı ve sadece O'nun gazap ve azabından titremelidir. Cenab-ı Hak, bu hususla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de "*şayet gerçekten iman etti iseniz onlardan korkmalınız da sadece benden korkunuz.*" (Âl-i İmrân sûresi, 175) buyurmaktadır.

Nitekim Ashâb-ı Kiram efendilerimiz Uhud savaşından bir yıl sonra, Küçük Bedir pazarına gitmemeleri hususunda propaganda yapan ve kendilerini sindirmek isteyen müşriklere karşı böyle davranmışlar ve onların tehditlerine metelik vermemişlerdi.

İşte şu ayet, onların bu korkutma ve sindirme planlarıyla Ashâb-ı Kiram'ın dînî salabetlerinin ve kalplerinde Yüce Allah'a karşı duydukları şuurlu haşyetlerinin üstün derecesini anlatmaktadır:

"*Onlar öyle kimselerdir ki, halk kendilerine düşmanlarınız olan insanlar size karşı ordu hazırladılar, aman onlardan kendinizi koruyun dediklerinde, bu tehdid onların imanlarını artırmış ve "Hasbünallahü ve ni'melvekil" Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir." demişlerdi.* (Al-i İmrân sûresi, 173)

Evet, din düşmanlarından ve bazı münafıklardan gelecek tehditlere ve tazyiklere karşı, gerçek müminler için yegane kurtuluş çaresi ve korunma siperi, "*Hasbünallahü ve ni'mel vekil*"dir.

Üçüncü Alamet: İbrahim aleyhisselâm'ın dediği gibi, "Ben batanları (her zaman benin yanımda bulunmayanları) sevmem." sırrınca, sadece Yüce Allah'ı sevmek, O'nunla itminana kavuşmak ve O'nunla sükunete ermek; O'ndan başkasını bizzâtihi sevmemek, gönlünü bağlamamak ve başkalarını ancak Kur'an'ın târif ettiği şekilde ve O'ndan ötürü sevmek: Çünkü sevgi mahalli olan kalp, insana sadece Yüce Mevla'yı sevmek, O'nunla tatmin olmak ve O'nunla huzur bulmak için verilmiştir. Hem eşyada sevilmeye sebep olan ihsan, kemal ve cemal gibi güzel hasletlerin aslı ve kaynağı, eksiksiz ve eşsiz bir ihsana, bir cemale ve bir kemale sahip olan Cenab--ı Hak'tır. Eşyada numuneleri görülen bu güzel hasletler, o yüce sıfatların ve isimlerin ancak gölgelerinin gölgeleridirler. Öyle ise insan önce Yüce Allah'ı, O'nun sıfat ve isimlerini, ihsan ve keremini, rahmet ve mağfiretini göz önünde tutup sevmeli, sonra O'ndan ötürü ve O'nun izni ve müsaadesi içerisinde yaratıkları sevmelidir. Diğer bir tabirle, himayesinde bulunan ve kendisine emanet olarak verilen her şeyi Allah hesabına sevmeli ve onlara Allah'a ibadet, itaat ve hizmet etmede kendisine yardımcı oluyorlar diye değer vermelidir. Onların cazibesine kapılıp aldanmamalı ve Allah'a karşı yapması gereken aslî görevlerinden kendisini alıkoyan mala ve mülke rağbet etmemelidir.

Nitekim, Hazret-i İbrahim (a.s.), hiçbir şeyle tatmin olmuyor, sükunete ve huzura varmıyordu da, sadece Cenab-ı Hakk'a tam bir teveccüh ve O'na tam bir teslimiyetle her türlü mutluluğu içeren kalbi, itminan ve tatmine, ruhî sükunet ve huzura, vicdanî doymuşluğa ve doygunluğa eriyordu.

Hem Hz. Süleyman (a.s.), bir gün atlarının tımarıyla uğraşırken, unutuyor da nerede ise ikindi namazını kaçırıyordu. Hatırlar hatırlamaz hemen kalkıp namazını eda etti; ama Onun şu samimiyetine, Allah'a olan şu bağlılığına, mala ve mülke Allah hesabına ve O'nun adına rağbet etmedeki şu safiyetine bakın ki,

namazını vaktinde kılmayı O'na unutturdular diye yüz atının tümünü tereddüt etmeden Allah yolunda kurban ediverdi.

Cenâb-ı Hak, bu derece samimi ve sadık bir kulunu hiç karşılıksız bırakır mı?

O Süleyman kulunun o samimi sadakatine karşılık olarak ve kalbini meşgul ettiler diye Allah için gözden çıkardığı ve kurban ettiği atlarına bedel; Yüce Allah da, "*Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam gidişi de bir aylık mesafe olan rüzgârı.*" (Sebe sûresi, 12) Onun emrine verdi ve yine ayetin ifadesiyle, "*o* rüzgâr*, onun emriyle istediği yere tatlı tatlı eserdi.*" (Sâd süresi, 36) Evet Allah'ın kendisine tam teslim olan ve tam teveccüh eden bir kulunu, elbette ki yan yolda terk etmez ve onun samimi bir fedakarlığını kesinlikle karşılıksız bırakmaz.

Dördüncü Alamet: Sadece Yüce Allah'ı talep edip O'nu reca etmek ve O'nu arzulayıp O'na ilticada bulunmak: Yani yüzünü yaratıklardan Yüce Yaratıcıya çevirmek ve iman ve kanaat noktasında kalp gözünü sebeplerden müsebbibül' esbab olan Yüce Mevlâya döndürmek, O'ndan başkasını bizzâtihi talep etmemek, rica etmemek ve arzulamamaktır. Çünkü Allah'tan başka her şey fânidir, zâildir, geçicidir. Böyle olunca da onlar insanın hiçbir derdini bilmez ve hiçbir ihtiyacını karşılayamazlar. Yüce Mevlâ ise ebedidir, bâkidir, dâimidir, sermedidir ve O, aynı zamanda Samed'dir ve mutlak Ganidir. İşte Yüce Allah'ı böyle kabul eden bir mümine düşen, sadece O'nu reca etmek, O'nu talep etmek ve O'na ilticada bulunmaktır. Zira ancak O'nu talep edenler O'nu bulur ve ancak o zaman gerçek matluplarına ve maksutlarına ererler.

Nitekim, Rasul-ü Ekrem sallallahü aleyhi ve sellem, şu fani dünyadan ebedi aleme irtihal etme vakti yaklaştığında, hem maddesiyle hem de manasıyla tamamen Yüce Allah'a teveccüh ediyor ve nurlu gönlünden O'na karşı kopan vuslat arzusu ve lika iştiyakı mübarek ağzından "*Yüce Dosta... Yüce Dosta...*" şek-

linde dökülüyor ve artık bütün mahiyetiyle biricik Ma'bûd'u, Maksûd'u Mahbûb'u ve Matlûbu olan Yüce Rabbi'sine kavuşmayı ve O'nun ebedi sürurdan ibaret olan engin rahmetine ve saadetten ibaret olan ebedi huzuruna iltihak ve dehalet etmeyi istiyordu. Yüce Allah, Hazret-i Davut (a.s.)'a "*Sadece beni talep et ki Beni bulasın.*" buyurmaktadır.

Hem Hikem-i Ataî "Onu kaybeden neyi bulur ve O'nu bulan neyi kaybeder." diyor. .

Râbiatül'Adeviyye de, Allah'tan Cennette sadece O'nun rü'yetiyle müşerref olmayı talep ediyor ve O'ndan başka hiçbir şeyi asla istemiyor ve kabul etmiyor.

Üstad Hazretleri de Mevlânâ Câmî'ye iştirak ederek âvazı çıktığı kadar şöyle haykırıyor:

"Yalnız biri işte; başkaları istenmeye değmiyor.

Biri çağır; başkaları imdada gelmiyor.

Biri taleb et; başkaları layık değiller.

Birigör; başkaları her vakit görünmüyor, zeval perdesinde; saklanıyorlar.

Biri bil; marifetine yardım etmeyen başka bilmekler faydasızdır.

Biri söyle; O'na ait olmaya sözler, mâlâyani sayılabilir."

Sonra da bunun hakikatini özet olarak şu şekilde dile getiriyor:

"Evet Câmî pek doğru söyledin. Hakiki Mahbub, Hakiki Matlub, Hakiki Maksud, Hakiki Ma'bûd, yalnız O'dur. Çünkü bu alem, bütün mevcûdâtıyla, muhtelif dilleriyle ve ayrı ayrı nağmeleriyle kâinat çapında teşkil edilen büyük zikir meclisinde hep beraber "Lâilahe illa hû" der, O'ndan başka hiçbir ilahın olmadığını ilan eder ve O'nun birliğine şehadet eder. İşte bu tehlil kelimesinin ifade ettiği tevhid hakikati, "Ben üfûl edenleri sev-

mem" fikrinin ve kanâatinin insanda açtığı "Sahipsiz olarak boşta kalmışlık." yarasına şifalı bir merhem sürüyor. Hem insanın kendilerinden alâkayı kestiği o mecazî sevgililere bedel, kalbiyle tasdik ve diliyle ikrar ettiği "Mübarek tehlil kelimesi", o insana ezeli ve ebedi olan bir sevgiliyi gösteriyor ve insanı O gerçek sevgiliye bağlıyor.

Beşinci Alamet: Yalnız alemlerin Rabbi olan Yüce Allah'a kulluk yapmak ve O'ndan başkasına asla kulluk yapmamak suretiyle sürekli olarak izzetli yaşamak; diğer bir tabirle Allah'tan başkasına, ona boyun eğmek ve esareti altına girmek suretiyle tezellülde, meskenette, ibadette ve itaatte bulunmamak: Çünkü bütün yaratıklar, hadis ve fânidirler, âciz ve nakıstırlar. Böyle olan varlıkların ise, ilah olmaları muhaldir. Hem bunlar, kendilerine ibadet ve kulluk yapılmaya asla layık olmadıkları gibi, onların buna hakları da yoktur.

Nitekim Yüce Allah, bir kudsi hadiste mealen şöyle buyuruyor: "Benim ile insanlar ve cinler arasında çok büyük bir haber var: Yaratan benim; buna rağmen benden başkasına kulluk yapılıyor. Besleyip büyüten benim; buna rağmen benden başkasına şükürde bulunuluyor." Bu ise gerçekten çok büyük ve tüyler ürpertici bir haberdir. Aklı başında olan hiçbir kimse, böyle bir habere asla malzeme olmak istemez.

Altıncı Alamet: Kalbin havfullah, haşyetullah, muhabbetullah, iştiyak ve iltica gibi yüce hasletlere sahip olması: Ancak bu hasletlerin de kendilerine göre bir kısım alametleri vardır ki bunların icmâli, Yüce Allah'a ait her şeyi, hem kanâat hem de fiil planında tercih etmek ve tatbik etmektir: Çünkü Allah'ın hatırı âlîdir; hiçbir hatıra feda edilemez ve edilmemeli. Aksine bütün hatıralar, O'na fedâ edilir ve edilmelidir.

İşte O'nun emir ve nehiyleri karşısında nefsin arzu ve isteklerini terk edip O'na itaat etmeye ve O'nun rızasını kazanmaya koşmak, kalpteki iman ve tevhidin belirtileri olduğu gibi, aynı

zamanda gerçek haşyet ve muhabbetin ve samimi recâ ve iltica-nın en açık alametlerindendir.

Korku ve haşyet ekseriyet itibariyle meleklerin makamıdır. Çünkü onlar, sürekli olarak O'nun azametini müşahede etmek-tedirler. Talep ve recâ ise alimlerin makamıdır. Çünkü sürekli olarak O'nun cemal, kemal ve ihsanını görüyor, biliyor ve bun-dan ibret dersi alıyorlar.

* * *

İMAN VE KÜFÜR MÜCADELESİNE İBRETLİ BİR MİSAL

Zamanın birinde bir kral vardı. Bir de tanıdığı ve hem fikir olup çok sevdiği bir sihirbaz...

Sihirbaz ihtiyarlayıp öleceğini anlayınca krala başvurup dedi ki:

"Ben ihtiyarladım, herhalde yakında öleceğim. Sahip olduğum sihirbazlık mesleği, benim ölümümle sona ermesin. Bunun için de bana genç, zeki, kabiliyetli bir delikanlı bulup getir ki, sihirbazlık sanatını ona öğreteyim. Böylece o delikanlı benden sonra sihirbazlık mesleğini devam ettirsin."

Sihirbazın bu teklifini cazip, olumlu ve yerinde bulan kral, etrafa haber saldı ve memleketinde bulunan en zeki, kabiliyetli, dirayetli ve cesaretli bir gencin tespit edilip kendisine bildirilmesini ferman etti.

Kısa bir zamanda kralın emri yerine getirilerek gayet zeki, anlayışlı, becerikli, iş yapan ve iş bitiren bir delikanlı bulunup krala bildirildi ve sihirbaza teslim edildi.

Delikanlı, sabah-akşam sihirbazlık sanatını öğrenmek maksadıyla sihirbazın evine gelip gitmeye başladı. Bir zaman sonra delikanlı bir zahidle yani; Allah'a ve ahiret gününe inanan ve yaşantısını ahiretteki hesaba göre ayarlayan, dinin en küçük meselesini dünyanın tümü için bile feda etmeyen, vaktini ve kabili-

yetlerini fuzuli işlerde israf etmeyen, ömrünü kıymetli, faydalı ve kalıcı işlerde ve hizmetlerde geçiren bir Hak dostuyla tanıştı.

Böyle bir zahidle tanıştığından çok memnun olan ve sohbetlerinden çok istifade eden delikanlı, zahidin yanına uğramadan edemiyordu. Hatta bu ziyaretini her gün olacak şekilde sıklaştırdı. Çünkü gün geçtikçe zahidin anlattıkları fazlasıyla hoşuna gidiyor ve son derece etkisinde kalıyordu. Bunun için de sabah evinden çıkıp sihirbazın yanına giderken, zahidin yanına uğrayıp öyle gidiyor, akşam evine dönerken yine zahide uğrayıp öyle dönüyordu. Fakat delikanlı böyle bir zahidle tanıştığını ve ondan hoşlanıp sohbetinde bulunduğunu ve onu sık sık ziyaret ettiğini, ne ailesine, ne de sihirbaza söylüyordu. Çünkü bâtıla, şirke, zulme, hokkabazlığa ve mürailiğe davet eden sihirbazın fikirleriyle Hakk'a, tevhide, vakara, ihlasa ve güzel ahlâka davet eden zahidin fikirleri birbirine taban tabana zıt idi. Hal böyle olunca, delikanlının zahidle tanıştığını ve yanına gelip gittiğini duyduklarında, gerek ailesinin gerekse sihir bazın buna karşı koyacağı, gelip gitmesini engelleyeceği ve onu zahidden ve zahidin fikirlerinden soğutup caydıracağı kesindi. İşte bunun için delikanlı zahidle tanışıp sohbetinde bulunduğunu kimseye söylemiyordu. Fakat sabah evinden çıkıp zahide uğradığından; sihirbazın yanına geç varıyordu. Akşam yine zahide uğradığından, bu defa da evine zamanında gelemiyordu. Bu geç kalmadan ötürü de, sabahları sihirbazdan, akşamları da ailesinden azar işitiyor ve îtap görüyordu. Sabahları sihirbaz "niçin zamanında gelmiyorsun?" deyip azarlıyor, akşamları da ailesi "niçin vaktinde dönmüyorsun?" diye ona bağırıp çağırıyordu. Delikanlı ise sihirbazın fikirleri ile zahidin fikirleri birbirinin zıddı olduğundan, zahide gittiğini bir türlü cesaret edip de söyleyemiyordu.

Hem söyleyemiyordu; çünkü kim bilir belki de zahidin fikirleri hakkında tam bir kanaate sahip olmamış ve kararını verememişti. Çünkü karşı tarafın da kendine göre cazibesi, hissi ok-

şayan tarafları, nefsin hoşuna giden yanları ve şarlatanlıkları vardı. Hem çevre sihirbazın fikirleriyle yoğrulmuştu.

Genç, bir gün evinden çıkıp sihirbazın yanına giderken, bir köprüden geçmesi gerekiyordu. Birden kalabalık bir halk kitlesiyle karşılaştı. Başını kaldırıp gözlerini ileriye gönderdiğinde; bir de ne görsün:

Köprünün ortasında uzanıp yatmakta olan bir canavar var; kimseye geçit vermiyor.

İşte ne olduysa o anda oldu. Birden gencin kafasında şimşekler çaktı ve kıvılcımlar uçuştu. Arayıp da tam olarak bulamadığı, eline geçip de kaybetmekle karşı karşıya kaldığı ve tam teslim olmada geciktiği zahidin söylediklerinin doğru ve isabetli olup olmadığını anlama hususunda şöyle bir çareye başvurdu: Ellerini kaldırıp;

"Allah'ım, eğer zahidin dedikleri doğruysa şu atacağım taşla şu hayvanı buradan defet. Ta halk köprüden geçip işine gitsin. Ben de bunu zahidin doğruluğuna bir alamet sayayım ve ona tam teslim olup, eğri büğrü yollardan, yanlış ve çarpık fikirlerden kurtulayım." diyerek elindeki taşı attı. Canavar oradan def olup gitti ve halk köprüden geçip işine gitti. Delikanlı da bunu zahidin doğruluğuna ve sözlerinin hakkaniyetine delil saydı ve artık sihirbaza gitmemeye kat'i karar vererek dosdoğru zahidin yanına vardı. Başından geçenleri bütün açıklık ve samimiyetiyle zahide anlattı. Delikanlıyı gayet dikkatle dinleyen zahid, delikanlının sözleri bitince, ona ileriyi gören gözleriyle bakarak, emniyet telkin eden yüzüyle teveccüh ederek ve şefkat dolu elleriyle sırtını sıvazlayarak dedi ki:

"Evladım, sen gelecekte etrafa ün salan meşhur bir kimse olacaksın. Öyle bir zamanda sakın beni ele verme. Bu öğrendiklerini, benimle temas kurmak suretiyle benden öğrendiklerini kim-

seye söyleme. Benim halimden ve fikirlerimden kimseye bahis açma."

Gerçekten, kısa bir zamanda delikanlı etrafa ün saldı, şöhreti her tarafa yayıldı ve herkes ondan, maharetlerinden ve insanlar üzerinde bıraktığı etkilerinden bahsetmeye başladı. Kısa zamanda meşhur olmasında, kralın emriyle pek çok genç arasından seçilip sihirbaza teslim edilmesinin zahiren büyük rolü vardı. Zâten halk onu krala yakınlığı ve sihirbazlık mesleğinin ehli olması yönüyle tanıyor ve ondan bahsediyordu.

Delikanlı, yanına gelen dertli insanların dertlerini dinliyor, hastalıklarına bakıyor ve imkanları ölçüsünde sebeplere tevessül ederek, onlara hal çaresini bulmaya çalışıyor ve halkın dertlerine deva ve hastalıklarına şifa bulmalarına yardımcı oluyordu.

Kralın yakınlarından gözleri görmeyen birisi vardı. O da delikanlının şöhret ve maharetini duymuş, körlük belasına şifa bulmak için delikanlının yanına gelmişti. Delikanlıya şöyle dedi:

"Efendim! Senin şöhretin her tarafa yayıldı. Herkes senin tesirli faaliyetlerinden, maharetli elinden ve şifalı sözlerinden bahsediyor. İşte görüyorsun ki benim gözlerim kör ve ben şu anda âma bir insanım. Şayet bana da şifa verip gözlerimi açarsan, sana şu kadar teneke altın vereceğim. Ve yaşadığım müddetçe de senin kölen olup her emrine âmadeyim. Ne olursun bana şifa ver. Benim gözlerimi aç."

Delikanlı, böylesine yanlış ve yersiz bir istek karşısında ve insanların Allah'ı bırakıp fânilerden medet umma ve Allah'a ait bir kısım icraatı insanlardan bekleme gibi bâtıl, sapık ve çarpık fikirlere saplanmaları karşısında titredi, kaşlarını çattı ve şöyle dedi:

"Hayır; öyle bir şey yok. Böyle bir düşünce son derece yanlış bir fikir ve çok çarpık bir anlayıştır. Ben kimseye şifa vermiyorum. Şifa vermek kimsenin haddi değildir. Şifa vermek Allah'a

ait yüce bir sıfattır. Şifayı veren sadece Allah'tır. O'ndan başka şifa veren hiç kimse yoktur. Yalnız bu şöhretin ve bu işin benimle alâkalı olan kısmı ve bana düşen hissesi şudur ki, bir kısım dertlerin dermanı için yüce Allah'a dua ederim. Yüce Allah da, umumi rahmeti ve şümullü hikmeti iktiza ederse benim duamı kabul etmekte ve karşı tarafa şifa vermektedir. Durum bundan ibarettir. İşte şu andaki senin benimle alâkalı olan meselen de bundan farksızdır. Netice-i kelam; sen eğer alemlerin Rabb'i olan Yüce Allah'ın, varlığını ve birliğini kabul eder, O'na tam teslim olur ve inanılması gereken iman ve İslam'ın sâir rükün ve şartlarına inanırsan ben de senin için Allah'a dua ederim. Yüce Allah dilerse, benim duamı kabul eder ve şifayı yaratıp seni iyileştirir ve senin gözlerini açar. Ben de bunun karşılığında senden hiçbir maddi menfaat talep etmem. Çünkü dua bir kulluktur. Kulluğun fayda ve semereleri ise uhrevi olup ahirette verilecektir. Hem ben bunu Allah rızası için yapıyorum ve biliyorum ki, Allah'ın benden razı olması, benim her şeyime kafidir. Zira O razı olduktan ve kabul ettikten sonra halkın itirazının ve muhalefetinin hiçbir değeri yoktur. Kaldı ki, O razı olduktan ve kabul ettikten sonra isterse ve hikmeti gerektirirse, beni bütün yaratıklara da kabul ettirir; onların kalplerine bana karşı bir merhamet ve bir şefkat yerleştirir, bir sevgi ve bir muhabbet koyar. Halk da farkında olmadan benden ve benim yaptıklarımdan hoşlanmaya, beni sevmeye ve bana hürmet etmeye başlarlar."

Delikanlının bu samimi halini gören ve tesirli sözlerini dinleyen âmâ, delikanlıya dönüp dedi ki:

"Doğrusu şu anda ben de davetine icabet ederek, Allah'ın varlığına birliğine inandım. Ve inanılması gereken diğer şeylerin tümüne de inanıp hepsini kabul ettim ve hayatımın sonuna kadar da bu kanaat ve i'tikat çerçevesinde hareket edeceğime, iman ve İslam'la alâkalı meselelerde en küçük bir tâviz vermeyeceğime, ebedi olan ahiret hayatımı fâni olan dünya hayatım için

feda etmeyeceğime, fakat gerekirse fâni olan dünyevi hayatımı ebedi olan ahiret hayatıma seve seve feda edeceğime söz veriyorum. Allah şu anda sözlerime şahit ve içimden geçenlere de nigehbân ve haberdardır. Sen de şahit ol."

Muhatabından bu cevabı alan delikanlı ellerini açıp dedi ki:

"Allah'ım şu kuluna şifa ihsan eyle."

Yüce Allah da, delikanlının samimi, halis ve muhlis olan duasını kabul ederek, hemen o anda âmaya şifa verdi. Gözlerini açıp, onu çevresini görür hale getirdi. Artık, içeriye âma olarak giren zât, gözleri açılmış olarak dışarıya çıkıyordu.. Delikanlıya "Allah razı olsun" deyip onunla vedalaştı. Allah'a ısmarladık deyip çoluk-çocuğunun yanına geldi ve işlerinin başına geçti. Gözleri açılan adam eskiden olduğu gibi yine kralın meclislerine iştirak etmeye devam ediyordu.

Bir gün kral, eskiden âma olarak tanıdığı yakınının gözlerinin açıldığını, etrafı görmeye başladığının ve kendisinde körlükten hiçbir belirti kalmadığının farkına vardı ve aralarında, şöyle bir muhavere geçti.

"Sen eskiden kör idin. Hiçbir şeyi görmezdin. Şimdi ise bakıyorum ki, gözlerin açılmış ve çevreni görüyorsun. Söyle bakalım; senin gözlerini kim açtı?"

"Allah... Evet benim gözlerimi Allah açtı!"

"Yani ben mi açtım? Allah demekle beni mi kastediyorsun?"

"Hayır. Hem sen ilah değilsin ki..."

"Peki senin benden başka ilahın var mı?"

"Dedim ya, bir kere sen ilah değilsin ve olamazsın. Benim İlâh'ım olan Yüce Zât, hem benim, hem senin, hem de bütün alemlerin Rabb'i olan Allah'tır. Her şeyin Rabb'i ve her şeyin İlâhı O'dur. O her şeyi yaratan, her şeyi bilen, her şeye gücü ye-

ten, ezeli ve ebedi olan ve gizli-açık her şeyden haberdar olan Yüce Allah'tır."

O zamana kadar memleketinde hiç duyulmadığı, duyulup bilinmesini de istemediği ve hiç de bekleyip ummadığı bu türlü fikirleri yakın akrabasından duyan kral, başından kaynar su dökülmüş gibi oldu. Öyle bir sarsıldı ve sarardı ki, neye uğradığını bilemedi ve feleğini şaşırdı. Heyecandan kalbinin atışları hızlandı. Nerdeyse olduğu yerde yığılıp kalacaktı. Bir müddet öyle kaldıktan sonra kendini toparladı ve yakını olan kimseyi karşısına alıp, onu şöyle sıkıştırmaya başladı.

"Eskiden memleketimde bu türlü fikirler yoktu. Herkes beni tanrı olarak tanıyordu. Sen bu fikirleri nereden aldın? Kimden öğrendin? Çabuk söyle." Gözleri henüz açılan ve daha yeni mümin olan o kimse, krala dönerek ona pervasız bir şekilde dedi ki:

"Ben bu fikirleri senelerce önce vatanın güzide insanlarından seçip sihirbaza teslim ettiğin ve haddi zâtında senin de beğendiğin ve herkesin dilinde gezen falan delikanlıdan öğrendim." Şöyle ki:

"Ben gözlerimin açılması için bana şifa versin diye kendisine müracaat ettim. O da bana, kendisinin şifa vermediğini, şifa verme hakkının sadece Allah'a ait olduğunu, kendisinin sadece Allah'a dua ettiğini, ve ben Allah'ı kabul ettiğim takdirde benim için de dua ve niyazda bulunacağanı söyledi. Ben hemen Yüce Allah'ı kabul ettim. Bunun üzerine delikanlı dua etti. Yüce Allah da duasını kabul ederek bana şifayı verdi ve gördüğün gibi gözlerimi açtı. Hal bundan ibarettir."

Bunu duyan kral, adamlarını toplayıp onlara şöyle dedi:

"Falan genci derhal bulup en kısa bir zamanda yanıma getiriniz."

Kralın emri yerine getirildi ve delikanlı eli kolu bağlı bir vaziyette kralın yanına celbedildi.

Kral, onu seneler öncesi sihirbaza teslim ettiğinden; onun da bir sihirbaz olacağını düşünerek delikanlıya şöyle dedi:

"Delikanlı! Sen sihirbazlık mesleğinde o kadar ileri gitmişsin ki, artık körlerin gözlerini bile açıyor ve onlara şifa veriyorsun."

Böyle yersiz ve çarpık bir soru karşısında kalan delikanlı birden irkildi, kaşlarını çattı ve karşısındaki, sanki kendisini seneler öncesi seçip sihirbaza teslim eden kral değilmiş gibi; ona ehemmiyet vermeden ve ondan korkup ürkmeden ona şöyle mukabelede bulundu:

"Hayır, ben kimseye şifa veremem ve böyle bir cürete de kalkışmam. Ben böyle bir hakkı kendimde görmedim ve göremem. Çünkü şifayı veren Allah'tır. Hakiki illet, hakiki sebep ve hakiki hikmet O'dur ve O'na aittir. Ben sadece, sesleri duyan, fısıltıları işiten, kalplerdekine nigehbân olan, dua ve dileklere cevap verip hikmet ve rahmetine göre onları kabul eden Yüce Allah'a dua ederim. Benim vazifem budur. Yaptığım da bundan ibarettir. Yoksa hakiki te'sir Yüce Allah'a aittir."

Bunun üzerine kralla delikanlı arasında şöyle bir muhavere geçti:

"Bu söylediğin ilahtan maksat ben miyim? İlah demekle beni mi kastediyorsun?"

"Hayır. Sen ilah değilsin ve olamazsın. Peki, senin benden başka ilahın var mı?"

"Söyledim ya, bir kere sen ilah değilsin. Benim ilahım olan Yüce Zât, hem senin, hem her şeyin ilahı olan, kendisine kulluk yapılmaya layık ve her hususta teveccüh edilmeye müstahak olan ve Vâcibü'l-vücûd unvanına sahip olan Yüce Allah'tır. Her şey O'nun azameti karşısında iki büklüm, kudreti karşısında tam teslim, izzeti karşısında boynu bükük ve heybeti karşısında başı eğik bir vaziyettedir. Her şey O'nun hükmüne inkıyat etmiş ve hikmetine ram olmuş olup, dağlar O'nun haşyetinden yarılmak-

ta, gökler O'nun emriyle ayakta durmakta ve yer O'nun izniyle karar kılıp yörüngesinde dönmektedir."

Gerçekten inanmış ve gözü pek ve dirayeti tam olan delikanlıdan beklemediği bu sözleri işiten kral, malını mülkünü yitirip iflas etmiş, saltanatı yıkılıp şevketi sönmüş ve dünyası yıkılıp perişan olmuş bir hale döndü. Beklemeden delikanlıya dönerek şöyle dedi:

"Sen bu fikirleri nereden aldın? Ben seni sihirbaza bunun için mi teslim ettim? Ben seni düşünce ve anlayışlarıma, saltanat ve idareme göstereceğin harika sihirlerle yardımcı olasın diye seçip tercih etmiştim. Senden bunları mı görecektim? Bu fikirleri sana mutlaka birisi telkin etmiş olmalı. Bu fikirleri sana kim aşıladı? Kimin te'sirinde kaldın? Kimsenin haberi olmadan kiminle irtibat kurdun? Senin bu fikirlere sahip olmanda mürşidin ve rehberin kimdir? Çabuk söyle."

Delikanlı, cevap vermeyip sustu. Kral tekrar sordu: "Hayır, çabuk söyle. Sen bu fikirleri kimden aldın? Çünkü şimdiye kadar vatanımda ve halkım içinde böyle fikirler yoktu. Herkes ilah olarak sadece beni tanıyordu." Şiddetli sıkıştırmalara ve gayet ağır işkencelere dayanamayan genç, yalan söylemeyi de düşünmediği için kendisine iman ve İslam'a ait fikir ve görüşleri telkin eden ve onu Yüce Allah'ın hanif olan dinine çağıran ve irşâd eden Zahid hakkında bildiklerini anlatmaya başladı ve dedi ki:

"Ben seneler öncesi filan zâtla tanıştım. O beni Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmeye davet etti. Ben de aklımın yardımıyla, sayısız hadisenin şehadetiyle, vicdanımın hak vermesiyle ve kalbimin tatmin olup ruhumun sükunete kavuşmasıyla o mübarek zâtın irşadına kulak verdim. Davetine icabet ettim ve dediklerini kabul ettim. Bundan da pişman değilim. Çünkü en doğru ve en sağlam hakikat Allah'ın varlığı ve birliği hakikatidir. Ve bütün hakikatler bu kudsi hakikat sayesinde ayakta durmakta ve varlıklarını sürdürmektedirler. Bu kudsi hakikati kabul etmedi-

ğimiz takdirde hakikat diye herhangi bir şeyden bahsedilemez. Hem o taktirde olup bitenler manasız, var olanlar da eğlenceden ibaret olup varlıklar abes ve fuzûlî bir şekilde kıymetsiz ve değersiz bir hale giriftar olurlar. Daha doğrusu, tevhid hakikati kabul edilmediği takdirde varlık diye bir şeyden bahsetmek bile mümkün değildir."

Kral, bir emirle zahidi buldurup yanına getirtti. Ve onun Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanan ve kulluk vazifesini en güzel bir şekilde îfâ eden birisi olduğunu, fâni olan insanların ilah olamayacağı düşüncesine sahip bulunduğunu ve her vesile ile yüce Allah'ın varlığını ve birliğini, iman ve İslâm'la alâkalı meselelerin hakkaniyetini ve insanların yaradılışlarının gayesi olan kulluk vazifelerini yerine getirmelerindeki zarureti anlatmaya ve etrafını aydınlatmaya çalıştığını ve onun bu yeni gelişmelerin beyin yapıcısı ve en büyük fikir babası olduğunu öğrenince akrabasına ve delikanlıya sorduğu sualleri sormaya lüzum görmeden, fikrini ve hükmünü bildirdi ve şöyle dedi;

"Üçü bir araya getirilsin. Yeni girdikleri dinden dönmeleri teklif edilsin. Dinlerinden dönerlerse serbest bırakılsınlar. Aksi takdirde her üçü de testereyle başlarının ortasından aşağıya doğru olmak üzere ikiye biçilsinler."

Kral onların hayatlarına son vermenin elinde olduğunu ve gerçek dinin yayılmasını kaba kuvvete müracaat etmek ve başkalarına bu şekilde gözdağı vermek suretiyle önleyeceğini zannediyordu.

Heyhat, kral ve onun gibiler bilmezler mi ki, aklın ve mantığın karşısına akıl ve mantıkla çıkamayıp, kaba kuvvete müracaat etmek, hakikatte mağlubiyetin ifadesidir. Ve mağlubiyetini en açık bir şekilde ilan etmektir. Hem bilinmeli ki, akıl ve mantık ölçülerine dayalı gerçekler birer elmas kıymetinde olup, tahakkümle, tasallutla, tazyikle ve kaba kuvvetle asla kıymetten düşmez, keyfiyet değiştirmez ve zâyi olmazlar.

Hem:

Takdîr-i Hüdâ kuvve-i bâzû ile dönmez

Bir şem'â ki Mevlâ yakca üflemekle sönmez

Hem:

Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa

Hakk'ın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır

Hem:

Ehl-i dünyanın hükmü var, şevketi var, kuvveti varsa

Kur'ân'ın feyziyle hadiminin de:

Şaşırmaz ilmi, susmaz sözü vardır.

Yanılmaz kalbi, sönmez nuru vardır.

Hem:

Ne mümkün zulm ile bîdât ile imhâyı hürriyet

Çalış idraki kaldır muktedirsen ademiyetten

Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhâ-yı hakikat

Çalış kalbi kaldır muktedirsen ademiyetten-

Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhâ-yı fazilet

Çalış vicdanı kaldır muktedirsen ademiyetten

İşte, Hakk'ın, idrâkin, kalbin ve vicdanın hiçbir zulüm, tazyik ve tahakkümle mağlup edilemeyeceğini anlayan Üstad-ı A'zam, bu hakikati şöyle haykırmaktadır:

"Kuvvetin hakta olduğuna, hakkın kuvvette olmadığına binâen derim ki; dünyayı başıma ateş yapsanız; Kur'ân hakikatlerine feda olan bu baş zındıklar karşısında baş eğmeyecek ve zalimlere teslim olmayacaktır."

* * *

İnanmış üç insan getirildi ve önce zahide dininden dönmesi teklif edildi. Bunun üzerine Zahid dedi ki:

“Bu mümkün değil. Çünkü ben bir defa dönmüşüm; o da İslâm’a... İslam’dan dönmeyi döneklik sayarım.

Hem, eşyayı yoktan yaratıp ona güzel bir şekil veren, eşyaya belirli bir müddet ve hedef tayin edip onu o yola sevk eden, bela ve musibetleri def edip bütün yaratıklarına yardımcı olan, en gizli ve en mahrem sözleri ve ihtiyaçları duyup, onları yerine getiren, maddi-manevi girdaplara mâruz kalıp boğulmak ve helak olmak üzere olanları kurtaran, hastalara şifalar, dertlilere, devalar ve borçlulara edalar bahşeden, dilediğini dilediği zamanda öldürüp tekrar hayata kavuşturan, dilediğini dilediği şekilde ve dilediği kadar güldürüp ağlatan ve kendi hikmetinin gerektirmesine ve kullarının iradelerine ve liyakatlerine göre, dilediğini sapıklıkta bırakan ve dilediğine hidayet bahşeden Yüce Allah’ı ve O’ndan gelen hak ve hakikatleri, ben bile bile nasıl înkar edebilirim?

Hem şu anda siz beni ölümle tehdit ediyorsunuz. Ben sahip olduğum kesin bilgiler ve gördüğüm açık deliller karşısında sîzi ve size ait efsaneleri asla tercih etmem. Sen yapacağından geri kalma; bana dilediğini yap. Fakat unutma! Sen ancak bu dünya hayatında istediğini yapabilirsin. Son sözüm: Ben dinimden asla ta’vîz vermem.”

Zahidin bu türlü metanetli, sebatlı ve cesaretli cevabı karşısında ondan ümidini kesen Kral emrini verdi. Testere getirildi ve hem akrabasının, hem delikanlının, hem de o kadar insanın gözleri önünde zahid, başından aşağıya biçilip oracıkta şehid edildi.

İkinci olarak akrabası çağrıldı ve ona da aynı teklifler yapıldı:

“Bak Zahid’in durumunu görüyorsun. Karşında kanlar içinde yatmaktadır. Eğer yeni kabul ettiğin dininden vazgeçersen ne âlâ!. Hem kurtulacak, hem de kralın yanında pek çok saadete ve

mükafata kavuşacaksın. Aksi takdirde sen de zahidin akıbetine ma'ruz kalacaksın."

Böyle bir teklifle karşı karşıya kalan ve eskiden âmâ olan fakat sonradan Allah'ın kendisine şifa ihsan edip gözlerini açtığı o mübarek kişi, sarsılmaz bir kararlılıkla, hem de gayet mantıkî olarak şöyle dedi:

"Hayır asla. Ben kabul ettiğim Yüce Rabb'imi ve O'nun elçileri vasıtasıyla biz insanların dünyevî-uhrevî saâdetleri için indirdiği hakikatleri înkar edemem.

Hem nasıl înkar edeyim ki ben senelerce âmâ olarak gezdim. Gözlerimin açılması için, müracaat etmediğim doktor, çalmadığım kapı ve başvurmadığım çare kalmadı. Kendisini tanrı olarak kabul ettirmek isteyen kral da bundan haberdardı ve o da en küçük bir çare bulamadı.

Ne zaman ki, ben Yüce Allah'a iman ettim ve delikanlı benim için O'na dua etti; Allah da benim imanımı ve delikanlının duasını kabul ederek bana şifa verdi. İşte o zaman benim görmeyen gözlerim birden açıldı ve şu karanlık dünya bana aydınlandı. Şimdi ben Yüce Allah'ın bu büyük nimetini bilip dururken, O'nu nasıl înkar edeyim?

Esasen bir zamanlar sizler de bundan farksızdınız. Nitekim bir zamanlar yoktunuz. Ana karnındayken bir şey görüp bilmiyordunuz. Bir şey duyup anlamıyordunuz. Çocukluğunuzda gayet acizdiniz ve gayet acizdik. Şayet bugün görüyor, biliyor, duyuyor ve anlıyorsak, bütün bunlar bir olan Allah'ın yaratması iledir. Elbette ki bu nimetlerin sahibini tanımak ve emirleri doğrultusunda hareket etmek suretiyle, O'na teşekkür etmemiz gerekir.

Hem bize göz, kulak ve mide verseydi fakat görülecek eşyayı, duyulacak sesleri ve yenilecek rızıkları yaratmasaydı; gözümüz, kulağımız, midemiz vb. duygularımız ne işe yarardı.

Hem, çölde seyahate çıkan bir yolcuyu düşünün ki, bu yolcu bineği ile çölde giderken fazlasıyla yorulur ve dinlenmek için yatma lüzumunu duyar. Yiyeceği dahil, bütün eşyası bineği üstündedir. Binek yanında dururken o da uykuya dalar. Uyandığında bakar ki yanında bineği yok. Binek başını almış, eşyalar da üzerinde olduğu halde çekip gitmiş. Bineksiz, eşyasız ve yiyeceksiz kalan yolcu ne yapacağını şaşırır. Hüznünden ve kederinden ve açlığından ölecek hale gelir. Ve öyle bir halde tekrar uykuya dalar. Bir müddet sonra uyanır. Uyandığında ne görsün! Önünde kurulmuş bir sofra, sofranın üzerinde maddi ve manevi duygularına hitap eden her türlü yiyecek ve içeceği ve her türlü ihtiyacını karşılayacağı eşya gayet muntazam bir şekilde yerleştirilmiş... Acaba bu kimse sofradaki nimetlerden yemeye başlamadan önce o çölde ve kimsenin bulunmadığı o yerde, o sofranın kim tarafından kurulduğunu merak edip düşünmez mi? Şöyle sağına ve soluna bakarak o sofrayı kuranı aramaz mı? Ve arayıp bularak O'na o nimetler sayısınca teşekkür etmek istemez mi?

İşte biz de her şeyden habersiz olarak yaratıldığımızda dünya adında böyle bir sofrayla karşılaştık. O zaman her ne kadar düşünemedi isek de, hiç olmazsa şimdi düşünmeli değil miyiz? Acaba şu dünyayı sayısız nimetle dolu bir sofra halinde önümüze koyan Yüce Zât kimdir? Elbette bu zât alemlerin Rabb'i olan ve her şeyi yoktan yaratan Allah'tır. İşte ben bu kadar yüce bir hakikati kesinlikle înkar edemem. Dilediğinizi yapmakta serbestsiniz."

Kral, akrabasının bu türlü kesin ve mantıkî cevabı karşısında ne yapacağını şaşırır. Fakat kalbi kaskatı kesildiğinden verdiği karardan, tahakküm ve tazyikten vazgeçmeyerek, onun da testereyle biçilmesini emreder.

Testere getirilir. O mübarek zât da başından aşağıya doğru ikiye biçilerek, hemen oracıkta kanlar içinde şehid edilir.

* * *

Sıra gelir delikanlıya. Ona da aynı teklif yapılır:

“Karşında kanlar içinde yatanların vaziyetlerini görüyorsun. Dininden vazgeç. Zahid’in fikirlerini reddet, kralı ilah olarak kabul et. Ta aynı akıbete duçar olmaktan kurtulasın. Aksi takdirde senin ölümün çok daha şiddetlice ve beter olacaktır.”

Delikanlı, hem de ne delikanlı yaa..

Onlara herkes için geçerli ve bütün zamanı içine alacak derecede doğru olan şöyle bir cevap verir:

“Benim, sizin söylediğiniz teklifi kabul etmem ve yüce Allah’ı înkar edip dinimden dönmem mümkün değildir. Hem ben O’nu nasıl înkar edebilirim ki, biz O’nu her ne kadar görmüyor isek de; O, bizi her halükarda görüyor ve biliyor. O’nun bir eşi ve benzeri yoktur. Cennetin-cehennemin, peygamberlerin sıddîklerin, küçüklerin-büyüklerin, habbelerin-meyvelerin, nehirlerin-ağaçların, gecelerin gündüzlerin, denizlerin-çöllerin, kölelerin, hürlerin, zâlimlerin mazlumların; hasılı evvelin âhirin Rabbi O’dur. Bizi yaratıp şimdiye kadar yaşatan, doyurup sulayan, koruyup muhafaza eden, muvaffak edip hidayete erdiren, izzet bahşedip, dünyaya metelik vermeyecek şekilde bizi kendisinden başkasına muhtaç etmeyen, zamanı gelince öldürüp ahirette hesaba çekecek olan ve kendisini tanımamıza göre bize ebedi saadetler bahşedecek olan hep O’dur; yani Allah’tır.

Hem, Allah, bizim yegane Rabb’imiz, İlâh’ımız, Seyyid’imiz, Mevlâ’mız ve Yardımcı’mızdır. Ayıplarımızı örten, günahlarımızı bağışlayan, kusurlarımızı affeden ve bizi dünyevi-uhrevi her türlü afet ve zarardan, bela ve azaptan rahmetiyle ve keremiyle koruyan O’dur,

Hem şu anda siz beni ölümle tehdit ediyorsunuz. Şöyle bir düşünelim: Ben bu teklifinizi kabul etmediğim takdirde siz benim ölümüme sebep olacaksınız. Ve ben bu şekildeki bir ölümle

bir iki dakika ciddi azaplar çekeceğim. Fakat ben bu sadâkatimden dolayı Allah'ın rahmetine erecek ve ahirette ebedi saraylarda ve son derece mutluluklar içinde hayat sürdüreceğim. Teklifinizi kabul ettiğim takdirde ise, belki beş on sene daha yaşarım. Fakat öldükten sonra ebediyyen cehennemde yanmak suretiyle ahiretimi berbat etmiş olacağım. Acaba akıllı insan hangi şıkkı kabul eder. Elbette ki birinci şıkkı kabul eder. Yani kendisine ebedi saadeti kazandıracak olan bir iki dakikalık şiddet ve sıkıntıya seve seve katlanır. Ama ebedi olan ahiretini berbat etmez ve onu tehlikeye atmaz. O halde, ben dinimden asla ta'viz vermem. Ben mümin ve müslümanım. Vesselam.."

Kral, tazyik ve gözdağı vermekle bu sağlam inanan üç insanı yıldıramadığını görünce; zanneder ki, tatbik ettiği şiddet ve reva gördüğü zulüm onlara hafif geldiği için, onlar dinlerinden vazgeçmiyorlar. İşte bu yanlış zanna kapılan kral, delikanlıyı yıldırmak maksadıyla ve bir de onu kendisine bağlarsa gelecekte vatana çok faydalı bir insan kazandıracağını düşünerek, delikanlı için değişik bir şiddet planı uygular.

Adamlarına emreder:

"Şu delikanlıyı alın, yüksek bir dağa götürün. Bir uçurumun kenarına getirin. Orada dininden dönmesini teklif edin. Kabul ederse geriye getirin. Bu delikanlı bizim işimizi görür ve bu milletin işine yarar. Şayet kabul etmezse onu uçurumdan aşağıya atın, gitsin. Yuvarlana yuvarlana ve parçalana parçalana can versin."

Kralın emri yerine getirilir. Delikanlı dağa götürülür. Uçurumun kenarına yaklaştırılır. Vaziyeti anlayan delikanlı, hemen ellerini yüce Allah'a kaldırır ve şöyle yalvarır:

"Allah'ım beni bunların şerrinden muhafaza eyle."

Delikanlının bu samimi duası yüce dergâhta kabul edilir. Dağ sarsılır; kralın adamları uçurumdan aşağı yuvarlanarak ölüp giderler. Delikanlı ise kurtulur ve gerisin geriye kralın yanına gelir.

Kral onun sapasağlam ve tek başına döndüğünü görünce, hayretler içerisinde ona sorar:

- Ne oldu? Seni götüren adamlar neredeler? Delikanlı olup bitenleri anlatır ve:

- Beni uçurumdan aşağıya atacaklarını anlayınca ellerimi kaldırıp Yüce Rabb'ime dua ettim. Yüce Allah da benim duamı kabul edip dağı salladı. Senin adamlarını helak etti, beni ise işte gördüğün gibi kurtardı. Kral başka adamlarını çağırır ve ikinci bir emir verir.

- Bu delikanlıyı alın ve gemiye bindirin. Denizde açılın. Derin bir yere vardığınızda bu delikanlıya dininden dönmesini teklif edin. Şayet teklifinizi kabul ederse geriye getirin. Zira bu delikanlıda büyük işler var. Şayet teklifinizi kabul etmeyip dininde ısrar ederse, onu denize atın. Istırap çeke çeke balıklar tarafından parçalanıp onlara yem olsun.

Kralın emri yerine getirilir. Delikanlı elleri kelepçeli ve ayakları prangalı olarak götürülüp gemiye bindirilir. Derin bir yere vardıklarında ona dininden dönme teklifi yapılır. Delikanlı bunu şiddetle reddeder. Fakat yine onların hile ve tuzaklarını anlar, ellerini yüce dergaha kaldırır ve kendisine teslim olup itimad ettiği, bel bağlayıp gönül verdiği ve kapısında durup sebat ettiği yüce Allah'ın himayesine sığınır ve daha önceki duayı tekrarlar:

"Allah'ım, beni bunların şerrinden muhafaza eyle."

Gemi yörüngesini ve dengesini kaybederek sağa sola yalpa yapmaya başlar; derken gemi batar ve kralın adamları boğulur. Delikanlı ise yüze yüze sahile çıkar ve kaçıp saklanmadan yine doğru kralın yanına gelir.

Kral, onu yine karşısında görünce, dehşetler içinde sorar:

“Hani adamlarım? Sen nasıl geriye geldin?”

Delikanlı, olup bitenleri ve hakkında kurulan planları anladığını, Yüce Rabb’ine dua ettiğini ve neticede Yüce Allah’ın kendisini koruyup diğerlerini batırdığını krala anlatır. Sonra da krala dönerek şöyle der:

“Sen dilediğin çareye baş vur; yine beni öldüremezsin. Allah benim ölümümü senin eline vermemiştir. Ancak benim sana söyleyeceğim çareye başvurup onu aynen uygularsan; o zaman benim ölümüme sebep olmuş olursun. Aksi takdirde beni öldüremezsin; boşuna kafa yorma.”

Kral, “O çare nedir? derhal söyle,” der. Delikanlı:

“Şu geniş alana halkı toplayacaksın. Ben onların görebileceği bir yerde dikileceğim. Sen de benim karşıma geçeceksin. Benim torbamdan ok çıkaracaksın. Sonra da halkın duyabileceği bir şekilde yüksek bir sesle:

‘Bu çocuğun inandığı Hak namına (yani: Bismillah)’ diyerek okları bana atacaksın. Eğer bana isabet ettirirsen, işte ben o zaman Allah’ın emriyle ölmüş olurum. Aksi takdirde senin beni öldürmen mümkün değildir; boşuna uğraşma.”

Kral, delikanlının dediklerini dikkatlice dinler ve onları aynen uygular. Önce halkı bir meydanda toplar; sonra da delikanlının torbasından ok çıkarır ve halkın duyacağı yüksek bir sesle:

“Bu çocuğun inandığı Allah namına atıyorum.” deyip okları atar.

Yiğidimiz, vücuduna isabet eden oklarla yere yıkılır ve kanlar içerisinde şehid olarak tertemiz ruhunu Yüce Allah’a teslim eder.

* * *

Artık delikanlıdan da kurtulduğunu ve ülkesinde kendi fikirlerine muhalif hiç kimsenin kalmadığını ve herkesin kendisini

tanrı olarak kabul ettiğini zanneden kral, sevincinden ne yapacağını şaşırır. Bayram etmeye ve zevk-ü safalara dalmaya başlar. Tam böyle bir anda lezzetlerini acılaştıran, zevkini kursağında bıraktıran ve doğduğuna pişman ettiren ona göre çok acı, hakikatte ise çok tatlı bir haber alır.

Bir yakını koşa koşa ve soluk soluğa kralın yanına gelerek der ki:

"-Kralım! Sen ne yaptın böyle?" Kral:

-Benim ne yaptığım belli değil mi? İş tamamdır. Artık bundan sonra vatanımda benim fikirlerime muhalefet edecek kimse kalmamıştır."

Yakını olan kimse krala der ki:

"-İş bildiğin gibi değil. Şu anda bütün halk tek ağız olmuş bir halde hepsi birden diyorlar ki:

Biz bu delikanlının inandığı Allah'a iman ettik ve O'na teslim olduk. Çünkü kral uzun zamandan beri uğraşmasına rağmen delikanlının ölümüne muvaffak olamadı. Ne zaman ki: "Bu çocuğun inandığı Allah namına (yani; Bismillah) atıyorum." dedi, o zaman muvaffak oldu. Demek ki Kralın tanrılığı sahtedir. Bu delikanlının davası gerçek bir dâva ve inandığı Allah da hakkıyla ve layıkıyla mâbud olan bir Zât'tır. Öyleyse biz de böyle bir Allah'a iman ettik."

Sinekten kaçarken yılanın ağzına giren, yağmurdan kaçarken doluya tutulan ve fikrince Dimyat'a pirince giderken evindeki kelepirden olan Kral, bu acı haber karşısında inananları tekrar sıkıştırmaya, onlara göz dağı vermeye, zulüm yapmaya ve kaba kuvvete baş vurmaya yöneldi ve dedi ki:

"Bütün yollar kapatılsın. Yollar kazılıp hendekler haline getirilsin. Dağlardan odunlar getirilip hendekler doldurulsun. Odunlar tutuşturulup, yeni dine girenler istisnasız ateşlere atılsın ve cayır cayır yakılarak Allah'a iman etmelerinin intikamı alınsın."

Kralın emri yakınları tarafından yerine getirilir. Yollar hendekler haline getirilir, o hendekler odunlarla doldurulur, odunlar tutuşturulur ve yeni dine giren ne kadar inanmış kimse varsa, hepsi de ateşlere atılmak suretiyle kendilerinden intikam alınmaya başlanır.

Evet Allah'ın en parlak kelamı olan Kur'ân-ı Kerim, tarihte cereyan eden bu acı olayı Bürûç Suresinde özetleyerek dile getirmektedir. Aslından ve tefsirlerinden okumaya fazlasıyla değer.

Evet, o yakıtın doldurulup ve içinde ateşin yakılıp tutuşturulduğu hendekleri hazırlayan adamlar kahrolsunlar. O faciayı hazırlayan zalimler hendeklerin başında oturmuşlar ve hendeklerin içine attıkları müminlerin cayır cayır yanışlarını zevkle seyrediyorlardı. O zalimler, başka bir şeyden ötürü değil, sırf sonsuz derecede üstün ve her türlü övgüye layık olan Yüce Allah'a inandıkları için o inananlardan böylesine dehşetli zulümleriyle ve vahşice intikam alıyorlardı.

Nitekim, bir zamanlar Yemen'de Yahudi Zünüvas ve adamları Yahudi dinine dönmeyen Necran Hıristiyanlarını ateş dolu hendeklere atıp yakmışlardı.

* * *

İman ne kadar yüce bir kıymet ölçüsüdür ki, kalbin içine girer girmez sahibinin bakışını, anlayışını ve hareket tarzını değiştiriyor. O zamana kadar küfür ve sapıklık içerisinde yüzen o kimselerin, sahip oldukları imanlarıyla dünyaya ve ahirete bakışları tamamen değişmişti. Artık onlar da Allah'tan başka kimseden korkmuyor, kimseye temenna çekmiyor ve hiç bir şeye metelik vermiyorlardı. O kadar ki yeni mümin olanların cayır cayır yakılmaları tehdidi karşısında kimse sarsılmamış ve irtidat etmemişti.

Evet, yeni mümin olan herkes derdest yakalanıp sorgusuz-sualsiz ateşlere atılıyor ve yakılıyordu da, hiç kimsede en küçük

bir tereddüt eseri görülmüyordu. Bırakın tereddüt göstermeyi, hepsi de imanları ve dinleri uğrunda mâruz kaldıkları bu vahşi ve tüyler ürpertici eza ve cefayı, adeta günahlarına keffaret olarak görüyor, cennette yüksek saadetlerine vesile biliyor ve Yüce Rabb'in hoşnutluğunu en güzel bir şekilde kazanma uğrunda bunu canlarına minnet sayıyorlardı.

Evet, bütün inananlar ateşe atılmıştı. Sonunda kucağında yeni doğmuş çocuğu bulunan bir kadın da getirilmişti. Çünkü o da inanmıştı. Bu yüzden onun da intikamını alacaklardı.

Kadın, içi ateş dolu olan hendeğin kenarına gelince şöyle bir tereddüt geçirdi ve kendi kendine şöyle dedi:

"Ya Rabbi! Ben şimdi ne yapayım. Kucağımdaki çocuğumla beraber ateşe girsem, bu mâsum çocuk dünyaya gözlerini daha yeni açtı. Bir anne şefkatiyle, bu masum yavrumun ateşte yanmasına nasıl katlanayım? Şayet kendim ateşe girip onu bırakacak olursam, bu yavrum onların elinde yetişecek, zamanla onlar gibi zulüm ve küfür bataklığına saplanacak ve ahirette ebediyyen cehennemin alevleri içinde yanacak. Ebediyyen cehennem ateşinde yanmak ise şu ateşte yanmaktan binlerce defa daha şiddetli ve daha beterdir."

Kadın böyle tereddütler geçire dursun. Ve kararsızlık içinde ateşin karşısında titreye dursun. İşte tam o anda kucağındaki küçük çocuk, birden annesine dönerek şöyle haykırıyor: Anneciğim! Hak üzerinesin; öyle ise ne bekliyorsun. Haydi sen de atıl."

Azizim' bak sen de hak üzerindesin. Öyle ise azmin ve gayretinle sabrın ve sebatınla, bu ölümsüz yiğitler kervanına ve Yüce Hakk'ın bu sadık dostlarına haydi gel; sen de katıl.

* * *

TAZARRU VE NİYAZ

Tazarru’ ve niyazlar, dua ve münâcâtlar, bir taraftan tevhid ve ibadetin sırlarına numune olduğu gibi, diğer taraftan da Yüce Allah’ın varlığına ve birliğine, azametine ve rahmetine en kuvvetli ve en tesirli delillerdendir. Çünkü dua eden ve niyazda bulunan bir kul, gerek kâl gerekse hal diliyle “Kalbinden geçirdiği arzu ve isteklerini Cenab-ı Hakk’ın işittiğini ve muhtaç olduğu şeyleri gidermeye O’nun muktedir olduğunu” ilan etmiş olur. Evet şu koskoca kâinatın her bir tarafından yapılan dua ve münâcâtların ve O’na yükselen tazarru’ ve niyazların kabul edildiğini görür ve bu vesile ile Yüce Allah’ın her şeyi bildiğini, her şeye gücü yettiğini, rahmetinin gayet geniş olduğunu ve hikmetinin gayet şümullü olduğunu anlarız. Öyle ise haydi bu anlama ve şuur ile kâinat çapında yapılan bu dua ve münâcatlara bizler de iştirak edelim ve O’nun rahmet kapısında şöyle tazarru’ ve niyazda bulunalım:

Ya Rabb’el Alemin, Ya Ekram’el Ekramîn ve Ya Erham’er Râhimîn! Şu alemde gösterdiğin cemal ve kemal ihsan ve ikram cilvelerinle Sana hamd-ü sena etmekle birlikte; Seni her türlü kusurdan, ayıptan, acizlikten ve noksandan takdis ve tenzih ederim. Gerçekten Sen bizzâtihi ne derece mübareksin! Mübâreklikte ne kadar büyük bir yüksekliktesin! Ve sen bu yükseklikte ezeli ve ebedi olarak istikrarlı, daimi ve Bakisin.

Ey mübârekiyetin en büyük yüksekliğinde ezeli ve ebedi olan yüce Rabbim! Sen Zâtında kamil olup mâsivâya ait her türlü noksanlıktan münezzeh ve müteâlîsin. Ve Sen Zâtında yüksek olup her şeyden çok daha yücesin ve Sen akıllara durgunluk verecek şekilde azamet ve kibriya sahibisin. Sen hayrı ve atası, ihsanı ve ikramı, fazlı ve keremi, rahmeti ve mağfireti gayet bol ve son derece engin olansın. Sen bizzâtihî böyle olduğun içindir ki, mübarek adının anıldığı ve yadından bahsedildiği yerler ve sineler, feyizli, bereketli ve kesretli ihsan ve ikramlarınla, hayır ve atıyyelerinle elbette ki, daha da fazla dolup taşmakta ve etraflarına feyizli nurlar neşretmektedirler.

Ey yüceler yücesi olan Yüce Rabbim. Sen, hem Zâtında, hem sıfatlarında, hem de fiillerinde en kâmil ve en belig vech üzere yüce ve mukaddessin. Gerçekten Senin şanın ve şerefin gayet celil ve gayet yüksektir. Sen, ezeli olan kemal sıfatlarınla ve ebedi olan hayır ve bereketinle, evvel ahir, açık-gizli her şeyden daha üstün ve daimi ve baki olan bir yüksekliktesin. Hem Sen, tarih boyunca açıklanarak gelen ayet, alamet, nişan, eser, lütuf, bereket, fiil ve tasarruflarının ihatalara sığmaz tecellileri ile gayet açık ve aşikar olan gayet yüce bir feyyaz ve gayet yüksek bir Müteâlîsin.

Ey celal ve ikram sahibi olan yüce Rabb'im! Gerçekten Sen birsin, Samed'sin, azamet ve kibriya sahibisin. Ve Senden başka hiçbir ilah yoktur. Senin aciz, zayıf ve muhtaç bir kulun olarak ben de, bütün işlerimle Seni Zât, sıfat, isim ve fiillerinle tasdik ediyor ve Senden başka hiç bir ilahın olmadığını kabul ediyor ve bunu aleme ilan ediyorum. Sen bütün akılların hayrette kalacağı ve hiç bir aklın mahiyetini, keyfiyetini, kemiyetini ve derecesini kavrayamayacağı bir derecede mübarek, müteal, münezzeh ve mukaddessin ve onlar Senin yüce rızanı tahsil etmeye çalışmaları nispetinde, Senin onlara olan rahmetin coşar ve bereke-

tin feyezan eder. Ve onlar ancak bu sayede mübarek olur ve işleri bereketlerle dolar. Evet işte Sen böylesin:

"*Sübhânekallahümme ve bihamdike ve tebârekesmüke ve teâlâ ceddüke ve lâ ilâhe gayruke.*

Ya Rabbena, Ya ilâhenâ, Ya Halikanâ, Ya Kâdiranâ ve Ya zelCelali ve'l İkram! Bize öylesine bir kuvvet ve bir basiret ver ki, Kur'ân'ımızın, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ve Senin dinine hizmet etmeyi hayatlarının gayesi yapan cemaatimizin bayrağını yer yüzünün her bir tarafında dikelim ve Uluhiyet ve rububiyyetine dair olan tevhid hakikatini bütün insanlara en gür sada ile ve en görkemli bir şekilde ilan edelim. Hem yeryüzü mescidinin her bir köşesinde Sana ibadet etmek için bize muvaffakiyetler ve bereketler bahşeyle. Hem yeryüzü sergisinin her bir tarafında Esma-i Hüsnâ'nın nakışlarını, Sen'in bedî, ve antika sanatlarını kendi lisanımızla teşhir etmek için halk arasında bize bir revaç, bir kuvvet, bir üstünlük ve bir hüsnü kabul ihsan eyle. Hem Senin dinini neşretmek için bize aşk-u şevk ve dünyanın her tarafına seyahat etmeye bize güç ve iktidar ver. Rabbani inayetini ve Sübhânî tevfikâtını bizlere rafîk-ı sadık ve Yüce Rızanı bizimle beraber eyle. Amîn."

Ya İlâhi ve Ya Rabbî! Şu alemde her an müşahede ettiğimiz Sen'in cömertlik denizlerinden bir damlacık da benim ruhuma serp. Kanâatim odur ki, o benim her şeyime yetecektir. Gönül sahilimize kadar gelip çarpmakla hissettiğimiz afv ve mağfiret denizlerinin bereket dolu dalgalarından bir zerrecik de bana nasip eyle. Her bir şeyin ilan ve ispat ettiği Senin tevhid okyanusundan marifet ve muhabbetle ilgili bir raşha da şu fakir ve muhtaç kuluna ihsan eyle. Ve bununla benim açlığımı ve susuzluğumu gider. Zira kesinlikle inanıyorum ki, içimde Sana karşı hasıl olacak bir marifet ve bir muhabbet reşhası, benim bütün

dertlerime derman ve hastalıklarıma şifa olacak ve beni ebediyen mesud ve bahtiyar edecektir.

Ey bizim Yüce Mevlâmız! Sen bize yetersin. Hem Sen gerçekten ne güzel vekîl, ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcısın.

Hasbünallahü ve ni'mel vekîl; ni'mel mtevlâ veni'mennasîr.

Ya ilahi! Habibin ve Rasûlûn olarak 'Hz. Mühammed (sallallahu aleyhi ve sellem) razı ol, O'na merhamet eyle, O'nu bizden memnun et ve O'nu hakkımızda şefaatçi eyle...

Ya ilahi! Bizi en doğru, en sağlam ve en huzurlu yol olan Sıratı Müstakime hidayet eyle ve bu yolda tevfîkat-ı sübhaniyeni bize rafîk-i enîs eyle...

Ya Ekrem'el Ekremîn veya Erham'er Râhimîn! Kalplerimize hayat ve selamet, akıllarımıza fetanet ve istikamet, ruhlarımıza huzur ve emniyet, hayallerimize nezaket ve safiyet, duygularımıza haşyet ve letafet, davranışlarımıza nezaket ve mülâyemet, bedenlerimize sıhhat ve afiyet ve kardeşlerimizin arasına ülfet ve meveddet ihsan eyle...

Ya Hayyu ya Kayyûm ve ya Zelcelali vel İkram. Cümlemizi Kur'ân-ı Kerîmin hidayetiyle irşad ve Resûlûllah (sallallahu aleyhi ve sellem) hidayetiyle dilşâd eyle ve biz kullarını iman, istikamet ve hizmet yolunda imanla sabit, sadâkatle daim ve ihlasla kâim eyle...

Ya ilahi! Nur aşkına, Hak aşkına, Kur'ân aşkına Ey Nur!

Nurunla ve lutfunla bugün kıl bizi mesrur.

Öyle ki cihanın her tarafı pûr-nûra ve pûr-mârifete boyansın;

Her yerde Hazreti Kur'ân ve Ezan-ı Muhammedî okunsun.

Hem İslam'a zafer ver, fethi karîb ve nasr-ı aziz ver;

Ehl-i İslâm'a da sulh-u selamet ve fevz-ü necat nasip evle.

Düşmanlarımızı kahrınla hâk ile yeksan eyle.

Hidayetten nasipsiz olanları kendi gayızlarıyla öldür;

Biz mü'min kullarını zalimlerin zulmünden ve cahillerin cehlinden kurtar ve bizi rahmetinle güldür.

Ol Fahr-i Cihan ve Âl-i Abâ hakkı için Ya Rab!

Bütün İslam beldelerini maddi-manevi afetlerden halas eyle.

Bizleri her türlü belâ, musibet ve azaplardan muhafaza eyle.

İnsî ve cinnî şeytanların şerrinden ve fitnesinden uzak eyle,

Ve nefs-i emmârenin isyan ve tuğyanından cümlemizi halâs eyle...

Ya İlahi ve Ya Rabbî! Üstad, İmam ve mürşidlerim hallerini Sana arz ettikleri gibi; ben de halimi Sana arz ediyor, nefsimi sana şikayet ediyor ve hadsiz günah ve hatalarımı sana itiraf ediyorum. Fakat engin rahmetinden de son derece ümitliyim. Ve biliyorum ki: Senin engin Rahmetin benim yegane melceimdir. Rahmeten'lil alemin olan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) de sonsuz rahmete ermem için benim biricik vesîlemdir. Bize olan sevgin ve merhametin ve Habîb-i Edibine olan lütuflarım ve ihsanların hürmetine Ya Rabbî, nefsimizi ve neslimizi istikamet çizgisinde ve Sünnet-i Seniyye dairesinde terbiye ve ıslah eyle. Ve cümlemizi her iki cihanda mes'ûd ve bahtiyar eyle... Amin.

Ya Ekrem'el Ekremîn veya Erhame'r Râhimîn! Düşmanların zulmünden ve dostların cefasından, irtikâb ettiğim haramların vahşi şeklinden ve ihmal ettiğim farzların korkunç yüzünden, günahların hacaletinden ve ma'siyetlerin ağır yükünden, kalbimin daralmasından ve kabrimin darlığından, orada kötü amellerin arkadaşlığından, senin engin rahmetine karşı nasipsiz bir vaziyete düşmekten ve cennette Mukaddes Cemalini müşahede etmekten ve Habîbinin komşuluğu ile Kur'ân'ın enisliğinden mahrum olmaktan bütün kuvvetimle feryad ediyorum. Senden yine sana sığınıyor ve yalnız sana yalvarıp yakarıyorum ve "Bizi kur-

tar, bizi muhafaza eyle, bizi halâs eyle, bizi selamete erdir ve bizi emin kıl. Bizleri kendilerine Yüce Rızanı ve Mukaddes Dîdârını gösterdiğin mukarreb Kullar zümresine ilhak eyle ve bizlerden ebediyen razı ol" diyorum. Âmin. Âmin. Âmin...

Bi hürmeti Seyyid'il Mürselîn. Ve'l hamdü lillâhi Rabb'il alemin.

* * *

EĞİTİMCİ-YAZAR VEHBÎ YILDIZ'DAN İLME, DÜŞÜNCEYE, ÎMÂNA VE İSTİKÂMETE ÇAĞIRAN KİTAPLAR

Düşün, Anla ve Ağla

Câhiliye asrını, kısa bir zamanda Saâdet asrına dönüştüren Ashâb-ı Kirâm'ın sergilediği son derece ibretli hâdiseleri nakleden ve okuyup anlayanları hayretler içerisinde bırakan bir eser... Asr-ı Saâdet bahçesinden derlenen Sahâbe-i Kirâm kokulu bir Gül Demeti.

* * *

Değer Ölçüsü 1-2

Bir Müslümanın her iki cihanın mutluluğunu garanti altına alması için, Kur'ân-ı Kerîm'e göre nelere dikkat etmesi gerektiğini ve başkalarını değerlendirirken, bu değerlendirmeyi hangi ölçülere göre yapmak gerektiğini gösteren Ölçüler Manzûmesi bir eser.

* * *

Hakîkat Güneşi

Küfrün ve şirkin ne kadar korkunç bir cinâyet olduğunu, îmân ve tevhîdin ise gerek fertler gerekse toplumlar için ne derece gerekli ve tatlı bir huzur kaynağı olduğunu ve yüce tevhîd hakîkatinin gündüz güneşinden daha parlak olduğunu haykıran bir Gür Sadâ.

* * *

İlhâm Kaynakları

İçlerinde nübüvvet iksiri, hidâyet nûru ve her iki cihân saâdetinin düsturları bulunan ve teslîmiyet derecesine göre herkes için ilhâm kaynakları mesâbesinde olan hadîs-i şeriflerden günümüze bakan bazılarını, meâl ve açıklamalarıyla birlikte teşhir eden bir "Kırk Hadîs Mecmuası"

* * *

İlim ve İrfan Nesli

Bütün hâdiselere ma'rifet ve hikmet nazarıyla bakan ve hâdiseler karşısında sürekli olarak müteyakkız ve mütenebbih olan tebliğ ve irşad erbabını tanıtan ve cehâlet ve gaflet kuyusuna ve dalâlet ve ilhâd bataklığına düşenleri var gücüyle kurtarmaya çalışan gerçek ilim, irfan ve hizmet kervanını gösteren bir Rehber Kitabı.

* * *

Hidâyet Yıldızları

Hidâyet semâsının en parlak yıldızları, istikâmet ülkesinin en güvenilir rehberleri, insanlar ile cinler âleminin en seçkin sîmâları ve insanlık tarihinin en görkemli iftihar tablosu olan Sahâbe-i Kirâm'ı tanıtan ve sevdiren bir Tatlı Nağme.

* * *

Aklın Gözyaşları

Ruhun huzur kapılarını, kalbin tatmin yollarını ve nefsin ıslâh çârelerini gösteren ve sonunda ruhu, kalbi ve aklı bir kısım ızdırablardan kurtaran ve insana derin bir nefes aldıran bir Saâdet Damlası.

* * *